



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Academic Journal of Humanities and Social Sciences
Burapha University

ปีที่ 32 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2567
ISSN: 3027-8171 (Online)



มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

ชื่อภาพปก: สีเส้นแห่งบูรพาทัศน์

ความหมาย: ใช้เป็นโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การประกวดวาดภาพจิตรกรรมในหัวข้อที่มีชื่อเดียวกันคือ สีเส้นแห่งบูรพาทัศน์ Dreaming in Colors: Burapha University Edition 2024 เป็นการประกวดวาดภาพที่เน้นไปที่ความงามของมหาวิทยาลัยบูรพา เรื่องราว องค์ประกอบ สถาปัตยกรรมของอาคารต่าง ๆ และสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นเป็นที่รู้จักกันของคน ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

เจ้าของผลงาน: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รสา สุนทรายุทธ

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ปีที่ 32 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2567

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานที่แสดงทัศนะทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เพื่อเป็นแหล่งในการเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการเกี่ยวกับข้อมูลท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียง

ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตของบทความวิจัยและบทความวิชาการครอบคลุมเนื้อหาสาขาวิชาต่าง ๆ ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภาษา ภาษาศาสตร์และวรรณคดี ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา นิเทศศาสตร์ ศาสนาและปรัชญา สารสนเทศศาสตร์ และจิตวิทยา

กำหนดออกเผยแพร่

วารสารตีพิมพ์เผยแพร่ราย 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ) คือ

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม - เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน - ธันวาคม

ทุกบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer reviewed) ที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์ดังกล่าวไม่น้อยกว่า 3 ท่าน ซึ่งทั้งผู้เขียนและผู้ประเมินจะไม่ทราบชื่อของกันและกัน (double-blind peer review)

ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความต่าง ๆ ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ถือเป็นความเห็นและความรับผิดชอบโดยตรงของผู้เขียน

เจ้าของ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

โทรศัพท์: 0-3810-2344 โทรสาร: 0-3839-0355

อ่านและดาวน์โหลดบทความได้ที่

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/index>

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ
วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ปีที่ 32 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2567)

ศาสตราจารย์ ดร.ชาติรี ประภิตนนทการ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.ชไมพร กาญจนกิจสกุล	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำมนต์ เรืองฤทธิ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.บุรินทร์ ศรีสมถวิล	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
รองศาสตราจารย์ ดร.บุหงา ชัยสุวรรณ	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรภาพร แก้วกฤษฎาวงศ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.วรลักษณ์ บุญยสุรัตน์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.วิภาวี กฤษณะภูติ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.สมนึก ปัญญาสิงห์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.สร้อยสุดา ณ ระนอง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สายวรุณ สุนทรโรทก	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรีย์มาศ สุขกลี	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
รองศาสตราจารย์ ดร.โสวัตตรี ณ ถลาง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกพร ศรีญาณลักษณ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ โพธิ์พูกษานันท์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทพพร มังธานี	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด หนูอิม	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะนาถ อังควาณิชกุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาสนันทน อัครวิรักษ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
ดร.ศักดินา บุญเปี่ยม	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

บทบรรณาธิการ

ช่วงที่ผ่านมาการศึกษาของประเทศไทยกำลังมีปัญหาทักษะที่โลกการทำงานต้องการเปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างหลายอย่าง ทั้งการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การเข้าสู่ยุค Deglobalization ทำให้การปฏิรูปการศึกษามีความจำเป็นเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหการศึกษา อย่างยั่งยืน ปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญ ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การให้ความสำคัญกับรูปแบบ การจัดการเรียนรู้แบบใหม่ เช่น MOOCs หลักสูตรมุ่งสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นต้น วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ 32 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2567) มีบทความวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนากลยุทธ์เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการทักษะแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ บทความเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) การจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบท การทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) และ บทความเรื่อง ความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา ระดับปริญญาตรี วิทยาเขตบางแสน ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรี ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร นอกจากนี้ ยังมีบทความวิจัยที่แสดง ถึงการวิเคราะห์ทฤษฎีการนำเสนอเนื้อหาในแบบเรียนเพื่อนำเสนอมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งมีส่วนช่วยในการออกแบบ บทเรียนและแบบฝึกหัดให้เหมาะสมมากขึ้น ได้แก่ บทความเรื่อง การวิเคราะห์ทฤษฎีและลักษณะการนำเสนอ เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของแบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีน

เมื่อกล่าวถึงสังคมผู้สูงอายุในตอนต้น ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย (aged society) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 การเข้าสู่สังคมสูงวัยมีผลกระทบต่อจำนวนแรงงานในตลาดอย่างมีนัยสำคัญ เพื่อพวงประเทศ ให้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจต่อไป รัฐบาลต้องปรับโครงสร้างแรงงาน การศึกษา และการพัฒนาสมรรถนะ ของผู้สูงอายุ บทความวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงการประเมินแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุของประเทศไทย ได้แก่ บทความเรื่อง การประเมินแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการวางแผนและเตรียมความพร้อมในการพัฒนา คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุต่อไป

นอกจากปัญหาด้านการศึกษาและสังคมผู้สูงอายุแล้ว ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในสังคมไทย เป็นปัญหาที่เรื้อรังเกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่ แผนแม่บทฯ ประเด็น (16) เศรษฐกิจฐานราก เป็นแผนการพัฒนา ที่มุ่งเน้นปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก เพื่อพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจาย รายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจ ดังบทความเรื่อง รูปแบบการสร้างความร่วมมือ ขององค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาคู่สอดคล้องกับ ความต้องการของชุมชน สามารถเข้าถึงสวัสดิการได้อย่างเป็นธรรม เกิดการสร้างอาชีพและการกระจายรายได้ สามารถลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคในระดับชุมชน

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา นอกจากจะเป็นพื้นที่ในการนำเสนอ องค์ความรู้ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มาประกอบงานวิจัย ซึ่งช่วยทำให้งานวิจัยตอบโจทย์ที่ซับซ้อน และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมดังปัญหาการศึกษาไทย สังคมผู้สูงอายุ และความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยแล้ว ยังเป็นพื้นที่ในการนำเสนอข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ดังบทความเรื่อง แนวคิดและรูปแบบการสร้างเจดีย์ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พุทธศตวรรษที่ 19-25 ซึ่งเป็นการนำเสนอแนวคิดประวัติศาสตร์ศิลปะในแต่ละยุคสมัย คติความเชื่อ การเข้ามาของกลุ่มคนที่หลากหลายที่สะท้อนผ่านการสร้างเจดีย์

วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของวารสารฯ คือ เพื่อเป็นแหล่งในการเผยแพร่ผลงานวิจัย ในปีที่ผ่านมาวารสารฯ ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในงานประชุมวิชาการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่ผลงาน ที่แสดงทัศนะทางวิชาการสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วารสารฉบับนี้มีบทความวิจัยและ บทความวิชาการที่มีความประสงค์ตีพิมพ์ ซึ่งได้ผ่านกระบวนการประเมินคุณภาพตามเกณฑ์ของวารสาร จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ บทความเรื่อง การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการร่วมสมัย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่สูง จังหวัดน่าน และบทความเรื่อง พลวัตและการรื้อฟื้นความหมายของ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้นำเสนอในงานประชุม สัมมนาวิชาการระดับชาติเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการด้านการบริหารการพัฒนาสังคมและด้านการวิจัย ครั้งที่ 7 ภายใต้หัวข้อ “สังคม โลกาภิวัตน์ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Glocal Society for Sustainable Development) จัดโดยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ให้คำแนะนำที่มีประโยชน์แก่เจ้าของ บทความ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านทุกท่านจะได้รับประโยชน์จากผลงานทางวิชาการที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร วิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาฉบับนี้ หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะใด ๆ เพื่อให้วารสาร มีการพัฒนาดีขึ้น ทางกองบรรณาธิการยินดีน้อมรับด้วยความขอบคุณยิ่ง

Burapha University

บรรณาธิการ

บทความวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) การจัดการข้ามวัฒนธรรม
ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษ
ภาคตะวันออก (EEC) 1

นันทชญา มหาจันทร์

แนวคิดและรูปแบบการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พุทธศตวรรษที่ 19-25 17

ปวีณา เพ็ชรล้วน

ความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาระดับปริญญาตรี วิทยาเขตบางแสน
ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรี ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร 31

ปานเสก อาหารธรรุสุข

การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการร่วมสมัย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม
ในเขตพื้นที่สูง จังหวัดน่าน 47

ปิยะนุช สิ้นันตา วรณิดา ชินบุตร และจารุรัตน์ เมธะพันธุ์

การประเมินแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2
พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2564) 65

ไพรินทร์ ชัดธิพงษ์ ภูซงค์ เสนานุช และทรงศักดิ์ รักพ่วง

รูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ 84

สิทธิชัย ธรรมชั้น ธรรมพร ตันตรา กริช สุริยะชัยพันธ์ พัทธราพรรณ ศรีสกุลวัฒน์
และฤทัยลักษณ์ กิจบุญชู

การวิเคราะห์กลวิธีและลักษณะการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของแบบเรียนภาษาไทย
ในสาธารณรัฐประชาชนจีน 101

Juncai Li และพัชรินทร์ บุรณะกร

บทความวิชาการ

พลวัตและการรื้อฟื้นความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช 116

วันพระ สืบสกุลจินดา และพลกฤษณ์ วสีวิวัฒน์

การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) การจัดการข้ามวัฒนธรรม ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงาน ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

The Development of Massive Open Online Courseware for Cross Cultural Management Curriculum in Working Context of Vocational Colleges Students and Workers of Eastern Economic Corridor

นนท์ชญา มหาขันธุ์ (Nanchaya Mahakhan)¹

Received: March 11, 2024

Revised: July 16, 2024

Accepted: July 23, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อประมวลปัญหาและความต้องการของสถาบันอาชีวศึกษาและภาคธุรกิจ และพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) การจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงาน ของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนา (research and development) เป็นการประมวลผลการศึกษาปัญหา ความต้องการความรู้ภาษาต่างประเทศ และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงาน โดยใช้ข้อมูลจากการวิจัยนำร่อง ซึ่งชี้ให้เห็นปัญหาและ ความต้องการจากทั้งสองกลุ่ม คือ วิทยาลัยอาชีวศึกษาและบริษัทข้ามชาติ และนำมาสร้างเนื้อหาบทเรียนออนไลน์ รายวิชาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ตามหลักวิชาการและจัดการทดสอบบทเรียนโดยมีอาสาสมัครเข้าทดลองเรียน ทุกกระบวนการบนแพลตฟอร์ม BUU MOOC sandbox ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม กับอาสาสมัครเพื่อสอบถามความคิดเห็นต่อการเรียน ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานในสถาบันอาชีวศึกษายังมีอุปสรรคในหลายด้าน และในบริษัท ข้ามชาติยังขาดแคลนบุคลากรที่มีทักษะภาษาต่างประเทศและการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม การทดลองบทเรียน ออนไลน์กับกลุ่มอาสาสมัคร พบว่า อาสาสมัครมีความพึงพอใจในการเรียนรู้ในระดับค่อนข้างมาก และทุกคน ให้ความเห็นว่า ความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงาน มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการทำงานและการดำรงชีวิตในฐานะพลเมืองโลกในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม, การทำงานในองค์กรต่างวัฒนธรรม, นักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา, เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

Abstract

This research aims to synthesize the problems and needs of vocational colleges and the business sector and develop a massive open online course (MOOC) about cross-cultural management in a working context for vocational college students and workers in EEC. This research is in the scope of research and development. It is a process of studying problems and needs for knowledge of foreign languages and cross-cultural communication in the work

¹ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Oriental Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

context, using data from pilot research. This points to the problems and needs of groups of vocational colleges and multinational companies. The content of the course, cross-cultural communication, is created following the instruction principle. After each lesson, trial students are required to take a test on an online platform called BUU MOOC sandbox. Then, a semi-structured interview and a focus group discussion are conducted to gather their opinions on the instruction. The findings show that several problems exist in vocational education institutions regarding foreign language instruction and cross-cultural communication in a working context. There is a lack of skilled personnel proficient in foreign languages and cross-cultural communication in cross-cultural companies. Trying out the online lesson with a group of volunteers reveals the volunteers' high satisfaction level. The opinion study reveals that foreign language and cross-cultural communication in a working context are necessary for work and living as a 21st-century world citizen.

Keywords: Cross-Cultural Communication, Working in Different Cultural Organizations, Vocational Colleges Students, the Eastern Economic Corridor

บทนำ

เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (The Eastern Economic Corridor: EEC) เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2560 มีพื้นที่ครอบคลุม 3 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง พื้นที่นี้เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ดีที่สุดของไทยและภูมิภาคอาเซียน เนื่องจากเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งทางทะเล และเป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมขั้นสูงที่สำคัญของประเทศ เช่น อุตสาหกรรมปิโตรเคมี ปิโตรเลียม พลังงาน ยานยนต์และชิ้นส่วน ฯลฯ พื้นที่นี้ยังมีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง (มอเตอร์เวย์) สายตะวันออก รถไฟฟ้าทางคู่ และสนามบินอู่ตะเภา ท่าเรือพาณิชย์แหลมฉบัง และท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด (สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2561) การพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกนี้เน้นการพัฒนา 6 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภคที่สำคัญ เพื่อรองรับความต้องการการลงทุนและกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างเพียงพอ 2) การพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาให้เป็นสนามบินหลักของเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และพัฒนาท่าเรือแหลมฉบัง ท่าเรือมาบตาพุด และท่าเรือสัตหีบให้สามารถรองรับเรือขนาดใหญ่ สินค้าหลากหลายประเภท รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการให้ดียิ่งขึ้น 3) การพัฒนามาตรการส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมเป้าหมายที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เพื่อให้ประเทศไทยเกิดการสะสมทุนทางเทคโนโลยี และสร้างเทคโนโลยีได้ด้วยตนเองในอนาคต 4) การพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเชิงนิเวศและอนุรักษ์ เชิงสุขภาพ และเชิงันทนาการให้มีความหลากหลาย 5) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ทั้งด้านการเรียนรู้ การถ่ายทอดเทคโนโลยี การต่อยอดความรู้ เป็นต้น และ 6) การพัฒนาเมืองในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกให้เป็นเมืองอัจฉริยะ ให้มีความทันสมัยระดับนานาชาติ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.), 2562ก) วัตถุประสงค์ของการพัฒนาปัจจัยหลักดังกล่าวก็เพื่อส่งเสริมการประกอบการอุตสาหกรรมใน 2 กลุ่มอุตสาหกรรม คือ 1) อุตสาหกรรมกลุ่ม First S – Curve ได้แก่ ยานยนต์สมัยใหม่ อิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ การท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดี การเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพและการแปรรูปอาหาร 2) อุตสาหกรรมกลุ่ม New S – Curve ได้แก่ หุ่นยนต์ การบินและโลจิสติกส์ เชื้อเพลิงชีวภาพและเคมีชีวภาพ ดิจิทัล และการแพทย์ครบวงจร

(สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.), 2562ก) การส่งเสริมดังกล่าวทำให้มีการประกอบการอุตสาหกรรมในพื้นที่เพิ่มขึ้น เป็นผลให้มีอัตราการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นอย่างมาก เกินกว่าอัตราผู้ว่างงานในพื้นที่จังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา และระยองรวมกันหลายเท่าตัว โดยระหว่างปี พ.ศ. 2562-2566 มีความต้องการแรงงานทุกระดับการศึกษาอยู่จำนวน 475,794 คน ซึ่งแรงงานจำนวน 253,114 คน คิดเป็นร้อยละ 53.20 ของแรงงานทั้งหมด เป็นความต้องการแรงงานในระดับอาชีวศึกษา เพราะแรงงานระดับอาชีวศึกษาเป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการผลิตในสถานประกอบการทุกแห่ง (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.), 2562ข)

สถานประกอบการในพื้นที่ปัจจุบันที่มีชาวต่างชาติเป็นเจ้าของ หรือเป็นบริษัทข้ามชาติได้เข้ามาลงทุนประกอบกิจการในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม การทำความเข้าใจการทำงานในองค์กรต่างชาติที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญจำเป็นอย่างยิ่งที่แรงงานต้องมีการปรับตัว เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพ แต่ในปัจจุบันพบว่าหลายสถานประกอบการยังไม่มีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานภายใต้วัฒนธรรมที่แตกต่างอย่างเพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาในด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม มีหลายองค์กรพยายามให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพิเศษของวัฒนธรรมการทำงานของชาติต่าง ๆ เช่น พนักงานระดับปฏิบัติการที่ทำงานในบริษัทข้ามชาติในย่านสุขุมวิทระบุว่า ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมอื่นในที่ทำงานได้ดีส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตอย่างมาก (วิรัชฐ์ สุนทรพรเลิศ, 2559, หน้า 70-72) แสดงให้เห็นว่าภาษาที่หลากหลายและวัฒนธรรมที่แตกต่างมีอิทธิพลต่อการทำงาน (จำลักษณ์ ขุนพลแก้ว, 2557) ดังนั้นแรงงานกลุ่มอาชีวศึกษาจึงเป็นกลุ่มหลักที่จำเป็นต้องมีความรู้ทางวัฒนธรรมหรือการจัดการข้ามวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความแตกต่างหลากหลายของผู้คนในสังคมการทำงาน อันจะส่งผลให้แรงงานเหล่านี้มีความสามารถในการปรับตัวในการอยู่ร่วมกันของผู้คนหลากหลายวัฒนธรรม และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพพร้อม ๆ กับเกิดความภาคภูมิใจและรู้สึกเชื่อมั่นในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

จากความต้องการเร่งด่วนในการยกระดับมาตรฐานแรงงานไทยในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ไปสู่สากล ผู้วิจัยและคณะ โดยการสนับสนุนของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้จัดทำแผนปฏิบัติการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาต่างประเทศและการจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)” ผู้วิจัยเป็นหัวหน้าแผนงาน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการวิจัยจากมหาวิทยาลัยบูรพา งบประมาณเงินอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม ประเภท Fundamental Fund ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564, 2565 และ 2566 ซึ่งประกอบด้วย โครงการวิจัยเชิงสำรวจนำร่อง (2564) เรื่อง “สถานภาพ ปัญหาและความต้องการความรู้ภาษาต่างประเทศและการจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก” ซึ่งทำการสรุปปัญหาและความต้องการความรู้ภาษาต่างประเทศและการจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ในแผนปฏิบัติการวิจัยมี 2 ระยะ (2565-2566) ระยะที่ 1 (2565) ผลิตหลักสูตรออนไลน์ตามความต้องการจากผลการวิจัยของโครงการนำร่อง และทดสอบการใช้งานกับกลุ่มอาสาสมัครใน sandbox ระยะที่ 2 (2566) ปรับปรุงหลักสูตรตามเกณฑ์ โดยผ่านการควบคุมของคณะกรรมการดำเนินงานจัดการเรียนการสอนในระบบเปิด (BUU MOOC) นำขึ้นระบบ BUU MOOC จัดการสัมมนาการใช้

หลักสูตรให้กับผู้เกี่ยวข้องในวิทยาลัยอาชีวศึกษา และบริษัทในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าเรียน จัดการสนทนากลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ พนักงานฝ่ายบุคคล พนักงาน และประเมินความพึงพอใจจากการเรียนรายวิชาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมด้วยแบบสอบถาม

โครงการวิจัยในแผนปฏิบัติการวิจัยระยะที่ 1 และ 2 มี 4 โครงการ โดยโครงการที่ 1-3 เป็นการพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษ ญี่ปุ่น และจีน ในบริบทการทำงาน และโครงการที่ 4 มีเนื้อหาด้านการจัดการข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นผลจากการวิจัยโครงการที่ 4 ระยะที่ 1 (2565) ซึ่งผู้เขียนเป็นหัวหน้าโครงการได้พัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน เพื่อตอบสนองความต้องการพัฒนาความรู้ด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ซึ่งจะเผยแพร่บนแพลตฟอร์ม BUU MOOC สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษา พนักงานบริษัท และบุคคลทั่วไปให้สามารถเข้าถึงได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย การวิจัยในโครงการระยะที่ 1 นี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (quasi-experimental research) โดยมีการผลิตบทเรียนออนไลน์ (นวัตกรรม) เพื่อตอบสนองความต้องการความรู้ในด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ในบริบทการทำงานของกลุ่มเป้าหมาย โดยเนื้อหาในรายวิชาสร้างขึ้นตามหลักวิชาการของการผลิตหลักสูตร แนวคิดทฤษฎี การทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการประมวลผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานในองค์กรต่างวัฒนธรรมในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ได้แก่ บุคลากรในคณะทำงานประสานงานด้านพัฒนาบุคลากรในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC Human Development Center: EEC HDC) วิทยาลัยอาชีวศึกษา และบริษัทข้ามชาติ บทเรียนออนไลน์นี้คือ รายวิชาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ซึ่งจะเผยแพร่บนแพลตฟอร์ม BUU MOOC ภายหลังการปรับปรุงในชื่อรายวิชา HUSO006 การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural Communication) (นันทชญา มหาจันทร์, 2566) สำหรับบุคคลทั่วไปที่จะเข้าถึงได้ หลังจากได้รับการปรับปรุงแล้ว จากผลการทดลองและสรุปผลวิจัยจากการเข้าทดลองเรียนใน BUU MOOC sandbox สำหรับกลุ่มทดลอง และประเมินผลคะแนนจากการเรียนในส่วนของการสัมภาษณ์เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่องนี้คือ 1) เพื่อประมวลปัญหาและความต้องการของสถาบันอาชีวศึกษาและภาคธุรกิจ เรื่องความรู้ความเข้าใจในการทำงานในองค์กรต่างวัฒนธรรมของบุคลากรในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และ 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) การจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

การทบทวนวรรณกรรม

1. บทบาทของอาชีวศึกษาที่มีต่อเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการอาชีวศึกษาในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก คือ การจัดการอาชีวศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจเขตเศรษฐกิจพิเศษ ด้วยการพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีความทันสมัยและผลิตผู้เรียนอาชีวศึกษาให้ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานในสาขาวิชาชีพที่เป็นอุตสาหกรรม มีการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และศูนย์บริการรวมทั้งการจัดการหลักสูตร การเรียนการสอนและฝึกอบรมผ่านการขับเคลื่อนศูนย์ผลิตและพัฒนากำลังคนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ดำเนินโครงการผลิตและพัฒนากำลังคนสนับสนุนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาที่มีคุณภาพและเกิดการบูรณาการร่วมระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ผ่านกิจกรรมการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนอาชีวศึกษาโดยจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อรองรับการเป็นกำลังหลัก

ในสถานประกอบการ จำนวน 7,152 คน และพัฒนาสมรรถนะครูโดยการส่งครูและบุคลากรอาชีวศึกษา เข้าร่วมฝึกอบรมกับหน่วยงานภายนอก เพื่อเสริมสร้างพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำนวน 1,266 คน นอกจากนี้ ยังได้ดำเนินการผลิตและพัฒนากำลังคนรองรับอุตสาหกรรม เป้าหมายในรูปแบบ EEC Model Type A เข้าสู่สถานประกอบการ จำนวน 610 คน ทั้งนี้ จากการพัฒนา สมรรถนะผู้เรียนและครูส่งผลให้นายจ้าง ผู้ประกอบการ กลุ่มเป้าหมายในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีความพึงพอใจต่อความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษา ร้อยละ 85.32 (สำนักงาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2566)

2. การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม

สังคมในปัจจุบันนั้น เป็นสังคมที่อยู่ท่ามกลางการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม โดยวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีความซับซ้อนและมีความสำคัญต่อการสื่อสารของมนุษย์ทุกคน ในขณะที่เราสื่อสารกับบุคคลอื่นนั้น บุคคลแต่ละคนก็จะมีวัฒนธรรมที่สั่งสมมาจากการเรียนรู้ในบริบทสภาพแวดล้อมที่ตนเองอาศัยอยู่ การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมจะประสบความสำเร็จไปไม่ได้ ถ้าหากผู้สื่อสารละเลยที่จะเรียนรู้และทำความเข้าใจ ในวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน โดยผู้คนในหลากหลายสาขาอาชีพมีโอกาสที่จะพบเจอความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในชีวิตประจำวันได้ อาทิเช่น คนที่ทำงานในธุรกิจข้ามชาติ (พัชรภา เอี่ยมอมรวิช, 2560, หน้า 223, 236) การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมที่เกิดประสิทธิภาพไม่ใช่เพียงแค่จดจำคำศัพท์หรือเข้าใจไวยากรณ์ของภาษา ให้แตกฉานเท่านั้น แต่ต้องมีเรื่องของภาษาที่ไม่ใช่ภาษาพูดและภาษาเขียนอยู่ด้วย ซึ่งล้วนเป็นสัญลักษณ์แทน ความหมายได้ทั้งสิ้น โดยแต่ละวัฒนธรรมให้ความหมายของสัญลักษณ์ภาษากายเหล่านี้แตกต่างกัน ดังนั้น คนที่จะประสบความสำเร็จในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม จำเป็นต้องเรียนรู้ความคิด ความรู้สึก และทัศนคติ อันมีพื้นฐานมาจากภูมิหลังทางวัฒนธรรมของคนที่กำลังจะสื่อสารด้วย เพื่อให้ผู้ที่ต้องการจะสื่อสารข้ามวัฒนธรรม สามารถเลือกใช้ภาษาพูด ภาษาเขียน รวมถึงภาษากายต่อผู้รับสารในทุก ๆ สถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม (อารตี อภิวงศ์งาม, 2557, หน้า 107)

3. ความต้องการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมในการทำงานในพื้นที่พัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ทั้งหน่วยงานของรัฐหรือธุรกิจเอกชน วัฒนธรรมการทำงานของแต่ละองค์กรย่อมมีความแตกต่างกัน ยิ่งถ้าองค์กรนั้นเป็นองค์กรข้ามชาติด้วยแล้ว วัฒนธรรมองค์กรมักจะอิงตามสัญชาติขององค์กรนั้น ๆ เป็นหลัก ดังนั้นการทำงานในองค์กรข้ามชาติเหล่านี้ พนักงานที่เป็นแรงงานท้องถิ่นต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม ขององค์กร ซึ่งจะมีประโยชน์อย่างยิ่งแก่ตัวพนักงานและองค์กรธุรกิจนั้น ๆ ดังนี้ 1) เพิ่มความเข้าใจวัฒนธรรม ขององค์กร 2) เพิ่มการยอมรับพฤติกรรมพนักงานคนอื่นที่แตกต่างจากตนเอง 3) เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน 4) เพิ่มคุณภาพของงาน 5) เพิ่มการทำงานเป็นทีม 6) เพิ่มความสามารถในการเรียนรู้ และ 7) เพิ่มการยึดมั่นกับ เวลา (ธนาคารกรุงเทพ, 2562ก; ธนาคารกรุงเทพ, 2562ข; ธนาคารกรุงเทพ, 2562ค)

4. การเรียนรู้ออนไลน์

การเรียนรู้ออนไลน์ คือ การเรียนรู้ผ่านตัวกลางที่เป็นสื่อออนไลน์ ที่ช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลา และสถานที่เรียน ผู้สอนสามารถนำเสนอเนื้อหาการเรียนรู้ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น ตัวอักษร ภาพนิ่ง ภาพ เคลื่อนไหว วิดีทัศน์ และเสียง โดยอาศัยอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลางเชื่อมผ่านการเรียนรู้ การเรียนรู้อาชีวศึกษา ผ่านระบบออนไลน์แตกต่างจากการเรียนในห้องเรียนแบบเดิมอย่างชัดเจน คือ การเรียนรู้ในห้องเรียนต้องเรียน ในช่วงเวลาตามตารางเรียน ซึ่งบางครั้งเกิดการรบกวนจากสภาพแวดล้อม ทำให้ได้สาระการเรียนรู้ไม่ครบถ้วน

การเรียนรู้วิชาศึกษาผ่านระบบออนไลน์จึงเข้ามาช่วยเสริมในเรื่อง 1) การจัดตารางเรียนของผู้เรียนได้เอง ผู้เรียนสามารถเข้าถึงบทเรียนได้ตลอดเวลาถ้ามีอินเทอร์เน็ต 2) การปรับเปลี่ยนวิธีการสอนของผู้สอนได้หลายรูปแบบ ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ ขณะเรียน 3) การเลือกเรียนซ้ำหรือข้ามเนื้อหาได้ และ 4) การโต้ตอบกับผู้สอนได้หลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นการถามคำถามหรือการแสดงความคิดเห็นผ่านช่องคอมเมนต์ หรือวิดีโอคอลกับผู้สอนได้โดยตรง (TOT, 2563)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องการประยุกต์ความต้องการจำเป็นในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมกับการเรียนการสอนภาษาจีนธุรกิจ โดยคันธรส วิทยากรมย์ (2556, หน้า 104-116) แสดงผลการวิจัยว่า การศึกษาวัฒนธรรมการค้าเงินที่มีผลต่อการลงทุนของนักธุรกิจ โดยมีการแบ่งวัฒนธรรมที่หลากหลาย จำแนกเป็น 2 สถานการณ์คือ 1) สถานการณ์ปัจจุบันที่ทำให้ทราบถึงผลการนำความรู้จากการศึกษามาใช้ และ 2) สถานการณ์เป้าหมายคือ การนำผลจากการเรียนรู้ในหลักสูตรมาใช้ประกอบอาชีพ และทราบถึงความต้องการจำเป็นที่ต้องเพิ่มเติมลงในหลักสูตร

งานวิจัยเรื่องบริการสื่อการศึกษากับการเรียนการสอนบน MOOC: ประสบการณ์ของศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ โดยพัสดราภรณ์ กาฬสิงห์, ศิวานถ นันทพิชัย, ไกรสร สายวารี และปรภรณ์ ดิษฐกิจ (2561, หน้า 55-64) แสดงผลการวิจัยว่า การเรียนการสอนบน MOOC มีนักเทคโนโลยีการศึกษา 4 คน เป็นผู้ให้บริการและร่วมผลิตสื่อศึกษากับอาจารย์ผู้สอน 10 คน ดำเนินการใน 4 ส่วน คือ 1) ขั้นตอนวางแผน 2) ขั้นตอนการผลิตสื่อการศึกษาและให้บริการการเรียนการสอน มีเนื้อหาการสอน 15 ชั่วโมง 3) ขั้นตอนการเผยแพร่บทเรียนในระบบ MOOC 4) ขั้นตอนประเมินผลการจัดการเรียนการสอน พบว่า มีนักศึกษาลงทะเบียนออนไลน์ 755 คน มีผู้เรียนที่มีส่วนร่วมในการเรียน 658 คน (ร้อยละ 87.1) มีจำนวนคนที่เข้าบทเรียนสูงสุด (active learner) 666 คน (ร้อยละ 88.2) ผู้เรียนที่มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนและผ่านเกณฑ์การประเมินจำนวน 608 คน (ร้อยละ 80.53) ผลการดำเนินงานสะท้อนให้เห็นว่า บริการสื่อการศึกษาสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนออนไลน์ ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญส่วนหนึ่งที่ห้องสมุดสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน และสามารถพัฒนาบทเรียนออนไลน์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตได้

งานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาอาจารย์เพื่อเตรียมความพร้อมในการสอนออนไลน์แบบเปิดสำหรับมวลชน โดยฐาปณีย์ ธรรมเมธา, จินตวิทย์ คล้ายสังข์, อนุชัย ธีระเรืองไชยศรี, ชนากานต์ ปิ่นวิเศษ และพัชรา เปลี่ยนสกุล (2561) แสดงผลการวิจัยว่า ปัจจุบันทั่วโลกมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอนอย่างแพร่หลาย เป็นการให้ทางเลือกและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนมากขึ้น โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้และฝึกฝนตนเองได้โดยลำพังแบบไม่มีข้อจำกัดในเรื่องเวลาและสถานที่ด้วยการใช้รูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดสำหรับมวลชน (Massive Open Online Course: MOOC) ดังนั้น การพัฒนาผู้สอนในด้านเทคนิคและกระบวนการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นหัวข้อสำคัญในการที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้การสื่อสารการเรียนการสอนออนไลน์สามารถส่งผลกระทบต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพและสำเร็จการศึกษาต่อไป

งานวิจัยเรื่องการศึกษาแบบการจัดการศึกษาออนไลน์ระบบเปิดแบบ MOOC ของอุดมศึกษาไทย โดยณัฐภัทร ทิณเวส (2558, หน้า ๙) แสดงผลการวิจัยว่า ผลการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาออนไลน์ระบบเปิดแบบ MOOC ของอุดมศึกษาไทยโดยผ่านการรับรองของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 องค์ประกอบ คือ

1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านการออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอน 3) ด้านการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน 4) ด้านการนำไปใช้ และ 5) การประเมินหลักสูตร

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ภาพรวมเป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพตรวจสอบคุณภาพของสื่อในหลักสูตรออนไลน์ที่ได้สร้างขึ้น ได้ดำเนินการวิจัยเป็นลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการประมวลปัญหาและความต้องการของสถาบันอาชีวศึกษาและภาคธุรกิจ เรื่องความรู้ความเข้าใจในการทำงานในองค์กรต่างวัฒนธรรมของบุคลากรในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ขั้นตอนนี้ดำเนินการด้วยการวิจัยเอกสารโดยการสำรวจจากโครงการวิจัยเรื่อง สถานภาพและความต้องการความรู้ด้านภาษาต่างประเทศของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ชมพูนุช ปัญญาไพโรจน์, นันทชญา มหาจันทร์ และกนกพร ตันวัฒนะ, 2564, หน้า 132-157) หนังสือ เอกสาร และรายงานเกี่ยวกับปัญหาจากการขาดความเข้าใจเชิงวัฒนธรรม และวัฒนธรรมในการทำงานของคนต่างเชื้อชาติของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเน้นศึกษาวัฒนธรรมของอเมริกัน ญี่ปุ่น และจีน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างข้อสรุปในการวิจัยแบบบรรยาย (descriptive research) เพื่อให้ทราบสภาพปัญหาและความต้องการของสถาบันอาชีวศึกษาและภาคธุรกิจ เรื่องความรู้ความเข้าใจในการทำงานในองค์กรต่างวัฒนธรรมของบุคลากรในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ในขั้นตอนต่อไป

2. ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน การจัดการข้ามวัฒนธรรม ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชนนี้แบ่งเป็น 3 ตามลำดับดังนี้

2.1 ขั้นตอนการออกแบบหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน

ดำเนินการออกแบบหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน โดยให้เนื้อหาครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ที่วิเคราะห์ได้จากขั้นตอนการประมวลปัญหาและความต้องการของสถาบันอาชีวศึกษาและภาคธุรกิจ เรื่องความรู้ความเข้าใจในการทำงานในองค์กรต่างวัฒนธรรมของบุคลากรในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ขั้นตอนที่ 1)

2.2 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน

ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน จำนวน 9 ชั่วโมง ครอบคลุมเนื้อหาการปฏิบัติงานในองค์กรต่างวัฒนธรรม (สามารถดูเนื้อหาโครงสร้างรายวิชาได้ที่ <https://mooc.buu.ac.th/courses/course-v1:BUU+HUSO006+2023/about>) ใช้วิธีการผลิตตามมาตรฐานการผลิตรายวิชา MOOC ตามแนวปฏิบัติการพัฒนาวิชาและสื่อเพื่อการเรียนรู้ออนไลน์ในระบบเปิด มหาวิทยาลัยบูรพา (BUU MOOC) (กองบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา, 2565)

2.3 ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพของสื่อในหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน

2.3.1 การตรวจสอบและให้คำแนะนำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวัฒนธรรมต่างประเทศ

ดำเนินการตรวจสอบสื่อในหลักสูตรออนไลน์ด้วย 1) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวัฒนธรรมต่างประเทศตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาของ 3 วัฒนธรรม คือ อเมริกัน ญี่ปุ่น และจีน จำนวน 3 คน และ

2) ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเหมาะสมของบทเรียนออนไลน์แบบ MOOC จำนวน 1 คน นำผลการตรวจสอบและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงสื่อในหลักสูตรออนไลน์ เพื่อนำไปทดลองใช้ในขั้นตอนต่อไป

2.3.2 การทดลองใช้สื่อในหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน

ดำเนินการทดลองใช้สื่อในหลักสูตรออนไลน์กับอาสาสมัคร จำนวน 15 คน เพื่อทดสอบความเข้าใจและความสามารถในการสื่อสารของสื่อที่ผลิตใน BUU MOOC sandbox โดยมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ก่อนการทดลองเรียนให้ความเข้าใจแก่อาสาสมัคร ดังนี้

ก) แนะนำเนื้อหาและโครงสร้างของบทเรียนออนไลน์ทั้งหลักสูตร ข) ให้คำแนะนำวิธีการเรียน (ช่วงเวลาและขั้นตอนที่เหมาะสมในการเรียนออนไลน์) ค) การให้สัมภาษณ์หลังการทดลองเรียนเสร็จสิ้น และ ง) อธิบายขั้นตอนจริยธรรมวิจัยให้อาสาสมัครทราบ

2) การทดลองเรียนสื่อในหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ใน BUU MOOC sandbox โดยอาสาสมัคร

3) การทดสอบก่อน - หลังการทดลองเรียนสื่อในหลักสูตรออนไลน์ และการทดสอบหลังการทดลองเรียนสื่อแต่ละบทเรียนในหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) โดยแบบทดสอบใน BUU MOOC sandbox

4) การรับฟังข้อคิดเห็นของอาสาสมัคร ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) เนื่องจากต้องการให้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของแรงงานและสถานประกอบการในพื้นที่ภาคตะวันออก

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ที่ได้จากการทดลองให้ผู้เรียนเข้าทดลองเรียนโดยประเมินผู้เรียนด้านต่าง ๆ จาก 1) ผลคะแนนก่อน - หลังการทดลองเรียน และผลคะแนนหลังการทดลองเรียนแต่ละบทเรียน 2) ผลการสัมภาษณ์ผู้เข้าเรียนบทเรียนออนไลน์ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และ 3) ผลการสนทนากลุ่ม

กระบวนการวิจัยทั้งหมดนี้ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลสำคัญในการวิจัยในระยะต่อไป โดยการนำผลการวิจัยเผยแพร่สู่สาธารณะ และใช้จริงกับนักศึกษาอาชีวศึกษาและคนทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ได้ดำเนินการตามวิธีการวิจัยโดยใช้รูปแบบการวิจัยเอกสารและการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นเป้าหมายในการวิจัย ได้ผลการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. ผลการประมวลปัญหาและความต้องการของสถาบันอาชีวศึกษาและภาคธุรกิจ เรื่องความรู้ความเข้าใจในการทำงานในองค์กรต่างวัฒนธรรมของบุคลากรในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ผลการวิจัยพบว่า ในด้านของ EEC HDC ผู้ดูแลเรื่องการผลิตกำลังคนที่มีศักยภาพตอบสนองความต้องการของพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกแจ้งว่า พบปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีศักยภาพด้านภาษาต่างประเทศและมีความรู้เรื่องวัฒนธรรมการทำงานขององค์กรต่างวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามมีการทำงานร่วมกับวิทยาลัยอาชีวศึกษาต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมการฝึกอบรมทักษะวิชาชีพ และเป็นตัวกลางประสานงานกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อผลิตกำลังคนที่ตอบสนองอุตสาหกรรมเป้าหมายทั้งสิบประเภทตามนโยบายของรัฐ ในส่วนของวิทยาลัยอาชีวศึกษามีนโยบายในการพัฒนาความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ หากแต่ในทางปฏิบัติพบว่า

ส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาในด้านการเรียนการสอน ซึ่งส่วนใหญ่มีเพียงภาษาอังกฤษเป็นหลัก ในขณะที่ภาษาอื่น ๆ มีปัญหาบ้างในบางวิทยาลัย เนื่องจากขาดแคลนผู้สอน ขาดอุปกรณ์ และโปรแกรมสำเร็จรูปที่เหมาะสมกับผู้เรียน นักศึกษามีโอกาสได้ฝึกฝนกับเจ้าของภาษาน้อยมาก ผู้สอนในวิทยาลัยอาชีวศึกษาต้องการการฝึกอบรมเพื่อจัดการเรียนการสอนได้อย่างทันสมัย และมีความต้องการใช้บทเรียนออนไลน์เข้าร่วมในการจัดการเรียนการสอนปกติ ในด้านของการถ่ายทอดความรู้เรื่องการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงาน มิได้ถูกกำหนดว่าต้องสอน จึงไม่มีการให้ข้อมูลว่ามีการสอน อาจารย์ส่วนใหญ่เน้นที่ภาษาซึ่งมีรายวิชาที่เป็นภาษาต่างประเทศสำหรับช่างในโรงงานเท่านั้น

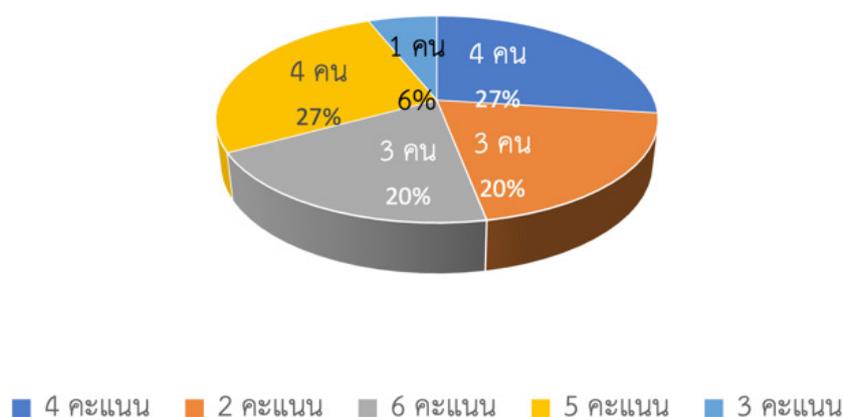
อย่างไรก็ตาม วิทยาลัยบางแห่งมีหลักสูตรร่วมกับสถาบันหรือบริษัทในต่างประเทศ ซึ่งจะทำให้สามารถส่งนักศึกษาไปศึกษาที่ต่างประเทศได้เป็นเวลาหนึ่งปี แต่โปรแกรมลักษณะนี้มีบางสาขาเท่านั้น หลักสูตรของสถาบันอาชีวศึกษามีข้อกำหนดให้นักศึกษาฝึกงานหรือปฏิบัติสหกิจศึกษา หากได้ฝึกงานในบริษัทข้ามชาติ และทำงานที่ใช้ภาษาต่างประเทศ นักศึกษาจะได้ฝึกภาษาและได้เรียนรู้การทำงานและการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในโอกาสนี้ ในด้านของบริษัทส่วนใหญ่แจ้งว่า พบปัญหาเรื่องความรู้ความสามารถด้านภาษาต่างประเทศของพนักงาน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างโอกาส ความก้าวหน้าในการทำงานของตนเอง และความสำเร็จของบริษัท นอกจากนี้ยังให้ข้อมูลว่า ความไม่เข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่างก่อให้เกิดปัญหาในการทำงาน และอาจส่งผลกระทบต่อให้บริษัทได้รับความเสียหายหากเกิดขึ้นกับการสื่อสารและการปฏิบัติต่อลูกค้าต่างวัฒนธรรมได้ และบริษัทได้แสดงความสนใจต่อบทเรียนออนไลน์ที่ให้ความรู้ด้านภาษาต่างประเทศที่จำเป็นในการทำงาน และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงาน เนื่องจากสะดวกในการเข้าถึงและประหยัดทรัพยากร สำหรับบริษัทแล้วเป็นการ Re-skills, Up-skills, New Skills ให้กับพนักงาน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง (ชมพูนุช ปัญญาโพธิ์โรจน์, นันทชญา มหาจันทร์ และกนกพร ตันวิณะ, 2564, หน้า 132-157)

2. ผลการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) การจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

เมื่อนำหลักสูตรออนไลน์ที่พัฒนาขึ้น ไปทดลองใช้กับอาสาสมัครทดลองเรียน จำนวน 15 คน แล้วได้ผลการวิจัยดังนี้

ภาพ 1

ผลการทดสอบความรู้ก่อนเรียน



จากผลการทำแบบทดสอบก่อนเรียน คะแนนเต็ม 10 คะแนน ผลปรากฏว่า ผู้ทดลองใช้ได้คะแนน 2 คะแนน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 ได้คะแนน 3 คะแนน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 6.00 ได้คะแนน 4-5 คะแนน จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 27.00 และได้คะแนน 6 คะแนน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 กล่าวได้ว่า ผู้เรียนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทการทำงานในบริษัทอเมริกัน ญี่ปุ่น และจีน

ภาพ 2

ผลคะแนนการทดลองเรียนใน MOOC Sandbox รายวิชา การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม

ผลคะแนน		คะแนนรวม								
Student ID	Email	Username	Grade	/100	15	15	15	15	15	25
					Quiz1	Quiz2	Quiz3	Quiz4	Quiz5	Post-Test
70				0.01	Not Attempt	0.04				
100				0	Not Attempt					
13				0	Not Attempt					
277				80	12	9	15	15	12	17
280				86	15	15	15	12	15	14
288				66	6	12	12	9	12	15
289				78	12	12	15	9	15	15
284				81	15	12	12	9	15	18
292				75	12	12	15	12	9	15
290				66	15	Not Attempt	9	15	12	15
291				85	12	12	15	9	15	22
293				87	15	15	15	12	12	18
279				83	15	12	12	12	15	17
294				82	9	12	15	9	15	22
297				85	12	15	15	12	12	19
296				81	12	12	12	12	15	18
295				91	15	15	12	12	15	22
343				83	15	12	15	15	6	20

ผลคะแนนรวมจากการทดสอบท้ายบทและทดสอบรวมเมื่อเรียนจบ 5 บทเรียน แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานเพิ่มขึ้นมาก มีคะแนนรวมสูงกว่าร้อยละ 70 ซึ่งเป็นเกณฑ์คะแนนที่ได้รับเกียรติบัตร 14 คน คิดเป็นร้อยละ 93.33

ผลการศึกษาคุณภาพบทเรียน จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

สรุปความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ต่อรายวิชา การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม

1. ด้านคุณภาพบทเรียนออนไลน์

1.1 รูปแบบของบทเรียนออนไลน์ด้านภาพและเสียง อาสาสมัครส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 66.67) ความเห็น: ข้อดี ภาพวิดีโอมีความคมชัดดี ชัดเจนดี ไม่น่าเบื่อ ภาพประกอบหลากหลายดี ส่วนในเรื่องเสียงมีความเห็นว่า เสียงโดยรวมดี ชัดเจน และเสียงบรรยายน่าฟัง ข้อควรปรับปรุง ภาพประกอบบางภาพแตกเล็กน้อย ไม่คมชัด และบางภาพสื่อความหมายไม่ชัดเจน ควรเพิ่มรูปภาพ infographic ส่วนในเรื่องเสียงมีความเห็นว่า เสียงบรรยายเบาบางดังบ้าง มีเสียงแตกซ่า และเสียง Intro ดังมาก

1.2 โครงสร้างของบทเรียนออนไลน์ ด้านคำศัพท์ บทสนทนา แบบฝึกหัด และแบบสอบถาม พบว่า อาสาสมัครส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 80.00) ความเห็น: ข้อดี เอกสารมีข้อมูลตรงตามคลิปและเข้าใจง่าย จัดเรียงข้อมูลเป็นระบบดี ให้ข้อมูลได้ชัดเจน อ่านเข้าใจง่าย ภาพในเอกสารคมชัดสวยงาม ในส่วนของแบบทดสอบมีความสอดคล้องกับเนื้อหาและระดับที่เรียน กระชับ ไม่ซับซ้อน และสามารถตอบได้ทันที ข้อควรปรับปรุง เอกสารมีมากเกินไป มีคำผิด มีรายละเอียดค่อนข้างมาก และควรใช้ตัวหนาเน้นคำถามให้ชัดเจนเพราะอาจสร้างความสับสนได้

1.3 ลำดับการนำเสนอต่อบทเรียนออนไลน์ อาสาสมัครส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 60.00) ความเห็น: ข้อดี การลำดับเนื้อหาการนำเสนอเป็นบท ๆ ดี ทำให้เลือกดูได้ง่าย ไม่สับสน มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ เนื้อหาเข้าใจง่าย และน่าสนใจ ข้อควรปรับปรุง ควรมีการสรุปเปรียบเทียบผลดี ผลเสีย และบางวิดีโอใส่เนื้อหาเยอะเกินไป

1.4 เนื้อหาของบทเรียนออนไลน์ อาสาสมัครส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 53.33) ความเห็น: ข้อดี เนื้อหามีการยกตัวอย่าง ทำให้เห็นภาพการทำงานของประเทศไทยนั้น ๆ ได้ดีมาก เนื้อหาทันสมัย ครอบคลุมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน สามารถนำไปใช้ได้จริงในการทำงาน ข้อควรปรับปรุง เนื้อหามากมีการเกริ่นนำมากเกินไป และคำถามถามเกินเนื้อหา

2. ความเข้าใจวัฒนธรรมการทำงานต่าง ๆ ของตะวันตก ญี่ปุ่น และจีน อาสาสมัครส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 53.33) ความเห็น: มีความเข้าใจวัฒนธรรมตะวันตก วัฒนธรรมญี่ปุ่น และวัฒนธรรมจีนมากขึ้น

3. ความรู้ใหม่ในบทเรียนออนไลน์ อาสาสมัครทุกคนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 100.00) ความเห็น: เป็นความรู้ใหม่มาก เนื้อหาการยกตัวอย่างเปรียบเทียบได้ดี ชัดเจน ทำให้เข้าใจการทำงานของวัฒนธรรมประเทศอื่น รู้มารยาทในการทำงานของแต่ละประเทศ ส่งผลให้ช่วยลดปัญหา อุปสรรคในการทำงานได้ และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานได้จริง

4. ด้านประโยชน์จากบทเรียนออนไลน์

4.1 สร้างความรู้ ความเข้าใจ หรือเพิ่มทักษะด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในการทำงานอาสาสมัครส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 46.67) และระดับมาก (ร้อยละ 46.67) เท่ากัน ความเห็น: เกิดความรู้ ความเข้าใจในธรรมเนียมในการทำงานของชาติต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก สามารถสร้างความเข้าใจในการสื่อสารการทำงาน ทำให้ลดความผิดพลาดซึ่งอาจทำความเสียหายให้กับองค์กรได้ ทำให้รับมือกับคนต่างชาติในองค์กรใหญ่ ๆ ได้ และเกิดทักษะใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน

4.2 ประโยชน์ต่อผู้ให้สัมภาษณ์ อาสาสมัครส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 60.00) ความเห็น: บทเรียนมีประโยชน์ทำให้เข้าใจคนรอบข้างและเพื่อนร่วมงานชาวต่างชาติได้ดี ช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม นำไปใช้ในการสื่อสารติดต่อกับชาวต่างประเทศได้ ซึ่งเป็น การเพิ่มโอกาสในการทำงานกับคนต่างชาติ

4.3 ประโยชน์ต่อนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา อาสาสมัครส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 60.00) ความเห็น: มีประโยชน์มาก ทำให้รู้และเห็นถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ ลดความเข้าใจผิดในการทำงานกับชาวต่างชาติ ทำให้วางตัวได้อย่างเหมาะสมเมื่อเจอสถานการณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดความมั่นใจในการทำงานกับชาวต่างชาติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการทำงานกับชาวต่างชาติได้

4.4 ประโยชน์ต่อคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อาสาสมัครส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 53.33) ความเห็น: มีประโยชน์มาก บทเรียนสอดคล้องกับความต้องการของบริษัท ช่วยให้วางตัวและปฏิบัติตัวได้เหมาะสมยิ่งขึ้น และสามารถนำไปใช้ในการทำงานในชีวิตประจำวันได้จริง

5. ด้านความต้องการการเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงบทเรียน อาสาสมัครส่วนใหญ่มีความต้องการอยู่ในระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 73.34)

6. ด้านความพึงพอใจในการทดลองเรียนบทเรียนออนไลน์ อาสาสมัครส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 66.67) ความเห็น: เนื้อหากระชับ รวดเร็ว สามารถเรียนได้ทุกที่ ทุกเวลา ทำให้

เกิดความรู้ใหม่ รู้สึกสนุก ตื่นเต้น ได้รู้ความแตกต่างในการทำงานและวัฒนธรรมการทำงานของประเทศอื่น ๆ มีประโยชน์ต่อการทำงาน และสามารถนำไปใช้ในอนาคตได้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่ได้สามารถนำประเด็นสำคัญที่ค้นพบมาอภิปรายผลการวิจัย โดยจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. การประมวลปัญหาและความต้องการของสถาบันอาชีวศึกษาและภาคธุรกิจ เรื่องความรู้ความเข้าใจในการทำงานในองค์กรต่างวัฒนธรรมของบุคลากรในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

จากผลการวิจัยพบว่า ในสถาบันอาชีวศึกษามีนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านภาษาต่างประเทศให้กับนักศึกษา โดยจัดการเรียนการสอนตามศักยภาพของสถานศึกษา ซึ่งบางแห่งประสบปัญหาขาดแคลนผู้สอน เช่น ผู้สอนภาษาจีน และภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น ในส่วนของการให้ความรู้ด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในบริบทของการทำงานในองค์กรต่างวัฒนธรรม ซึ่งมีเป็นจำนวนมากในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ไม่พบการเรียนการสอนในรูปแบบของรายวิชาในหลักสูตร นักศึกษาจะเรียนรู้ด้วยตนเองในเวลาฝึกงาน และประสบการณ์จากการถูกคัดเลือกไปศึกษาในต่างประเทศเป็นระยะเวลา 1 ปี สอดคล้องกับผลการวิจัยของฉัญญลักษณ์ วีระสมบัติ (2561, หน้า 1-40) ที่ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับปริมาณและคุณภาพแรงงานไทย 1 ในอุตสาหกรรมการผลิตไทย โดยสังเคราะห์งานวิจัยในช่วงปี พ.ศ. 2535-2557 ที่เกี่ยวกับปริมาณและคุณภาพแรงงานไทยในอุตสาหกรรมการผลิตไทย จำนวน 44 เรื่อง พบปัญหาที่สำคัญ คือ 1) ขาดแคลนแรงงานการศึกษาขั้นต่ำและแรงงานอาชีวศึกษา 2) แรงงานที่มีอยู่ในประเทศไทยยังขาดทักษะที่จำเป็น ได้แก่ ความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เป็นต้น 3) แรงงานไม่ค่อยมี “นิสัยอุตสาหกรรม” ความจำเป็นสำหรับการทำงานในอุตสาหกรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความขยันอดทน และความมีระเบียบวินัย และ 4) สถานประกอบการไม่นิยมส่งคนงานไปรับการอบรมจากภาครัฐ เพราะหลังได้รับการฝึกอบรมแล้วแรงงานยังไม่สามารถทำงานได้

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของฉัญญลักษณ์ บัวเปลี่ยนสี (2561, หน้า 303-315) ที่ศึกษารูปแบบการพัฒนาบุคลากรในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเพื่อรองรับอุตสาหกรรมเป้าหมายในอนาคต พบว่า สภาพการพัฒนาบุคลากรในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกยังมีปัญหา คือ ยังไม่สามารถผลิตบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะได้ตรงตามความต้องการของอุตสาหกรรมเป้าหมายได้ ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการพัฒนาบุคลากรมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านความรู้ รองลงมา คือ ปัจจัยด้านทักษะและปัจจัยด้านคุณลักษณะตามลำดับ ปัจจัยด้านคุณลักษณะ ประเด็นหนึ่งที่สำคัญ คือ การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรที่พึงประสงค์ในด้านภาษา ดังจะกล่าวได้ว่าการสร้าง “นิสัยอุตสาหกรรม” เพื่อเตรียมพร้อมให้กับนักศึกษาอาชีวศึกษา และคนที่กำลังทำงานอยู่ในบริษัทข้ามชาติ ส่วนหนึ่งคือการเรียนรู้วัฒนธรรมการทำงานของชาติต่าง ๆ เป็นการปูพื้นฐานก่อนการเข้าทำงาน เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพในองค์กรต่างวัฒนธรรม

2. การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน การจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของนักศึกษาวិทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ทดลองเรียนแสดงความคิดเห็นถึงความสำคัญของการมีความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานในองค์กรข้ามชาติ ผลการวิจัยในส่วนคะแนนของการทดสอบก่อนเรียน และการทดสอบหลังเรียนชี้ให้เห็นว่า ผู้เข้าทดลองเรียนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้เรื่องนี้ แม้อยู่ในระดับ

อุดมศึกษา ดังนั้น ผู้ทดลองเรียนส่วนใหญ่จึงให้ความเห็นว่า การมีความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม เป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับการทำงานในอนาคต ซึ่งผลจากการสนทนากลุ่มชี้ให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่า การทำงานในองค์กรต่างวัฒนธรรม เป็นการเพิ่มโอกาสหลายด้านให้กับตนเองมากกว่าการทำงานในสถานประกอบการในประเทศ อีกทั้งยังมีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ มีรายได้สูง เป็นเส้นทางในการสร้างอนาคตแบบหนึ่ง

ในเรื่องเกี่ยวกับการเรียนออนไลน์บนแพลตฟอร์ม MOOC จากการสนทนากลุ่มผู้ทดลองเรียนพบว่า มีความพึงพอใจระดับมากในการเรียนด้วยวิธีนี้ เนื่องจากไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ เป็นการเรียนรู้ที่ไม่สร้างความเครียดให้กับตนเอง และแสดงความคิดเห็นว่า ต้องการเรียนรู้ความรู้อื่น ๆ ที่อยู่ในความสนใจของตนเองบนแพลตฟอร์ม MOOC อีกเช่นกันด้วย ความคิดเห็นเรื่องการเรียนรู้หลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชนนี้ สอดคล้องกับคุณสมบัติของพลเมืองโลกในทักษะในศตวรรษที่ 21 จะเห็นได้ว่า เรื่องของ cross-cultural understanding (ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนการทัศน์) เป็นทักษะที่จำเป็นของคนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคที่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเคลื่อนย้ายมารวมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน หนึ่งในพื้นที่ดังกล่าว คือ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกของประเทศไทย

ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของโครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา ที่มุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้อของผู้เรียนในปัจจุบัน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ช่วยสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีความสนใจเรียนรู้อมากขึ้น และยังเป็นสื่อกลางระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารสารสนเทศต่าง ๆ ได้อย่างไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ช่วยส่งเสริมให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ใหม่ อินเทอร์เน็ตผู้เรียนจะได้เรียนตามความสามารถและความสนใจของตนเอง โดยเนื้อหาของบทเรียนประกอบด้วยข้อความ รูปภาพ เสียง วิดีทัศน์ และมัลติมีเดียอื่น ๆ ถูกส่งไปยังผู้เรียนผ่านทางอินเทอร์เน็ต และผู้เรียนทุกคนและผู้สอนสามารถติดต่อปรึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันได้ เช่นเดียวกับการเรียนในชั้นเรียนปกติผ่านเครื่องมือดังกล่าว จัดเป็นการเรียนที่เปิดโอกาสให้ทุกคนเรียนได้ทุกเวลาและทุกสถานที่และสามารถฝึกฝนบ่อยครั้งได้ตามความต้องการส่วนบุคคล

ผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบของงานวิจัย

ผลผลิตที่ได้คือ องค์ความรู้เรื่องการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานในองค์กรต่างวัฒนธรรมที่บรรจุในนวัตกรรม บทเรียนออนไลน์รายวิชา การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของการพัฒนาพื้นที่ EEC บนแพลตฟอร์ม BUU MOOC และคู่มือผู้สอน สำหรับผู้สอนในวิทยาลัยอาชีวศึกษา ผลลัพธ์ที่ได้ คือ การพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมพร้อมใช้กับนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่าย สะดวก ประหยัดทรัพยากร สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ข้อที่ 5 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เช่น การจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนและฝึกอบรม การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยี และต่อยอดความรู้ต่าง ๆ ไปสู่เชิงพาณิชย์ ผลกระทบจะเกิดขึ้นในการขยายผลงานวิจัย (หลักสูตรออนไลน์และองค์ความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอน) สู่กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและพนักงานบริษัทข้ามชาติ ในพื้นที่ EEC ทำให้เกิดการยกระดับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรในพื้นที่ คือ เป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นของนักลงทุนชาวต่างชาติให้สนใจเข้ามาลงทุนเนื่องจากทรัพยากรบุคคลมีศักยภาพ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

วิธีสร้างผลกระทบ (impact pathway) ชี้แจงให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งสามภาคส่วนร่วมมือดังต่อไปนี้ EEC HDC มหาวิทยาลัยบูรพา ควรพิจารณาจัดโครงการประสานงานระหว่างผู้จัดทำบทเรียนออนไลน์ในแผนปฏิบัติการวิจัยนี้ ทั้ง 4 โครงการ ด้านภาษาต่างประเทศ 3 โครงการ และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมกับวิทยาลัยอาชีวศึกษาทั้งหมดในภาคตะวันออก เพื่อเข้าร่วมสัมมนารับฟังการชี้แจงการใช้บทเรียนออนไลน์และร่วมอภิปราย เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการนำไปใช้กับนักศึกษา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ พิจารณาจัดการประชาสัมพันธ์หลักสูตรออนไลน์ทั้ง 4 ในแผนวิจัยไปยังเครือข่ายบริษัทต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยบูรพา เพื่อการเข้าเรียนรายวิชาเหล่านี้ใน BUU MOOC ให้เห็นถึงความสำคัญของการ Re-skills, Up-skills, New skills ให้กับพนักงานด้วยคุณสมบัติของการเรียนออนไลน์บน BUU MOOC มีความสะดวกในการเข้าถึง เป็นการประหยัดเวลาและทรัพยากรในการจัดอบรมได้มาก

องค์กรต่างวัฒนธรรม (บริษัทข้ามชาติ หรือเครือข่ายอื่น ๆ) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของหลักสูตรออนไลน์ในด้านการมีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้นองค์กรการศึกษาและองค์กรข้ามวัฒนธรรม ซึ่งมีองค์ความรู้ด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงาน ซึ่งเป็นความรู้เฉพาะด้านและมีข้อจำกัดในการเข้าถึง ควรจัดทำหลักสูตรออนไลน์ เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้กับมวลชนตามศักยภาพเป็นการพัฒนาบุคลากรที่ให้กับประเทศ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรมีการเรียนการสอนภาษาและวัฒนธรรมต่างประเทศออนไลน์บนแพลตฟอร์มต่าง ๆ ที่ปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยและเทคโนโลยีในอนาคต และควรมีการวิจัยที่เกี่ยวกับถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบอื่นที่เหมาะสมโดยใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณการสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยบูรพา งบประมาณเงินอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประเภท Fundamental Fund ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กองบริหารการศึกษา สำนักคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยและประเมินแบบเรียนออนไลน์ รวมถึงอาสาสมัครทดสอบบทเรียนที่ให้การสนับสนุนและความร่วมมือให้งานวิจัยสำเร็จลงได้

รายการอ้างอิง

- กองบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา. (2565). *แนวปฏิบัติการพัฒนารายวิชาและสื่อเพื่อการเรียนรู้ออนไลน์ในระบบเปิดมหาวิทยาลัยบูรพา (BUU MOOC)*. <https://service.buu.ac.th/index.php/buu-mooc-forms/>
- จำลักษณ์ ขุนพลแก้ว. (2557). *พร้อมทำงานข้ามวัฒนธรรมหรือยัง?*. <https://bangkokbiznews.com/blogs/columnist/105929>
- คันธรส วิทยาริมย์. (2556). การประยุกต์ความต้องการจำเป็นในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมกับการเรียนการสอนภาษาจีนธุรกิจ. *วารสารศิลปศาสตร์*, 5(1), 104-116.

- ชมพูนุช ปัญญาไพโรจน์, นันทชญา มหาจันทร์ และกนกพร ตันวัฒนะ. (2564). สถานภาพและความต้องการความรู้ด้านภาษาต่างประเทศของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*, 38(3), 132-157.
- ฐาปนีย์ ธรรมเมธา, จินตวิริ คล้ายสังข์, อนุชัย ชีระเรืองไชยศรี, ชนาภานต์ ปิ่นวิเศษ, และพัชรา เปลี่ยนสกุล. (2561). *แนวทางการพัฒนาอาจารย์เพื่อเตรียมความพร้อมในการสอนออนไลน์แบบเปิดสำหรับมวลชน*. [รายงานวิจัย]. โครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. <https://pubhtml5.com/bookcase/oyxp/>
- ณัฐภัทร ตินเวส. (2558). *การศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาออนไลน์ระบบเปิดแบบ MOOC ของอุดมศึกษาไทย*. [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- ณัฐพล บัวเปลี่ยนสี. (2561). รูปแบบการพัฒนาบุคลากรในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเพื่อรองรับอุตสาหกรรมเป้าหมายในอนาคต. *วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 4(1), 303-315.
- ธนาคารกรุงเทพ. (2562ก). *ทัศนคติการทำงานแบบ จีน-ญี่ปุ่น-เกาหลี*. <https://www.bangkokbanksme.com/en/working-attitude>
- ธนาคารกรุงเทพ. (2562ข). *ธรรมเนียมที่คุณต้องรู้ เมื่อต้องเจอลูกค้าชาวจีน*. <https://www.bangkokbanksme.com/en/chinese-culture>
- ธนาคารกรุงเทพ. (2562ค). *วัฒนธรรมทางธุรกิจฉบับอเมริกันสไตล์*. <https://www.bangkokbanksme.com/en/american-style-business-culture>
- ชญญลักษณ์ วีระสมบัติ. (2561). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับปริมาณและคุณภาพแรงงานไทยในอุตสาหกรรมการผลิตไทย. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 26(2), 1-40.
- นันทชญา มหาจันทร์. (2566). *รายวิชาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม*. <https://mooc.buu.ac.th/courses/course-v1:BUU+HUSO006+2023/about>
- พัชราภา เอื้ออมรวิช. (2560). การสื่อสารภายใต้มิติความหลากหลายทางวัฒนธรรมตามแนวคิด. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 25(47), 223-240.
- พัสดรภรณ์ กาฬสิงห์, ศิวนาถ นันทพิชัย, ไกรสร สายวารี และปกรณ ดิษฐกิจ. (2561). บริการสื่อการศึกษากับการเรียนการสอนบน MOOC: ประสบการณ์ของศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. *PULINET Journal*, 5(2), 47-54.
- วิรัตน์ สุนทรพรเลิศ. (2559). *การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและการทำงานเป็นทีม วัฒนธรรมในองค์กรต่อการปฏิบัติงานที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานระดับปฏิบัติการที่ทำงานในบริษัทข้ามชาติในย่านสุขุมวิท*. [การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ].
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560-2579*. <http://www.lampangvc.ac.th/2021/admin/ckfinder/userfiles/files/ITA/2563/พรบ/O6-6.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *รายงานประจำปี 2566*. <http://118.175.21.14/annualreport/annualreport2566.pdf>

- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.). (2562ก). *ความเป็นมาของอีอีซี*.
<https://www.eeco.or.th/th/government-initiative>
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.). (2562ข). *การพัฒนาทักษะบุคลากรตามแนวทาง EEC model*. <http://www.eeco.or.th/th/eec-model>
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2561). *ความต้องการแรงงานไทยในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (พ.ศ. 2561-2570)*. http://eng.rmutsv.ac.th/file/AC/2562_5.pdf
- อารตี อภิวงศ์งาม. (2557). การเรียนรู้ภาษาผ่านการเรียนรู้แบบข้ามวัฒนธรรม. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 2(1), 105-117.
- TOT. (2563). *E-learning คืออะไร? ทำไมจำเป็นต่อการศึกษา*. <https://www.tot.co.th/sme-tips/SME-tips/2020/06/24/e-learning-คืออะไร-ทำไมถึงจำเป็นต่อการศึกษา>

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

แนวคิดและรูปแบบการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พุทธศตวรรษที่ 19-25

Concepts and Styles of Stupas in Mae Hong Son Province During 14th-20th Century

ปวิณา เพ็ชรล้วน (Pawinna Phetluan)¹

Received: May 11, 2024

Revised: July 25, 2024

Accepted: August 1, 2024

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องแนวคิดและรูปแบบการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พุทธศตวรรษที่ 19-25 มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวคิดการแบ่งรูปแบบการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะของแม่ฮ่องสอน และศึกษาแนวคิดการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-25 ผู้วิจัยแบ่งศิลปะแม่ฮ่องสอน ออกเป็น 3 สมัย คือ ศิลปะแม่ฮ่องสอนก่อนสมัยใหม่ ศิลปะแม่ฮ่องสอนสมัยใหม่ และศิลปะแม่ฮ่องสอน หลังสมัยใหม่ นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้การสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ และแนวคิดภูมิวัฒนธรรมในการวิเคราะห์แนวคิด และรูปแบบการสร้างเจดีย์ ผลการวิจัยพบว่า เจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา ศิลปะมอญ และศิลปะพม่า ส่วนด้านคติความเชื่อการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความแตกต่างกันตามแต่ละช่วงเวลา และพื้นที่

คำสำคัญ: แม่ฮ่องสอน, เจดีย์, คติความเชื่อ

Abstract

This study focuses on the concepts and styles of stupas in Mae Hong Son province from the 14th to the 20th century. The objectives of the study were 1) to present the concept of dividing Mae Hong Son art and 2) to study the concept and belief of building stupas in Mae Hong Son from the 14th to the 20th century. The result shows that Mae Hong Son's art history is categorized into pre-modern, modern, and post-modern periods. This allows for a structured analysis of the evolution of artistic styles and cultural influences over time. Moreover, the researcher employs a combination of field surveys, in-depth interviews, and a cultural landscape framework to examine the concepts and construction of stupas in Mae Hong Son. The findings show that various artistic traditions, including Lanna, Mon, and Burmese art influence the pagodas in Mae Hong Son. This suggests a rich cultural exchange and the integration of diverse artistic elements in the region's architectural heritage. The study also emphasizes differences in beliefs related to pagoda construction across different periods and geographical.

Keywords: Mae Hong Son, Stupa, Beliefs

¹ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

บทนำ

แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีความร่ำรวยด้วยมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจังหวัดแม่ฮ่องสอนคาดหวังในการได้สัมผัสกับมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติจากมุมมองในมิติต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้จึงมีการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ชูอัตลักษณ์ของพื้นที่ โดยเนื้อหาสาระของสถานที่ท่องเที่ยวสกัดมาจากข้อมูลทางวิชาการ ซึ่งสามารถนำมาประมวลเป็นการเล่าเรื่องโดยคนในพื้นที่เอง ด้วยหวังว่าเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เรื่องเล่าที่สกัดจากข้อมูลวิชาการโดยคนในพื้นที่ และการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันและเพิ่มมูลค่าของแหล่งท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรม ผ่านการพัฒนาบริการอื่นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยว จะสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวคุณภาพสูงที่ต้องการเข้าถึงวัฒนธรรมของพื้นที่ สร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวได้เก็บเกี่ยวประสบการณ์ในการเดินทางอย่างเต็มที่ และต้องการใช้เวลาพำนักและท่องเที่ยวในพื้นที่แม่ฮ่องสอนเป็นระยะเวลานานขึ้น ส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับชุมชน ยกกระดับคุณภาพเศรษฐกิจและชีวิตของผู้คนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างมั่นคง มั่นคง และยั่งยืน

ขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างความตระหนักรู้ในชุมชนถึงความสำคัญของอัตลักษณ์ของตน และเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สามารถอนุรักษ์ ส่งต่อ สืบสาน และถ่ายทอดให้อนุชนต่อไปในอนาคต เพื่อสร้างความเข้าใจและความภูมิใจในรากเหง้าของตนเองยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั่นเอง ทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน รวมทั้งยกระดับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่การยกระดับเชิงเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของผู้คนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างยั่งยืนต่อไป

ปัจจุบัน ยังไม่ปรากฏงานศึกษาวิจัยที่ศึกษาถึงศิลปกรรมแม่ฮ่องสอนโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเรื่องเจดีย์อย่างละเอียดที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของศิลปกรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามลำดับเวลา หรือตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในมิติทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ เพื่อให้เข้าใจถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ ซึ่งจะช่วยเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของผู้คนที่หลากหลายในจังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งนำไปสู่ความเป็นเอกลักษณ์สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ศิลปะในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นที่ผ่านมามีจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับศิลปะล้านนาในภาพรวมที่มักไม่รวมจังหวัดแม่ฮ่องสอนลงไปในความเป็นอาณาจักรล้านนาด้วย หรือบางครั้งเป็นการศึกษาศิลปะของประเทศเพื่อนบ้าน (ศิลปะมอญ-พม่า) ที่นำมาใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบกับศิลปกรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่ยังไม่เคยมีการศึกษาเรื่องเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างจริงจัง ในที่นี้ขอยกตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

อิสราวรรณ อยู่ป้อม (2546) การศึกษาแนวความคิดในการสร้างพระยาธาตุ (ปยาธาตุ) อิทธิพลศิลปะพม่าที่พบในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 ตลอดจนคติและค่านิยมในการก่อสร้างพุทธสถานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนคือชาวไทยใหญ่ ดังนั้นการก่อสร้างศาสนสถานโดยเฉพาะพุทธสถานนั้น จึงมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทยใหญ่ เช่น การก่อสร้างปยาธาตุ และมีรายละเอียดที่แตกต่างจากรูปแบบที่พบโดยทั่วไปในประเทศไทย ถึงแม้ว่าลักษณะรูปแบบศิลปะสถาปัตยกรรม จะมีความใกล้เคียงกับสถาปัตยกรรมที่พบในประเทศพม่า แต่ก็มีปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมพื้นถิ่น

นักศึกษานิตยภัต (2551) ศึกษาจองและอุโบสถ-วิหารไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจุดประสงค์เพื่อให้รู้ถึงที่มาและรูปแบบสถาปัตยกรรมของพุทธสถาปัตยกรรมไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน อันได้แก่จอง (วิหาร) อุโบสถ วิหารพระพุทธรูป ผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม คติ ความเชื่อของคนไทใหญ่ และศิลปะสถาปัตยกรรมที่พบในวัดไทใหญ่ที่เลือกศึกษา พบว่า รูปแบบศาสนสถานแบบไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนถูกนำเข้ามาจากชาวไทใหญ่ในรัฐฉานที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งในบริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ลักษณะสถาปัตยกรรมและคติเกี่ยวกับรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในวัด ได้รับอิทธิพลและผสมผสานศิลปะพม่า-มอญกับความเชื่อและประเพณีทางพระพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่ ซึ่งเป็นการศึกษาที่เน้นการศึกษาเรื่องของประวัติวัด สถาปัตยกรรมไทใหญ่ เช่น จอง (ศาลาการเปรียญ) และอุโบสถเท่านั้น ยังมีได้ทำการศึกษาเรื่องเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนแต่อย่างใด

เชษฐ ติงสัญชลี (2555) ในหนังสือเรื่องเจดีย์ในศิลปะพม่า-มอญ พัฒนาการทางด้านรูปแบบตั้งแต่ศิลปะศรีเกษตรถึงศิลปะมณฑลพะเยา เป็นการศึกษาในรายละเอียดขององค์ประกอบเจดีย์รูปแบบต่าง ๆ ในศิลปะพม่า-มอญ ตั้งแต่ศิลปะศรีเกษตร (ราวพุทธศตวรรษที่ 12-16) จนถึงศิลปะมณฑลพะเยา (พุทธศตวรรษที่ 23-25) ในตอนท้ายมีการกล่าวถึงเจดีย์ในศิลปะพม่า-มอญที่มีความเกี่ยวข้องกับศิลปะไทย โดยกล่าวถึงศิลปกรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอนดังนี้ “จังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นหัวเมืองไทยใหญ่ที่ตั้งขึ้นใหม่ในพุทธศตวรรษที่ 24-25 มีการสร้างวัดโดยฝีมือช่างชาวไทใหญ่ ทำให้จังหวัดนี้ปรากฏความนิยมเจดีย์แบบไทยใหญ่ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากเจดีย์แบบพม่าแท้”

ศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2557) ในศิลปะพม่า งานเขียนชิ้นนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลและเรียบเรียงอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับรูปแบบศิลปกรรมในแต่ละยุคสมัยในดินแดนพม่า ตั้งแต่ยุคแรกเริ่มที่มีการรับวัฒนธรรมทางศาสนาจนถึงยุคปัจจุบัน ซึ่งชาวพม่า มอญ และยะไข่ เป็นชนชาติหลักในการสร้างงานศิลปกรรมดังกล่าว และมีการกล่าวถึงความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะกับดินแดนไทยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ในส่วนที่เกี่ยวกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่า ศิลปะมอญ-พม่ามีบทบาทกับจังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างชัดเจนในสมัยรัตนโกสินทร์ในพุทธศตวรรษที่ 24-25 ซึ่งเป็นช่วงที่ภาคเหนือมีการอพยพเข้ามาอยู่อาศัยของชาวไทใหญ่โดยเฉพาะเมืองแม่ฮ่องสอน ทำให้มีการสร้างวัดที่เป็นศิลปะไทใหญ่ ประกอบด้วยเจดีย์ (แบบมอญ-พม่า) อาคารทรงปญหาตุ ตลอดจนการสร้างพระพุทธรูปแบบศิลปะพม่าเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากเมืองมณฑลพะเยา แต่เป็นฝีมือช่างไทใหญ่ คือ ความนิยมในการประดับซุ้มหรือมุขประดิษฐานพระพุทธรูปที่ฐานทั้ง 4 ด้าน หรือการประดับรูปนรสิงห์ที่ฐานชั้นล่าง เป็นต้น

ศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2563) ในคู่มือนำชมศิลปกรรมโบราณในล้านนา กล่าวถึงประวัติศาสตร์ล้านนา ศิลปกรรมล้านนาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13-ปัจจุบัน รูปแบบเจดีย์และพระพุทธรูปในศิลปะล้านนา นำชมศิลปกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย น่าน แพร่ พะเยา และแม่ฮ่องสอน โดยในบทที่ 10 กล่าวถึงศิลปกรรมไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน เริ่มกล่าวถึงตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของแม่ฮ่องสอน ศิลปกรรมไทใหญ่ เมืองแม่ฮ่องสอน และนำชมศิลปกรรมไทใหญ่เมืองแม่ฮ่องสอน โดยนำชมวัดพระธาตุดอยกองมู วัดหัวเวียง วัดจองคำ วัดจองกลาง วัดก้าก่อ วัดพระนอน และวัดกลางทุ่ง

เชษฐ ติงสัญชลี (2564) จากเมืองตากสู่สะเทิม ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและศิลปกรรมในประเทศพม่าภาคใต้กับพื้นที่ในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย โดยในบทที่ 1 ศิลปะไทยในประเทศพม่าและศิลปะพม่าในประเทศไทย ข้อสังเกตเบื้องต้นจากศิลปกรรมตามแนวชายแดน ผู้เขียนได้กล่าวถึงพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนทางศิลปกรรมไทย-มอญ/พม่า ข้ามเขตแดน 5 พื้นที่ด้วยกัน โดยกล่าวถึงแม่ฮ่องสอน

เป็นพื้นที่ที่ 2 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ศิลปะพม่าและไทใหญ่เข้ามามีบทบาท โดยผู้เขียนกล่าวว่าในสมัยโบราณพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนถือเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างเขตวัฒนธรรมล้านนาและเขตวัฒนธรรมไทใหญ่ การอพยพเข้ามาของคนไทใหญ่จากเมืองนายและเมืองหมอกใหม่ที่น่าโดยพญาสิงหนาทราชาและเจ้านางเมื่อยะในพุทธศตวรรษที่ 24-25 ทำให้มีการนำเอาศิลปกรรมไทใหญ่ซึ่งได้รับอิทธิพลศิลปะพม่ามานานแล้ว เข้ามามีบทบาทในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งการแลกเปลี่ยนดังกล่าวจะเกิดขึ้นในระยะหลังคือราวพุทธศตวรรษที่ 24-25

วิธีการวิจัย

งานวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ศิลปะในจังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งการเก็บข้อมูลภาคสนาม สามารถสรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัยได้ดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสาร (document research) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเพื่อศึกษาแนวคิด ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจ

2. การศึกษาจากข้อมูลภาคสนาม (field study) ผู้วิจัยศึกษาเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนด้วยการสำรวจพื้นที่โบราณสถานจริงจาก 4 อำเภอ คือ อำเภอปาย อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอขุนยวม และอำเภอแม่สะเรียง สัมภาษณ์และรับฟังข้อมูลจากตัวแทนราษฎรท้องถิ่น พระสงฆ์ หน่วยงานราชการ และหน่วยงานเอกชน ที่เกี่ยวข้อง การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากความรู้ความเชี่ยวชาญของผู้ที่อยู่ในท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยจะพิจารณาจากตัวผู้วิจัยเอง เนื่องจากผู้วิจัยได้ทำวิจัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมากกว่า 2 ปี กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนทั้งหมด 20 คน จาก 4 อำเภอ ซึ่งคำถามจะมาจากเครื่องมือการวิจัยคือ แบบสำรวจข้อมูลโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี และแบบสัมภาษณ์ข้อมูลโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม การสำรวจพื้นที่ และการสัมภาษณ์ มาตรวจสอบความถูกต้อง หลังจากนั้นนำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้มาบันทึกลำดับเหตุการณ์ (chronology) จัดจำแนกข้อมูล (classification) จำแนกหลักฐานทางโบราณคดี (attribute) เพื่อบันทึกการกระจายตัวของแหล่งโบราณสถานของแต่ละอำเภอ (map of distribution) รวมทั้งทำการคัดเลือกโบราณสถานในพื้นที่การศึกษา และสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตเนื้อหา

4. การนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกจากการทบทวนวรรณกรรม และการลงพื้นที่ศึกษาเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยใช้เครื่องมือการศึกษา ผู้วิจัยได้คัดเลือกสถานที่ศึกษา จำนวน 26 แห่ง โดยแบ่งเป็น อำเภอปาย จำนวน 3 แห่ง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จำนวน 10 แห่ง อำเภอขุนยวม จำนวน 6 แห่ง และอำเภอแม่สะเรียง จำนวน 7 แห่ง โดยมีวิธีการศึกษาคือ การสัมภาษณ์และการสำรวจ โดยมีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสำรวจข้อมูลโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี และแบบสัมภาษณ์ข้อมูลโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อนำไปสู่การนำเสนอข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การศึกษาที่ได้ตั้งไว้และนำเสนอข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis)

ผลการวิจัย

การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะของแม่ฮ่องสอน

ผู้วิจัยใช้หลักการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะของแม่ฮ่องสอนตามกรอบคิดของอัลวิน ทอฟเฟิลเลอร์ นักคิดและนักวิจารณ์ร่วมสมัยชาวอเมริกัน เสนอกรอบแนวคิดของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจจากมนุษย์ในโลกโบราณสู่โลกปัจจุบันผ่านหนังสือ The Third Wave ว่าการเปลี่ยนแปลง

พัฒนาของสังคมโลกมี 3 ยุคด้วยกัน “ยุคแรก คือ คลื่นลูกที่ 1 เป็นสังคมเกษตรกรรมซึ่งเกิดขึ้นเมื่อหลายพันปีมาแล้ว คลื่นลูกที่ 2 เป็นการปฏิวัติอุตสาหกรรมกำเนิดขึ้นในสังคมยุโรปราว 200 ปีที่แล้วและปัจจุบัน คือ คลื่นลูกที่ 3 เป็นสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศหรือยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร การแบ่งช่วงวิวัฒนาการของสังคมโลกดังกล่าวทำให้เราเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงไม่เพียงแต่ด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมโลกยุคต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนผ่านจากชีวิตในสังคมวัฒนธรรมแบบเกษตรกรรม หรือเรียกว่าก่อนสมัยใหม่ (pre-modern) สู่ความเป็นสมัยใหม่ (modernity) และหลังสมัยใหม่ (postmodernity) (Toffler, 1980) ตามลำดับ

1. แม่ฮ่องสอนก่อนสมัยใหม่ (Pre-Modern Period) เป็นช่วงเวลาแม่ฮ่องสอนอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์มังราย ในขณะที่ยังคงเป็นรัฐจารีตหรือรัฐโบราณที่ไม่มีเขตแดนแบ่งกันชัดเจน และการแผ่อำนาจของรัฐโบราณเป็นการแสดงพระราชอำนาจเหนือเจ้าดินแดนอื่น โดยระยะเวลาอยู่ในช่วง พ.ศ. 1839-2121

2. แม่ฮ่องสอนสมัยใหม่ (Modern Period) ในสมัยใหม่ เป็นช่วงเวลาซึ่งพัฒนาขึ้นมาพร้อมกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ชาตินิยมเริ่มผลิตเครื่องจักรที่ใช้ในการอุตสาหกรรม เริ่มมีการเพิ่มปริมาณการผลิต ทำให้ชาตินิยมต้องออกแสวงหาแหล่งวัตถุดิบต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดลัทธิอาณานิคมขึ้นอย่างรุนแรงในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งแม่ฮ่องสอนต้องเผชิญกับการเข้ามาของลัทธิการค้าอาณานิคมของอังกฤษผ่านทางพม่าเพื่อเข้ามาทำสัมปทานป่าไม้จนถึงในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

3. แม่ฮ่องสอนหลังสมัยใหม่ (Post-Modern Period) เป็นช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นยุคแห่งการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี ผลผลิตออกมาจากยุคสมัยใหม่ซึ่งมีการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ ผลผลิตทางวิทยาการระดับสูงเหล่านั้นได้รับการพัฒนาและถูกนำมาใช้เพื่อตอบรับกับชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน แม่ฮ่องสอนมีการพัฒนาสร้างบ้านแปงเมืองตามสมัยโลกาภิวัตน์ จากสังคมศักดินาเข้าสู่สังคมทุนนิยม มีการติดต่อสื่อสารและทำธุรกิจกับสมาชิกคนอื่นในสังคมซึ่งอยู่ในคนละที่ได้

การแบ่งช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ศิลปะของแม่ฮ่องสอนสัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ในแต่ละช่วงเวลาเกิดการเข้ามาใช้พื้นที่ของกลุ่มคนหลากหลายกลุ่มอันเป็นที่มาของการเกิดงานศิลปกรรมซึ่งจังหวัดแม่ฮ่องสอนในปัจจุบันเปรียบเสมือนดินแดนกันชนของอาณาจักรพุกาม และอาณาจักรล้านนาในอดีตทำให้ศิลปกรรมในแม่ฮ่องสอนมีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่ผสมผสานศิลปะล้านนา ศิลปะไทใหญ่ และศิลปะมอญจนเป็นดินแดนที่มีศิลปะมีอัตลักษณ์ของตนเอง

อย่างไรก็ดีผู้วิจัยมิได้ศึกษาครอบคลุมไปถึงแม่ฮ่องสอนในช่วงหลังสมัยใหม่ ดังนั้นงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจึงแบ่งยุคสมัยทางศิลปะของแม่ฮ่องสอนเป็น 2 สมัยหลัก คือ แม่ฮ่องสอนก่อนสมัยใหม่ และแม่ฮ่องสอนสมัยใหม่ ผู้วิจัยได้แบ่งช่วงเวลาทางการศึกษาเจตีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยยึดหลักการตามการเปลี่ยนแปลงออกเป็นสภาพสังคม และพิจารณาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ควบคู่ไปด้วย เนื่องด้วยจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่พิเศษกว่าดินแดนอื่น ๆ มีอัตลักษณ์เฉพาะตน จึงยากที่จะใช้เกณฑ์การแบ่งช่วงเวลาทางศิลปะตามการแบ่งอายุสมัยโดยใช้ชื่อราชวงศ์หรืออาณาจักร เนื่องด้วยแม่ฮ่องสอนมิได้มีราชวงศ์ที่ปกครองพื้นที่โดยตรง แต่เป็นดินแดนที่เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนาสมัยราชวงศ์มังราย และราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน อีกทั้งแม่ฮ่องสอนไม่ได้มีความสัมพันธ์กับราชวงศ์ที่ปกครองในประเทศพม่าโดยตรง ไม่ปรากฏหลักฐานการเข้ามาปกครองของราชวงศ์พม่า ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้เกณฑ์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจจากมนุษย์ในโลกโบราณสู่โลกปัจจุบันมาวิเคราะห์ภาพรวมประวัติของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างเจตีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปแบบเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-25

1. แม่ฮ่องสอนก่อนสมัยใหม่ (Pre-Modern Period)

แม่ฮ่องสอนในอดีตเป็นพื้นที่ที่สำคัญของพระเจ้าติโลกราช และถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองและการสงคราม โดยปรากฏบันทึกว่าเมืองยวมเดิมเรียกว่า “เมืองยวมใต้” หรืออำเภอแม่สะเรียงในปัจจุบัน เคยเป็นเมืองหน้าด่านชายแดนของเชียงใหม่ที่จะคอยป้องกันการรุกรานของพม่า ในราว พ.ศ. 1944 ในสมัยพระยาสามฝั่งแกนแห่งเมืองเชียงใหม่ “เจ้าลก” ราชบุตรองค์ที่ 6 ถูกไล่ความและถูกเนรเทศไปครองเมืองพร้าววังหิน ซึ่งเป็นถิ่นทุรกันดาร ต่อมาถูกไล่ความอีกครั้งจึงถูกเนรเทศให้มาครองเมืองยวมใต้ (อำเภอแม่สะเรียง) จนถึงปี พ.ศ. 1985 ได้กลับไปแย่งชิงราชสมบัติสำเร็จ สถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์นามว่า พระเจ้าติโลกราช จากนั้นเมืองยวมใต้ ก็เป็นเมืองหน้าด่านของอาณาจักรล้านนาอีกหลายสมัย (สร้อยดี อ่องสกุล, 2561) ด้วยเหตุที่พระเจ้าติโลกราช เคยถูกเนรเทศมาอยู่ที่เมืองยวมใต้ และเมืองยวมใต้เป็นเมืองหน้าด่านในสมัยล้านนา คงเป็นสาเหตุทำให้เกิดเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนาขึ้นที่อำเภอแม่สะเรียงโดยไม่ต้องสงสัย โดยอำเภอแม่สะเรียงได้พบเจดีย์อิทธิพลศิลปะล้านนาในช่วงก่อนสมัยใหม่ในพื้นที่ศึกษาทั้งหมด 1 องค์ คือ พระธาตุตุงคำ อำเภอแม่สะเรียง

เจดีย์วัดพระธาตุตุงคำเป็นเจดีย์แบบล้านนา (กลางพุทธศตวรรษที่ 21) มีฐานเชิง 3 ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นส่วนฐานสี่เหลี่ยมยกเก็จที่ยืดสูงกว่าปกติ ส่วนท้องไม้ที่ยืดสูงขึ้นไปมีบัวลูกแก้วอกไก่คาด 2 เส้น การที่ฐานยืดสูงขึ้นไปทำให้องค์ระฆังมีขนาดเล็ก ถัดขึ้นไปจากฐานสี่เหลี่ยมยกเก็จเป็นฐานเชิงแปดเหลี่ยมรองรับส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นบัวกลาในผังแปดเหลี่ยม ถัดขึ้นไปเป็นส่วนองค์ระฆังอยู่ในผังกลม ต่อด้วยบัลลังก์ในผังแปดเหลี่ยมและปล้องไฉน

วิวัฒนาการของชุดรองรับที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยมนี้ พบว่า เป็นสายวิวัฒนาการที่อยู่ในศิลปะล้านนาเรื่อยมา และได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ซึ่งสามารถพบได้ในกลุ่มเจดีย์ทรงระฆัง และเจดีย์ทรงปราสาทยอด โดยรูปแบบและประวัติการสร้างเจดีย์ที่ส่วนรองรับองค์ระฆังอยู่ในผังแปดเหลี่ยม ส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงกลางถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 21 เช่น เจดีย์วัดดวงดี เจดีย์วัดอุโมงค์เถรจันทร์ และวัดพระธาตุดอยสุเทพ เป็นต้น ดังนั้นจึงสามารถกำหนดอายุเจดีย์วัดพระธาตุตุงคำให้อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21

นอกจากนี้ยังมีเจดีย์ศิลปะล้านนาอีกหนึ่งองค์ที่ยังคงสภาพที่สามารถวิเคราะห์รูปแบบศิลปะได้ที่อำเภอปาย ซึ่งครั้งหนึ่งอำเภอปายเป็นหัวเมืองขึ้นชั้นที่ 1 ของล้านนา มีเอกสารที่สามารถกล่าวถึงความเชื่อมโยงบริบททางด้านประวัติศาสตร์โดยได้มีการกล่าวถึง “เมืองน้อย” (ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย) ในเอกสารได้กล่าวถึงเรื่องราวของ “ท้าวบุญเรือง” ราชบุตรของพระเจ้าติโลกราชที่ถูกคุมขังก่อนถูกสังหารในเวลาต่อมาเนื่องจากถูกใส่ร้าย เมืองน้อยยังเป็นสถานที่ประทับของของเชื้อพระวงศ์ในราชวงศ์มังรายถึงสองพระองค์ ได้แก่ พระยาอภัยเจียงราย และพระยาเมืองเกษเกล้า ทั้งนี้จากการสำรวจและขุดค้นทางด้านโบราณคดีพบว่า เมืองน้อย เป็นเมืองที่มีการกระจายของโบราณสถานหัวเมืองไม่น้อยกว่า 30 แห่ง โดยเฉพาะวัดพระธาตุเมืองน้อย มีกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบทางศิลปกรรมแบบล้านนา เช่น เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา มีอายุราวกลางถึงปลายในพุทธศตวรรษที่ 21 โดยลักษณะรูปแบบศิลปะมีส่วนฐานเป็นฐานเชิงซ้อนกัน 4 ชั้น รองรับฐานบัวที่มีท้องไม้ยืดสูงมีลูกแก้วอกไก่คาด 2 เส้น ด้านบนมีการประดับคล้ายลายช่องกระจกซึ่งลายดังกล่าวเป็นลายที่นิยมกันในสมัยพระเมืองแก้ว ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ยังตีความได้ว่า โบราณสถานเมืองน้อยนี้ในอดีตคงเป็นศูนย์กลางทางศาสนาที่สำคัญของชาวไทใหญ่ที่มักเพาะปลูกและอาศัยอยู่บนพื้นที่ราบมากกว่าป่าภูเขา หรือลาหู่ ที่มักอาศัยอยู่บนภูเขา (สร้อยดี อ่องสกุล, 2561)

ภาพ 1

พระธาตุตุงคำ อำเภอแม่สะเรียง



หมายเหตุ. โดย ปวิณา เพ็ชรล้วน, ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2565

2. แม่ฮ่องสอนสมัยใหม่ (Modern Period)

2.1 สัมปทานป่าไม้ แรกเริ่มแห่งความหลากหลาย

พม่าตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษเมื่อ พ.ศ. 2367 และทำสนธิสัญญาอันดาโบ (Treaty of Yandabo) กับอังกฤษใน พ.ศ. 2369 ทำให้พม่าต้องสูญเสียดินแดนอัสสัม มณีปุระ ยะไข่ และตะนาวศรีไป (Aung, 1967, p. 214-215) ซึ่งอังกฤษก็เริ่มต้นตัดดวงทรัพยากรต่าง ๆ ของพม่านั้นเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับวัตถุประสงค์ที่ซ่อนอยู่ และต่อมาอังกฤษจึงเริ่มเข้ามาทำธุรกิจค้าขายการค้าไม้สักในบริเวณชายแดนไทยพม่า เนื่องจากไม้สักในบริเวณนี้มีคุณภาพดีมีลวดลายที่สวยงาม กิจกรรมการทำไม้สักได้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการตั้งบริษัททำไม้อย่างเป็นทางการขึ้นในประเทศพม่า เช่น บริษัทบริติชบอร์เนียว และบริษัทบอมเบย์เบอร์มา เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการสร้างโรงเลื่อยจักรขึ้นที่เมืองมะละแหม่งจนกลายเป็นเมืองท่าส่งออกไม้สักที่สำคัญแห่งหนึ่งของพม่า บริษัทของอังกฤษทำไม้อยู่ในพม่านานหลายปีจนปริมาณไม้สักในพม่าเริ่มลดลง ชาวอังกฤษรวมทั้งชาวพม่า ไทยใหญ่ กะเหรี่ยงและตองสู เริ่มเข้ามาทำไม้สักในบริเวณชายแดนไทยพม่า ด้วยความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้เกิดการแพร่กระจายของเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในทุก ๆ อำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

2.1.1 เจดีย์ศิลปะพม่า

ภาพรวมของเจดีย์ศิลปะพม่าในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นเจดีย์ศิลปะพม่า สมัยอมรปุระ-มันตะเสย์ ส่วนยอดไม่มีปล้องกั มีการปรากฏปัทมบาทคั่นระหว่างปล้องโหนดกับปลี และมักมีฉัตรขนาดใหญ่ ส่วนกลางองค์ระฆังมีลักษณะคล้ายหม้อน้ำ ปากไม่ผาย ตกแต่งองค์ระฆังด้วยรัศมีและบัวคอเสื้อ ซึ่งรัศมีมักทำเป็นลายใบโพธิ์ บางครั้งมีการตกแต่งหน้ากาล หรือยักษ์บริเวณองค์ระฆัง

ส่วนฐาน มักทำฐานบัวซ้อนกัน 3 ชั้น บริเวณส่วนฐานของเจดีย์พม่าจะมีขนาดใหญ่ และสามารถเดินประทักษิณรอบได้ ต่างจากเจดีย์ศิลปะมอญที่มีลักษณะฐานลาดใหญ่ และไม่สามารถเดินประทักษิณได้ การใช้ฐานในผังสี่เหลี่ยมเพิ่มมุม 3 ฐานซ้อนกันเสมอ และฐานเป็นการทำฐานบัวคว่ำ บัวหงาย ที่มีลูกแก้วคาดตรงกึ่งกลาง และยังมีฐานบัวแปดเหลี่ยมเพิ่มมุมเป็นฐานปรับมุมที่เป็นส่วนเชื่อมต่อระหว่างฐานกับองค์ระฆังที่ก็ปรากฏทั่วไปในเจดีย์พม่าแท้ ถัดขึ้นไปเป็นส่วนบัวปากระฆังที่ทำเป็นบัวคว่ำ องค์เจดีย์มีรัศมีและลูกแก้ว

ขนาดใหญ่ ปล้องไฉนทรงกรวยเตี้ยซึ่งเป็นพื้นฐานมาจากศิลปะขอม โดยมีปลีสั้นเพื่อสอดรับกับรูปทรงของ ปล้องไฉน ลักษณะของปลีสั้นปรากฏมาแล้วที่เจดีย์เขเวซิกอง ในศิลปะพุกาม มีบันไดขึ้นไปประทักษิณเนื่องจากฐาน มีลักษณะเป็นขั้นบันไดทำให้มีพื้นที่พอในการทำลานประทักษิณ (เชษฐ ติงส์ถุชลี, 2555)

การประดับตกแต่งเจดีย์ศิลปะพม่าสมัยอมรปุระ-มันตะเลย์ มักจะมีการประดับ ปูรณฆฏะไว้ที่มุมของฐานชั้นที่ 1-2 เสมอ และฐานชั้นบนสุดมักประดับด้วยสถูปิยะ ซึ่งระเบียบดังกล่าว ปรากฏเสมอในเจดีย์ศิลปะอมรปุระ-มันตะเลย์ โดยพบเจดีย์ศิลปะพม่าสมัยอมรปุระ-มันตะเลย์ในพื้นที่ศึกษา เช่น เจดีย์วัดจองสูง อำเภอแม่สะเรียง เจดีย์วัดก้ากอ อำเภอเมือง เป็นต้น

2.1.2 เจดีย์ศิลปะพม่าลครูป

เจดีย์ศิลปะพม่าแบบลครูป เนื่องจากเจดีย์มีขนาดเล็กจึงย่อย่อลักษณะของซุ้มมาแนบ ติดกับตัวเรือนธาตุจนดูเหมือนเจดีย์ทรงปราสาทยอดของล้านนา แต่ยังคงระเบียบมีฐานปรับมุมแปดเหลี่ยม และ มีการประดับปูรณฆฏะหรือสถูปิยะ หรือมนุษย์สิงห์ที่มุมบนฐานชั้นเดียว หรือฐานสองชั้นเท่านั้น ส่วนของคระฆัง มีการประดับรัตนอก ส่วนของปัทมบาทและปลีนั้น พบว่า เจดีย์ศิลปะอมรปุระ-มันตะเลย์นั้นมีความเกี่ยวข้องกับ ศิลปะมอญ โดยพบเจดีย์ศิลปะพม่าแบบลครูปที่วัดพระธาตุดอยมแจ่ม และวัดพระธาตุดอยมทอง อำเภอแม่สะเรียง วัดม่วยต่อ และวัดดอยกองมูเหนือ อำเภอขุนยวม ซึ่งเจดีย์ดังกล่าวมีการผสมผสานศิลปะไทใหญ่ด้วยเช่นกัน เช่น ปลียาว และฉัตรทรงถั่วครอบ เป็นต้น

2.1.3 เจดีย์ศิลปะมอญ

เจดีย์ศิลปะมอญไม่มีปลีสั้น มีปรากฏปัทมบาทคั่นระหว่างปล้องไฉนกับปลี ปลียาว และมักมีฉัตรขนาดใหญ่ ส่วนกลางตกแต่งองค์ระฆังด้วยรัตนอกและบัวคอเสื้อ ใช้ฐานเขียงกลมซ้อนกันหลายชั้น เพื่อรองรับองค์ระฆังหรืออาจเป็นลูกแก้วรองรับองค์ระฆัง (คล้ายมาลัยเถา) ฐานลาดทำให้ฐานเจดีย์ มีความแผ่ขยาย ไม่มีบันไดขึ้นไปลานประทักษิณ ฐานบัว 2 ชั้น และทำให้ฐานแต่ละชั้นมีลวดบัวที่แตกต่างกัน ถือเป็นลักษณะเฉพาะที่สำคัญ มีการออกแบบหน้ากระดานให้ลาดเอียง หน้ากระดานมีแต่บัวคว่ำ เพิ่มบัวคว่ำ 2-3 ชั้น ท้องไม้ลาดเอียงต่างระดับ เจดีย์อยู่ในผังแปดเหลี่ยมเพิ่มมุม หรือผังสี่เหลี่ยมเพิ่มมุมโดยแต่ละมุมมีขนาดใหญ่ โดยแผนผังแบบแปดเหลี่ยมถือเป็นลักษณะเฉพาะของเจดีย์ศิลปะมอญ โดยตัวอย่างเจดีย์ในพื้นที่ศึกษา เช่น เจดีย์ ที่วัดร้างเมืองปอน อำเภอขุนยวม

ภาพ 2

เจดีย์ที่วัดร้างเมืองปอน อำเภอขุนยวม



หมายเหตุ. โดย ปวิณา เพ็ชรล้วน, ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2565

2.2 สงครามโลกครั้งที่ 2

เมื่อสงครามกลับมาอยู่ในบันทึกประวัติศาสตร์อีกครั้งในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดขึ้นราว พ.ศ. 2484-2488 จากนั้นมีทหารญี่ปุ่นได้เดินทัพผ่านจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพื่อเคลื่อนทัพไปยังประเทศพม่า โดยใช้ช่องทางบ้านห้วยต้นนุ่น อำเภอขุนยวม เมื่อประมาณเดือนมีนาคม-เมษายน พ.ศ. 2485 จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้รับคำสั่งจากรัฐบาลไทยให้อำนวยความสะดวกแก่กองทัพญี่ปุ่นที่จะเดินทางผ่านไปยังพม่า ในกรณีนี้ข้าราชการไทยจึงได้รับหน้าที่ให้เป็นผู้ประสานงานในการจัดหาเสบียงอาหารและกำลังคนเพื่อก่อสร้างทางสายป่า-แม่ฮ่องสอน-ขุนยวม-ต่อแพ-ห้วยต้นนุ่น ซึ่งเป็นจุดต่อแดนไปยังกับน้ำมางในเขตประเทศพม่า ต่อมาระหว่าง พ.ศ. 2485-2486 หลังจากที่กองทัพญี่ปุ่นเริ่มพ่ายต่อกองทัพสัมพันธมิตรในแนวรบประเทศพม่า ทหารญี่ปุ่นจึงถอยทัพกลับมาตั้งมั่นในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542, หน้า 164-174)

ในช่วงเวลานี้เองที่เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยผู้คนที่เดินทางจากประเทศพม่าได้เข้ามาทำกิจการค้าไม้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้เกิดการกระจายตัวของแบบแผนทางวัฒนธรรมจากพื้นที่ที่ตนเคยอยู่ไปยังพื้นที่ใหม่ โดยนำเอาภาษา การแต่งกาย ศาสนา เทคโนโลยี วัสดุสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ หรือความคิดความเชื่อติดตัวไปด้วย ส่งผลให้การสร้างเจดีย์ที่มีรูปแบบอย่างศิลปะพม่า ศิลปะมอญ ศิลปะล้านนา เกิดขึ้นในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเข้ามาผสมผสานกับความเป็นท้องถิ่นเกิดเป็นรูปแบบศิลปะที่มีการผสมผสานกัน อย่างไรก็ตามภายใต้ภัยสงครามไม่ได้มีการสร้างวัดในช่วงเวลานี้เกิดขึ้น มีเพียงการใช้วัดที่มีมาแต่เดิมในการอำนวยความสะดวกให้กับกองทัพญี่ปุ่นเท่านั้น

คติความเชื่อการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนพุทธศตวรรษที่ 19-25

คติการสร้างพระธาตุบนภูเขา

ในบรรดาภูมิทัศน์วัฒนธรรม ภูเขา นับเป็นภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่นับว่ามีความพิเศษและโดดเด่นกว่าภูมิประเทศแบบอื่น ๆ เนื่องด้วยภูเขามักได้รับการเคารพ และถูกผูกเข้ากับอำนาจศักดิ์สิทธิ์สูงสุดของท้องถิ่นในสมัยแรกเริ่มแห่งการสถาปนารัฐจารีต นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องปกติที่ภูเขาที่มีลักษณะพิเศษจะถูกกำหนดให้เป็นที่สถิตของอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่เหนือธรรมชาติ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560) ระบบดังกล่าวพบเห็นได้ทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน แม้จะมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ตามพื้นที่ราบของผู้คนในสมัยประวัติศาสตร์ แต่ในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ที่ปราศจากการเข้ามาของพุทธศาสนา ก็ยังมีการใช้ภูเขาเป็นศูนย์กลางอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เป็นสถานที่ต้องห้ามที่เป็นที่สถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ (sacred space) และถูกจำกัดพื้นที่ออกจากสถานที่ที่เป็นเรื่องทางโลก (profane space) อย่างชัดเจน ตัวอย่างจากแหล่งโบราณคดีที่พบโลงไม้ในอำเภอปางมะผ้า สามารถอธิบายปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี เช่น แหล่งโบราณคดีถ้ำผีแมนโลงรักที่มีโลงไม้วางจนเต็มพื้นที่จนแทบไม่เหลือพื้นที่ให้ประกอบกิจกรรมใด ๆ ได้อีก แสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องการความสงบห่างไกลจากความวุ่นวายทางโลก

เมื่อพุทธศาสนาแพร่เข้ามายังอาณาจักรล้านนา ได้เกิดกระบวนการการผนวกความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติเข้ากับการสร้างพระธาตุในทางพุทธศาสนาเข้าด้วยกันกับความเชื่อดั้งเดิม การสร้างพระธาตุไ่วบนภูเขาได้แพร่เข้ามากับการแพร่ขยายอำนาจของอาณาจักรล้านนามายังแม่ฮ่องสอน จารึกหลักที่ 2 วัดศรีชุมได้กล่าวถึง พระมหาเถรศรีศรัทธาจาริกแสวงบุญที่ลำพูน จึงทำให้อคติความเชื่อเรื่องพระธาตุเข้ามายังอาณาจักรล้านนา ในยุคที่ล้านนารับเอาพุทธศาสนาเถรวาทจากสุโขทัยก็ได้นำคติการบูชาพระธาตุจากลังกา

มาพร้อมกับการเผยแพร่พุทธศาสนาของพระสุมนเถระที่ได้รับการอาราธนาเผยแพร่พุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนาในสมัยพญาเกอานา ท่านจึงนำความเชื่อการประดิษฐานพระธาตุบนภูเขาสูงจากเมืองพันที่ท่านไปเรียนพุทธศาสนาเข้ามายังล้านนาด้วย นอกจากนี้ยังได้นำพระบรมสารีริกธาตุมายังล้านนา ซึ่งแตกองค์ออกองค์หนึ่งประดิษฐานที่วัดสวนดอก อีกองค์หนึ่งอัญเชิญขึ้นหลังช้างแล้วสร้างเป็นพระธาตุดอยสุเทพ (พระรัตนปัญญาเถระ, 2501)

ในดินแดนเมืองหน้าด่านของอาณาจักรล้านนาอย่างแม่ฮ่องสอน ได้รับเอาความเชื่อเรื่องคติการสร้างพระธาตุเจดีย์บนภูเขาสูงจากล้านนา โดยการสร้างพระธาตุบนภูเขาเปรียบเหมือนการหลอมรวมพุทธศาสนาเข้ากับความเชื่อท้องถิ่น พื้นที่อำเภอแม่สะเรียง ที่เคยเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญของอาณาจักรล้านนา ในช่วงก่อนที่พระเจ้าติโลกราชจะครองราชย์ และยังเป็นดินแดนมาตุภูมิของพระสหายคนสนิทผู้เป็นนายกong ในการบูรณะเจดีย์หลวงอย่างหมิ่นด้ามพริ้วคด ยังเป็นเมืองสำคัญที่รับเอาพุทธศาสนาจากอาณาจักรล้านนาเข้ามาผนวกกับความเชื่อเรื่องการบูชาภูเขา และพุทธศาสนาก็เจริญอยู่ที่แม่สะเรียง ตั้งแต่สมัยก่อนสมัยใหม่จนถึงปัจจุบัน โดยที่แม่ฮ่องสอนนี้เองได้ปรากฏเจดีย์บนภูเขาสูงอยู่หลายแห่ง เช่น พระธาตุดอยกองมู และพระธาตุดอยกิวข่มัน อำเภอเมือง วัดกองมูเหนือ อำเภอขุนยวม และวัดพระธาตุสี่จอม อำเภอแม่สะเรียง เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระธาตุที่สร้างขึ้นเป็นเจดีย์คู่ ยกเว้นพระธาตุดอยกิวข่มัน พระธาตุจอมมอญ และพระธาตุจอมกิติติ ที่เป็นพระธาตุองค์เดี่ยว

อย่างไรก็ตามการสร้างเจดีย์คู่นั้นในปัจจุบันยังไม่สามารถอธิบายในภาพรวมได้ว่าเป็นความเชื่อเรื่องใด จำเป็นต้องดูบริบทแวดล้อม และความเชื่อของผู้คนในปัจจุบันประกอบ ถึงกระนั้นระบบการสร้างเจดีย์คู่จะเป็นที่นิยมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังไม่พบระบบการสร้างเจดีย์คู่ที่หัวเมืองของอาณาจักรล้านนาอื่น ๆ ยกเว้นพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย ที่น่าจะมียุทธศาสตร์อยู่ที่วัฒนธรรมการสร้างที่เคารพของกลุ่มคนในเชียงแสน ก่อนที่พุทธศาสนาจะเข้ามามีความผูกพันกับภูเขาสูง ซึ่งต่างออกไปจากวัฒนธรรมการสร้างพระธาตุกลางเมืองของหริภุญไชย ที่นิยมสร้างพระธาตุบนพื้นที่ราบก็เป็นได้ มีข้อสังเกตว่าเมื่อพระญามังรายตีเมืองหริภุญไชยได้แล้วนั้น พระองค์ทรงเห็นว่าไม่ใช่เมืองที่พระองค์ควรอยู่ เพราะเป็นเมืองพระธาตุ

เจดีย์คู่ที่ดูเหมือนว่าจะมีคติการสร้างที่ชัดเจนคือ พระธาตุดอยกองมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ตามประวัติวัดนั้น กล่าวว่า พระเจดีย์องค์ใหญ่สร้างโดยจองต่องสู๋ เมื่อ พ.ศ. 2403 เป็นที่บรรจุพระธาตุของพระโมคคัลลานะ พระอัครสาวกเบื้องซ้าย ซึ่งนำมาจากเมืองมะละแหม่ง ส่วนพระธาตุเจดีย์องค์เล็กสร้างเมื่อ พ.ศ. 2417 โดยพระยาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก บรรจุพระธาตุของพระสารีบุตร พระอัครสาวกเบื้องขวา ซึ่งนำมาจากเมืองมณฑลทะเลย์ ประเทศพม่า ซึ่งในอดีตเคยมีการสันนิษฐานว่าสถูปที่บรรจุพระธาตุของพระโมคคัลลานะ คือ สถูปสาญจีหมายเลข 2 และพระสารีบุตร คือ สถูปสาญจีหมายเลข 3 ที่เคียงคู่กันอยู่ (Cunningham, 1854, pp. 299-300) โดยในปี พ.ศ. 2495 มีการนำพระธาตุของพระอัครสาวกทั้งสองมาประดิษฐานร่วมกับพระบรมสารีริกธาตุที่เจดีย์กาบาเอ เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า (Daulton, 2011)

เส้นทางความเคารพศรัทธาที่มีต่อพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตร มีมาอย่างยาวนานในแผ่นดินล้านนาแม้กระทั่งยุคที่พม่าเข้าปกครองล้านนา ความเลื่อมใสศรัทธาต่อสองอัครสาวกก็ไม่เคยจางหายไป และการที่มีการสร้างพระธาตุดอยกองมูขึ้น พร้อมกับการสถาปนาเมืองแม่ฮ่องสอนใหม่ของพญาสิงหนาทราชา ก็เพื่อประดิษฐานพระธาตุของพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เปรียบเสมือนความเชื่อเรื่องพุทธศาสนาจะเจริญงอกงาม โดยพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตร เป็นสัญลักษณ์ของพระสาวกที่พระพุทธองค์ตรัสว่า สามารถ

รักษาความบริสุทธิ์แห่งพระพุทธศาสนาไว้ได้ ซึ่งดินแดนแม่ฮ่องสอนก็จะเป็นดินแดนแห่งการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยืนยงต่อไปได้

การจำลองภูมิทัศน์แดนมาตุภูมิของคนพลัดถิ่น

ในส่วนก่อนหน้านั้นได้กล่าวมาแล้วว่าการสร้างเจดีย์คู่นั้นในแม่ฮ่องสอนนั้น ถือเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งแทบจะไม่พบเลยที่จังหวัดอื่น ๆ และการสร้างเจดีย์คู่นั้นก็จะสร้างบนภูเขา แต่ก็ยังมีเจดีย์องค์เดียว ๆ ที่สร้างบนภูเขาเช่นเดียวกัน หากจะย้อนกลับไปถึงการสร้างพระธาตุนบนภูเขานั้นพบว่ามีการสร้างมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรพุกาม อาณาจักรมอญ และสืบทอดมายังอาณาจักรล้านนา ดังที่กล่าวมาแล้ว

นอกจากประเด็นเรื่องคติความเชื่อเกี่ยวกับการผสมผสานระหว่างการนับถือภูเขาศักดิ์สิทธิ์และการนับถือพุทธศาสนาแล้ว อาจกล่าวได้ว่าในดินแดนแม่ฮ่องสอนนั้นเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีกลุ่มคนจากหลายดินแดนอพยพเข้ามาอยู่อาศัย ที่สำคัญคือ กลุ่มคนพม่าและไทใหญ่ที่เข้ามาทำกิจการป่าไม้ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนที่เข้ามาอยู่อาศัยอย่างถาวร ซึ่งพวกเขาเหล่านี้หากนิยามแล้วถือเป็นคนพลัดถิ่นกระจัดกระจายย้ายถิ่นไปอยู่ในพื้นที่ที่มีไร่บ้านเกิดและชุมชนดั้งเดิมของตนเอง ที่มีเหตุผลทางการค้าขายและเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามกลุ่มคนที่ย้ายออกไปจากบ้านเกิดบางกลุ่มอาจยังคงมีสายสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นกับญาติพี่น้องและชุมชนดั้งเดิมของตนเอง แต่บางกลุ่มอาจไม่มีสายสัมพันธ์กับดินแดนบ้านเกิด และเมื่อกลุ่มคนเหล่านี้รวมตัวกันเพื่อธำรงและสร้างวัฒนธรรมของตนเองอย่างมีเอกลักษณ์ มีการมองว่าดินแดนบ้านเกิดของเขาคือที่อยู่อาศัยที่แท้จริง และหวังว่าวันหนึ่งจะเดินทางกลับไปที่นี่ ผู้อพยพพลัดถิ่นจึงยึดมั่นในดินแดนบ้านเกิดอย่างเหนียวแน่น และพยายามสร้างความทรงจำ ตำนาน และประวัติศาสตร์เกี่ยวกับดินแดนบ้านเกิดของตนเอง (Cohen, 2008) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในปัจจุบัน คือ ความพยายามที่จะธำรงอัตลักษณ์ของคนมอญพลัดถิ่นที่จังหวัดสมุทรสาคร รูปปั้นหงส์สีทองขนาดใหญ่ภายในวัดโคกหรือวัดศรีบูรณาวาสที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำคือสัญลักษณ์ อันหมายถึงเมืองหงสาวดีของชนชาติมอญเช่นเดียวกับวัดศรีมงคลที่มีสัญลักษณ์แบบมอญไปจนถึงชุมชนไทยเชื้อสายมอญล้วนอย่างวัดเกาะที่มีสถาปัตยกรรมแบบมอญสมัยอยุธยา เป็นต้น

ในทำนองเดียวกัน บริเวณรัฐฉาน รัฐกระเหรี่ยง รัฐมอญ ของพม่า สิ่งที่น่าจะเป็นเอกลักษณ์ของดินแดนนี้ คือ บรรดาเจดีย์บนภูเขาสูงที่เห็นอยู่ไกลตา องค์เจดีย์เรียงไล่กันไปตามสันเขาสูงต่ำมีเป็นระยะ ๆ อาจกล่าวได้ว่าที่แห่งใดมีภูเขา บนภูเขานั้นจะมีเจดีย์ การที่มีการสร้างเจดีย์บนภูเขาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอาจเป็นความพยายามในการฟื้นฟูการตั้งถิ่นฐาน และการระลึกถึงดินแดนมาตุภูมิที่กำลังมีการผลิตวัฒนธรรมเพื่อให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองที่พลัดถิ่นมา โดยพวกเขาหวังว่าอัตลักษณ์เกิดจากการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Vertovec, 1997) จึงจำเป็นต้องสร้างคืนภูมิทัศน์ให้เปรียบเสมือนดินแดนที่ตนเองจากมาก็เป็นได้ นอกจากนี้ผู้คนในแถบบริเวณนี้ยังมีความเชื่อในการกลับไปสักการะเจดีย์ชเวดากองอันเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนา และเป็นสถานที่หลอมรวมจิตใจของกลุ่มคนมอญ พม่า และไทใหญ่อีกด้วย ดังจะเห็นว่ามีความพยายามในการจำลองเจดีย์ที่คล้ายกับเจดีย์ชเวดากองที่วัดร้างในโรงเรียนเมืองปอน และมีการระลึกถึงความศักดิ์สิทธิ์ และความพร้อมที่จะกลับไปสักการะเจดีย์ชเวดากองอีกครั้งหนึ่งที่ศาลาการเปรียญที่วัดศรีบุญเรืองอำเภอแม่สะเรียง เป็นต้น

นอกจากนี้ในวัดโพธาราม มีเจดีย์ทรงระฆังที่สืบทอดรูปแบบประเพณีมาในช่วงปลายของพุทธศตวรรษที่ 20 (ภาพ 3) ซึ่งเจดีย์รูปแบบนี้สืบทอดมาจากเจดีย์วัดพระธาตุหริภุญไชยเป็นที่น่าสนใจว่าเหตุใดเจดีย์แบบหริภุญไชยจึงมาปรากฏในแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า เจดีย์แบบพระธาตุหริภุญไชย ถือเป็นเจดีย์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ของชาวล้านนาที่มีความผูกพันกับพุทธศาสนาและมีความเชื่อว่าดินแดนหริภุญไชยคือ ดินแดน

ที่เป็นศูนย์กลางพุทธศาสนา พระธาตุทริภุญไชยเป็นพระธาตุอันศักดิ์สิทธิ์ของชาวล้านนา จะเห็นได้ว่าเมื่อกษัตริย์ล้านนาขึ้นครองราชย์นั้นก็เสด็จพระราชดำเนินไปสักการะพระธาตุทริภุญไชยอยู่เสมอ เช่น ในรัชกาลของพระเมืองแก้ว เป็นต้น และเมื่อชาวล้านน้าย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่ใดก็มักจะนำรูปแบบเจดีย์แบบพระธาตุทริภุญไชยไปสร้างเอาไว้เพื่อระลึกถึงพระธาตุศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมือง และเพื่อสักการะบูชาที่ไม่จำเป็นต้องเดินทางไปถึงทริภุญไชย ตั้งแต่เมื่อมีการจำลองพระธาตุมายังถิ่นใหม่ที่ตนเองได้อพยพเข้ามา

ภาพ 3

เจดีย์ที่วัดโพธาราม อำเภอบ้านดง



หมายเหตุ. โดย ปวิณนา เพ็ชรล้วน, ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2565

อภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เสนอแนวทางการแบ่งรูปแบบการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะของแม่ฮ่องสอน พบว่า การแบ่งยุคสมัยทางศิลปะของโบราณสถานในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนสามารถแบ่งออกเป็น 3 สมัย ได้แก่ 1) ศิลปะแม่ฮ่องสอนก่อนสมัยใหม่ เป็นช่วงเวลาที่แม่ฮ่องสอนอยู่ภายใต้ราชวงศ์มังราย ในขณะที่ยังคงเป็นรัฐจารีตโบราณ 2) ศิลปะแม่ฮ่องสอนสมัยใหม่ เป็นช่วงเวลาที่เกิดการล่าอาณานิคมขึ้น ซึ่งแม่ฮ่องสอนต้องเผชิญกับการเข้ามาของการล่าอาณานิคมของอังกฤษผ่านทางพม่า และ 3) ศิลปะแม่ฮ่องสอนหลังสมัยใหม่ เป็นช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งการแบ่งช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ศิลปะ ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามแนวคิดของ Alvin Toffler ที่เสนอไว้ในหนังสือ The Third Wave แต่ในงานวิจัยฉบับนี้ศึกษาเพียงศิลปะแม่ฮ่องสอนก่อนสมัยใหม่ และศิลปะแม่ฮ่องสอนสมัยใหม่เท่านั้น

จากวัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2 ศึกษาแนวทางการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-25 ผลจากการศึกษาพบว่า แนวทางการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนประกอบไปด้วยแนวคิดและคติที่สำคัญ เช่น คติการสร้างพระธาตุสี่จอม ในอำเภอแม่สะเรียง ตามตำนานที่สำคัญของอำเภอ คติการสร้างพระธาตุนภภูเขา ในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ตามแนวคิดภูมิวัฒนธรรมของศรีศักร วัลลิโภดม เช่น พระธาตุดอยกองมู อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งยังมีความเชื่อเรื่องการสร้างเจดีย์คู่เพื่อบรรจุนิธิของพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ

สุดท้ายคือ การสร้างเจดีย์เพื่อจำลองภูมิทัศน์แดนมาตุภูมิของคนพลัดถิ่น ตามแนวความคิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม เช่น เจดีย์ที่วัดโพธาราม อำเภอขุนยวม

งานวิจัยฉบับนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่เรื่องแนวคิดและคติความเชื่อการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและการวิเคราะห์รูปแบบเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งยังไม่เคยมีงานวิจัยฉบับใดได้ทำการวิเคราะห์เจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเชิงลึกมาก่อน ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ งานวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นถึงกลุ่มชาวไทใหญ่ที่เป็นประชากรหลัก และมีบทบาทในการสร้างงานสถาปัตยกรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่งานวิจัยเรื่องแนวคิดและรูปแบบการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนพุทธศตวรรษที่ 19-25 แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลศิลปะล้านนา ศิลปะมอญ และศิลปะพม่าสมัยอมรปุระ-มณฑลเลย ที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามแต่ละช่วงเวลา

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

งานวิจัยเรื่องแนวคิดและรูปแบบการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนพุทธศตวรรษที่ 19-25 เป็นองค์ความรู้ที่สำคัญทำให้ผู้คนในท้องถิ่นได้ทราบถึงข้อมูลเจดีย์ในจังหวัด ซึ่งสามารถนำไปเป็นองค์ความรู้เรื่องการนำชมแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

การศึกษายังไม่สามารถครอบคลุมเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ทั้งหมด เนื่องจากข้อจำกัดด้านการเดินทางและพื้นที่ จึงไม่สามารถทำการศึกษาเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ทั้งหมด หากมีการศึกษาในภายหน้าผู้วิจัยเสนอว่าพื้นที่อำเภอปางมะผ้า เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ที่น่าสนใจในการศึกษาประเด็นเรื่องพุทธศาสนากับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องแนวคิดและรูปแบบการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนพุทธศตวรรษที่ 19-25 โดยงานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปีงบประมาณ 2565 ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณมา ณ ที่นี้ นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ทำให้งานวิจัยนี้ดำเนินการไปอย่างลุล่วงและสมบูรณ์

รายการอ้างอิง

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2542). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร.
- เชษฐ ติงสัญชสี. (2555). *เจดีย์ในศิลปะพม่า-มอญ: พัฒนาการทางด้านรูปแบบตั้งแต่ศิลปะศรีเกษตรถึงศิลปะมณฑล*. เมืองโบราณ.
- เชษฐ ติงสัญชสี. (2564). *จากเมืองตาก สู่สะเทิม ความสัมพันธ์ทางศิลปกรรมไทย พม่า มอญ กะเหรี่ยง ตามเส้นทางสู่ปากน้ำสาละวิน*. มติชน.
- นัญญานต์ ชัยพิพัฒน์. (2551). *จองและอุโบสถ-วิหารไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

- พระรัตนปัญญาเถระ. (2501). *ชินกาลมาลีปกรณ์*. (แสง มนวิฑูร, แปล). กรมศิลปากร.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). *สร้างบ้านแปงเมือง*. มติชน.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2557). *ศิลปะพม่า*. มติชน.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2563). *คู่มือนำชมศิลปกรรมโบราณในล้านนา*. เมืองโบราณ.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2561). *ประวัติศาสตร์ล้านนา ฉบับสมบูรณ์* (พิมพ์ครั้งที่12). อมรินทร์.
- อิสราวรรณ อยู่ป้อม. (2546). *การศึกษาแนวความคิดในการสร้างพระยาธาตุอิทธิพลศิลปะพม่าที่พบ
ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ช่วงพุทธศตวรรษที่ 25*. [สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- Aung, M. H. (1967). *A history of Burma*. Columbia University Press.
- Cohen, R. (2008). *Global diasporas: An introduction*. Routledge.
- Cunningham, A. (1854). *The Bhilsa Topes; or, Buddhist monuments of central India*. Smith, Eldor and Co., 65 Cornhill.
- Daulton, J. (2011). Sariputta and Moggallana in the golden land: The relics of the buddha's chief disciples at the Kaba Aye Pagoda. *Journal of Burma Studies*, 4, 101-128.
- Toffler, A. (1980). *The third wave*. William Morrow & Company.
- Vertovec, S. (1997). Three meanings of "diaspora," exemplified among South Asian religions. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 6(3), 277-299.

ความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาระดับปริญญาตรี
วิทยาเขตบางแสน ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรี ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร
Needs and Expectations of Burapha University Undergraduate Students
Bangsaen Campus towards the Decision to Choose the Elective Course
Japanese Language for Communication

ปานเสก อาทรธรรุสุข (Pansek Arthornturasook)¹

Received: March 31, 2024

Revised: July 31, 2024

Accepted: August 5, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาต่อการตัดสินใจเลือกเรียนวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร ผลการศึกษาพบว่าความต้องการต่อการตัดสินใจเรียนวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารอยู่ในระดับมากที่สุด ความคาดหวังต่อการตัดสินใจเรียนวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาต่อการตัดสินใจเลือกเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร พบว่าความต้องการของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาจากการเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร จำแนกตามเพศ อายุ คณะ ทักษะที่ต้องการเรียน และอาชีพหลังสำเร็จการศึกษาไม่แตกต่างกัน ส่วนความคาดหวังจากการเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร จำแนกตามเพศ อายุ คณะ ทักษะที่ต้องการเรียน ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อจำแนกตามอาชีพหลังสำเร็จการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย 2) เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร ผลการศึกษาพบว่า ควรมีกิจกรรมระหว่างเรียนทฤษฎีให้มากขึ้น เพื่อให้นิสิตมีโอกาสฝึกพูดมากขึ้นและต้องการเรียนด้วยอักษรภาษาญี่ปุ่น ดังนั้นในการจัดการเรียนสอนควรวางแผนจัดให้มีทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันในลักษณะที่นำไปใช้ในการทำงานได้

คำสำคัญ: ความต้องการ, ความคาดหวัง, การตัดสินใจ

Abstract

The objectives of this study were 1) to examine and compare the needs and expectations of Burapha University students in choosing the elective course Japanese Language for Communication and 2) to provide a framework for structuring the teaching of Japanese Language for Communication. The study results revealed that Burapha University students were most interested in learning Japanese for communication. Furthermore, their expectations for selecting the elective Japanese language course for communication were also at the highest level. The research comparing the needs and expectations related to the decision to study the

¹ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Oriental Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

Japanese Language for communication found no significant differences in the needs based on gender, age, faculty, desired skills, or expected careers after graduation that led to the decision to study the subject. The expectations of studying Japanese Language for Communication, which led to the decision to study the course, do not differ based on gender, age, faculty, or skills. However, the results show a statistically significant difference when classified by expected career after graduation at the 0.05 level. Therefore, the research hypothesis was accepted. To provide a guideline for organizing the teaching of the Japanese language for communication, the findings suggest that more activities should be conducted during theoretical study so that students have increased opportunities to practice speaking and develop an interest in learning Japanese characters. Therefore, it is important to plan for combining theory and practice in a manner that can be effectively applied in practical situations.

Keywords: Needs, Expectations, Decision

บทนำ

ตามประกาศมหาวิทยาลัยบูรพาที่ 0539/2559 เรื่อง การศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2559 กำหนดไว้ว่านิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยบูรพาต้องสอบผ่านรายวิชาครบตามจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดไว้ในหลักสูตรจึงจะเข้าเกณฑ์สำเร็จการศึกษา ในแต่ละหลักสูตรของแต่ละคณะจะประกอบไปด้วยหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะและหมวดวิชาเลือกเสรีซึ่งเป็นโครงสร้างหลักสูตรตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2548 ซึ่งในหมวดวิชาเลือกเสรี นิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา สามารถเลือกลงทะเบียนเรียนได้ตามความถนัดและความสนใจ ดังความหมายของหมวดวิชาเลือกเสรีว่า “หมวดวิชาเลือกเสรี หมายถึง วิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ตามที่ตนเองถนัดหรือสนใจ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนรายวิชาใด ๆ ในหลักสูตรระดับปริญญาตรี โดยให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต” ดังนั้น นิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา สามารถเลือกเรียนจากรายวิชาที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยบูรพา หรือเลือกเรียนจากสถาบันอุดมศึกษาอื่นทั้งภายในและภายนอกประเทศตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้

รายวิชาภาษาญี่ปุ่นในหลักสูตรของสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา นอกจากมีรายวิชาภาษาญี่ปุ่น 1 สำหรับนิสิตวิชาเอกแล้ว ในปี พ.ศ. 2562 ทางภาควิชาเปิดรายวิชาภาษาญี่ปุ่น 1 อีกกลุ่มหนึ่งให้กับนิสิตสาขาอื่นหรือคณะอื่นที่มีใช้นิสิตวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นที่สนใจจะเรียนรู้การสื่อสารด้วยภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นสามารถเลือกลงทะเบียนเรียนเป็นวิชาเลือกเสรีได้ ซึ่งในปีการศึกษา 2562 มีนิสิตลงทะเบียนจำนวน 136 คน ปีการศึกษา 2563 มีนิสิตลงทะเบียน จำนวน 147 คน และเมื่อถึงรอบระยะเวลาของการปรับปรุงหลักสูตรซึ่งเป็นหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2564 ได้มีการปรับให้มีรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารเพิ่มขึ้นมาเป็นรายวิชาเลือกเสรีเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนิสิต อีกทั้งยังสอดคล้องกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและเพื่อให้มีความทันสมัยต่อสภาวะการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งปีการศึกษา 2564 มีนิสิตลงทะเบียน จำนวน 150 คน สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นตระหนักถึงภารกิจที่สำคัญคือการผลิตบัณฑิตทั้งสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นและสาขาอื่น ๆ ให้มีคุณภาพ มีความรู้ มีความสามารถตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในภาคตะวันออก

ที่เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทยดังที่ในปี พ.ศ. 2558 มติคณะรัฐมนตรีได้จัดตั้งให้พื้นที่สามจังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี และจังหวัดระยอง เป็นเขตโครงการระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor) หรือ EEC ซึ่งจะทำให้ภาคตะวันออกของประเทศไทยเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงการค้า การลงทุน การบริการธุรกิจและการพาณิชย์กับทั่วโลก จากข้อมูลธุรกิจในพื้นที่การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า (2566) พบว่า มูลค่าการถือหุ้นของชาวต่างชาติในนิติบุคคลที่จัดตั้งในไทย 5 อันดับแรกที่มีการลงทุนมากที่สุด ได้แก่ 1) ญี่ปุ่น มีสัดส่วนการลงทุนร้อยละ 40.85 2) จีน มีสัดส่วนการลงทุนร้อยละ 16.41 3) สิงคโปร์ มีสัดส่วนการลงทุนร้อยละ 7.29 4) ฮองกง มีสัดส่วนการลงทุนร้อยละ 6.06 และ 5) สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) มีสัดส่วนการลงทุนร้อยละ 3.42 จะเห็นได้ว่าประเทศญี่ปุ่นมีสัดส่วนการลงทุนมากที่สุด การที่ประเทศญี่ปุ่นมีบทบาทในการพัฒนาทางเศรษฐกิจเช่นนี้ สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นจึงมุ่งพัฒนาคุณภาพนิสิตให้เป็นบัณฑิตที่มีศักยภาพอย่างเหมาะสมในการนำภาษาญี่ปุ่นไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อเข้าสู่การแข่งขันในตลาดแรงงานได้

ดังนั้นเพื่อตอบสนองความต้องการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนิสิตที่เล็งเห็นตลาดแรงงานในเขตโครงการระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการสำรวจความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตบางแสน ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารและจะนำผลวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารในภาคการศึกษาต่อไป อันจะเป็นการเพิ่มศักยภาพของนิสิตให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของผู้สอนระดับมัธยมปลายที่มีรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับภาษาญี่ปุ่นให้เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนได้

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการ

ความต้องการ เป็นความรู้สึกที่เป็นรูปแบบทางจิตวิทยา เมื่อเกิดความรู้สึกต้องการแล้ว บุคคลนั้นจะแสวงหาหนทางที่จะก้าวไปให้ถึงจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความรู้สึกของตนเอง แต่ละบุคคลจะมีความต้องการในระดับที่แตกต่างกันแม้ว่าจะมีสภาพแวดล้อมที่เหมือนกัน และเมื่อพึงพอใจในระดับหนึ่งแล้วจะเกิดความต้องการในระดับที่สูงขึ้น ดังแนวคิดของมาสโลว์หรือทฤษฎีมาสโลว์ (Maslow's hierarchy of needs) กล่าวว่าความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นลำดับขั้นที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิดมีอยู่ 5 ขั้นตอน (Maslow, 1954) ดังต่อไปนี้

1. ความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกาย (physiological needs) เป็นความต้องการลำดับต่ำสุดและเป็นพื้นฐานของชีวิต ได้แก่ ปัจจัยสี่ รวมถึงสิ่งที่ทำให้การดำรงชีวิตสะดวกสบาย
2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (safety needs) ได้แก่ ความต้องการความปลอดภัย มีที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เช่น สภาพสิ่งแวดล้อม บ้านปลอดภัย การมีงานที่มั่นคง การมีเงินเก็บออม เป็นต้น
3. ความต้องการความรักและสังคม (belonging and love needs) เมื่อมีความปลอดภัยในชีวิตและมั่นคงในการทำงานแล้ว ก็ต้องการความรัก ความสัมพันธ์กับผู้อื่น มีความต้องการเป็นเจ้าของและมีเจ้าของ
4. ความต้องการการได้รับการยกย่องนับถือในตนเอง (esteem needs) เมื่อความต้องการความรักและการยอมรับได้รับการตอบสนองแล้ว ก็ต้องการสร้างสถานภาพของตนเองให้สูงขึ้น มีความภูมิใจและสร้างความนับถือตนเอง ชื่นชมในความสำเร็จของงานที่ทำ ความรู้สึกมั่นใจในตนเองและมีเกียรติ

5. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (self-actualization needs) เป็นความต้องการระดับสูงสุด ซึ่งมนุษย์จะใช้ความสามารถและศักยภาพที่มีทั้งหมดให้บรรลุผลสำเร็จในเป้าหมายชีวิตของตนเอง

จากสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยที่มีวัฒนธรรมญี่ปุ่น เช่น อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ ความบันเทิง ธุรกิจ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน รวมถึงการประกอบอาชีพในอนาคต ทำให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่น จึงตอบสนองความรู้สึกรักของตนเองด้วยการตัดสินใจเลือกเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร

2. แนวคิดการวิเคราะห์ความต้องการที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน (Needs Analysis) (Graves, 2000 อ้างถึงใน ยูพากรณ์ พิริยศิลป์, 2557) หมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ที่เป็นระบบและต่อเนื่อง การประมวลผลและการตีความของข้อมูลที่ได้รับและการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรตามข้อมูลที่ได้รับเพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ

1. กำหนดวัตถุประสงค์ รวมถึงความจำเป็นและสาเหตุที่ต้องจัดทำหลักสูตรนั้น ๆ ขึ้นมา
2. ศึกษาความต้องการของผู้เรียนโดยการสัมภาษณ์หรือแจกแบบสอบถาม รวมทั้งคำนึงถึงความต้องการเป้าหมายการเรียนรู้ทางด้านภาษาของผู้เรียนเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว (target needs) คำนึงถึงความต้องการและความสนใจส่วนตัวของผู้เรียน (learner needs) รวมถึงความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในสถานประกอบการหรือนายจ้างของผู้เรียน (sponsor needs) และการวัดระดับความสามารถของผู้เรียนก่อน การเรียนและศึกษาปัญหาทางด้านภาษาของผู้เรียน (starting language needs)

3 นำผลที่ได้จากการศึกษาความต้องการของผู้เรียนมากำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ของหลักสูตร

4. จัดเตรียมเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน

นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนตามรูปแบบของ Munby (1978) ซึ่งนักวิจัยจำนวนมากได้วิเคราะห์ตามรูปแบบนี้ (พรรณรัตน์ เเงาะธรรมสาร, สุธานี ประเสริฐสรณ์, จิตราภรณ์ เชิดชูพงษ์, สุกัญญา เถรว่อง และจินตนา สานุพันธ์, 2552) นั่นคือ “Communicative Needs Processor” (CNP) รูปแบบนี้มีส่วนที่เป็นคำถามเพื่อวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน โดยเป็นความต้องการทางด้านภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ และความต้องการในการเรียนรู้ พรรณรัตน์ เเงาะธรรมสาร และคณะ (2552) กล่าวว่า วิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนมีหลายวิธี เช่น การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต การรวบรวมข้อมูล รวมทั้งการพูดคุย สอบถามอย่างไม่เป็นทางการ

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวัง

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาเมื่อเติบโตขึ้นและถึงช่วงอายุหนึ่งที่มีความต้องการ ความรู้สึกเป็นของตัวเอง หรือเมื่อมีวุฒิภาวะเจริญเติบโตขึ้นทางความคิด ก็จะมีเป้าหมายให้กับตัวเองให้เกิดความสำเร็จ ทุกคนก็จะมี ความคาดหวังให้กับความสำเร็จนั้น ซึ่งอาจจะเป็นความคาดหวังให้กับตัวเองหรือบุคคลอื่น (อริยา คูหา, 2546)

ทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy Theory) ของ Victor H. Vroom (Vroom, 1964 อ้างถึงใน งามจิต อินทวงศ์, 2556) มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

valence หมายถึง ความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อผลลัพธ์

instrumentality หมายถึง เครื่องมือ อุปกรณ์วิธีทางที่จะไปสู่ความพึงพอใจ

expectancy หมายถึง ความคาดหวังในตัวบุคคลนั้น ๆ ซึ่งมีความต้องการหลายอย่าง ดังนั้น จึงพยายามดิ้นรนแสวงหาหรือพยายามกระทำด้วยวิธีใด ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการหรือสิ่งที่คาดหวังไว้ เมื่อได้รับการตอบสนองแล้ว ความคาดหวังนั้นจะได้รับความพึงพอใจขณะเดียวกันก็คาดหวังในสิ่งที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ

สรุปได้ว่า มนุษย์ทุกคนล้วนแต่มีความคาดหวัง ความคาดหวังจึงเปรียบเสมือนเป็นแรงผลักดันให้เกิดความต้องการซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ แต่ละบุคคลมีความคาดหวังไม่เท่ากันในแต่ละช่วงเวลาหรือสถานการณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะที่สิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นผู้เรียนที่กำลังจะเข้าสู่สังคมของการทำงานจึงมีความคาดหวังที่จะนำความรู้ที่ศึกษาเล่าเรียนไปใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต

4. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเลือกเรียน

เฮอร์และเครเมอร์ (Herr and Cramer, 1979) ได้จำแนกองค์ประกอบในการตัดสินใจเลือกเรียนซึ่งมีอิทธิพลต่อการเลือกเรียนวิชาชีพ ดังนี้

1. องค์ประกอบภายใน เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับตนเอง หรือความรู้สึที่เกิดขึ้นจากภายในตัวบุคคล แบ่งออกเป็น

1.1 องค์ประกอบส่วนบุคคล ได้แก่ ความสนใจ ทักษะ ประสบการณ์ ความรู้สึกเกี่ยวกับคุณค่าแห่งตนและความรับผิดชอบ

1.2 องค์ประกอบเกี่ยวกับโครงสร้างของค่านิยม ได้แก่ ค่านิยมทางการงาน จุดมุ่งหมายของชีวิต จุดมุ่งหมายทางอาชีพ ทศนคติต่ออาชีพ ความต้องการและการทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

2. องค์ประกอบภายนอก เป็นอิทธิพลจากสภาพแวดล้อม หรือสิ่งเร้าภายนอกมากระตุ้น แบ่งออกเป็น

2.1 องค์ประกอบเกี่ยวกับโอกาส ได้แก่ โอกาสทางการศึกษา ขอบเขตในการประกอบอาชีพ ข้อบังคับของหลักสูตร คุณสมบัติของผู้ประกอบอาชีพ และโอกาสในการประกอบอาชีพ

2.2 องค์ประกอบเกี่ยวกับสังคมแวดล้อม ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน ครู บุคคลที่เคารพรัก และรูปแบบของการศึกษา และลักษณะอาชีพในสังคม

สรุปได้ว่า องค์ประกอบในการตัดสินใจเลือกเรียนมีหลายประการ ได้แก่ เพศ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ฐานะทางสังคมของครอบครัว ความสามารถส่วนบุคคล ความสนใจ ทักษะ ประสบการณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็นของครอบครัว การชักชวนของเพื่อน การแนะนำของโรงเรียน และความต้องการที่จะประกอบอาชีพในอนาคต ซึ่งต้องนำมาพิจารณาประกอบกันในการตัดสินใจเลือกเรียน

วิธีการวิจัย

การศึกษาความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา ระดับปริญญาตรี วิทยาเขตบางแสน ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีขั้นตอนดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลโดยทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการ ความคาดหวังและการตัดสินใจของผู้เรียน ต่อจากนั้นสร้างแบบสอบถามในรูปแบบ Google Form โดยใช้กรอบแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐานในการสร้างคำถามที่เหมาะสมกับบริบทการวิจัย และนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตบางแสน ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาเลือกเสรี วิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารทั้งภาคต้นและภาคปลายในปีการศึกษา 2564 ตั้งแต่ปี 1-4 ขึ้นไป จำนวน 150 คน ความแตกต่างกันของปัจจัยด้านเพศ คณะ ความสนใจเกี่ยวกับญี่ปุ่น ทักษะที่ต้องการเรียน การประกอบอาชีพ เป็นลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลซึ่งเป็นปัจจัยที่จะทำให้มีกระบวนการคิดไม่เหมือนกัน อันอาจส่งผลทำให้มีพฤติกรรมการตัดสินใจที่แตกต่างกัน ในการรวบรวมข้อมูลซึ่งเป็นแบบสอบถามจากกลุ่มประชากรครั้งนี้ ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัย

บูรพาแล้วเห็นว่าเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยได้รับการรับรองจากเอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา เลขที่ IRB2-011/2565

3. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ชั้นปี คณะ ความสนใจเกี่ยวกับญี่ปุ่น ทักษะที่ต้องการเรียน ลักษณะที่ต้องการเรียน และการประกอบอาชีพ

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาระดับปริญญาตรี วิทยาเขตบางแสน ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรี ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาระดับปริญญาตรี วิทยาเขตบางแสน ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรี ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร

ส่วนที่ 4 ทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 เพศ อายุ คณะ ทักษะที่ต้องการเรียนและการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันมีผลต่อความสัมพันธ์กับความต้องการซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารแตกต่างกัน

H_0 : ปัจจัยด้านเพศ อายุ คณะ ทักษะที่ต้องการเรียนและการประกอบอาชีพมีความสัมพันธ์กับความต้องการ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารไม่แตกต่างกัน

H_1 : ปัจจัยด้านเพศ อายุ คณะ ทักษะที่ต้องการเรียนและการประกอบอาชีพมีความสัมพันธ์กับความต้องการ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 เพศ อายุ คณะ ทักษะที่ต้องการเรียนและการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันมีผลต่อความคาดหวังจากการเรียนในรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารแตกต่างกัน

H_0 : ปัจจัยด้านเพศ อายุ คณะ ทักษะที่ต้องการเรียนและการประกอบอาชีพมีความคาดหวังจากการเรียนในรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารไม่แตกต่างกัน

H_1 : ปัจจัยด้านเพศ อายุ คณะ ทักษะที่ต้องการเรียนและการประกอบอาชีพมีความคาดหวังจากการเรียนในรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารแตกต่างกัน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามทางออนไลน์ช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2565 ให้นิสิตที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารทั้งภาคต้น และภาคปลายในปีการศึกษา 2564 ตั้งแต่ปี 1 ถึงปี 4 ขึ้นไป จำนวน 150 คน ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ร้อยละ 100

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและการรายงานผล ข้อมูลทั่วไปของนิสิตใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ซึ่งประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มประชากรที่ศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาระดับปริญญาตรีที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ประกอบด้วยค่าเฉลี่ย (mean: \bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.)

ในการวิเคราะห์นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางควบคู่กับการบรรยาย การแปลความหมายคะแนนเฉลี่ยแบ่งเป็น 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert Scale) ดังนี้

เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนตามเกณฑ์ โดยใช้สูตรในการคำนวณ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{สูตรการหาอัตราภาคขั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้นที่ต้องการ}} \\ &= \frac{5-1}{5} \\ &= 0.80 \end{aligned}$$

ดังนั้น ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นแต่ละระดับ เท่ากับ 0.80 ผู้วิจัยจึงกำหนดแบ่งระดับความคิดเห็นตามเกณฑ์การแปลผลความหมาย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21-5.00 หมายถึง ความต้องการและความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20 หมายถึง ความต้องการและความคาดหวังอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40 หมายถึง ความต้องการและความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60 หมายถึง ความต้องการและความคาดหวังอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80 หมายถึง ความต้องการและความคาดหวังอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการเปรียบเทียบความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารใช้การวิเคราะห์โดยสถิติเชิงอนุมาน (inferential statistics) ซึ่งประกอบด้วย การทดสอบกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มที่เป็นอิสระจากกัน (independent sample t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบหาความแตกต่างของปัจจัยด้านเพศ คณะ ความสนใจเกี่ยวกับญี่ปุ่น ทักษะที่ต้องการเรียนและการประกอบอาชีพ

ผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลจากนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตบางแสนที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาเลือกเสรีวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร จำนวน 150 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.00 มีอายุ 21 ปีขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80.00 กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 4 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.33 กำลังศึกษาอยู่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.67 นิสิตมีความสนใจเกี่ยวกับญี่ปุ่น 3 อันดับแรกคือ ภาษา บันเทิง และอาหาร ตามลำดับ ด้านการเรียน ต้องการทักษะการฟังจากการเรียนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 79.33 ต้องการเรียนด้วยอักษรญี่ปุ่น (ฮิรางานะ, คาตากานะ, คันจิ) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.33 ด้านการประกอบอาชีพ จะประกอบอาชีพตามวิชาเอกที่เรียนมามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68.00 และอาชีพที่จะประกอบตามวิชาเอกที่เรียนมา 3 อันดับแรกคือ นักแปล ล่าม ไกด์ งานในสายงานโลจิสติกส์ และผู้พิพากษาอัยการ ที่ปรึกษากฎหมาย ทนาย ตามลำดับ และการประกอบอาชีพโดยที่ไม่ตรงตามวิชาเอกที่เรียนมา 3 อันดับแรกคือ ธุรกิจส่วนตัว ล่าม และไม่ระบุอาชีพ ตามลำดับ ผลการวิจัยสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. ความต้องการของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาต่อการตัดสินใจเลือกเรียนวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร

ผลการวิเคราะห์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.38 เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ดังนี้ ด้านอื่น ๆ เช่น เกมส์ ความบันเทิง เป็นต้น มีค่าเฉลี่ย 4.38 ด้านภาษา มีค่าเฉลี่ย 4.34 และด้านการประกอบอาชีพ มีค่าเฉลี่ย 4.30 ตามลำดับ ดังตาราง 1

ตาราง 1

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับ และอันดับความต้องการของนิสิต ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรี ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารในภาพรวม

ความต้องการ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	อันดับ
ด้านภาษา	4.34	0.54	มากที่สุด	2
ด้านการประกอบอาชีพ	4.30	0.66	มากที่สุด	3
ด้านอื่น ๆ	4.38	0.52	มากที่สุด	1
รวม	4.38	0.53	มากที่สุด	-

หากพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า

1. ด้านอื่น ๆ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.38 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 6 ประเด็น คือ เรียนเพื่อเป็นความรู้ติดตัว มีค่าเฉลี่ย 4.68 นำไปใช้กับสื่อบันเทิง เช่น เกมส์ เพลง ดูซีรีส์ มีค่าเฉลี่ย 4.66 ท่องเที่ยวประเทศญี่ปุ่น มีค่าเฉลี่ย 4.53 พุดคุยสื่อสารกับชาวญี่ปุ่น มีค่าเฉลี่ย 4.41 ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น มีค่าเฉลี่ย 4.27 อ่านสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เป็นภาษาญี่ปุ่น มีค่าเฉลี่ย 4.24 และอยู่ในระดับมาก 1 ประเด็น คือ ศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่น มีค่าเฉลี่ย 3.89 ดังตาราง 2

ตาราง 2

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับ และอันดับความต้องการของนิสิต ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรี ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารด้านอื่น ๆ

ด้านอื่น ๆ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. เรียนเพื่อเป็นความรู้ติดตัว	4.68	0.52	มากที่สุด	1
2. ศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่น	3.89	0.99	มาก	7
3. ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น	4.27	0.77	มากที่สุด	5
4. พุดคุยสื่อสารกับชาวญี่ปุ่น	4.41	0.74	มากที่สุด	4
5. อ่านสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เป็นภาษาญี่ปุ่น	4.24	0.91	มากที่สุด	6
6. ท่องเที่ยวประเทศญี่ปุ่น	4.53	0.68	มากที่สุด	3
7. ใช้กับสื่อบันเทิง เช่น เกมส์ เพลง ดูซีรีส์	4.66	0.57	มากที่สุด	2
รวม	4.38	0.52	มากที่สุด	-

2. ด้านภาษา พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.34 เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 6 ประเด็น คือ ด้านการฟัง มีค่าเฉลี่ย 4.56 ด้านการออกเสียงให้ถูกต้อง มีค่าเฉลี่ย 4.55 ด้านการสนทนา มีค่าเฉลี่ย 4.55 ด้านการอ่าน มีค่าเฉลี่ย 4.42 ด้านไวยากรณ์ มีค่าเฉลี่ย 4.25 และเรียนด้วยอักษร อีรางานะ คาตาคานะ มีค่าเฉลี่ย 4.21 ตามลำดับ และอยู่ในระดับมาก 2 ประเด็น คือ ด้านการเขียน มีค่าเฉลี่ย 4.13 และเรียนด้วยอักษรโรมันจิ มีค่าเฉลี่ย 4.06 ตามลำดับ ดังตาราง 3

ตาราง 3

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับ และอันดับความต้องการของนิสิต ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชา เลือกเสรี ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารด้านภาษา

ด้านภาษา	\bar{X}	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. เรียนด้วยอักษรโรมันจิ	4.06	0.98	มาก	8
2. เรียนด้วยอักษรอีรางานะ คาตาคานะ	4.21	0.93	มากที่สุด	6
3. ด้านการสนทนา	4.55	0.67	มากที่สุด	3
4. ด้านการฟัง	4.56	0.66	มากที่สุด	1
5. ด้านการอ่าน	4.42	0.77	มากที่สุด	4
6. ด้านการเขียน	4.13	0.92	มาก	7
7. ด้านไวยากรณ์	4.25	0.85	มากที่สุด	5
8. ด้านการออกเสียงให้ถูกต้อง	4.55	0.66	มากที่สุด	2
รวม	4.34	0.54	มากที่สุด	-

3. ด้านการประกอบอาชีพ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.30 เมื่อพิจารณา รายชื่อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 4 ประเด็น คือ มีโอกาสได้งานดี ๆ มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 4.43 เรียนรู้มารยาท ในการทำงานกับคนญี่ปุ่น มีค่าเฉลี่ย 4.37 มีโอกาสได้เงินเดือนสูง มีค่าเฉลี่ย 4.32 ติดต่อธุรกิจ มีค่าเฉลี่ย 4.24 และ อยู่ในระดับมาก 1 ประเด็น คือ เรียนรู้ระบบการทำงานของบริษัทญี่ปุ่น มีค่าเฉลี่ย 4.15 ดังตาราง 4

ตาราง 4

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับ และอันดับความต้องการของนิสิต ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชา เลือกเสรี ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารด้านการประกอบอาชีพ

ด้านการประกอบอาชีพ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. มีโอกาสได้งานดี ๆ มากขึ้น	4.43	0.72	มากที่สุด	1
2. ติดต่อธุรกิจ	4.24	0.85	มากที่สุด	4
3. เรียนรู้ระบบการทำงานของบริษัทญี่ปุ่น	4.15	0.83	มาก	5
4. เรียนรู้มารยาทในการทำงานกับคนญี่ปุ่น	4.37	0.72	มากที่สุด	2
5. มีโอกาสได้เงินเดือนสูง	4.32	0.81	มากที่สุด	3
รวม	4.30	0.66	มากที่สุด	-

2. ความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาต่อการตัดสินใจเลือกเรียนวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร

ผลการวิเคราะห์ ซึ่งใช้ทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy Theory) ของ Victor H. Vroom เป็นแนวในการตั้งคำถาม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.39 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 8 ประเด็น คือ ได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะภาษาญี่ปุ่น มีค่าเฉลี่ย 4.65 เรียนรู้คำศัพท์ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ย 4.63 นำไปใช้กับสื่อบันเทิง เช่น เกมส์ เพลง ดูซีรีส์ มีค่าเฉลี่ย 4.62 สามารถสื่อสารกับชาวญี่ปุ่นในระดับเบื้องต้นได้ มีค่าเฉลี่ย 4.48 เข้าใจสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น มีค่าเฉลี่ย 4.37 สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการประกอบอาชีพ มีค่าเฉลี่ย 4.32 สามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นได้อย่างเป็นธรรมชาติ มีค่าเฉลี่ย 4.30 และเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ของชาวญี่ปุ่น มีค่าเฉลี่ย 4.28 ตามลำดับ และอยู่ในระดับมาก 2 ประเด็น คือ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่น มีค่าเฉลี่ย 4.20 และเรียนรู้คำศัพท์เฉพาะทางในสาขาวิชาของตนเอง มีค่าเฉลี่ย 4.09 ตามลำดับ ดังตาราง 5

ตาราง 5

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับ และอันดับความคาดหวังมีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร

ความคาดหวัง	\bar{X}	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะภาษาญี่ปุ่น	4.65	0.54	มากที่สุด	1
2. สามารถสื่อสารกับชาวญี่ปุ่นในระดับเบื้องต้นได้	4.48	0.64	มากที่สุด	4
3. สามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นได้อย่างเป็นธรรมชาติ	4.30	0.83	มากที่สุด	7
4. เรียนรู้คำศัพท์ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน	4.63	0.59	มากที่สุด	2
5. เรียนรู้คำศัพท์เฉพาะทางในสาขาวิชาของตนเอง	4.09	0.98	มาก	10
6. สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการประกอบอาชีพ	4.32	0.81	มากที่สุด	6
7. สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่น	4.20	0.93	มาก	9
8. เข้าใจสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น	4.37	0.77	มากที่สุด	5
9. เข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ของชาวญี่ปุ่น	4.28	0.82	มากที่สุด	8
10. นำไปใช้กับสื่อบันเทิง เช่น เกมส์ เพลง ดูซีรีส์	4.62	0.58	มากที่สุด	3
รวม	4.39	0.55	มากที่สุด	-

3. แนวทางในการจัดการเรียนการสอนวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร

ผลการศึกษาพบว่า ความต้องการของนิสิตในการลงทะเบียนเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร 3 อันดับแรก คือ การฟัง มีค่าเฉลี่ย 4.56 การออกเสียงให้ถูกต้อง มีค่าเฉลี่ย 4.55 การสนทนา มีค่าเฉลี่ย 4.55 ส่วนความคาดหวังของนิสิตในรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร 3 อันดับแรกคือ ได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะภาษาญี่ปุ่น มีค่าเฉลี่ย 4.65 เรียนรู้คำศัพท์ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ย 4.63 นำไปใช้กับสื่อบันเทิง มีค่าเฉลี่ย 4.62 ตามลำดับ

4. การเปรียบเทียบความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาต่อการตัดสินใจเลือกเรียนวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร

ในการทดสอบสมมติฐาน ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาจากการเรียนในรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารภาพรวม จำแนกตามเพศ อายุ คณะที่กำลังศึกษาทักษะที่ต้องการเรียนและการประกอบอาชีพไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังตาราง 6

ตาราง 6

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

จำแนกตามเพศ					
แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2	0.13	0.07	0.23	0.79
ภายในกลุ่ม	147	41.29	0.28		
รวม	149	41.42			
จำแนกตามอายุ					
แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	3	0.24	0.08	0.29	0.83
ภายในกลุ่ม	146	41.18	0.28		
รวม	149	41.42			
จำแนกตามคณะที่กำลังศึกษา					
แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	10	2.16	0.22	0.76	0.66
ภายในกลุ่ม	139	39.26	0.28		
รวม	149	41.42			
จำแนกตามทักษะที่ต้องการเรียน					
แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	3	0.49	0.16	0.58	0.63
ภายในกลุ่ม	146	40.93	0.28		
รวม	149	41.42			
จำแนกตามอาชีพที่คาดหวังหลังสำเร็จการศึกษา					
อาชีพที่คาดหวังหลังสำเร็จการศึกษา	จำนวน	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ตามวิชาเอกที่เรียนมา	107	4.40	0.53	0.49	0.85*
ไม่ตามวิชาเอกที่เรียนมา	43	4.35	0.53		

* $p > 0.05$

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของความคาดหวังจากการเรียนรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารในภาพรวม จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ คณะที่กำลังศึกษา ทักษะที่ต้องการเรียนไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ จำแนกตามการประกอบอาชีพแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ดังตาราง 7

ตาราง 7

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของความคาดหวังจากการเรียนรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารในภาพรวม จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

จำแนกตามเพศ					
แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2	0.27	0.14	0.45	0.64
ภายในกลุ่ม	147	44.65	0.30		
รวม	149	44.92			
จำแนกตามอายุ					
แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	3	0.06	0.02	0.06	0.98
ภายในกลุ่ม	146	44.87	0.31		
รวม	149	44.924			
จำแนกตามคณะที่กำลังศึกษา					
แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	10	2.95	0.29	0.98	0.47
ภายในกลุ่ม	139	41.98	0.30		
รวม	149	44.924			
จำแนกตามทักษะที่ต้องการเรียน					
แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	3	1.14	0.38	1.27	0.29
ภายในกลุ่ม	146	43.78	0.30		
รวม	149	44.92			
จำแนกตามอาชีพที่คาดหวังหลังสำเร็จการศึกษา					
อาชีพที่คาดหวังหลังสำเร็จการศึกษา	จำนวน	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ตามวิชาเอกที่เรียนมา	102	4.43	0.48	1.10	0.01*
ไม่ตามวิชาเอกที่เรียนมา	48	4.31	0.67		

*p < 0.05

อภิปรายผล

ประเด็นสำคัญที่ได้พบจากการศึกษาในเรื่องความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาในระดับปริญญาตรี วิทยาเขตบางแสน ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรี ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร มีประเด็นสำคัญที่สามารถอภิปรายได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับความต้องการของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาในระดับปริญญาตรี วิทยาเขตบางแสน ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรี ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร

ผลการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน แสดงให้เห็นว่า นิสิตที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารต้องการความรู้ด้านภาษา และต้องการนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคต ความสนใจและความมุ่งหมายทางอาชีพนี้ ถือเป็นองค์ประกอบภายในตามแนวคิดของ Herr and Cramer (1979) นอกจากนี้ ยังต้องการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่แพร่หลายในสังคมไทย เช่น อาหาร เกมส์ เพลง เป็นต้น ถือเป็นองค์ประกอบภายนอกที่เป็นสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Herr and Cramer (1979) ซึ่งสอดคล้องกับบวรศรี มณีพงษ์ (2556) ที่ศึกษาความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และครูที่มีต่อการจัดการสอนภาษาญี่ปุ่น ในสถานศึกษา ตำบลสามัคคี อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ทั้งนักเรียน ผู้ปกครอง และครู มีความต้องการให้จัดการสอนภาษาญี่ปุ่นในสถานศึกษาในระดับมาก จากความต้องการของนิสิตที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพทางสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นอาจพิจารณาเพิ่มกลุ่มเรียนเพื่อรองรับความต้องการของนิสิตต่อไป และปรับปรุงเนื้อหาการเรียนให้มีทักษะการฟัง การออกเสียง การสนทนามากขึ้น อีกทั้งสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น วัฒนธรรม ในการทำงานกับชาวญี่ปุ่นเพื่อตอบสนองความต้องการนิสิตที่ต้องการความก้าวหน้าในอนาคต

2. ผลการศึกษาระดับความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาในระดับปริญญาตรี วิทยาเขตบางแสน ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรี ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร

ผลการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด นิสิตคาดหวังที่จะได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะภาษาญี่ปุ่น เรียนรู้คำศัพท์ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน นำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานเพื่อให้สื่อสารขั้นพื้นฐานกับชาวญี่ปุ่นได้ อีกทั้งยังคาดหวังที่จะนำไปใช้กับกิจกรรมยามว่างที่สนใจ เช่น เล่นเกมส์ ดูหนัง ฟังเพลง อาหารญี่ปุ่น เป็นต้น สะท้อนให้เห็นว่า นิสิตมุ่งมั่นกับการประกอบอาชีพหลังจากสำเร็จการศึกษา จึงคาดหวังที่จะได้เรียนรู้ ฝึกฝนภาษาญี่ปุ่น ในรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารเพื่อนำไปประยุกต์กับการทำงานและพัฒนาต่อไปในระดับสูงได้ ดังที่สายัณห์ กอเสถียรวงศ์ (2564) ศึกษาความเชื่อของผู้เรียนเกี่ยวกับแรงจูงใจและความคาดหวังที่มีต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่นว่า ความรู้ภาษาญี่ปุ่นจะเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ได้เงินเดือนสูงนำไปใช้ต่อยอดในการศึกษาระดับที่สูงขึ้นหรือเป็นใบเบิกทางในการไปทำงานที่ประเทศญี่ปุ่น แต่ก็ไม่ละทิ้งในส่วนที่เป็นวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่จะนำไปประยุกต์ใช้เช่นกัน ผลการศึกษานี้เป็นไปในทางเดียวกับงานวิจัยของยุพกา พุกุขิม่า และริกะ อินะงะจิ (2562) ที่ศึกษาความเชื่อและความคาดหวังของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยต่อชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่น ครูภาษาญี่ปุ่นและบทบาทของผู้สอน พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้มีการเรียนการสอนออกเสียงภาษาญี่ปุ่น การสนทนา คำศัพท์ โดยที่การออกเสียงภาษาญี่ปุ่นและการสนทนา คาดหวังผู้สอนเป็นชาวญี่ปุ่นหรือใช้ภาษาญี่ปุ่นในการสอน ส่วนคำศัพท์คาดหวังให้ผู้สอนเป็นชาวไทย ดังนั้น ในรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารจึงจะวางแผนจัดกิจกรรมให้นิสิตมีโอกาสได้สนทนากับชาวญี่ปุ่น เช่น ทางออนไลน์ กับนักศึกษาชาวญี่ปุ่นที่ทางสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นมีการทำความร่วมมือ (MOU) กับมหาวิทยาลัยในประเทศญี่ปุ่นหลายแห่ง

3. ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาจากการเรียนในรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร

ผลการวิเคราะห์ในภาพรวม จำแนกตามเพศ อายุ คณะที่กำลังศึกษา ทักษะที่ต้องการเรียน และการประกอบอาชีพหลังสำเร็จการศึกษาไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ บวรศรี มณีพงษ์ (2556) ศึกษาความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และครูที่มีต่อการจัดการสอนภาษาญี่ปุ่นในสถานศึกษาตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการเปรียบเทียบความต้องการให้มีการสอนภาษาญี่ปุ่นในโรงเรียนของประชากร 3 กลุ่ม พบว่า นักเรียน ผู้ปกครองและครูมีความต้องการไม่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยความคิดเห็นด้านความต้องการที่ใกล้เคียงกัน

4. ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของความคาดหวังจากการเรียนในรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรี

ผลการวิเคราะห์ในภาพรวม จำแนกตามเพศ อายุ คณะที่กำลังศึกษา ทักษะที่ต้องการเรียน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่ความคาดหวังจากการเรียนในรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารในภาพรวม จำแนกตามการประกอบอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับงานของอรุณทวดี พัฒนินบูลย์ (2559) ศึกษาความคาดหวังต่อการจัดการเรียนการสอนของนักศึกษา ก่อนเข้าศึกษาและศึกษาเจตคติของนักศึกษาที่เรียนภาษาต่างประเทศต่อการจัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลต่อความคาดหวังของนักศึกษาที่เรียนภาษาต่างประเทศต่อการจัดการเรียนการสอน จำแนกตามเพศ พบว่า เพศที่แตกต่างกันมีระดับความคาดหวังต่อการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน โดยที่เพศหญิงมีความคาดหวังต่อการจัดการเรียนการสอนมากกว่าเพศชาย เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลต่อความคาดหวังของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอน จำแนกตามสาขาวิชา พบว่า สาขาวิชาที่แตกต่างกัน นักศึกษามีระดับความคาดหวังต่อการจัดการเรียนการสอนไม่แตกต่างกัน

จากผลการศึกษาความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา ระดับปริญญาตรี วิทยาเขตบางแสน ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร ทำให้ได้แนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน โดยควรมีกิจกรรมระหว่างการเรียนรู้ ทฤษฎีให้มากขึ้น เพื่อให้มีโอกาสนึกพุดมากขึ้น ด้านเนื้อหาควรปรับให้เข้ากับยุคสมัย เพิ่มคำศัพท์ใหม่ ๆ ให้มากขึ้น รวมทั้งคำศัพท์สำนวน ประโยคที่คาดว่าจะนำไปใช้ประโยชน์ในการทำงานได้ ซึ่งนอกจากจะปรับปรุงในรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารนี้แล้ว ยังสามารถนำไปปรับปรุงกับรายวิชาที่เปิดสอนในวิชาเอกหรือในสาขาภาษาอื่น ๆ ได้ด้วย นอกจากนี้ สำหรับการเรียนในรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร ปัจจุบันใช้อักษรโรมันจึ แต่จากผลการศึกษาพบว่า นิสิตต้องการเรียนด้วยอักษรฮิรางานะ คาตากานะ อยู่ในระดับมากที่สุด ในขณะที่เรียนด้วยอักษรโรมันจึอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น จึงควรพิจารณาปรับปรุงการใช้อักษรฮิรางานะ คาตากานะ ในการเรียนเพื่อที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ผู้สอนควรมีกิจกรรมให้นักศึกษามีช่องทางในการสื่อสารกับเจ้าของภาษา เช่น การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม
2. ผู้สอนควรสร้างความมั่นใจให้กับนิสิตด้วยการพัฒนาหลักสูตร มีกิจกรรมเสริม และแนะแนวทางการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมในการนำภาษาญี่ปุ่นไปใช้ในอนาคต
3. ผู้สอนควรมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความน่าเชื่อถือ พร้อมทั้งให้คำปรึกษาแก่นิสิต

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ควรนำไปศึกษาต่อในเชิงคุณภาพถึงความต้องการ ความคาดหวัง ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่น
2. ควรศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่น่าจะมีผลต่อความต้องการและความคาดหวังของนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพา ระดับปริญญาตรี วิทยาเขตบางแสน ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่น เพื่อการสื่อสาร เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการศึกษามากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา ระดับปริญญาตรี วิทยาเขตบางแสน ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากเงินรายได้ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

รายการอ้างอิง

- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2566). ข้อมูลธุรกิจในพื้นที่การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก. <https://www.dbd.go.th/data-storage/attachment/98709588e41ef087bc3b1555.pdf>
- งามจิต อินทวงศ์. (2556). ความต้องการสวัสดิการของพนักงานมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตบางพระ จังหวัดชลบุรี. [ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา].
- บวรศรี มณีพงษ์. (2556). การศึกษาความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และครูที่มีต่อการจัดการสอน ภาษาญี่ปุ่นในสถานศึกษาตำบลสามัคคี อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. [รายงานวิจัย]. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พรรณรัตน์ เจ่าธรรมสาร, สุธารี ประเสริฐสรรพ, จิตรารัตน์ เขิดชูพงษ์, สุกัญญา เถรว่อง และจินตนา สานุพันธ์. (2552). ความต้องการและการจัดการรายวิชาเลือกภาษาอังกฤษของนักศึกษาปริญญาตรีมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. [รายงานวิจัย]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ยุพกา พุกขิม่า และริกะ อินะงะชิ. (2562). ความเชื่อ และความคาดหวังของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยต่อชั้นเรียน ภาษาญี่ปุ่น ครูภาษาญี่ปุ่น และบทบาทของผู้สอน. วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา, 9(2), 1-25.
- ยุพภรณ์ พิริยศิลป์. (2557). ความต้องการทางด้านภาษาอังกฤษของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตจังหวัด ขอนแก่น. วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย, 9(2), 16-30.

- สายัณห์ กอเสถียรวงศ์. (2564). ความเชื่อและความคาดหวังของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยต่อการเรียนวิชาการเขียนภาษาญี่ปุ่น. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต*, 17(1), 35-58.
- อริยา คูหา. (2546). *แรงจูงใจและอารมณ์*. โครงการสนับสนุนการผลิตตำรา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อรุณทวดี พัฒนินบูลย์. (2559). ความคาดหวังของนักศึกษาในกลุ่มวิชาภาษาต่างประเทศต่อการจัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. *วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์*, 35(2), 63-78.
- Herr, E. L., & Cramer, S. H. (1979). *Career guidance and counseling through the life span: Systematic approaches*. Little, Brown & Company.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harper & Row, Publishers.
- Munby, J. (1978). *Communicative syllabus design*. Cambridge University Press.

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการร่วมสมัย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
และวัฒนธรรมในเขตพื้นที่สูง จังหวัดน่าน
Modern Integrated Marketing Communications Promoting Ecological and
Cultural Tourism in the Nan Province Highlands

ปิยะนุช สิ้นันตา (Piyanch Sinunta)¹

วรรณิดา ชินบุตร (Wannida Chinnaboot)²

จารุนันท์ เมธะพันธุ์ (Jarunun Metaphan)³

Received: December 30, 2023

Revised: June 4, 2024

Accepted: June 7, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่สูง ผ่านการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการร่วมสมัย โดยวิธีการออกแบบงานวิจัยผสมผสานแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ แบ่งเป็นสองระยะ 1) การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มจากตัวแทนวิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 32 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และ 2) การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวในเทศบาลเมืองน่าน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบตามสะดวก จำนวน 165 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม คือ ออกแบบรายละเอียดการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน โดยชุมชนมีส่วนร่วมและดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวจำลอง โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงด้านขีดความสามารถการจัดการท่องเที่ยว 2) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ผ่านการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการร่วมสมัย โดยการเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโทรทัศน์ การจัดและสนับสนุนกิจกรรมพิเศษสามารถสร้างการรับรู้แก่นักท่องเที่ยว จากกระบวนการวางแผน เตรียมการ การผลิต หลังการผลิต การทดสอบและประเมินผล แล้วนำผลการศึกษาไปกำหนดทิศทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรและหน่วยงานภาครัฐที่สนับสนุนกิจกรรมท่องเที่ยว อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่ส่งเสริมวิจัยและพัฒนา

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม, การสื่อสารการตลาด, เครือข่ายสังคมออนไลน์

Abstract

This research aimed to develop and promote ecotourism and culture in the highlands through modern integrated marketing communications. It was divided into two phases: 1) It was qualitative research. Data was collected through group conversations with agents, and a

^{1,3} สาขาศิลปศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน

Major in Liberal Arts, Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna Nan

² สาขาการตลาด คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน

Major in Marketing, Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna Nan

specific method was used to select 32 informants. The data was analyzed by using content analysis methods. 2) For quantitative research, data was collected using questionnaires from Nan Municipality tourists. A convenience selection method was used, and data from 165 participants were analyzed using descriptive statistics, including mean and standard deviation.

The results showed that 1) developing ecotourism and cultural tourism models involves designing a detailed 2-day, 1-night tour with community participation and conducting tourism activities for simulated tourists. This includes learning from direct experience in a tourism management capacity. 2) Promoting ecotourism and culture through modern integrated marketing communications involves disseminating public relations media on social networks, advertising, and public relations through television and organizing and supporting special events. This can create awareness for tourists from the planning and preparation stage to production, post-production, testing, and evaluation. The study's results will determine the direction of community-based tourism management between resource owners and government agencies that support tourism activities, such as local and regional government agencies, educational institutions, and research and development promotion agencies.

Keywords: Eco-cultural Tourism, Marketing Communication, Online Social Network

บทนำ

ปัจจุบันการติดต่อสื่อสารได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการดำเนินการตลาดท่องเที่ยว ลูกค้าสามารถรับรู้ข้อมูลและข่าวสารของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และสามารถรับรู้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในแง่มุมต่าง ๆ มีความสะดวกในการค้นหาข้อมูลไม่ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือคนทั่วไปก็สามารถค้นหาได้ (ศรีญา วรากุลวิทย์, 2558) ซึ่งหากชุมชนใดมีศักยภาพ มีต้นทุนเดิมทั้งทรัพยากรทางนิเวศ และวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรมที่เด่นชัดเสนอตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยวดังเช่นหมู่บ้านท่องเที่ยวอื่น ๆ ในประเทศไทยเพื่อพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชน มีการใช้สื่อใหม่บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ ตลอดจนกลวิธีด้านการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ เพื่อนำเสนอการท่องเที่ยวชุมชนให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น การสื่อสารให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ มีความชื่นชม มองเห็นความแตกต่างในกลุ่มสินค้าประเภทเดียวกันจนเกิดความต้องการที่จะซื้อสินค้า โดยใช้เครื่องมือสื่อสารการตลาด (marketing communication) หลายรูปแบบ ประสมประสานกันในการส่งเสริมการตลาดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด การสื่อสารเพื่อการจูงใจหลากหลายรูปแบบเรียกว่าเป็นการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ (integrated marketing communication: IMC) (เสรี วงษ์มณฑา, 2558)

การนำเสนอหมู่บ้านยอดเพื่อแสดงถึงความรุ่งเรือง ด้านนิเวศและวัฒนธรรมในฐานะเป็นตราสินค้าหนึ่ง จึงอาศัยความเข้าใจด้านการตลาดร่วมด้วยดังที่ เสรี วงษ์มณฑา (2547) กล่าวว่า ปัจจุบันเป็นยุคของการสื่อสาร โดยผู้ที่สามารถสื่อสารตราสินค้าให้ผู้บริโภคพบเห็นได้มากที่สุด จะถือได้ว่าเป็นผู้มีความได้เปรียบ การใช้โฆษณาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารอย่างเดียว ภายใต้สภาวะการแข่งขันที่รุนแรงเช่นนี้อาจไม่สามารถสร้างประสิทธิภาพได้เพียงพอ เนื่องจากมีผู้ส่งข่าวสารจำนวนมากที่ต้องการเข้าถึงกลุ่มผู้รับข่าวสารกลุ่มเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การท่องเที่ยวหมู่บ้านยอดถูกพบเห็นได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงจำเป็นต้องใช้การติดต่อสื่อสารทุกรูปแบบที่หลากหลายให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายให้ได้ประสิทธิภาพสูงที่สุด

ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลและพื้นที่ พบว่า หมู่บ้านยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ มีอายุประมาณ 220 ปี สถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยว อาทิ 1) วัดบ้านยอด เป็นวัดที่สร้างคู่บ้านยอดมานานหลายชั่วอายุคน 2) ถ้ำน้ำยอด เกิดจากเทือกเขารอบหมู่บ้านเปรียบเสมือนเส้นโลหิตหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบ้าน ด้านเกษตรกรรม จากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ สภาพความชุ่มชื้นของผิวดินทำให้มีน้ำไหลรินตลอดปี 3) น้ำตกห้วยหาด ห่างจากตัวหมู่บ้าน 600 เมตร ทัศนียภาพสวยงามมีสภาพเป็นธรรมชาติ ป่าไม้ใหญ่ร่มรื่น สายน้ำตกกระโจนจากหน้าผาสูงลดหลั่นกันลงมาถึง 7 ชั้น โดยชั้นล่างสุดมีแอ่งน้ำสำหรับเล่นได้ 4) ถ้ำผาช้าง อยู่บนเทือกเขาห่างจากหมู่บ้าน 10 กิโลเมตร ตลอดเส้นทางมีทัศนียภาพทางธรรมชาติงดงาม ภายในถ้ำสวยงามมีลักษณะเป็นหินโผล่ออกมาเหมือนงาช้าง และ 5) แหล่งน้ำแร่ธรรมชาติ อยู่ภายในหมู่บ้านมีน้ำไหลรินตลอดทั้งปี นอกจากนี้บ้านยอดมีผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ อาทิ มะนาวไร้เมล็ด มะเข็ญ มะม่วงหิมพานต์ กาแฟ เงาะ โกโก้ เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน พบว่า ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวในจังหวัดน่านเข้ามาท่องเที่ยวบ้าง แต่ไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป ขาดสื่อประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง ขาดป้ายบอกเส้นทางและระยะทางที่ชัดเจน หากมีสื่อสมัยใหม่บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ และสื่อประชาสัมพันธ์อื่น ๆ นำเสนอข้อมูลการท่องเที่ยวบ้านยอดว่ามีสภาพการท่องเที่ยวเหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยววัยหนุ่มสาว สุขภาพแข็งแรง รักการผจญภัย ชื่นชมธรรมชาติ ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตแบบชนบทเรียบง่าย และให้ความสนใจวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เป็นที่รู้จักจะมีผลดีต่อชุมชน และชุมชนมีความสนใจเตรียมความพร้อมเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ต้องการเรียนรู้และปรับตัวสู่การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวในอนาคต ด้วยความมุ่งหวังว่าสามารถเพิ่มรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่เป็นไปในลักษณะจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม (เมธายา คนชื่อ, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2565)

ในระยะยาวการใช้ประโยชน์ด้านนิเวศและวัฒนธรรมของบ้านยอดบนสถานการณ์เอื้ออำนวยที่จังหวัดน่านเป็นที่สนใจในกลุ่มนักท่องเที่ยวมากกว่าอดีต เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบันเน้นการส่งเสริมให้เข้าถึงข้อมูลการท่องเที่ยวอย่างสะดวกรวดเร็ว และให้ชุมชนเรียนรู้ถึงขีดความสามารถในการจัดการท่องเที่ยว เกิดประสบการณ์และรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในโลกสมัยใหม่ได้อย่างเข้มแข็ง ผู้วิจัยจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่สูง ผ่านการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการร่วมสมัย โดยคำนึงถึงทิศทางการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วมและพัฒนาทุกมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม นิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน ตลอดจนประสานความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายของชุมชนในอดีต ปัจจุบันและอนาคต เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมบ้านยอดให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นศัพท์บัญญัติที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) นำมาใช้อย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2541 โดยให้ความหมายตรงกับคำว่า Ecotourism และให้คำนิยามว่า “การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม และชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ” (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539) นอกจากนี้ องค์การสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Program: UNEP) สมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Society) และองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ให้คำนิยามว่า “การท่องเที่ยวที่ไม่เป็นการรบกวนลักษณะทางธรรมชาติ มุ่งหวังในด้านการศึกษา มีความพอใจต่อทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ตามธรรมชาติ

มีความเข้าใจต่อวัฒนธรรม ประวัติความเป็นมาของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยไม่เป็นการรบกวนต่อระบบนิเวศ ในขณะที่เดียวกันก็สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่จะทำให้เกิดการอนุรักษ์ต่อทรัพยากรของประชากรในท้องถิ่น” (สุมาลี เทพสุวรรณ, 2544)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม (Ecological and Cultural Tourism) อุดร วงษ์ทับทิม และคณะ (2545) ให้คำนิยามว่าหมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ นำเอาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศทั้งระบบ รวมทั้งศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศิลปกรรม โบราณวัตถุ โบราณสถาน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วิธีการผลิตของผู้คนในท้องถิ่น มาเป็นทรัพยากรท่องเที่ยว เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม ภายใต้การจัดการของชุมชนที่มีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม และคำนึงถึงความยั่งยืนของระบบนิเวศ

2. หลักการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ภิญญาพัชร สิมะรัฐศักดิ์ (2559) ได้เสนอหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่าสนใจว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการพิจารณาวิเคราะห์สภาพปัญหาผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร ชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ โดยการท่องเที่ยวจะไม่ใช่อาชีพหลักของชุมชน ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยวจะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน และยังกล่าวว่า องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ การตลาดนโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุนและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ซึ่งต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม วิถีชีวิตผู้คนท้องถิ่นของหมู่บ้านยอดสามารถนำหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เริ่มจากความต้องการของชุมชน ข้อตกลงภายใน ความยินยอมพร้อมใจในการใช้ทรัพยากรส่วนรวมเพื่อประโยชน์ที่พึงเกิดขึ้นร่วมกัน โดยคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ขนบประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ดำรงไว้ซึ่งชีวิตและจิตวิญญาณ รักษาอาชีพหลักตามวิถีปกติให้คงไว้ไม่หวังพึ่งพาเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวประการเดียว

สุจิตรา ยางนอก, ลัญจกร นิลกาญจน์ และปัญญา เลิศไกร (2566) ได้เสนอไว้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีสาธารณะในการพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่น เช่น บริบทชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม และสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว การกระตุ้นแรงดึงดูดใจในการสร้างคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการวางแผนและดำเนินกิจกรรมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนถูกนำเสนอให้เป็นทางเลือกของการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อขจัดความยากจน ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว และสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยหลักการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนประกอบด้วยหลัก 9 ประการ ได้แก่ 1) เป็นหลักการปฏิบัติที่ยั่งยืน 2) สร้างความสมดุลระหว่างชุมชนและผู้มาเยี่ยมชม 3) อำนวยความสะดวกในการทำงานร่วมกัน 4) คำนึงอำนาจให้ชุมชน 5) เพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ 6) ลดผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น 7) ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง 8) มาตรการและประเมินผลกระทบ และ 9) สร้างความยืดหยุ่น ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนเป็นการสร้างความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

3. แนวคิดการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ

พินิตา หาญพันธ์พงษ์ (2548) ให้คำนิยามการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการว่าเป็นกระบวนการนำเครื่องมือสื่อสารการตลาดหลาย ๆ รูปแบบมาผสมผสานใช้ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้บริโภคเป้าหมายรับรู้ว่าคุณค่าที่เพิ่ม (value added) ไปจากผู้ผลิตรายอื่นในตลาด โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ดังนี้ 1) เป็นกระบวนการ (process) ประกอบด้วย การเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารการตลาดหลายประเภทพร้อม ๆ กันและใช้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประสิทธิผลคือ สร้างพฤติกรรมซื้อของผู้บริโภคเป้าหมาย และเกิดประสิทธิผลคือ เลือกใช้เครื่องมือสื่อสารการตลาดที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสินค้าหรือการบริการ ตลอดจนลักษณะของตลาด 2) ใช้เครื่องมือการสื่อสารเพื่อจูงใจหลากหลายรูปแบบ (various forms of persuasive communications) โดยตอบสนองวัตถุประสงค์ทางการตลาดอันเดียวกัน โดยการใช้ต้องสอดคล้องประสานเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างต่อเนื่องกัน (seamless) และ 3) เป็นการสื่อสารกับกลุ่มลูกค้าปัจจุบันและกลุ่มลูกค้าคาดหวัง (communication with customers and prospect) อย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภค (consumer behavior) ของกลุ่มลูกค้าเหล่านั้น ดังเช่น การรับข่าวสารข้อมูลผ่านสื่อหลากหลาย โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์

การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ (integrated marketing communication: IMC) เสรี วงษ์มณฑา (2558) กล่าวว่า ในปัจจุบันนักการตลาดและนักสื่อสารการตลาดจะใช้เครื่องมือสื่อสารการตลาด (marketing communication) หลายรูปแบบประสานกันในการส่งเสริมการตลาด เพื่อให้การสื่อสารนั้นเกิดประสิทธิผลและประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งการใช้การสื่อสารเพื่อการจูงใจหลากหลายรูปแบบเพื่อส่งเสริมการตลาดในยุคนี้ เราเรียกว่าเป็นการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ และกล่าวด้วยว่า การพัฒนายุทธศาสตร์ในการผสมผสานเครื่องมือในการสื่อสารการตลาด (developing communication mix strategy) เป็นการพิจารณาถึงลักษณะ บทบาท หน้าที่ ความสำคัญและความสัมพันธ์ของส่วนผสมการสื่อสารการตลาดแต่ละเครื่องมือ ซึ่งประกอบด้วย 1) การโฆษณา (advertising) 2) การให้ข่าวและการประชาสัมพันธ์ (publicity and public relations) 3) การใช้พนักงานขาย (personal selling) 4) การส่งเสริมการขาย (sales promotion) 5) การจัดและการเป็นผู้อุปถัมภ์กิจกรรมพิเศษ (special event organization and sponsorship) 6) การตลาดเจาะตรง (direct marketing) 7) การใช้อุปกรณ์ช่วยการขาย (merchandising) 8) การปฏิสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต (internet-Interactive) 9) การจัดแสดงสินค้า ณ จุดขาย (display and point of purchase materials) และ 10) การสร้างบรรยากาศ ณ จุดขาย (ambience) และอื่น ๆ อีกมากมายตามความคิดสร้างสรรค์ของนักยุทธศาสตร์ อันเป็นลักษณะของการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการร่วมสมัยหรือสมัยใหม่ สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวชุมชนได้

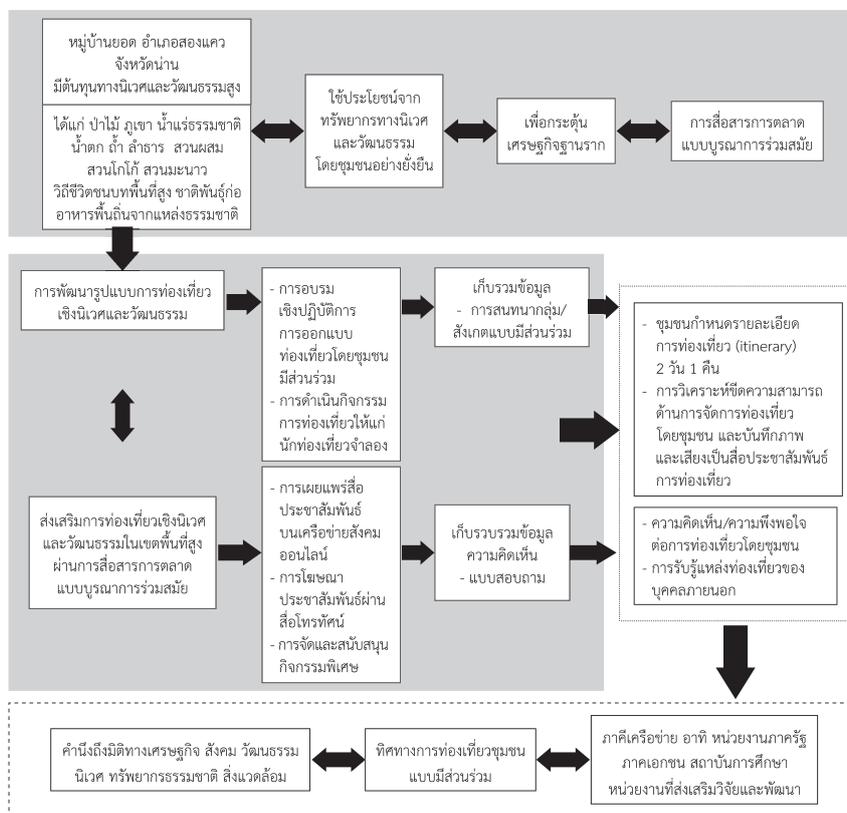
แนวคิดการผลิตสื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง จากงานวิจัยของ อาทินันท์ แก้วประจันต์ และลักษณา คล้ายแก้ว (2563) เรื่องการวิจัยและสร้างสรรค์สื่อวีดิทัศน์แนวตั้งเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววันวิถี อำเภอหนองแซง จังหวัดสระบุรี มีขั้นตอนกระบวนการผลิตสื่อ 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการเตรียมการ (planning) 2) ขั้นตอนการผลิต (production) 3) ขั้นตอนหลังการผลิต (post-production) และ 4) การทดสอบและประเมินผล (testing and evaluation) ได้นำสื่อวีดิทัศน์แนวตั้งที่สร้างสรรค์ไปทดสอบใช้จริง ผลการประเมินพบว่า กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในเนื้อหาที่มีนำเสนอ จึงทำให้สื่อวีดิทัศน์แนวตั้งได้กระจายไปยังผู้คนที่ยังไม่รู้จักชุมชน และส่วนใหญ่ต้องการเดินทางมาเที่ยว และต้องการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมแบบวิถีชาวบ้านในสถานที่ดังกล่าว ทำให้ประสบความสำเร็จในการใช้สื่อวีดิทัศน์เพื่อการประชาสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี

ส่วน อีสระพงษ์ พลธานี, อุมาพร บุญเพชรแก้ว และกุลธิดา นิมานบูรณวิจิตร (2564) ศึกษาเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยวงานเทศกาลเที่ยวเมืองไทยผ่านข้อมูลสื่อออนไลน์ พบว่า สื่อออนไลน์มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวงานเทศกาลเที่ยวเมืองไทย โดยรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณารายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นระดับมากที่สุดในด้านความสามารถของผู้ให้บริการ รองลงมาคือด้านการเข้าถึงเนื้อหา ด้านปัจจัยความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล ด้านปัจจัยการสื่อสารโต้ตอบกับผู้ใช้บริการ และด้านคุณภาพของข้อมูล ตามลำดับ

จากแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชน และแนวคิดเรื่องการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ ผู้วิจัยเห็นว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมของหมู่บ้านยอด ผ่านการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องใช้เครื่องมือสื่อสารการตลาดหลายรูปแบบผสมผสานกัน เพื่อให้การสื่อสารนั้นเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด สร้างการจูงใจและให้เหมาะสมกับสภาพสังคมสมัยใหม่ที่เน้นการสื่อสารบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ร่วมกับการสื่อสารรูปแบบอื่นด้วยกิจกรรมหลากหลาย ได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน การมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมบันทึกภาพและเสียงเป็นสื่อวิดีโอเพื่อใช้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ มาส่งเสริมหมู่บ้านที่มีทุนนิเวศและวัฒนธรรมสูงเพื่อก่อให้เกิดการขับเคลื่อนธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมแบบชุมชนมีส่วนร่วม โดยการตอบรับจากเครือข่ายสังคมออนไลน์ จากแนวคิดข้างต้นทำให้ผู้วิจัยใช้สรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพ 1

ภาพ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย



หมายเหตุ. โดย ปิยะนุช สิ้นันดา, ออกแบบเมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2565

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่สูง ผ่านการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการร่วมสมัย มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ แบบขั้นตอนเชิงสำรวจ (exploratory sequential design) ด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการ ผลิตคลิปวิดีโอ เก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มแบบตัวแทน และเก็บข้อมูลความคิดเห็นจากแบบสอบถาม โดยการศึกษา แบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) (Creswell & Plano Clark, 2011) รายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ประกอบด้วย ตัวแทน จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ตัวแทนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านยอด จำนวน 15 คน และตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปมะนาว จำนวน 5 คน 2) ตัวแทนผู้นำชุมชนบ้านยอด จำนวน 2 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลยอด จำนวน 1 คน และ 3) ตัวแทนนักท่องเที่ยวจำลอง จำนวน 1 กลุ่ม ได้แก่ นักท่องเที่ยวชายหญิงจากภายนอกชุมชน จำนวน 10 คน วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นแบบเฉพาะเจาะจง (purposive selection) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

1) ตัวแทนของชุมชน เป็นผู้นำหรือคณะกรรมการบริหารของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปมะนาว ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญต่อการออกแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ และมีข้อมูลเชิงลึกในประเด็นที่ต้องการศึกษา

2) ตัวแทนผู้นำชุมชน เป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนโดยตรง

3) ตัวแทนนักท่องเที่ยวจำลอง เป็นผู้เรียนหลักสูตรการตลาดและการตลาดดิจิทัล ซึ่งเป็นผู้ได้รับองค์ความรู้จากการบูรณาการงานวิจัยและการเรียนการสอนโดยตรง

ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงปริมาณ การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการสุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่ความน่าจะเป็น (non-probability sampling) ใช้วิธีการคัดเลือกแบบตามสะดวก (convenience selection) คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่อยู่ระหว่างการท่องเที่ยวในเทศบาลเมืองน่านที่มีความต้องการรับรู้ข้อมูล การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่สูง จังหวัดน่าน จำนวน 165 คน ประกอบด้วย นักท่องเที่ยวจังหวัดน่าน จำนวน 43 คน นักท่องเที่ยวจากจังหวัดอื่น ๆ จำนวน 122 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

2.1 เครื่องมือเชิงคุณภาพ คือ 1) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรมโดยชุมชน จำนวน 1 ครั้ง และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างจำนวน 1 ฉบับ โดยผู้วิจัยเตรียมหัวข้อคำถามที่เกี่ยวกับความรู้ความสามารถของตัวแทนชุมชน ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวทางการออกแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบ้านยอด และความต้องการพัฒนาตนเองด้านเศรษฐกิจของตัวแทนชุมชนในอนาคตผ่านการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดตามคำสำคัญที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนถ้อยคำให้สอดคล้องกับคำตอบของผู้ให้ข้อมูลหลักและสถานการณ์ในการเก็บข้อมูล และ 2) การบันทึกคลิปวิดีโอประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนแบบมีส่วนร่วมระหว่าง 3 ฝ่าย ได้แก่ ตัวแทนชุมชน นักท่องเที่ยวจำลอง นักวิจัย เป็นเวลา 2 วัน จำนวน 1 ครั้ง โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตสื่อ และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการโดยนักวิจัย

2.2 เครื่องมือเชิงปริมาณ คือ การเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์ชุด “บ้านยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน 2 วัน 1 คืน” บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ จำนวน 1 ชุด ความยาว 8.32 นาที และใช้แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่สูงจังหวัดน่านตามประเด็นคำถามว่าอยู่ในระดับใดและมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมอย่างไร ซึ่งกำหนดน้ำหนักของคะแนน 5 ระดับ จำนวน 25 ข้อ ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ตอนที่ 2 ความคิดเห็นการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) ความสะดวกในการเข้าถึงสื่อ 2) ความน่าสนใจของสื่อ 3) ความรู้ที่รับรู้ 4) ความรู้สึกชื่นชอบเนื้อหา และ 5) ความรู้สึกอยากมาสัมผัสจริง เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ โดย 1 หมายถึง ความพึงพอใจน้อยที่สุด และ 5 หมายถึง ความพึงพอใจมากที่สุด และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นเพิ่มเติม เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระด้วยการเขียนระบุถึงประเด็นที่ไม่ได้กล่าวถึงในแบบสอบถาม

อ้างอิงเกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ยของแบบสอบถามที่มีมาตรวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) (Shaw & Wright, 1967) ปกติใช้เกณฑ์ช่วงคะแนนสูงสุดลบด้วยช่วงคะแนนต่ำสุด จากนั้นหารด้วยจำนวนระดับทั้งหมด เช่น คะแนนสูงสุด เท่ากับ 5 ส่วนคะแนนต่ำสุด เท่ากับ 1 สูตรช่วงคะแนน = $(5-1)/5 = 0.80$ จึงนำมาใช้เป็นเกณฑ์กำหนดค่าเฉลี่ยได้ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	4.21-5.00	หมายถึง มีความพึงพอใจมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	3.41-4.20	หมายถึง มีความพึงพอใจมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.61-3.40	หมายถึง มีความพึงพอใจปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.81-2.60	หมายถึง มีความพึงพอใจน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00-1.80	หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

3. การสร้างเครื่องมือวิจัย รายละเอียดการสร้างเครื่องมือวิจัยสามารถอธิบายได้ดังนี้

3.1 เครื่องมือเชิงคุณภาพ เริ่มต้นจากศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถของตัวแทนชุมชนด้านการออกแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยชุมชน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการของชุมชน จากนั้นกำหนดประเด็นและขอบข่ายของกิจกรรมวิจัย ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์และสร้างแบบสัมภาษณ์จากประเด็นและขอบเขตดังกล่าว

3.2 เครื่องมือเชิงปริมาณ เกิดจากการนำข้อมูลซึ่งผ่านการวิเคราะห์ในขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพมาดำเนินการเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์และแบบสอบถาม จากนั้นนำแบบสอบถามดังกล่าวส่งไปยังผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (indexes of item-objective congruence: IOC) โดยข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องที่ผ่านเกณฑ์คุณภาพ คือ 0.50 (บุญใจ ศรีสถิตนรากร, 2555) จะถูกนำมาใช้เป็นข้อคำถามในแบบสอบถามฉบับจริง โดยทุกข้อคำถามผ่านเกณฑ์คุณภาพทุกข้อ คือ 0.92

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้มีทั้งในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยรายละเอียดของการเก็บข้อมูลจำแนกตามวิธีการวิจัยสามารถอธิบายได้ดังนี้

4.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วย 1) การสนทนากลุ่มร่วมกัน (focus group discussion) ระหว่างตัวแทนชุมชน วิทยากร นักวิจัย และ 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participatory observation) โดยนักวิจัย

4.2 การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่อยู่ระหว่างการท่องเที่ยวในเทศบาลเมืองน่านที่มีความต้องการรับรู้ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรมในเขตพื้นที่สูง จังหวัดน่าน จำนวน 165 คน ด้วยแบบสอบถาม ผลปรากฏว่ามีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 165 คน คิดเป็นอัตราการตอบกลับเท่ากับร้อยละ 100 โดยเก็บได้จากกลุ่มนักท่องเที่ยวจังหวัดน่าน จำนวน 43 คน นักท่องเที่ยวจากจังหวัดอื่น ๆ จำนวน 122 คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาครั้งนี้มีการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยการจำแนกและจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นแนวทางการพัฒนารูปแบบ และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่สูง ผ่านการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการร่วมสมัย ซึ่งมีอิทธิพลต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อหาประเด็นร่วมหรือประเด็นหลัก และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นข้อมูลสำหรับการสร้างแบบสอบถามที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์

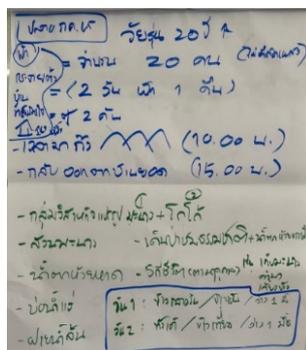
5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ข้อมูลจากแบบสอบถามได้นำมาตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูล จัดระเบียบข้อมูล ลงรหัสข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย (mean: \bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.)

6. กระบวนการวิจัยมีขั้นตอน ดังนี้

6.1 ขั้นตอนแผนการเตรียมการ (Planning) การอบรมเชิงปฏิบัติการออกแบบการท่องเที่ยว โดยชุมชน นำโดยวิทยากรด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน อบรมให้ความรู้และนำปฏิบัติการออกแบบแผนการท่องเที่ยว จากฐานทุนด้านนิเวศและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน การท่องเที่ยวแบบค้ำแรงสัมผัสวิถีชีวิต นิเวศวัฒนธรรม ณ หอประชุมหมู่บ้าน มีตัวแทนชุมชนและตัวแทนผู้นำชุมชนเข้าร่วม จำนวน 22 ราย นำไปสู่รายละเอียดการท่องเที่ยว (itinerary) 2 วัน 1 คืน ชื่อโปรแกรมการท่องเที่ยวว่า “NAN แหล่งท่องเที่ยวใหม่ บ้านยอด อ.สองแคว จ.น่าน” และมีมติชุมชนเรื่องการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม ดังภาพ 2

ภาพ 2

กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัย



หมายเหตุ. โดย จารุพันธ์ เมธะพันธ์, ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565

6.2 ขั้นตอนการผลิต (Production) ดำเนินกิจกรรมตามรายละเอียดการท่องเที่ยว (itinerary) 2 วัน 1 คืน เพื่อเป็นการทดสอบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ไปตามกรอบเวลาที่กำหนด มีการนำนักท่องเที่ยวจำลอง จำนวน 10 ราย เข้าร่วมทดสอบและแสดงความคิดเห็นแบบสนทนากลุ่ม ขณะดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยว

มีการบันทึกภาพและเสียง เพื่อใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์รูปแบบคลิปวิดีโอทุกกิจกรรม ตั้งแต่การเดินทางจากจุดเริ่มต้นถึงจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันออกแบบไว้ทุกประการ ดังภาพ 3

ภาพ 3

กิจกรรมผลิตสื่อ “NAN แหล่งท่องเที่ยวใหม่ บ้านยอด อ.สองแคว จ.น่าน”



หมายเหตุ. โดย ปิยะนุช สิ้นันตา, ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2565

6.3 ขั้นหลังการผลิต (Post-Production) เป็นกระบวนการตัดต่อภาพและเสียง รวมถึงคำบรรยายต่าง ๆ ด้วยโปรแกรมและระบบคอมพิวเตอร์ และนำข้อมูลอื่น ๆ มาผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ ดังภาพ 4 ได้แก่ ป้ายโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ ใช้สำหรับการจัดและสนับสนุนกิจกรรมพิเศษของหน่วยงานอื่น ๆ ในจังหวัดน่าน เพื่อเป็นการสื่อสารเนื้อหาและรายละเอียดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมบ้านยอด อีกช่องทางหนึ่ง โดยข้อมูลและภาพที่นำเสนอ ได้แก่ ทัศนียภาพของภูเขา ป่าไม้ ลำธาร สถานที่ที่น่าสนใจ สวนโกโก้ เมล่อนอาหารท้องถิ่นจากแหล่งธรรมชาติหารับประทานยาก เช่น หวาย บอน บะกู่ เป็นต้น

ภาพ 4

การจัดงานและกิจกรรมพิเศษเพื่อเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมหมู่บ้านยอด



หมายเหตุ. โดย ปิยะนุช สิ้นันตา, ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2565

6.4 การทดสอบและประเมินผล (Testing and Evaluation) กิจกรรมวิจัยในแต่ละขั้นตอน ใช้การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อนำมาประเมินผลและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

1. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม

1.1 การอบรมเชิงปฏิบัติการออกแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้เกิดรายละเอียดการท่องเที่ยว (itinerary) 2 วัน 1 คืน จากขั้นตอนที่ 1 การระดมความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวของตัวแทนชุมชน และตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน 22 คน พบว่า หมู่บ้านยอดเหมาะสมกับการเป็นจุดหมายของนักท่องเที่ยวที่นิยมชื่นชมความเป็นธรรมชาติของภูเขา ป่าไม้ ลำธาร และวิถีชีวิตสุขสงบเรียบง่ายแบบชนบทบนพื้นที่สูง ใช้เวลาพักผ่อนอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ ไม่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่ยึดติดความสะดวกสบาย และระดมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวไว้ ได้แก่ แหล่งน้ำแร่ธรรมชาติ น้ำตก ถ้ำ สวนมะนาว สวนโกโก้ สวนผสมผสาน อาหารท้องถิ่นจากแหล่งธรรมชาติ สัมผัสวิถีชนบท ชมวัดเก่าแก่ประจำหมู่บ้าน การคารวะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน กิจกรรมการคัดแยกมะนาวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปมะนาว และขั้นตอนที่ 2 รวบรวมข้อมูลที่ได้มาร่วมกันออกแบบรายละเอียดการท่องเที่ยว จำนวน 2 วัน 1 คืน พบว่า เกิดการกำหนดผู้รับผิดชอบด้านต่าง ๆ ดังนี้ การติดต่อสอบถาม การประสานงานบริเวณต้อนรับและรวมพล ที่พัก อาหาร พาหนะรับ - ส่งนักท่องเที่ยวไปยังจุดต่าง ๆ ในหมู่บ้าน โดยคำนึงถึงกรอบเวลา กิจกรรมการท่องเที่ยวตลอดทั้งวัน การตั้งกฎกติกาที่กำหนดราคาการท่องเที่ยว สัดส่วนเงินปันผลให้ส่วนกลางของหมู่บ้านและให้ชาวบ้านผู้ให้บริการที่พัก การจัดการขยะหลังท่องเที่ยว การส่งเสริมรบกวนทั้งในยามกลางวันและยามวิกาล สอดคล้องกับกฎหมายพัชร สิมะรัฐศักดิ์ (2559) ที่ว่าชุมชนได้มีการวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ร่วมตัดสินใจลงมติดำเนินการตามแนวทางที่เห็นสมควร สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมคิด วางแผน ทำกิจกรรม ติดตามประเมินผล เรียนรู้และรับประโยชน์ร่วมกัน การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชน เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับรายได้จากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน

1.2 การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวตามรายละเอียดการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวจำลอง พบว่า นักท่องเที่ยวมีความประทับใจต่อการท่องเที่ยวชุมชนในด้านธรรมชาติงดงาม ป่าไม้และน้ำตกมีความอุดมสมบูรณ์ที่พักแบบโฮมสเตย์สะอาดปลอดภัย อธิยาศัยไมตรีของเจ้าของบ้านและผู้คนในชุมชนให้ความเป็นมิตร อาหารท้องถิ่นมีรสชาติอร่อย ได้แก่ แกงหวายป่า แกงบอน น้ำพริกบะกุ๋ ผักลวก ผักสดนานาชนิด การเดินทางไปยังจุดท่องเที่ยวในหมู่บ้านด้วยรถยนต์ของชาวบ้าน มีความสะดวก ปลอดภัยและสนุกสนาน มีคฤหาสน์ประจำกิจกรรมมีความรู้และสร้างบรรยากาศที่ดี การจำหน่ายของฝากของที่ระลึกจากกลุ่มแม่บ้านในหมู่บ้านมีราคาเหมาะสมคุณภาพดี ได้แก่ น้ำพริกข่า บะกุ๋ ส้มโอ มะนาว มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมด้านเวลาคือ ต้องการเวลาเล่นน้ำตกและลำธารมากขึ้นกว่าเวลาที่ชุมชนกำหนด สำหรับการบันทึกภาพและเสียงเพื่อใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม พบว่า ทุกขั้นตอนได้รับความร่วมมือจากชุมชนดี ได้แก่ การจัดรายละเอียดการท่องเที่ยวเป็นไปตามที่กำหนด ด้านผู้รับผิดชอบประสานงาน ที่พัก อาหาร ยานพาหนะ สถานที่และกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว

ขีดความสามารถด้านจัดการท่องเที่ยวที่ตัวแทนชุมชนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงหลังจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยชุมชน จากการสนทนากลุ่ม พบว่า มิติสังคมวัฒนธรรมเกิดความสมัครสมานสามัคคีมากขึ้น เนื่องจากต้องเตรียมความพร้อมเพื่อดูแลต้อนรับนักท่องเที่ยวร่วมกัน เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักท่องเที่ยวโดยตรง มิติเศรษฐกิจ พบว่าการคำนวณค่าใช้จ่ายต่ำกว่าความเป็นจริง มิติทรัพยากรธรรมชาติ เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักในคุณค่าที่ชุมชนมี รู้สึกรัก

และห่วงแหนมากขึ้นและต้องการอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลาน มิติสิ่งแวดล้อม ชุมชนรับรู้เรื่องการจัดการขยะจากการท่องเที่ยวที่มากและจัดการยากกว่าปกติ เกิดการเรียนรู้การตั้งกฎกติกา การจัดการขยะมูลฝอย ทั้งในปัจจุบันและอนาคตและได้ประสบการณ์จากการมีส่วนร่วมบันทึกภาพและเสียง เพื่อใช้สื่อใหม่ให้แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านเป็นที่รู้จักในวงกว้างบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ รับรู้ถึงความชื่นชอบและข้อเสนอแนะต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมบ้านยอดจากนักท่องเที่ยวจำลองเพื่อเตรียมรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ สอดคล้องกับงานของอาทิตนันทน์ แก้วประจันทร์ และลักษณา คล้ายแก้ว (2563) ที่ว่า ผลการผลิตสื่อวีดิทัศน์ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการสร้างกระบวนการส่งมอบบริการได้อย่างมีระบบ เกิดการเข้าใจในด้านการบริการที่ชาวบ้านจัดขึ้น กำหนดเวลาการใช้บริการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมและเป็นระบบ และเกิดการปรับเปลี่ยนพัฒนา นวัตกรรมบริการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดความพอใจของนักท่องเที่ยว

2. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ผ่านการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการร่วมสมัย ผลการวิจัยพบว่า สร้างการรับรู้แก่บุคคลภายนอกด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมหมู่บ้านยอดจากแบบสอบถามและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ตาราง 1

ผลการสำรวจสถานภาพส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวเมื่อรับชมคลิปวิดีโอ (n = 165)

	สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ	ชาย	55	33.33
	หญิง	103	62.43
	ไม่ต้องการระบุ	7	4.24
	รวม	165	100.00
2. อายุ	ต่ำกว่า 20 ปี	36	21.82
	21 - 30 ปี	52	31.52
	31 - 40 ปี	21	12.73
	41 - 50 ปี	39	23.64
	51 ปีขึ้นไป	17	10.29
	รวม	165	100.00
3. อาชีพ	นักเรียน/นักศึกษา	77	46.67
	หน่วยงานเอกชนห้างร้าน	48	29.09
	หน่วยงานรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจ	23	13.94
	ธุรกิจส่วนตัว	17	10.30
	รวม	165	100.00
4. การศึกษา	ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี	122	73.94
	ปริญญาตรีขึ้นไป	43	26.06
	รวม	165	100.00
5. ภูมิลำเนา	ภาคเหนือ	126	76.35
	ภาคกลาง	26	15.76
	ภาคตะวันออก	6	3.64
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	5	3.03
	ภาคใต้	2	1.22
รวม	165	100.00	

2.1 การเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ จากคลิปวิดีโอ ดังลิงค์ <https://www.youtube.com/watch?v=GpdnMs9VFb4> ชุด “NAN แหล่งท่องเที่ยวใหม่ บ้านยอด อ.สองแคว จ.น่าน” ผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) สถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 62.43 รองลงมาเป็นเพศชาย ร้อยละ 33.33 ส่วนใหญ่อายุอยู่ในช่วง 21 - 30 ปี ร้อยละ 31.52 รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 41 - 50 ปี ร้อยละ 23.64 และต่ำกว่า 20 ปี ร้อยละ 21.82 ส่วนมากเป็น นักเรียน/นักศึกษา ร้อยละ 46.67 รองลงมาประกอบอาชีพหน่วยงานเอกชนห้างร้าน ร้อยละ 29.09 และหน่วยงาน รัฐบาลและรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 13.94 ส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรีถึง ร้อยละ 73.94 รองลงมา ระดับ ปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 26.06 ตามลำดับ และมีภูมิลำเนาที่พักอาศัยอยู่ในเขตภาคเหนือมากที่สุด ร้อยละ 76.35 รองลงมาภาคกลาง ร้อยละ 15.76 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 3.64 (ตาราง 1) 2) ความคิดเห็นต่อสื่อประชาสัมพันธ์ บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยวัดจากความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า สื่อประชาสัมพันธ์ทำให้มีความพึงพอใจ โดยรวมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.45$) โดยมีความรู้สึกชื่นชมต่อแหล่งท่องเที่ยว เช่น นิเวศวัฒนธรรมความเป็นอยู่ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.53$) รองลงมาได้แก่ ด้านมีความรู้สึกร่วม เช่น ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน ความบันเทิงใจจากการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.44$) และด้านการนำเสนอผ่านภาพเคลื่อนไหวและเสียง ทำให้เกิดความน่าสนใจต่อแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.44$) ตามลำดับ (ตาราง 2) สอดคล้องกับ Hagel & Armstrong (1997) ที่ว่าเว็บไซต์เครือข่ายสังคมสามารถช่วยตอบสนองความพึงพอใจได้ 3 รูปแบบ ดังนี้ 1) การแบ่งปันแหล่งทรัพยากร ชุมชนเสมือนจริง 2) การก่อรูปความสัมพันธ์ชุมชนเสมือนจริงทำให้แต่ละบุคคลสามารถแสวงหาผู้ที่ประสบปัญหา เดียวกัน มีความสนใจบางอย่างเหมือนกัน และ 3) การสัมผัสประสบการณ์เหนือจินตนาการ

ตาราง 2

การวิเคราะห์ความคิดเห็นการเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์บนเครือข่ายสังคมออนไลน์

สื่อวิดีโอ	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. มีความสะดวก รวดเร็วในการเข้าถึงข้อมูลการท่องเที่ยวง่าย	4.40	0.74	พอใจมากที่สุด
2. การนำเสนอผ่านภาพเคลื่อนไหวและเสียง ทำให้เกิดความน่าสนใจต่อ แหล่งท่องเที่ยว	4.44	0.73	พอใจมากที่สุด
3. มีความรู้สึกร่วม เช่น ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน ความบันเทิงใจ จากการท่องเที่ยว	4.44	0.71	พอใจมากที่สุด
4. มีความรู้สึกชื่นชมต่อแหล่งท่องเที่ยว เช่น นิเวศวัฒนธรรมความเป็นอยู่	4.53	0.65	พอใจมากที่สุด
5. มีความรู้สึกอยากเดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนบ้านยอด	4.43	0.73	พอใจมากที่สุด
ระดับความพึงพอใจรวม	4.45	0.71	พอใจมากที่สุด

2.2 การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโทรทัศน์ คือ สื่อสารมวลชนผ่านโทรทัศน์รายการ NBT NORTH รวมใจคนไทยไม่ทิ้งกัน ของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยเชียงใหม่ ออกอากาศเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2565 เนื้อหาเกี่ยวกับการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมบ้านยอด ประกอบด้วยสภาพธรรมชาติ ที่อุดมสมบูรณ์ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ อาหารพื้นถิ่น เพื่อเผยแพร่ผลการวิจัยสู่สังคม สร้างความน่าเชื่อถือและ ทำให้เกิดการรับรู้ของสังคมอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว สอดคล้องกับที่ พรณรงค์ พงษ์กลาง (2560) กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะของวิทยุโทรทัศน์ในการให้ข่าวสาร มีความฉับไวในการเสนอข่าวสาร ทำให้ผู้รับสารสามารถรับรู้

ข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว มีความน่าเชื่อถือเพราะการเสนอข่าวสารทางวิทยุโทรทัศน์ให้ความรู้สึกเหมือนได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ได้สัมผัสเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากภาพข่าว ซึ่งผู้รายงานข่าวมีผลต่อความน่าเชื่อถือของข่าว โดยการใช้ น้ำเสียง ภาษา การแต่งกาย กิริยาท่าทาง เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับเนื้อหาของข่าว

2.3 การจัดและสนับสนุนกิจกรรมพิเศษของหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ จัดแสดงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ในเทศบาลเมืองน่าน งานเปิดบ้านราชชมกลล้านน่านาน เทศกาลคนคอกาแฟน่าน เพื่อเพิ่มช่องทางการสื่อสาร การตลาด คือ การสื่อสารเนื้อหาและรายละเอียดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมบ้านยอด โดยข้อมูลและ ภาพเกี่ยวกับทัศนียภาพของภูเขา ป่าไม้ ลำธาร สถานที่น่าสนใจ สวนโกโก้ เมนูอาหารท้องถิ่นจากแหล่งธรรมชาติ เช่น หวาย บอน บะกุ้ เป็นต้น เพื่อเพิ่มช่องทางการสื่อสารอีกทางหนึ่ง สอดคล้องกับที่ Khan, Kamble and Rita (2011) กล่าวไว้ว่า งานแสดงสินค้าและนิทรรศการเป็นหนึ่งในรูปแบบที่เก่าแก่ที่สุดในการส่งเสริมการขาย ให้โอกาสในการติดต่อกับลูกค้าแบบเห็นหน้ากัน ช่วยให้บริษัทหรือสินค้าบริการใหม่สามารถสร้างฐานลูกค้าที่มี ศักยภาพได้ในระยะเวลาอันสั้น สามารถเรียกความสนใจจากสื่อมวลชน จึงเหมาะสำหรับแนะนำผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เพราะเป็นพื้นที่ให้ได้เป็นที่รู้จักรวดเร็วขึ้น

อภิปรายผล

1. การพัฒนารูปแบบและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่สูงจังหวัดน่าน โดยใช้การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการร่วมสมัยผ่านการใช้สื่อใหม่ ได้แก่ สื่อวิดีโอถ่ายทอดประสบการณ์ การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจำลองตามรายละเอียดการท่องเที่ยวที่ชุมชนร่วมกันออกแบบ เน้นให้สอดคล้อง กับวิถีชีวิตตามปกติในรูปแบบที่ไม่มีการปรุงแต่งเพิ่มเติม ไม่ให้เป็นการเพิ่มภาระแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินไป มุ่งหวังให้เกิดประโยชน์กับหมู่บ้านยอดเป็นหลัก และไม่ต้องการถูกรอบงำจากนักธุรกิจท่องเที่ยวนอกชุมชน เปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็นหลากหลาย ดังนั้นการอบรมเชิงปฏิบัติการออกแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความตระหนักร่วมกันถึงผลต่าง ๆ รวมถึงขีดความสามารถในการจัดการท่องเที่ยว ที่เป็นธุรกิจชุมชนจากประสบการณ์ตรงในทุกมิติ ดังที่พรณี พิม่าพันธุ์ศรี และจุฑามาศ วิศาลสิงห์ (2565) สรุปไว้ในงานวิจัยรูปแบบการเชื่อมโยงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 3 มิติที่เชื่อมโยงกันคือ การพัฒนาที่ยั่งยืนและยุติธรรมทั้งในเชิงสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ทำให้ผู้นำชุมชนสามารถวางแผนการพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน กลยุทธ์การสรรหาวัตถุดิบท้องถิ่น การพัฒนาธุรกิจชุมชน และการสร้างทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมบันทึกภาพและเสียงเป็นสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของบ้านยอดในทุกชั้นตอนสอดคล้องกับ ฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์ และรุจิภาณูจน์ สานนท์ (2564) สรุปไว้ว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จเพื่อการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมความเป็นเจ้าของทรัพยากรและความรับผิดชอบ นวัตกรรม ทรัพยากร และผลประโยชน์ ผู้นำและพันธมิตร และองค์ประกอบด้านปัจจัยแห่งความสำเร็จเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของชุมชนโดยทำการบูรณาการทำงานร่วมกัน

2. การผลิตคลิปวิดีโอตามรายละเอียดการท่องเที่ยวหมู่บ้านยอดจากงานวิจัยนี้มีคุณลักษณะ แบบมุมมองการเล่าเรื่องจากชุมชนโดยความตั้งใจของชุมชนเองจึงเป็นสื่อภาพและเสียงอีกชุดหนึ่งที่เข้าถึงผู้คน ทุกเพศทุกวัยด้วยวิธีการเผยแพร่บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ ความคิดเห็นต่อสื่อประชาสัมพันธ์โดยวัดจาก ความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายโดยรวม ระดับพอใจมากที่สุด มีความรู้สึกชื่นชมต่อแหล่งท่องเที่ยว เช่น นิเวศวัฒนธรรมความเป็นอยู่มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านมีความรู้สึกภูมิใจ เช่น ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความบันเทิงใจจากการท่องเที่ยว และด้านการนำเสนอผ่านภาพเคลื่อนไหวและเสียง ทำให้เกิดความน่าสนใจ

ต่อแหล่งท่องเที่ยวตามลำดับ สอดคล้องกับ วีรวรรณ แซ่จ้าว (2558) ที่ศึกษาเรื่องอิทธิพลของทัศนคติและความพึงพอใจในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตที่มีต่อพฤติกรรมการตัดสินใจวางแผนการท่องเที่ยว ศึกษาปัจจัยความรู้สึกรู้สึกพึงพอใจจากการเปิดการรับรู้สื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการวางแผนการตัดสินใจท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า ความรู้สึกพึงพอใจจากการเปิดการรับรู้สื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลกับพฤติกรรมการวางแผนการตัดสินใจท่องเที่ยว โดยรูปแบบความน่าสนใจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการวางแผนการตัดสินใจท่องเที่ยวมากที่สุด รองลงมาคือ การเข้าถึงข้อมูลและความถูกต้องของเนื้อหา ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยของ ภาวณิ ทองแย้ม (2564) กล่าวว่า ประสิทธิภาพจากการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย 1) การใช้เครื่องมือเพื่อสร้างการรับรู้และภาพลักษณ์การส่งเสริมด้วยการแจ้งการส่งเสริมการขายผ่านทางโซเชียลมีเดีย 2) สร้างเอกลักษณ์โดดเด่นและมีความน่าสนใจในสถานที่หรือวัฒนธรรมชุมชน 3) อนุรักษ์เอกลักษณ์ของวิถีชีวิตของชุมชนผ่านประวัติศาสตร์ของชุมชนให้มีเรื่องราวเป็นสินค้าชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม และ 4) พัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างกลยุทธ์แบบไฮโซดอิน ก่อให้เกิดกระบวนการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน และนำไปสู่การพัฒนา สอดคล้องกับทิวพร ทราบเมืองปัก และวิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย (2565) ที่กล่าวว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรมในอดีตเกิดการเล่าเรื่อง การเรียนรู้ และการส่งเสริมวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น แต่ในยุคโลกาภิวัตน์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมเริ่มมีลักษณะความเป็นสากล เนื่องจากการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีทำให้โลกมีการติดต่อสื่อสารเข้าถึงกันได้ง่าย การแลกเปลี่ยนเชิงวัฒนธรรมจึงเกิดจากการถ่ายทอดในหลายช่องทาง

3. การโฆษณาประชาสัมพันธ์ และใช้สื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ในการจัดงานและจัดกิจกรรมพิเศษ ได้แก่ การเสนอผลการวิจัยในรายการโทรทัศน์ ใช้ป้ายโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์และแผ่นพับในการจัดงานและกิจกรรมพิเศษซึ่งเป็นการสื่อสารเนื้อหาเกี่ยวกับเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ อาหารพื้นถิ่น สถานที่ที่น่าสนใจ และรายละเอียดการท่องเที่ยวหมู่บ้านยอด เป็นการแสวงหาเครื่องมือกลยุทธ์การตลาดใหม่ ๆ เพื่อจะช่วงชิงพื้นที่ทางการตลาดให้ได้มากที่สุด การสื่อสารการตลาดเชิงบูรณาการ (integrated marketing communication: IMC) เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ได้รับการยอมรับเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น ในปัจจุบันมีการวางแผนโดยเริ่มต้นจากความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้เครื่องมือรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือผสมผสานกัน (Blakeman, 2018)

4. การเรียนรู้ และประสบการณ์ตรงของชุมชนเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน หลังจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมจากกิจกรรมวิจัย เป็นการเปิดโลกทัศน์ของสมาชิกชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่ใช่การต้อนรับแขกบ้านเมืองทั่วไป หากต้องมีการเตรียมความพร้อมในหลายด้าน ซึ่งสุพัฒน์ แก้วจันทร์ (2565) สรุปไว้ว่า การสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละสถานที่ให้ตรงตามความสนใจและความถนัดของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มมากที่สุด รวมไปถึงการตั้งราคาที่เหมาะสม ก่อให้เกิดการกระตุ้นการใช้จ่ายใช้สอยเพื่อการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างสูงจากนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น การออกแบบบรรยากาศให้เหมาะกับสถานที่ที่มีผลโดยตรงต่ออารมณ์ความคิดจินตนาการ และการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ โดยผู้เดินทาง นักเดินทาง นักท่องเที่ยว ได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนในสถานที่จริง ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่สูง เช่น บ้านยอด จึงควรได้รับการหนุนเสริมอย่างต่อเนื่องจากทุกภาคส่วน โดยเพิ่มขีดความสามารถการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทุกมิติต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

เพื่อให้ นักวิจัย หรือผู้สนใจได้นำผลการวิจัยด้านการออกแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน การมีนักท่องเที่ยวจำลองเพื่อทดสอบรายการท่องเที่ยว และการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สำหรับการสื่อสารการตลาดไปใช้ประโยชน์ เช่น หน่วยงานสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนนำไปพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เพิ่มเติม โดยเน้นเสนอจุดเด่นสำคัญ ๆ มุ่งเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ และช่องทางอื่นแบบบูรณาการ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. สำหรับนักวิจัย เสนอการออกแบบเนื้อหาสาระของคลิปวิดีโอ เพื่อให้เหมาะกับความต้องการตลาดนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม หรืออาจเพิ่มกลวิธีในการดำเนินการวิจัย วิจัยการจัดประกวดสื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับหมู่บ้านยอดหรือหมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีต้นทุนทางนิเวศและวัฒนธรรม คล้ายคลึงกัน เพื่อเสริมสร้างพลังของการสื่อสารการตลาดให้มีประสิทธิภาพ
2. สำหรับแหล่งงบประมาณสนับสนุนการวิจัยให้เพียงพอต่อการผลิตสื่อสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดคุณภาพของสื่อประชาสัมพันธ์ในการสื่อสารการตลาดแบบร่วมสมัยยิ่งขึ้นในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

บทความเรื่อง การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการร่วมสมัย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่สูง จังหวัดน่าน ผ่านการนำเสนอแบบบรรยาย มิได้ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องการประชุมในงานประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการด้านการบริหารการพัฒนาสังคมและด้านการวิจัยครั้งที่ 7 ภายใต้หัวข้อ “สังคมโลกาภิวัตน์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Glocal Society for Sustainable Development) ระหว่างวันที่ 7-8 ธันวาคม พ.ศ. 2566 ในรูปแบบออนไลน์ จัดโดยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

ขอขอบคุณผู้สนับสนุนงบประมาณวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กองทุนรวมน.) งบประมาณด้านงานวิจัยและนวัตกรรมประเภท Fundamental Fund ประจำปีงบประมาณ 2565 ผ่านสำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา และขอขอบคุณคณะวิจัย ชุมชนบ้านยอดและผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ร่วมมือร่วมใจกันจนงานวิจัยนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีทุกประการ

รายการอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2539). *นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ปี พ.ศ. 2538-2539 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)*. อมรินทร์พินท์ดีง.
- ฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์ และรุจิภาณูจน์ สาหนนท์. (2564). การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนแห่งหนึ่งใน ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการสังคมศาสตร์เครือข่ายวิจัยประชาชน*, 3(1), 1-14.
- ทิวาพร ทราบเมืองปัก และวิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย. (2565). อิทธิพลของการสื่อสารการตลาดเชิงบูรณาการต่อการตัดสินใจเลือกชมภาพยนตร์ ในจังหวัดนครปฐม. *วารสารวิชาการสังคมศาสตร์เครือข่ายวิจัยประชาชน*, 4(1), 30-43.

- บุญใจ ศรีสถิตนรากร. (2555). *การพัฒนาและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยคุณสมบัติการวัดเชิงจิตวิทยา*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรณรงค์ พงษ์กลาง. (2560). การบริหารจัดการสื่อโทรทัศน์ในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 23(1), 90-102.
- พรธณี พิมาพันธุ์ศรี และจุฑามาศ วิศาลสิงห์. (2565). รูปแบบการเชื่อมโยงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารวิชาการ RMUTT Global Business and Economics Review*, 17(1), 46-60.
- พินิตา หาญพันธ์พงษ์. (2548). *คู่มือการวางแผนสื่อโฆษณาในการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภาวิณี ทองแย้ม. (2564). แนวทางการส่งเสริมการตลาดจากการใช้สื่อดิจิทัล เพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ของชุมชนหลังวัดโรมัน จ.จันทบุรี ภายใต้สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. *วารสารวิชาการ ศรีปทุม ชลบุรี*, 18(2), 96-113.
- ภิญญาพัชร สิมะรัฐศักดิ์. (2559). *การประเมินศักยภาพชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา: ชุมชนวังกรมพระสมมตอมรพันธ์*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เมธายา คนชื่อ. (2565, 15 กุมภาพันธ์). ผู้ใหญ่บ้าน บ้านยอด ตำบลยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์.
- วีรวรรณ แซ่จ้าว. (2558). อิทธิพลของทัศนคติและความพึงพอใจในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตที่มีต่อพฤติกรรมการตัดสินใจวางแผนการท่องเที่ยว. [การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ].
- ศรีญา วรากุลวิทย์. (2558). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว* (พิมพ์ครั้งที่ 5). ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตรา ยางนอก, ลัญจกร นิลกาญจน์ และปัญญา เลิศไกร. (2566). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบยั่งยืน. *มนุษยสังคมสาร (มสส.)*, 21(2), 279-300.
- สุพัฒน์ แก้วจันทร์. (2565). กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานความยั่งยืน. *วารสาร มจร เลย์ปริทัศน์*, 3(1), 70-77.
- สุมาลี เทพสุวรรณ. (2544). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกรุงเทพมหานคร. *วารสารภูมิศาสตร์*, 26(3), 36-48.
- เสรี วงษ์มณฑา. (2547). *ครบเครื่องเรื่องการค้าและการตลาด*. Diamond In Business World.
- เสรี วงษ์มณฑา. (2558). กระบวนการการบริหารการตลาดและการสื่อสารการตลาด. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี*, 7(2), 1-13.
- อาทินันท์ แก้วประจันต์ และลักษณะ คล้ายแก้ว. (2563). การวิจัยและสร้างสรรค์สื่อวีดิทัศน์แนวตั้งเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววิถี อำเภอนองแสง จังหวัดสระบุรี. ใน *การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 15* (หน้า 1961-1970). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อิสระพงษ์ พลธานี, อุมาพร บุญเพชรแก้ว และกุลธิดา นิมานบูรณวิจิตร. (2564). การส่งเสริมการท่องเที่ยวงานเทศกาลเที่ยวเมืองไทยผ่านข้อมูลสื่อออนไลน์. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 16(2), 18-35.
- อุดร วงษ์ทับทิม และคณะ. (2545). *โครงการชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. [รายงานวิจัย]. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

- Blakeman, R. (2018). *Integrated marketing communication creative strategy from idea to implementation* (3rd ed.). Rowman and Littlefield.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research* (2nd ed.). Sage Publications.
- Hagel, J. & Armstrong, A. (1997). *Net gain: Expanding markets through virtual communities*. Harvard Business School Press.
- Khan, R. R., Kamble, S. R. & Rita, K. (2011). *S.Y.B.A. / S.Y.B.Com. Advertising*. Institute of Distance and Open Learning, University of Mumbai.
- Shaw, M. E. & Wright, J. M. (1967). *Scale for measurement of attitudes*. McGraw Hill.

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

การประเมินแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565)
ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2564)
Evaluation of Action Plan for the Elderly, Phase 2 (2002-2022),
the 2nd Revision 2020, Phase 4 (2017-2022)

ไพรินทร์ ชัดิพงษ์ (Pairin Khadtipong)¹

ภูชงค์ เสนานุช (Puchong Senanuch)²

ทรงศักดิ์ รักพ่วง (Songsak Rakpuang)³

Received: January 15, 2024

Revised: June 24, 2024

Accepted: July 9, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินประสิทธิผลของการดำเนินงานและพัฒนากิจการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุตามดัชนีชี้วัดให้มีประสิทธิภาพ สะท้อนผลการดำเนินงานตามที่กำหนดไว้ในมาตรการและยุทธศาสตร์ของแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ (57 ดัชนี) และดัชนีรวมของยุทธศาสตร์ (4 ดัชนี) รวมทั้งหมด 61 ดัชนี จากการติดตามและประเมินผล พบว่า มีดัชนีที่ผ่านการประเมินเพียง 24 ดัชนี จาก 57 ดัชนี หรือร้อยละ 42.11 และดัชนีรวม 4 ดัชนี ไม่มีการประเมิน 2 ดัชนี และไม่ผ่านการประเมิน 2 ดัชนี ทั้งนี้ จากการประเมินประสิทธิผลของการดำเนินงานและพัฒนากิจการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ พบว่า ดัชนีที่มีค่าความห่างของดัชนีที่ไม่ผ่านเกณฑ์มากที่สุด คือ ดัชนีที่ 35 สถานที่สาธารณะที่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ประกอบด้วย ทางเดินและทางลาดบันไดและห้องสุขา ได้แก่ สวนสาธารณะ สถานีรถไฟ ศาลนสสถาน และตลาดสด ข้อค้นพบที่ได้จะนำไปสู่การวางแผนและเตรียมความพร้อมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุต่อไป

คำสำคัญ: การประเมินผล, แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2, ประสิทธิภาพ

Abstract

This study aimed to evaluate the effectiveness of the undertaking and development of the elderly according to key performance indicators to be able to reflect the performance as determined in the measures and strategies of the Action Plan for the Elderly, phase 2 (A.D. 2002-2022), the 2nd Revision A.D. 2020, phase 4 (A.D. 2017-2022). The study was conducted based on a mixed method. The Action Plan for the Elderly, phase 2 (A.D. 2002-2022), the 2nd Revision A.D. 2020, phase 4 (A.D. 2017-2022), contains 5 strategies (57 indices), and the total

¹ สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Major of Social Development, School of Political and Social Sciences, University of Phayao

^{2,3} ภาควิชานโยบายสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Department of Social Policy, Faculty of Social Administration, Thammasat University

indices of the strategies (4 indices) amount to 61 indices. It was found that 24 out of 57 indices, or 42.11%, passed the evaluation. Two out of the 4 indices were not evaluated, and 2 did not pass the assessment. It was found that index 35, which pertains to public places with facilities including walkways, ramps, and restrooms, in parks, train stations, temples, and fresh markets, is the index with the highest deviation from the standard. These findings will contribute to planning and preparation for improving the quality of life for the elderly.

Keywords: Evaluation, Action Plan for the Elderly Phase 2, Effectiveness

บทนำ

ประเทศไทยได้เข้าสู่สถานการณ์ “สังคมสูงวัย” มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 หรืออาจกล่าวได้ว่า 1 ใน 10 ของประชากรไทยเป็นประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่ผ่านมารัฐบาลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมถึงภาคเอกชน และประชาสังคมได้ตระหนักถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา 10 ปีที่ผ่านมา ในส่วนของรัฐบาลได้มีการดำเนินนโยบายและมาตรการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในหลากหลายมาตรการ (อนันต์ อนันตกุล, 2560) ขณะเดียวกันตามที่รัฐบาลกำหนดแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) แผนการปฏิรูปประเทศและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 เป็นเครื่องมือกลไกในการขับเคลื่อนงานให้หน่วยงานภาครัฐที่มีประเด็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ เนื่องจากแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ฉบับนี้ เดิมชื่อแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 เปลี่ยนชื่อเป็นแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 เป็นแผนแม่บทระยะยาวที่มีระยะเวลาดำเนินการ 20 ปี และได้กำหนดมาตรการในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานไว้เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านผู้สูงอายุทุกระยะ 5 ปี เพื่อเป็นข้อมูลที่สำคัญอันจะนำไปสู่การปรับปรุงแผนและการกำหนดนโยบายด้านผู้สูงอายุของประเทศ โดยการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) ซึ่งผลการดำเนินงานและข้อเสนอแนะหลายประการได้รับการผลักดันไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เช่น นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลด้านสังคมผู้สูงอายุ รวมถึงประเด็นยุทธศาสตร์ มาตรการ กลไกของหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ และเป้าหมายดัชนีรวมของยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ 2) การส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ 3) ระบบคุ้มครองทางสังคมผู้สูงอายุ 4) การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนางานด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ และ 5) การประมวลผลการพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมสูงวัยที่เปลี่ยนแปลงไป

การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนฯ ยังคงถูกกำหนดให้เป็นมาตรการและดัชนีที่สำคัญในแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 การติดตามและประเมินผลดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์เป็นกระบวนการอันสำคัญยิ่งต่อการผลักดันและตรวจสอบให้มีการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไทยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องดำเนินการติดตามและประเมินผลแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) ที่มีมาตรฐานเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ได้มอบหมายให้คณะผู้วิจัยได้มีการดำเนินการติดตามประเมินผลแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2563)

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) การติดตามและประเมินผล เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารราชการในการกำกับดูแลการดำเนินงานของหน่วยงานให้ดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ มีหลักการสำคัญ คือ ติดตาม ความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานและประเมินผลความสำเร็จของงานอันจะนำไปสู่การดำเนินการแก้ไขปรับปรุงร่วมกันให้บรรลุเป้าหมาย หน่วยงานระดับนโยบายจึงจำเป็นต้องมีการติดตามและประเมินผล เพื่อให้ทราบประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบงานต่าง ๆ ของหน่วยงานว่าอยู่ในระดับที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพียงใดการติดตามและประเมินผลมักใช้ควบคู่กันแต่ความหมายของ “การติดตาม” และ “การประเมินผล” นั้นมีทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างกัน ดังนี้ การติดตาม (monitoring) หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูล การปฏิบัติงานตามแผนงานที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินใจว่าได้ผลตามวัตถุประสงค์ของนโยบายและยุทธศาสตร์ของหน่วยงานหรือไม่และมากน้อยเพียงใด การประเมินผล (evaluation) หมายถึง การตรวจสอบความก้าวหน้าของแผนงาน/โครงการ ตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของแผนงาน/โครงการนั้น ๆ ว่าเป็นไปตามนโยบายและยุทธศาสตร์มากน้อยเพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น จึงเป็นกระบวนการบ่งชี้ถึงคุณค่าของแผนงาน/โครงการที่หน่วยงานดำเนินการ (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2548) จากคำนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการติดตามเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการที่สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ ส่วนการประเมินผลอาจจะประเมินได้ในทุกช่วงของแผนงาน/โครงการ นับตั้งแต่ก่อนตัดสินใจจัดทำแผนงาน/โครงการ ขณะดำเนินงานในจุดต่าง ๆ และเมื่อสิ้นสุดแผนสิ้นปีงบประมาณหรือแผนงาน/โครงการดำเนินการแล้วเสร็จ

แนวคิดพื้นฐานของการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุฯ ฉบับนี้ เดิมชื่อแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ทั้งนี้ มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2560 กำหนดให้แผนแม่บทด้าน... หมายถึง แผนแม่บทเพื่อบรรลุเป้าหมายเฉพาะด้านที่มีความสำคัญจำเป็นและสนับสนุนให้เกิดการบรรลุเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ จัดเป็นแผนระดับ 3 ให้ใช้ชื่อว่า “แผนปฏิบัติการ... เว้นแต่ในกรณีที่มีบทบัญญัติตามกฎหมายที่กำหนดชื่อแผนไว้แล้ว” นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งเป็นแผนแม่บทระดับสองรองจากยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่มีผลผูกพันให้ทุกส่วนราชการที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามนั้น ทั้งนี้แผนแม่บทดังกล่าวได้มีการกำหนดตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายเพื่อใช้ในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานระดับผลลัพธ์เป็นระยะ ๆ ละ 5 ปี ดังนั้น เพื่อให้ระยะเวลาการขับเคลื่อนแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) มีทิศทางสอดคล้องกับระยะเวลาแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติทุก 5 ปี ดังกล่าว คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติจึงมีมติเห็นชอบให้ขยายระยะเวลาการขับเคลื่อนแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ออกไปอีก 1 ปี จากเดิมที่กำหนดปีสุดท้ายของการขับเคลื่อนแผนผู้สูงอายุไว้ที่ พ.ศ. 2564 เปลี่ยนเป็น พ.ศ. 2565 และเห็นชอบการเปลี่ยนชื่อแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) เป็น “แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563” ยุทธศาสตร์ มาตรการและดัชนีของแผนฯ แบ่งออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากร

เพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ 2) ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ 3) ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ 4) ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อพัฒนางานด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติและพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ และ 5) ยุทธศาสตร์ด้านการประมวลผล พัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ และการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุระยะที่ 2 และยุทธศาสตร์รวม

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ (2556) ได้ดำเนินโครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุตามดัชนีที่กำหนดไว้ในมาตรการภายใต้ยุทธศาสตร์ของแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 และแสดงแนวโน้มของดัชนีต่าง ๆ ที่ปรากฏในแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับเดิม รวมทั้งเพื่อประเมินกระบวนการทำงานด้านผู้สูงอายุ โดยเน้นการส่งเสริมและคุ้มครองผู้สูงอายุตามยุทธศาสตร์ที่ 2 และ 3 (การส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุและระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ) ผลการศึกษา พบว่า 1) ผลการติดตามและประเมินการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุตามดัชนีชี้วัดในแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุงในช่วงปี พ.ศ. 2550-2554 ในภาพรวมมีดัชนีที่ผ่านการประเมินเพียง 26 ดัชนี จากดัชนีที่ประเมินได้ 51 ดัชนี หรือคิดเป็นร้อยละ 51 ที่ผ่านการประเมิน กล่าวได้ว่า การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในช่วง 5 ปีที่สองของแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุงยังผ่านในระดับค่อนข้างต่ำ และต้องปรับปรุง ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากการปรับเป้าหมายของดัชนีบางดัชนีเพิ่มขึ้นหลังจากที่มีการปรับแผนผู้สูงอายุฯ ในปี พ.ศ. 2552 โดยใช้ผลจากการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุฯ ในช่วง 5 ปีแรกเป็นฐานในการปรับเป้าหมายของเกณฑ์ที่สูงขึ้น รวมทั้งมีดัชนีใหม่เพิ่มขึ้น และ 2) ผลการประเมินกระบวนการทำงานด้านผู้สูงอายุ เน้นการส่งเสริมและคุ้มครองผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า งานด้านผู้สูงอายุยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเนื่องจากการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุยังเป็นไปอย่างล่าช้าเป็นเชิงรับ ยังขาดการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม งานด้านการส่งเสริมและคุ้มครองผู้สูงอายุที่มีการผลักดันอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุดในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา คือ เบี้ยยังชีพที่เปลี่ยนจากการสงเคราะห์แก่ผู้สูงอายุที่ยากไร้และขาดผู้ดูแลเป็นการให้หลักประกันขั้นพื้นฐานสำหรับผู้ที่ไม่มียาได้จากรัฐในรูปแบบอื่น งานที่เริ่มขึ้นแต่ยังไม่ขยายผลเท่าที่ควร ได้แก่ กองทุนการออมแห่งชาติ ระบบการดูแลระยะยาว ระบบป้องกันช่วยเหลือและฟื้นฟูให้แก่ผู้สูงอายุในยามเกิดอัคคีภัยพิบัติ

นอกจากนี้ การประเมินในระยะที่ 3 โดยวิราภรณ์ โพธิศิริ และคณะ (2560) ได้ดำเนินโครงการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2555-2559) นี้ มีวัตถุประสงค์ประกอบด้วย 1) เพื่อติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุตามดัชนีชี้วัดและเป้าหมายปี พ.ศ. 2559 กำหนดไว้ในแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 และ 2) เพื่อค้นหาปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในระหว่างปี พ.ศ. 2555-2559 ผลการศึกษาพบว่า ดัชนีชี้วัดทั้งหมด 56 ดัชนี มีเพียง 27 ดัชนีเท่านั้นที่ผ่านเกณฑ์เป้าหมายปี พ.ศ. 2559 ตามที่ระบุไว้ในแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 คิดเป็นร้อยละ 48.2 สำหรับดัชนีรวม 4 ดัชนี มี 2 ดัชนีที่ผ่านการประเมิน คือ ดัชนีวัดความสุขของผู้สูงอายุ และดัชนีคุณภาพภาวะประชากรสูงอายุ และผลการติดตามและประเมินกระบวนการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2555-2559) แสดงให้เห็นว่าแม้ว่าประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมสูงอายุมาเป็นระยะเวลาหนึ่งและมีแผนผู้สูงอายุแห่งชาติเป็นกรอบในการดำเนินงาน แต่งานด้านผู้สูงอายุยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) เป็นการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ เก็บรวบรวมจากรายงานหรือเอกสาร รวมถึงข้อมูลด้านสถิติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของหน่วยงานด้านผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับดัชนี จำนวน 22 ดัชนี และการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) เป็นการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ต่อการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) โดยอ้างอิงแบบสำรวจของวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (วิราภรณ์ โปธิศิริ และคณะ, 2560) ได้พัฒนาและใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2546) ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2555-2559) และที่มิวิจัยติดตามและประเมินผลมีการปรับปรุงและเพิ่มเติมเครื่องมือให้สอดคล้องกับดัชนีที่มีการเปลี่ยนแปลงตามแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) จำนวน 35 ดัชนี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาโครงการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) ประกอบด้วย 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป 2) ประชากรอายุ 18-59 ปี 3) ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน 4) ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 5) ผู้แทนอำเภอ/เขต ในการศึกษาจะใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลักเพื่อประเมินให้เป็นที่ไปตามดัชนีที่แผนได้กำหนดไว้ในส่วนของ การศึกษาเชิงคุณภาพจะเป็นข้อมูลสนับสนุนเพื่อให้เห็นภาพรวมของการดำเนินงานที่ผ่านมา ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จะประกอบด้วย ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตลอดจนผู้มีส่วนได้เสีย (key stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ/แผนงาน มาตรการ ตัวชี้วัด ปัญหาอุปสรรค ภายใต้แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 อาทิ กลุ่มผู้สูงอายุ ตัวแทน อปท. เป็นต้น ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเชิงปริมาณใช้วิธีการคัดเลือกโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) โดยเริ่มจากการสุ่มตามกลุ่มพื้นที่ (cluster sampling) แบ่งแยกจังหวัด ออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับภาคและกรุงเทพมหานคร และทำการสุ่มตามพื้นที่ปกครองดังนี้

1. ระดับภาค

ขั้นตอนที่ 1 แบ่งภูมิภาคออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคใต้

ขั้นตอนที่ 2 แต่ละภาคคัดเลือกจังหวัดใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยอ้างอิงพื้นที่เดิมในการศึกษาช่วงการประเมินแผนฯ ระยะที่ 3 และปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้มีความเหมาะสมในกลุ่มประชากรและเงื่อนไขด้านข้อจำกัดของระยะเวลาและงบประมาณ คัดเลือกภาคละ 3 จังหวัด ซึ่งมีวิธีการคัดเลือกจังหวัด แบ่งเป็นขนาดใหญ่ กลาง เล็ก โดยใช้เกณฑ์ของจำนวนผู้สูงอายุที่อยู่ในจังหวัดเป็นเกณฑ์ในการกำหนดขนาดของ จังหวัดใหญ่ กลาง และเล็ก (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2565) ดังนี้ ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ พิษณุโลก และอุทัยธานี ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดปทุมธานี กาญจนบุรี และเพชรบุรี ภาคตะวันออกและภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ และภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พังงา และระนอง

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดเลือกในระดับอำเภอ โดยคัดเลือก 3 อำเภอในแต่ละจังหวัด ได้แก่ อำเภอเมือง โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และ 2 อำเภอ โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบสุ่มอย่างมีระบบ รวมเป็น 3 อำเภอ ใน 12 จังหวัด รวมเป็น 36 อำเภอ

ขั้นตอนที่ 4 หลังจากที่ได้กำหนดพื้นที่ในระดับอำเภอ ผู้ศึกษากำหนดพื้นที่ในระดับหมู่บ้าน โดยคัดเลือกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่อยู่ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล ดังนี้

- 1) คัดเลือกหมู่บ้านโดยแบ่งกลุ่มพื้นที่เป็นในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล
- 2) คัดเลือกหมู่บ้านที่อยู่ในแต่ละเขต ประกอบด้วย

2.1) เขตเทศบาล คัดเลือกหมู่บ้านที่อยู่ใน 3 เทศบาล โดยแบ่งออกเป็น เทศบาลนคร/เมือง กรณีจังหวัดที่มีเทศบาลนครและเทศบาลเมืองให้ใช้วิธีการสุ่มเลือก หากจังหวัดที่มีแต่เทศบาลเมืองให้เลือกเจาะจงเทศบาลเมือง และเทศบาลตำบลใช้วิธีการสุ่ม 2 พื้นที่

2.2) นอกเขตเทศบาล คัดเลือกหมู่บ้านที่อยู่ใน 3 อบต. ใช้วิธีการสุ่มเลือก

3) คัดเลือกหมู่บ้านในแต่ละ อบต. โดยใช้วิธีการสุ่ม 3 หมู่บ้าน ดังนั้นพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) จังหวัดในการศึกษา จำนวน 12 จังหวัด 2) จังหวัดละ 3 อำเภอ 3) อำเภอละ 2 เขตพื้นที่ปกครอง (ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล) 4) เขตพื้นที่ปกครองละ 3 อบต. และ 5) อบต. ละ 3 หมู่บ้าน รวมจำนวนพื้นที่ในการศึกษาทั้งสิ้น 648 หมู่บ้าน

2. กรุงเทพมหานคร ผู้ศึกษามีวิธีคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษาโดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดเลือกพื้นที่โดยแบ่งกรุงเทพมหานคร ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กรุงเทพมหานครชั้นใน กรุงเทพมหานครชั้นกลาง และกรุงเทพมหานครชั้นนอก

ขั้นตอนที่ 2 คัดเลือกพื้นที่ในแต่ละกลุ่ม โดยสุ่มเลือกรวม 9 เขต ดังนี้ กรุงเทพมหานครชั้นใน ได้แก่ เขตบางคอแหลม เขตพระนคร และเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานครชั้นกลาง ได้แก่ เขตประเวศ เขตบางเขน และเขตภาษีเจริญ และกรุงเทพมหานครชั้นนอก ได้แก่ เขตมีนบุรี เขตลาดกระบัง และเขตดอนเมือง

การศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ด้านงบประมาณที่จำกัด 2) ด้านความยากในการเข้าถึงฐานข้อมูลบางแหล่ง และ 3) ด้านระยะเวลาที่จำกัดในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การเลือกและขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงเน้นการประเมินผลตามตัวชี้วัด รายดัชนีที่กำหนดไว้เท่านั้น ซึ่งเน้นการประเมินด้านประสิทธิผลเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยตระหนัก และให้ความสำคัญกับการดำเนินการตามหลักและวิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสมบนพื้นฐานของข้อจำกัดข้างต้น เพื่อให้ผลการศึกษามีความน่าเชื่อถือตามหลักวิชาการ

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาครั้งนี้มีข้อมูลที่น่ามาใช้เพื่อประเมินดัชนีทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ข้อมูลทั้งสองประเภทมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยข้อมูลปฐมภูมิจะทำการวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ผ่านโปรแกรม SPSS ส่วนข้อมูลทุติยภูมิจะทำการวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ผ่านการจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นของแต่ละดัชนี ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดจะแบ่งย่อยเป็นรายดัชนี ซึ่งผลการวิเคราะห์ทั้งสองส่วนจะถูกนำมาประมวลผล เชิงบูรณาการร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การสรุปผลและอภิปรายผลต่อไป

ผลการวิจัย

การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) มีการประเมินผลการดำเนินงาน จำนวน 61 ดัชนี ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ และยุทธศาสตร์รวม ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พบว่า การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ จำนวน 8 ดัชนี ได้แก่ ดัชนีที่ 1-8 ประกอบด้วย 3 มาตรการ ได้แก่ มาตรการที่ 1 หลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ ผลปรากฏว่า ดัชนี 1-4 ไม่ผ่านเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ในปี พ.ศ. 2565 โดยดัชนีที่ 4 สัดส่วนของประชากรอายุ 25-59 ปี ที่มีการออมที่เพียงพอเพื่อวัยสูงอายุ ได้กำหนดเป้าหมายไว้ที่ร้อยละ 60 แต่จากการสำรวจพบว่า สัดส่วนการออมที่เพียงพอเพื่อวัยสูงอายุมีเพียงร้อยละ 18.37 มาตรการที่ 2 การให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจำนวน 3 ดัชนี คือ ดัชนีที่ 5-7 ผลปรากฏว่ามีเพียงดัชนีที่ 6 มีรายวิชาหรือกิจกรรมดูแลสุขภาพและพฤติกรรมอนามัย เพื่อการเป็นผู้สูงอายุในอนาคตในสถานศึกษาในระบบ ผ่านเกณฑ์ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้เพียงตัวชี้วัดเดียว คือ มีรายวิชาหรือกิจกรรมที่ชัดเจน และมาตรการที่ 3 การปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ มีจำนวน 1 ดัชนี คือ สัดส่วนร้อยละ 90 มีทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุในประชากรอายุ 18-59 ปี ผลปรากฏว่า ไม่ผ่านเกณฑ์เนื่องจากมีสัดส่วนทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุในประชากรอายุ 18-59 ปี อยู่ที่ร้อยละ 67.75 (ตาราง 1)

ตาราง 1

การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) ยุทธศาสตร์ที่ 1

เนื้อหา/ขอบเขต	เป้าหมาย ปี พ.ศ. 2565	ผลการดำเนินงาน		
ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรสูงวัยที่มีคุณภาพ				
มาตรการที่ 1 หลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ				
ดัชนีที่ 1 อัตราครอบคลุมการประกันยามชราภาพภาคสมัครใจกับภาคบังคับในประชากรอายุ 30-59 ปี	80	63.78		ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 2 อัตราเงินออมภาคครัวเรือน	เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	ผันผวนและ มีแนวโน้มลดลง		ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 3 จำนวนสมาชิกของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และจำนวนเงินทั้งหมดในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพต่อสมาชิก (แต่ไม่รวมกองทุนหมู่บ้าน) รวมกองทุนที่มีระบบกำหนดการจ่ายเงินเข้ากองทุน (defined contribution)	เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	ไม่เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง		ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 4 สัดส่วนของประชากรอายุ 25-59 ปี ที่มีการออมที่เพียงพอเพื่อวัยสูงอายุ	60	18.37		ไม่ผ่าน

เนื้อหา/ขอบเขต	เป้าหมาย ปี พ.ศ. 2565	ผลการดำเนินงาน
มาตรการที่ 2 การให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต		
ดัชนีที่ 5 สัดส่วนประชากรอายุ 18-59 ปี ที่มีความรู้ด้านวงจรชีวิต กระบวนการชราและความรู้ด้านการเตรียมการเพื่อวัยสูงอายุ	95	64.82 ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 6 มีรายวิชา หรือกิจกรรมดูแลสุขภาพ และพฤติกรรมอนามัย เพื่อการเป็นผู้สูงอายุในอนาคตในสถานศึกษาในระบบ	ภายในปี พ.ศ. 2554	มีรายวิชา หรือกิจกรรม อย่างชัดเจน ผ่าน
ดัชนีที่ 7 สัดส่วนประชากรอายุ 30-59 ปี ที่ได้ปฏิบัติ ในการเตรียมตัวด้านต่าง ๆ (รายได้ สุขภาพ ที่อยู่อาศัย)	90	43.52 ไม่ผ่าน
มาตรการที่ 3 การปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ		
ดัชนีที่ 8 สัดส่วนทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุในประชากรอายุ 18-59 ปี	90	67.75 ไม่ผ่าน

หมายเหตุ หน่วย: ร้อยละ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พบว่า การส่งเสริมและการพัฒนาผู้สูงอายุ จำนวน 15 ดัชนี ได้แก่ ดัชนีที่ 9-23 ประกอบด้วย 6 มาตรการ ได้แก่ มาตรการที่ 1 ส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันการเจ็บป่วย และดูแลตนเองเบื้องต้น พบว่า มีจำนวน 1 ดัชนีซึ่งไม่ผ่านเกณฑ์ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ คือ มีสัดส่วนร้อยละ 17.39 ของประชากรสูงอายุที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์จากเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ 50 มาตรการที่ 2 ส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ มีดัชนีที่ผ่านเกณฑ์เพียง 2 ดัชนี จากจำนวน 5 ดัชนี ประกอบด้วย ดัชนีที่ 11 สัดส่วนของชุมชนที่มีชมรมผู้สูงอายุหรือกลุ่มอื่น ๆ คือ สัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากรอบการประเมินในปี พ.ศ. 2559 มีสัดส่วนร้อยละ 66.62 และรอบการประเมินในปี พ.ศ. 2566 มีจำนวนร้อยละ 90.35 และดัชนีที่ 12 สัดส่วนประชากรสูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุและกลุ่มอื่น ๆ ร่วมกิจกรรมในระยะ 3 เดือนที่ผ่านมาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นกัน มาตรการที่ 3 ส่งเสริมด้านการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ดัชนีที่ 15-18 ผลปรากฏว่าในมาตรการนี้ไม่ผ่านเกณฑ์ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ มาตรการที่ 4 สนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ พบว่า มีดัชนีที่ผ่านเกณฑ์ทั้งหมด ประกอบด้วย ดัชนีที่ 19 และดัชนีที่ 20 มาตรการที่ 5 ส่งเสริมสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อ ผลปรากฏว่าดัชนีในมาตรการนี้ ประกอบด้วย ดัชนีที่ 21 และดัชนีที่ 22 ผ่านเกณฑ์ทั้งหมดเช่นกัน และมาตรการที่ 6 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีเพียงดัชนีเดียว คือ ดัชนีที่ 23 สัดส่วนของผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ซึ่งกำหนดเป้าหมายที่ร้อยละ 20 จากการสำรวจ พบว่า มีเพียงร้อยละ 9.59 เท่านั้นซึ่งไม่ผ่านเกณฑ์ (ตาราง 2)

ตาราง 2

การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) ยุทธศาสตร์ที่ 2

เนื้อหา/ขอบเขต	เป้าหมาย ปี พ.ศ. 2565	ผลการดำเนินงาน		
ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ				
มาตรการที่ 1 ส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันการเจ็บป่วย และดูแลตนเองเบื้องต้น				
ดัชนีที่ 9	สัดส่วนประชากรสูงอายุที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์	50	17.39	ไม่ผ่าน
มาตรการที่ 2 ส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ				
สัดส่วนชมรมผู้สูงอายุที่มีการจัดกิจกรรม				
ดัชนีที่ 10	อย่างสม่ำเสมอ ในรอบปีที่ผ่านมา (อย่างน้อย 1 ครั้ง ทุก 3 เดือน หรือ 4 ครั้งต่อปี)	90	56.75	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 11	สัดส่วนของชุมชนที่มีชมรมผู้สูงอายุหรือกลุ่มอื่น ๆ	เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	ปี พ.ศ. 2559 66.62 ปี พ.ศ. 2566 90.35	ผ่าน
ดัชนีที่ 12	สัดส่วนประชากรสูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุและกลุ่มอื่น ๆ ร่วมกิจกรรมในระยะ 3 เดือนที่ผ่านมา	เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	ปี พ.ศ. 2559 15.10 ปี พ.ศ. 2566 16.02	ผ่าน
ดัชนีที่ 13	จำนวนและมูลค่าของโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนผู้สูงอายุ	เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	ไม่เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 14	สัดส่วนของงบประมาณของ อปท./ กทม./ เมืองพัทยาที่ใช้สำหรับกิจกรรมด้านผู้สูงอายุหรือเพื่อผู้สูงอายุ	เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	ผันผวนทุกปี	ไม่ผ่าน
มาตรการที่ 3 ส่งเสริมด้านการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ				
ดัชนีที่ 15	สัดส่วนประชากรสูงอายุที่พึงพอใจสถานะการเงินของตนเอง	75	69.57	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 16	อัตราการว่างงานของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ต่ออัตราการว่างงานของประชากรอายุ 40-59 ปี	75	30.30-63.00	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 17	ร้อยละของผู้สูงอายุที่มีความพร้อมด้านสุขภาพต้องการทำงานแต่ไม่มีงานทำ	75	62.69	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 18	สัดส่วนชุมชนที่มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเสริมรายได้ที่มีผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม	80	63.75	ไม่ผ่าน
มาตรการที่ 4 สนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ				
ดัชนีที่ 19	จำนวนองค์กรที่มีการประกาศเกียรติคุณผู้สูงอายุ	เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	มีจำนวน องค์กรเพิ่มขึ้น	ผ่าน

เนื้อหา/ขอบเขต	เป้าหมาย ปี พ.ศ. 2565	ผลการดำเนินงาน	
ดัชนีที่ 20 สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ได้รับเชิญให้เป็นวิทยากร/ ที่ปรึกษาในรอบปีที่ผ่านมา	เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	16.30-24.35	ผ่าน
มาตรการที่ 5 ส่งเสริมสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อ			
ดัชนีที่ 21 สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ได้รับข้อมูลข่าวสาร สำหรับผู้สูงอายุผ่านสื่อในระยะ 1 เดือนที่ผ่านมา	80	84.46	ผ่าน
ดัชนีที่ 22 สัดส่วนของรายการที่ออกอากาศเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ที่ผ่านสื่อสาธารณะ	เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	มีรายการด้านผู้สูงอายุ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง	ผ่าน
มาตรการที่ 6 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม			
ดัชนีที่ 23 สัดส่วนของผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านที่มี สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม	20	9.59	ไม่ผ่าน

หมายเหตุ หน่วย: ร้อยละ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พบว่า ระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 22 ดัชนี ได้แก่ ดัชนีที่ 24-45 ประกอบด้วย 4 มาตรการ ได้แก่ มาตรการที่ 1 คุ้มครองรายได้ มีจำนวน 2 ดัชนี ผ่านเกณฑ์ทั้ง 2 ดัชนี มาตรการที่ 2 หลักประกันสุขภาพ ผลปรากฏว่า มีจำนวนดัชนีทั้งหมด 5 ดัชนี ไม่ผ่านเกณฑ์ทั้งหมด โดยเฉพาะในดัชนีที่ 27 สัดส่วนของผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะทุพพลภาพที่ได้รับการเยี่ยมบ้านอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง กำหนดเป้าหมายที่ร้อยละ 90 แต่มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 25.81 เท่านั้น มาตรการที่ 3 ด้านครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง ผลปรากฏว่า ดัชนีที่ 31 สัดส่วนผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัว มีจำนวนถึงร้อยละ 99.96 ซึ่งผ่านเกณฑ์ มาตรการที่ 4 ระบบบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุน มีจำนวนทั้งหมด 13 ดัชนี ผลปรากฏว่า มีจำนวนดัชนีที่ผ่านเกณฑ์ 5 ดัชนี ดัชนีที่น่าสนใจอย่างยิ่ง คือ ดัชนีที่ 35 สัดส่วนการปรากฏของสถานที่สาธารณะที่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ได้แก่ ทางเดินและทางลาดบันได และห้องสุขาในสถานที่ ผลการสำรวจพบว่า ไม่ผ่านเกณฑ์ เนื่องจากไม่ปรากฏอุปกรณ์อำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ อาทิ สวนสาธารณะ สถานีรถไฟ ศาสนสถาน ตลาดสด เป็นต้น (ตาราง 3)

ตาราง 3

การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) ยุทธศาสตร์ที่ 3

เนื้อหา/ขอบเขต	เป้าหมาย ปี พ.ศ. 2565	ผลการดำเนินงาน	
ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ			
มาตรการที่ 1 คุ้มครองด้านรายได้			
ดัชนีที่ 24 สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ได้รับรายได้ที่รัฐจัดให้เป็นรายเดือน	95	95.17	ผ่าน
ดัชนีที่ 25 สัดส่วนของชุมชนที่มีกองทุนที่มีวัตถุประสงค์ครอบคลุม กลุ่มผู้สูงอายุ	60	69.10	ผ่าน

เนื้อหา/ขอบเขต		เป้าหมาย ปี พ.ศ. 2565	ผลการดำเนินงาน	
มาตรการที่ 2 หลักประกันด้านสุขภาพ				
ดัชนีที่ 26	สัดส่วนประชากรสูงอายุที่ใช้ระบบประกันสุขภาพในการเจ็บป่วย	ไม่น้อยกว่า 95	78.64	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 27	สัดส่วนของผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะทุพพลภาพที่ได้รับการเยี่ยมบ้านอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง	90	25.81	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 28	สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี	90	55.98	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 29	สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ได้รับวัคซีนที่จำเป็นจากสถานบริการสุขภาพของรัฐ	95	80.49	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 30	สัดส่วนของผู้สูงอายุที่เดินไม่ได้ ได้รับอุปกรณ์ช่วยเหลือในการเคลื่อนที่	70	32.43	ไม่ผ่าน
มาตรการที่ 3 ด้านครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง				
ดัชนีที่ 31	สัดส่วนผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัว	มากกว่า 90	99.96	ผ่าน
ดัชนีที่ 32	สัดส่วนผู้ดูแลที่มีความรู้ในการดูแล (โภชนาการ การแก้ไขปัญหาเวลาเจ็บป่วยเฉียบพลัน) ต่อผู้ดูแลทั้งหมดของผู้สูงอายุที่ออกจากบ้านไม่ได้	95	42.96	ไม่ผ่าน
มาตรการที่ 4 ระบบบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุน				
ดัชนีที่ 33	สัดส่วนของผู้สูงอายุที่พึงพอใจต่อระบบบริการสาธารณะทุกระบบ	80	61.06	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 34	กำหนดเวลาที่ต้องมีการดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุทราบถึงอัตราค่าโดยสารของระบบขนส่งสาธารณะ และระบบขนส่งมวลชนต่าง ๆ ที่ลดหย่อน	ภายในปี พ.ศ. 2559	มีการดำเนินการ อย่างเป็น รูปธรรม	ผ่าน
ดัชนีที่ 35	สัดส่วนการปรากฏของสถานที่สาธารณะที่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ได้แก่ ทางเดินและทางลาดบันได และห้องสุขาในสถานที่ต่อไปนี้ 1) โรงพยาบาลรัฐ/เอกชน 2) ศาลากลางจังหวัด/กทม./เมืองพัทยา 3) ที่ว่าการอำเภอ/เขต 4) อปท. (อบจ./เทศบาล/อบต.) 5) ห้างสรรพสินค้า/ศูนย์การค้า 6) สวนสาธารณะ 7) สถานีขนส่ง 8) สนามบิน 9) สถานีรถไฟ 10) ศาสนสถาน 11) ตลาดสด	95 60 50 50 80 70 70 70 50 50	73.33 46.15 52.38 52.77 46.67 0.00 28.57 100.00 0.00 0.00 0.00	ไม่ผ่าน

เนื้อหา/ขอบเขต	เป้าหมาย ปี พ.ศ. 2565	ผลการดำเนินงาน	
ดัชนีที่ 36 สัดส่วนของสวนสาธารณะที่มีการจัดพื้นที่เฉพาะเพื่อการออกกำลังกายและพักผ่อนที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ	70	34.19	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 37 สัดส่วนของอำเภอที่มีสวนสาธารณะที่มีสถานี่ออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุอย่างน้อย 1 แห่ง	80	74.46	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 38 สัดส่วนผู้สูงอายุที่ทุพพลภาพ และได้รับการบริการชุมชนภายในระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่านมา	80	63.33	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 39 สัดส่วนของตำบลที่มีบริการสำหรับผู้สูงอายุต่อไปนี้ประกอบด้วย 1) สนับสนุนการดูแลระยะยาว 2) ระบบประกันสังคม 3) ดูแลโรคเรื้อรังที่สำคัญ ได้แก่ ความดันโลหิตสูง เบาหวานและโรคหลอดเลือดในสมอง 4) อาสาสมัครในชุมชน และ 5) สนับสนุนให้ผู้ดูแลมีความรู้ความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุ (ครอบคลุมทั้ง 5 โรค)	95	41.20	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 40 สัดส่วนของอปท. (อปจ./เทศบาล/อบต./กทม./เมืองพัทยา) ที่มีการจัดงบประมาณและ/หรือกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ	95	100.00	ผ่าน
ดัชนีที่ 41 มีการออกมาตรการกีดหนุน	ภายใน ปี พ.ศ. 2559	มีการดำเนินการ แล้ว	ผ่าน
ดัชนีที่ 42 กำหนดเวลาที่ต้องมีมาตรฐานสถานบริการและการบริการ	ภายใน ปี พ.ศ. 2559	มีการดำเนินการ แล้ว	ผ่าน
ดัชนีที่ 43 มีแผนปฏิบัติการและงบประมาณสำหรับให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบภัยพิบัติ	80	มีการดำเนินการ แล้ว	ผ่าน
ดัชนีที่ 44 สัดส่วนของโรงพยาบาลของรัฐ และเอกชนที่มีแพทย์ทางเลือก	90	50.00	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 45 สัดส่วนของโรงพยาบาลรัฐที่มีจำนวนเตียงตั้งแต่ 120 เตียงขึ้นไปที่มีคลินิกผู้สูงอายุ	95	73.00	ไม่ผ่าน

หมายเหตุ หน่วย: ร้อยละ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พบว่า การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ จำนวน 8 ดัชนี ได้แก่ ดัชนีที่ 46-53 ประกอบด้วย 2 มาตรการ ได้แก่ มาตรการที่ 1 การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติ พบว่า เป็นมาตรการที่ดัชนีส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์ ยกเว้นดัชนีที่ 48 ไม่พบการส่งรายงานการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมด้านผู้สูงอายุจังหวัดในคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมจังหวัดมายังคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง มาตรการที่ 2 ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ ผลปรากฏว่า มีเพียง 1 ดัชนีที่ไม่ผ่านเกณฑ์จาก 3 ดัชนี คือ ดัชนีที่ 53 มีการดำเนินการของคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติอย่างเป็นทางการจากการสำรวจพบว่ายังไม่มีการดำเนินการ (ตาราง 4)

ตาราง 4

การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) ยุทธศาสตร์ที่ 4

เนื้อหา/ขอบเขต	เป้าหมาย ปี พ.ศ. 2565	ผลการดำเนินงาน		
ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ				
มาตรการที่ 1 การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติ				
ดัชนีที่ 46	ทุกหน่วยงานหลักที่ดำเนินงานด้านผู้สูงอายุมีการรายงานความก้าวหน้าของการทำงานต่อที่ประชุมคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติอย่างน้อย 1 ครั้งต่อปี	1 ครั้งต่อปี	มีการรายงาน 1 ครั้งต่อปี	ผ่าน
ดัชนีที่ 47	สัดส่วนของ อปท. (อบจ. เทศบาล อบต. กทม. เมืองพัทยา) ที่มีแผนการดำเนินงานประจำปีด้านผู้สูงอายุ	60.00	100.00	ผ่าน
ดัชนีที่ 48	คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมด้านผู้สูงอายุจังหวัดในคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมจังหวัดส่งรายงานการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุมายังคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง	100.00	ไม่พบการส่งรายงาน	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 49	มีกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายในระดับจังหวัดและท้องถิ่นทุกจังหวัดอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง	100.00	มีกิจกรรมในทุกจังหวัด	ผ่าน
ดัชนีที่ 50	แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2) ได้รับการปรับและแปลงไปสู่การปฏิบัติตามกำหนดเวลา	ทุก 5 ปี	มีการดำเนินการแล้ว	ผ่าน
มาตรการที่ 2 ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ				
ดัชนีที่ 51	จำนวนของบุคลากรด้านผู้สูงอายุที่ได้รับการผลิตหรือฝึกอบรม	เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง	มีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง	ผ่าน
ดัชนีที่ 52	สัดส่วนของผู้ดูแลผู้สูงอายุที่ได้รับการฝึกอบรมการดูแลผู้สูงอายุ	เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง	ปี พ.ศ. 2559 3.50 ปี พ.ศ. 2566 11.08	ผ่าน
ดัชนีที่ 53	มีการกำหนดแผนการผลิตบุคลากรด้านผู้สูงอายุ โดยคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง	ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง	ยังไม่มี การดำเนินการ	ไม่ผ่าน

หมายเหตุ หน่วย: ร้อยละ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 พบว่า การประมวล พัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ จำนวน 4 ดัชนี ได้แก่ ดัชนีที่ 54-57 มี 2 มาตรการ ได้แก่ มาตรการที่ 1 สนับสนุนและส่งเสริมการวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุสำหรับการกำหนดนโยบายและการพัฒนาการบริการหรือการดำเนินการที่เป็นประโยชน์ผู้สูงอายุ มาตรการนี้มี 1 ดัชนี ผลการสำรวจ

พบว่า ไม่ผ่านการประเมินที่ได้กำหนดไว้ คือ มีจำนวนโครงการและ/หรืองบประมาณของการศึกษาวิจัยด้านผู้สูงอายุของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพไม่มีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมาตรการที่ 2 คือ ดำเนินการให้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ระยะที่ 2 ที่มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง ผลปรากฏว่ามีจำนวนทั้งหมด 3 ดัชนี ผ่านการประเมินทุกดัชนี (ตาราง 5)

ตาราง 5

การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560 – 2565) ยุทธศาสตร์ที่ 5

เนื้อหา/ขอบเขต	เป้าหมาย ปี พ.ศ. 2565	ผลการดำเนินงาน		
ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการประมวล พัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ และการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ระยะที่ 2				
มาตรการที่ 1 สนับสนุนและส่งเสริมการวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุสำหรับการกำหนดนโยบายและการพัฒนาการบริการหรือการดำเนินการที่เป็นประโยชน์ผู้สูงอายุ				
จำนวนโครงการและ/หรืองบประมาณของการศึกษาวิจัยด้านผู้สูงอายุของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ	เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	ไม่เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	ไม่ ผ่าน	
ดัชนีที่ 54				
มาตรการที่ 2 ดำเนินการให้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ระยะที่ 2 ที่มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง				
ดัชนีที่ 55	แผนผู้สูงอายุแห่งชาติได้รับการติดตาม และประเมินผลอย่างได้มาตรฐานอย่างน้อย 5 ปีครั้ง	ทำต่อเนื่องทุก 5 ปี	มีการทำต่อเนื่อง ทุก 5 ปี	ผ่าน
ดัชนีที่ 56	มีฐานข้อมูลด้านผู้สูงอายุที่สำคัญทุกปี	ทำต่อเนื่องทุกปี	มีการทำต่อเนื่อง	ผ่าน
ดัชนีที่ 57	ปรับปรุงฐานข้อมูลอย่างน้อยปีละครั้ง	ทำต่อเนื่องทุกปี	มีการทำต่อเนื่อง	ผ่าน

จากตาราง 6 พบว่า ยุทธศาสตร์รวม 4 ดัชนี ได้แก่ ดัชนีที่ 58-61 สำหรับดัชนีนี้ไม่มีการประเมิน 2 ดัชนี คือ ดัชนีที่ 58 และดัชนีที่ 59 ส่วนดัชนีที่ 60 และ 61 ผลปรากฏว่าไม่ผ่านการประเมินที่ได้กำหนดเป้าหมายไว้ คือ ต้องมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของดัชนี

ตาราง 6

การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) ยุทธศาสตร์รวม

เนื้อหา/ขอบเขต	เป้าหมาย ปี พ.ศ. 2565	ผลการดำเนินงาน	
ดัชนีรวมของยุทธศาสตร์			
ดัชนีที่ 58 อายุคาดเฉลี่ยที่ยังดูแลตนเองได้ (active life expectancy; ALE)	เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	ไม่มีการประเมิน	
ดัชนีที่ 59 สัดส่วนอายุคาดเฉลี่ยที่ยังดูแลตนเองได้ ต่ออายุคาดเฉลี่ย	สัดส่วน ไม่ลดลง	ไม่มีการประเมิน	
ดัชนีที่ 60 ดัชนีวัดความสุขของผู้สูงอายุ	เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	ปี พ.ศ. 2559 ได้ 7.90 คะแนน ปี พ.ศ. 2566 ได้ 7.60 คะแนน	ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 61 ดัชนีคุณภาพภาวะประชากรสูงอายุ (population ageing quality index; PAQ Index)	เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง	ปี พ.ศ. 2559 ผ่าน 3 ดัชนี ปี พ.ศ. 2566 ผ่าน 3 ดัชนี	ไม่ผ่าน

สรุปผลการวิจัย

จากผลการประเมิน พบว่า มีจำนวนยุทธศาสตร์ทั้งสิ้น 5 ยุทธศาสตร์ และยุทธศาสตร์รวม 1 ยุทธศาสตร์ รวม 61 ดัชนี โดยยุทธศาสตร์ที่ 1 มีจำนวน 8 ดัชนี ผลปรากฏว่า ผ่านการประเมิน 1 ดัชนี ไม่ผ่านการประเมิน 7 ดัชนี คิดเป็นร้อยละ 12.50 ที่ผ่านการประเมิน ยุทธศาสตร์ที่ 2 มีจำนวน 15 ดัชนี มีดัชนีที่ผ่าน 6 ดัชนีและไม่ผ่าน 9 ดัชนี คิดเป็นร้อยละ 40.00 ตาราง 7 ของดัชนีที่ผ่านการประเมิน ยุทธศาสตร์ที่ 3 มีจำนวน 22 ดัชนี ดัชนีที่ผ่านการประเมิน 8 ดัชนี และไม่ผ่านการประเมิน 14 ดัชนี คิดเป็นร้อยละ 36.36 ที่ผ่านการประเมิน ยุทธศาสตร์ที่ 4 มีจำนวนทั้งสิ้น 8 ดัชนี ผ่าน 6 ดัชนี และไม่ผ่าน 2 ดัชนี คิดเป็นร้อยละ 75 ที่ผ่านการประเมิน ยุทธศาสตร์ที่ 5 มีจำนวน 4 ดัชนี ผ่าน 3 ดัชนี และไม่ผ่าน 1 ดัชนี คิดเป็นร้อยละ 75 ของการผ่านการประเมิน และยุทธศาสตร์รวม ไม่มีการประเมิน 2 ดัชนี ได้แก่ ดัชนีที่ 58-59 และดัชนีที่ 60-61 ไม่ผ่านการประเมิน

จากตาราง 7 พบว่า ผลการประเมินยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ และยุทธศาสตร์ที่ 5 การประมวลผลและพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ผลปรากฏว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่มีดัชนีที่ผ่านเกณฑ์มากกว่ายุทธศาสตร์อื่น ดังนั้นเมื่อประเมินการผ่านในภาพรวม พบว่า มีจำนวนดัชนีทั้งหมด 57 ดัชนี (ไม่รวมยุทธศาสตร์รวม) ผ่าน 24 ดัชนี ไม่ผ่าน 33 ดัชนี คิดเป็นร้อยละ 42.11 ที่ไม่ผ่านเกณฑ์

ตาราง 7

สรุปผลการประเมินดัชนีทั้ง 6 ยุทธศาสตร์ของแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565)

ยุทธศาสตร์	จำนวนดัชนี	ผลการประเมิน		ร้อยละผล การประเมินที่ผ่าน
		ผ่าน	ไม่ผ่าน	
ดัชนีรายยุทธศาสตร์ (57 ดัชนี)				
ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเตรียมความพร้อมของประชากร เพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ	8	1	7	12.50
ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมและการพัฒนาผู้สูงอายุ	15	6	9	40.00
ยุทธศาสตร์ที่ 3 ระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ	22	8	14	36.36
ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา ด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติและ การพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ	8	6	2	75.00
ยุทธศาสตร์ที่ 5 การประมวล พัฒนาและเผยแพร่ องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผล การดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ	4	3	1	75.00
รวม	57	24	33	42.11
ดัชนีรวมยุทธศาสตร์ (4 ดัชนี)				
ดัชนีที่ 58 อายุคาดเฉลี่ยที่ยังดูแลตนเองได้ (active life expectancy; ALE)				ไม่มีการประเมิน
ดัชนีที่ 59 สัดส่วนอายุคาดเฉลี่ยที่ยังดูแลตนเองได้ ต่ออายุคาดเฉลี่ย				ไม่มีการประเมิน
ดัชนีที่ 60 ดัชนีวัดความสุขของผู้สูงอายุ				ไม่ผ่าน
ดัชนีที่ 61 ดัชนีคุณภาพภาวะประชากรสูงอายุ				ไม่ผ่าน

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาระดับความห่างดัชนีที่ไม่ผ่านเกณฑ์ โดยเทียบระดับความห่างเท่ากับร้อยละ 100 พบว่ามีทั้งหมด 4 ดัชนี ที่มีค่าความห่างของดัชนีที่ไม่ผ่านเกณฑ์มากที่สุด ได้แก่ ดัชนีที่ 35 สถานที่สาธารณะที่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ประกอบด้วย ทางเดินและทางลาดบันได และห้องสุขา ประกอบด้วย สวนสาธารณะ สถานีรถไฟ ศาสนสถาน และตลาดสด ดัชนีที่ 4 สัดส่วนประชากรอายุ 25-59 ปี ที่มีการออมที่เพียงพอเพื่อวัยสูงอายุ ดัชนีที่ 9 สัดส่วนประชากรสูงอายุที่มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และดัชนีที่ 27 สัดส่วนของผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะทุพพลภาพที่ได้รับการเยี่ยมบ้านอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง (ตาราง 8)

ตาราง 8

สรุปผลระดับความห่างดัชนีที่ไม่ผ่านเกณฑ์

ระดับความห่างดัชนีที่ไม่ผ่านเกณฑ์ (ค่าความห่างดัชนี ร้อยละ)	ดัชนี
มากที่สุด (80-100)	ดัชนีที่ 35 สถานที่สาธารณะที่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ประกอบด้วย ทางเดินและทางลาดบันได และห้องสุขา ได้แก่ สวนสาธารณะ สถานีรถไฟ ศาสนสถาน และตลาดสด
มาก (60-79)	ดัชนีที่ 4, 9, 27
ปานกลาง (40-59)	ดัชนีที่ 7, 23, 30, 32, 35.4, 35.7, 36, 39, 40
น้อย (20-39)	ดัชนีที่ 1, 5, 8, 10, 18, 28, 33, 35.1, 35.2, 35.5, 38, 45
น้อยที่สุด (0-19)	ดัชนีที่ 15, 17, 26, 29, 37

อภิปรายผล

ภาพรวมการติดตามผลการประเมินแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) พบว่า มีดัชนีที่ผ่านการประเมินเพียง 24 ดัชนี จาก 59 ดัชนี และไม่มีการประเมิน 2 ดัชนี การประเมินครั้งนี้เป็นการประเมินระยะสุดท้ายของแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 ก่อนมีการประกาศใช้แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุฉบับใหม่ ทั้งนี้ผลการประเมินที่เกิดขึ้นอาจต้องมีการพิจารณาทบทวนค่าเป้าหมายของดัชนี รวมถึงสถานการณ์ช่วงที่ผ่านมากการเกิดปัญหาโรคระบาดโควิด-19 อาจมีส่วนสำคัญทำให้หลาย ๆ กิจกรรมไม่สามารถดำเนินการได้ ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554) พบว่า มีดัชนีที่ผ่านการประเมิน 26 ดัชนีจากดัชนีที่สามารถประเมินได้ 51 ดัชนีหรือประมาณร้อยละ 51 ที่ผ่านการประเมินเช่นเดียวกับการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2555-2559) ผลปรากฏว่ามีดัชนีที่ผ่านตามเป้าหมายของแผน จำนวน 27 ดัชนี จากทั้งหมด 56 ดัชนี ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 48.2

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาในภาพรวมของการประเมินแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ในทุกระยะ พบว่า ยุทธศาสตร์ทุกด้านมีร้อยละของการผ่านดัชนีลดลง ยกเว้นยุทธศาสตร์ที่ 4 ที่มีจำนวนดัชนีการผ่านเท่าเดิม ทั้งนี้ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ ถือว่าเป็นหนึ่งยุทธศาสตร์ที่น่าห่วง เนื่องจากมีจำนวนดัชนีที่ผ่านลดลงเกือบครึ่งเมื่อเทียบกับการประเมินในระยะก่อน ทั้งนี้จะเห็นว่าในส่วนของยุทธศาสตร์ที่ 1 ได้มีการเพิ่มดัชนีที่ 4 สัดส่วนของประชากรอายุ 25-59 ปี ที่มีการออมที่เพียงพอเพื่อวัยสูงอายุกำหนดเป้าหมายไว้ที่ร้อยละ 60 เนื่องจากเป็นดัชนีที่กำหนดขึ้นใหม่และตั้งเป้าหมายไว้ค่อนข้างสูง เนื่องจากที่ผ่านมาแผนผู้สูงอายุแห่งชาติยังไม่ได้มีการดำเนินการในดัชนีดังกล่าว สังเกตได้จากการประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฯ ระยะที่ 3 พบว่า การออมของครัวเรือนในระดับมหภาคสะท้อนการเตรียมความพร้อมด้านการออมแต่ละปีในภาพรวมแต่ยังไม่สามารถประเมินการเตรียมความพร้อมด้านการเงินของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุได้ จึงเป็นที่มาทำให้มีการเพิ่มเติมดัชนีนี้ขึ้น ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการขับเคลื่อนและสอดแทรกเรื่องการออมให้เกิดความตระหนักมากขึ้นในกลุ่มคนทุกช่วงวัยโดยเฉพาะในวัยเด็ก ซึ่งเป็นวัยที่เตรียมความพร้อมก่อนจะเป็นวัยผู้ใหญ่ การปลูกฝังค่านิยมเรื่องการออมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

รวมถึงยุทธศาสตร์ที่ 5 การประมวลผลและพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ เนื่องจากการประเมินในระยะก่อนผ่านทุกดัชนี ยกเว้นการประเมินในระยะที่ 4 มี 1 ดัชนีที่ไม่ผ่านเกณฑ์ คือ ดัชนีที่ 54 จำนวนโครงการและ/หรืองบประมาณของการศึกษาวิจัยด้านผู้สูงอายุของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ในส่วนของยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติ และการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ ผลการผ่านของดัชนีมีจำนวนเท่าเดิม คือ ร้อยละ 75 แต่เมื่อเทียบกับการประเมินในรอบระยะที่ 2 มีดัชนีที่ผ่านการประเมินร้อยละ 85 อย่างไรก็ตามภาพรวมที่เกิดขึ้นจากการประเมินแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2565) ผลการประเมินเป็นที่น่าสนใจในหลายดัชนี โดยเฉพาะจากการคำนวณค่าความห่างของดัชนีที่ไม่ผ่านเกณฑ์ พบว่า ดัชนีที่ 35 สถานที่สาธารณะที่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ประกอบด้วย ทางเดินและทางลาดบันได และห้องสุขา ได้แก่ สวนสาธารณะ สถานีรถไฟ ศาสนสถาน และตลาดสด เป็นดัชนีที่มีค่าความห่างของดัชนีที่มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการประเมินแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ทั้ง 3 ระยะก่อนหน้านี้ เนื่องจากสถานที่ส่วนใหญ่ที่ควรจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุสัญลักษณ์ที่ปรากฏจะเป็นสัญลักษณ์สำหรับผู้พิการ ดังนั้นสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่สาธารณะมักจะเป็นผลพลอยได้ที่ได้รับการคุ้มครองดูแลคนพิการมากกว่าที่จะเป็นของผู้สูงอายุ สะท้อนให้เห็นถึงการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในสถานที่สาธารณะยังไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควร นอกจากนี้ดัชนีที่ 53 การกำหนดแผนการผลิตบุคลากรด้านผู้สูงอายุ โดยคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง จากผลการประเมินพบว่าตลอดการประเมินทุกระยะของแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) หรือแผนปฏิบัติการผู้สูงอายุระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ที่ผ่านมาพบว่า การดำเนินการในดัชนีดังกล่าวจะต้องมีการกำหนดแผนการผลิตบุคลากรด้านผู้สูงอายุให้เหมาะสมและเพียงพอกับความต้องการประเทศ และมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยเป้าหมายในแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 ได้กำหนดให้เริ่มมีแผนการผลิตบุคลากรด้านผู้สูงอายุภายในปี พ.ศ. 2554 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันยังไม่มีดำเนินการตามดัชนีที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ หากกล่าวโดยภาพรวมจะพบว่าผลการศึกษาในครั้งนี้มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของวิราภรณ์ โพธิศิริ และคณะ (2560) ที่สะท้อนให้เห็นว่าแม้ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมสูงอายุมาเป็นระยะเวลาหนึ่งและมีแผนผู้สูงอายุแห่งชาติเป็นกรอบในการดำเนินงาน แต่งานด้านผู้สูงอายุยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังเห็นได้จากผลการศึกษาการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2555-2559) ที่พบปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในช่วงระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2555-2559) ทั้งปัญหาด้านบทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน การผลิตบุคลากรปัญหาการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุที่ขาดการบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งภายในกระทรวงเดียวกันและระหว่างกระทรวง รวมถึงการขาดการจัดทำระบบฐานข้อมูลผู้สูงอายุที่เชื่อมโยงข้อมูลทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น ซึ่งหากสามารถที่จะปรับปรุงแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้ จะนำไปสู่การวางแผนในเชิงนโยบาย มาตรการ และแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการวิจัยเห็นได้ว่าแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุเป็นแผนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ รวมถึงการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ดังนั้นทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแผนฯ ควรทำความเข้าใจและตระหนักต่อการให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางแผนและการดำเนินงานตามกรอบแนวทางที่แต่ละองค์กรได้ตั้งเป้าหมายไว้ อาทิ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีบทบาทโดยตรง เช่น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานจังหวัด รวมไปถึงหน่วยงานในระดับอำเภอและหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในดัชนีที่มีความห่างไม่ผ่านเกณฑ์มากที่สุด คือ ดัชนีที่ 35 สถานที่สาธารณะที่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ประกอบด้วย ทางเดินและทางลาดบันได และห้องสุขา ได้แก่ สวนสาธารณะ สถานีรถไฟ ศาสนสถาน และตลาดสด รวมถึงดัชนีที่ 53 การกำหนดแผนการผลิตบุคลากรด้านผู้สูงอายุ โดยคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติอย่างเป็นทางการและต่อเนื่อง เนื่องจากตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาไม่มีการดำเนินงานในดัชนีดังกล่าว

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

เนื่องจากการประเมินรอบถัดไปจะเป็นการประเมินแผนปฏิบัติการผู้สูงอายุฉบับใหม่ ซึ่งมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงตัวชี้วัดในหลายตัว ดังนั้นควรมีการทบทวนและนำผลจากการประเมินแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 ทั้ง 4 ระยะมาเป็นเนื้อหาในการประเมิน รวมถึงควรมีการทบทวนค่าเป้าหมายของดัชนีให้สอดคล้องกับบริบทความเป็นจริงของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแผนงาน/โครงการ และกิจกรรมให้สามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ผู้สูงอายุได้ตรงตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

รายการอ้างอิง

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2565). *สถิติประชากร รายจังหวัด*. สำนักบริหารการทะเบียนกระทรวงมหาดไทย.
- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2563). *แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563*. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2548). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. (2556). *รายงานการศึกษาโครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554)*. วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิราภรณ์ โปธิศิริ และคณะ. (2560). *รายงานการศึกษาโครงการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2555-2559)*. วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนันต์ อนันตกุล. (2560). *สังคมสูงวัย...ความท้าทายประเทศไทย*. สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสภา.

รูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจ ฐานรากเชิงสวัสดิการ

Model for Creating Cooperation Community Organizations to Create a Welfare Grassroots Economy System

สิทธิชัย ธรรมชັນ (Sittichai Thummakun)¹

ธรรมพร ตันตรา (Thammaporn Tantra)²

กรีช สุริยะชัยพันธ์ (Krit Suriyachaiapun)³

พัชราพรรณ ศรีสกลวัฒน์ (Patcharapan Srisakonwat)⁴

ฤทัยลักษมี กิจบุญชู (Rutailakshmi Kitboonchu)⁵

Received: December 21, 2023

Revised: March 15, 2024

Accepted: May 9, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการของชุมชนเมืองพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการสนทนากลุ่มย่อย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคัดเลือกมาจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ทำงานในการพัฒนาองค์กรชุมชน รวมถึงการเป็นผู้นำหรือแกนนำขององค์กรชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ ได้แก่ ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐเอกชน ผู้แทนผู้นำท้องถิ่นท้องที่ ผู้แทนสถาบันการศึกษา ผู้แทนผู้นำศาสนา และผู้แทนภาคประชาชน รวมทั้งสิ้น 60 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงอุปนัยเพื่อให้ได้ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ มีองค์ประกอบการก่อเกิดรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือที่ประกอบด้วย ขั้นตอนการศึกษาชุมชนแบบพหุนิยมเชิงพื้นที่ การถก ถอด แลกกลุ่มผู้นำชุมชน การค้นหาพันธมิตรเสริมแรง และขั้นตอนการประกอบสร้างโมเดลที่มีรายละเอียดของการปรับคลื่นความคิดเพื่อปลูกกระแสความสนใจและการมีส่วนร่วมการพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชนผ่านผู้นำ คณะกรรมการและสมาชิก การเปิดพื้นที่ความคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้และการผลิตสร้างผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ: เศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ, องค์กรชุมชน, ความร่วมมือ

^{1,2} วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

School of Administrative Studies, Maejo University

³ สมาคมปกาอะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

Pgakenyaw Association for Sustainable Development (PASD)

⁴ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁵ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Faculty of Liberal Arts, Maejo University

Abstract

The objectives of this article were to study the model for creating cooperation community organizations to create a welfare grassroots economy system in Maejo, Sansai district, Chiang Mai; the article was qualitative research, and the instrument used in the research study was a semi-structured interview form and focus group. Key informants were selected from people with knowledge and experience in community organization development. Included representatives of community organizing groups, representatives from government and private agencies, representatives of local leaders, representatives of educational institutions, representatives of religious leaders, and representatives of the public sector, with a total of 60. The obtained data were analyzed using inductive analysis to obtain objective findings.

The study results revealed that the model for creating cooperation among community organizations is to create a welfare grassroots economy system. It was found that there are elements that make a process model for creating cooperation that includes steps for studying communities using spatial pluralism, discussion, and release of statements by community leaders and searching for a reinforcing partner and the process of building a model with details on adjusting thought waves to arouse interest and participation and developing the potential of community organizations through leaders, committees, and members and opening up community thinking space for learning and producing leaders of change.

Keywords: Economic Foundation of the Urban Welfare, Community Organizations, Cooperation

บทนำ

ปัจจุบันสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจไปอย่างมาก จากเดิมที่ประชาชนมีวิถีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือ เกื้อกูล แบ่งปัน แปรเปลี่ยนมาเป็นวิถีบริโภคนิยมเต็มรูปแบบ ส่งผลให้ประชาชนบางคน บางกลุ่มไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลง เพราะขาดความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงตามกระแสทุนนิยม ทำให้เกิดภาวะปัญหาหนี้สินของครัวเรือน การตกงาน การว่างงาน ไม่มีอาชีพ ไม่มีหลักประกัน ความมั่นคงในชีวิต ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการที่เหมาะสมที่พึงได้รับ ตลอดจนการไม่มีอาหารที่ปลอดภัยในการบริโภค (สมคิด แก้วทิพย์ และเกศสุตา สิทธิสันติกุล, 2562) หน่วยงานราชการที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลประชาชนในพื้นที่อย่างเทศบาลเมืองแม่โจ้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหา จึงได้มีความพยายามแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตามกระแสทุนนิยม โดยการให้ความสำคัญกับกระบวนการรวมกลุ่มของประชาชนด้วยการสนับสนุนและขับเคลื่อนให้มีการรวมตัวของประชาชนในรูปแบบองค์กรชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เน้นการพัฒนาองค์กรชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และสามารถเป็นองค์กรที่หนุนเสริมการพัฒนาศักยภาพของคน และพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เข้มแข็งที่เชื่อมโยงกับการสร้างอาชีพพัฒนาทักษะ ตลอดจนการจัดสวัสดิการให้แก่คนในชุมชน ซึ่งองค์กรชุมชนในแต่ละชุมชนนั้นมีหลากหลายประเภท เช่น องค์กรชุมชนด้านสังคม ได้แก่ กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและเยาวชน องค์กรชุมชนด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนสวัสดิการสังคม

กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มผู้ใช้น้ำประปา กลุ่มกองทุนขยะ องค์กรชุมชนทางด้านสาธารณสุข ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครปศุสัตว์ประจำหมู่บ้าน กลุ่มผู้ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและผู้ป่วย องค์กรชุมชนด้านวัฒนธรรม ได้แก่ กลุ่มสภาวัฒนธรรม กลุ่มสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรชุมชนทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มชุมชนทางด้านการเกษตร องค์กรชุมชนด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ชุดรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้านและชุมชน (ชรบ.) กลุ่มอาสาสมัครตำรวจบ้าน (ธรรมพร ต้นตรา, 2563) ซึ่งกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นนั้นล้วนเกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหา และขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่ได้สะท้อนถึงความต้องการในการพัฒนาสวัสดิการพื้นฐานผ่านการทำประชาพิจารณ์ในแต่ละหมู่บ้าน นอกเหนือจากประเด็นความต้องการในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ยังมีเป็นประเด็นสำคัญที่น่าสนใจคือ การสร้างระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการของชุมชนที่เป็นระบบที่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ที่ไม่ใช่เพียงแค่การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ แต่เป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกับสวัสดิการ เช่น การมีน้ำดื่มที่มีคุณภาพในการบริโภคอย่างเพียงพอ เพราะหลายชุมชนยังคงไม่มีน้ำเพื่อการบริโภคที่เพียงพอ และบางบ้านยังคงไม่มั่นใจในคุณภาพน้ำที่ผลิตมาจากระบบประปาชุมชน ทำให้ไม่กล้าที่จะนำมาใช้ดื่มกิน จึงทำให้ต้องซื้อน้ำดื่มจากโรงน้ำดื่ม หรือน้ำดื่มจากบริษัททั่วไปใช้ในการบริโภค ทำให้มีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น ซึ่งหากมีระบบสวัสดิการน้ำดื่มที่มีคุณภาพ ราคาถูก จะทำให้คนในชุมชนสามารถลดรายจ่ายค่าน้ำดื่มได้ อีกทั้งการสร้างระบบสวัสดิการน้ำดื่มสะอาดที่ให้ใช้ฟรีในกิจกรรมหรืองานของชุมชนที่เป็นงานหน้าหมู่บ้าน การมีอาหารปลอดภัยไว้กินของคนในชุมชน เพราะปัจจุบันอาหารตามท้องตลาดทั่วไปที่นำมารับประทานนั้นมีสารปนเปื้อนที่เกิดจากการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพผู้บริโภค การมีอาหารปลอดภัยโดยเฉพาะพืชผักสวนครัว จึงถือว่าเป็นสวัสดิการที่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น โดยการส่งเสริมการปลูกพืชผักหลังบ้านขององค์กรชุมชนหรือการปลูกพืชผักริมรั้ว หากใครต้องการบริโภคก็สามารถที่จะแบ่งปันได้ หากเหลือมากก็นำไปขายสร้างรายได้ การพัฒนาทักษะของสมาชิกองค์กรในชุมชนเป็นหมอบ้าน เพื่อการดูแลสุขภาพทั่วไปของคนในครอบครัว ผ่านกระบวนการเรียนรู้การรักษาด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน การทำกัวชารักษาโรค เป็นต้น

โดยพิจารณาถึงกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องและสามารถนำประเด็นความต้องการของประชาชนเทศบาลเมืองแม่โจ้ที่ต้องการสร้างระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการของชุมชนให้เกิดผลเชิงรูปธรรม และสามารถเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันได้ระหว่างกลุ่มองค์กร จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่เห็นว่า องค์กรชุมชนที่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดเศรษฐกิจฐานรากครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ คือ การสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ลดรายจ่ายของคนในชุมชน ด้านสังคม คือ การทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม มีบทบาทช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันสร้างการเรียนรู้ในชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ คือ การร่วมกันดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้น่าอยู่ เช่น การจัดการขยะ การปรับปรุงภูมิทัศน์ด้านสาธารณสุข คือ การป้องกันบำบัดรักษาสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน ด้านการเมืองการปกครอง คือ คนในชุมชนมีสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองการปกครอง การสร้างพื้นที่การเมืองเชิงสร้างสรรค์ การกำหนดตัวผู้นำจากประชาชนในชุมชน กล่าวคือ องค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องด้านเศรษฐกิจ คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนสวัสดิการสังคม กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มผู้ใช้น้ำประปา กลุ่มกองทุนขยะ โดยการพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกันขององค์กรชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ โดยการเชื่อมการทำงาน แบ่งปันข้อมูลทรัพยากร หนุนเสริมระหว่างกลุ่ม

และการพัฒนาเป้าหมาย แผนหรือยุทธศาสตร์ร่วมขององค์กรชุมชน ซึ่งเงื่อนไขในการพัฒนารูปแบบการพัฒนา การสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ⁶ ให้เกิดผลเชิงรูปธรรมนั้นจึงขึ้นอยู่กับพื้นที่และองค์กรชุมชนที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนเป็นสำคัญ และทำให้เกิดการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน

ด้วยเหตุผลจากข้อมูลเชิงพื้นที่ พบว่า องค์กรชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ ยังไม่มีกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่จริงจังและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน มีเพียงการทำงานและการดำเนินกิจกรรมโครงการบางประการที่สอดคล้องกับกระบวนการสร้างและพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อให้เกิดการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการในพื้นที่ชุมชน จึงจำเป็นต้องสร้างกระบวนการที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาแก่องค์กรชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ที่หมายรวมถึงการพัฒนากระบวนการจัดการองค์กรชุมชน การพัฒนาศักยภาพผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกองค์กรชุมชน การสร้างพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันขององค์กรชุมชน การจัดทำแผนยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการการทำงานร่วมขององค์กรชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชน เพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การยกระดับระบบสวัสดิการชุมชนที่ชุมชนเป็นเจ้าของและสามารถเข้าถึงสวัสดิการได้อย่างเป็นธรรม

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยนี้ศึกษากระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชน เพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ โดยมีแนวคิดในการศึกษาดังนี้

1. แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก

เศรษฐกิจฐานราก (grassroots economy) หมายถึง เศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรมและเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ีระหว่างเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและระดับที่กว้างขวางอื่นภายนอกในลักษณะของการทำงานร่วมกันในเชิงบูรณาการภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2559) จะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตสำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง โดยระบบเศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีความหลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่ และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้อย่างดีมีฉันทมิตร เป็นธรรมและมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2556)

⁶ เศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ หมายถึง เศรษฐกิจชุมชนที่เกิดจากการประกอบสร้างของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในลักษณะของการบูรณาการทั้งทางด้านความคิด การวางแผน ออกแบบแนวทางปฏิบัติ และการสร้างชุมชนนารอง เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการตนเอง มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และมีการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนในชุมชน

องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็ง ประกอบด้วย 1) มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายในและภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ 2) มีการจัดการระบบทางการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกทางการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ สังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชนและของคนในชุมชน 3) มีการจัดการทุนชุมชนที่ไม่ใช่เฉพาะทุนเงินตรา แต่รวมถึงทุนทางสังคมที่มี 4) มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายได้ รายจ่าย การผลิตฐานเศรษฐกิจ ที่ดินและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน 5) มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้าที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่ม และสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้ 6) สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดีทั้งระดับกลุ่มต่อกัน กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัด 7) มีระบบการอยู่ร่วมกันหรือเคารพกติกาจารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ 8) มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรมการประกอบกิจการทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำรงชีวิต และ 9) มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมคิดร่วมทุน และร่วมทำ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2559)

2. แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน

สวัสดิการชุมชน (community welfare) คือ การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นใจแก่คนในชุมชน ซึ่งรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้คนในชุมชนดีขึ้นอาจอยู่ในรูปสิ่งของเงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ เช่น ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์ มิตรไมตรีที่ดีของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุข (สลิลทิพย์ เชียงทอง และอินทิรา วิทยสมบูรณ์, 2552) และสวัสดิการยังเป็นเรื่องของกองทุนที่ชาวบ้านรวมตัวกันออมทรัพย์เพื่อให้ไปประกอบอาชีพ และนำผลประโยชน์ที่ได้ส่วนหนึ่งไปจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก เช่น การศึกษา การป่วย การตาย ทั้งนี้โดยชาวบ้านเป็นผู้จัดการเอง (ประเวศ วะสี, 2541) โดยฐานคิดการจัดสวัสดิการชุมชนควรเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ที่สำคัญ มิติของการพัฒนาบนฐานของความหลากหลายของพื้นที่หลากหลายรูปแบบ (พหุภาคี) หลากหลายวิถี (พหุวิถี) การจัดระบบสวัสดิการชุมชนจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชนที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค เท่าเทียม ยอมรับ ให้คุณค่าต่อทุกคนในชุมชน (พรรณทิพย์ เพชรมาก, 2545) และอีกมุมมองหนึ่ง สวัสดิการอาจหมายถึงเงินหรือทรัพย์สินที่เอามารวมกันเป็นก้อนเดียวกัน เพื่ออำนวยความสะดวกและสภาพการทำงานที่ดีและสะดวกสบาย กองทุนสวัสดิการชุมชน คือ รูปแบบการจัดการที่นำเอาวิธีการหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่มาพัฒนา ระบบทุนของชุมชน เพื่อลดการพึ่งพาทุนจากภายนอก และการสูญเสียทรัพยากรในชุมชน (วิจิต นันทสุวรรณ, 2542)

การจัดสวัสดิการสังคมในปัจจุบันมีรูปแบบหลากหลาย โดยเริ่มจากความพร้อมของกลุ่มเล็ก ๆ ที่ตระหนักและเห็นความสำคัญของการสร้างระบบความมั่นคงทางสังคมให้กับกลุ่มของตนเองในลักษณะของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่อาศัยการระดมทุนตามศักยภาพของคนในชุมชนเป็นหลัก เน้นรูปแบบการบริหารจัดการที่มีความยืดหยุ่น คำนึงถึงปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก กระแสการเปลี่ยนแปลงระบบสวัสดิการสังคมไทยจึงขึ้นอยู่กับประชาคมต่าง ๆ มากกว่าการปล่อยให้รัฐทำหน้าที่ดูแลด้านสวัสดิการสังคม การจัดสวัสดิการโดยใช้ฐานทุนด้านต่าง ๆ ในชุมชนที่ชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลายตามสภาพบริบทของชุมชน จนกระทั่งผู้นำชุมชนได้มาร่วมกันคิดรูปแบบสวัสดิการชุมชน

ที่เป็นการต่อยอดจากฐานทุนเดิมของชุมชน เพื่อยกระดับการจัดสวัสดิการในชุมชน โดยจากข้อมูลรูปแบบของการจัดสวัสดิการชุมชนของประเทศ สามารถแบ่งการจัดสวัสดิการชุมชนออกเป็น 3 ฐาน ได้แก่ 1) การจัดสวัสดิการจากฐานทรัพยากร เป็นการจัดสวัสดิการเพื่อทุกคน เน้นสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร สำหรับบางคนบางพื้นที่ก็อาจใช้เป็นแหล่งหารายได้และวัตถุดิบพร้อมกัน การจัดสวัสดิการที่สำคัญสำหรับฐานนี้ คือ การใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ แหล่งน้ำทรัพยากรทางทะเลรวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนบุคคล (ของผู้อื่น) 2) การจัดสวัสดิการจากฐานวัฒนธรรม ได้แก่ การเกื้อกูลของครอบครัวและกลุ่มเครือญาติ การเกื้อกูลของระบบอุปถัมภ์และการจัดการของศาสนสถาน และ 3) การจัดสวัสดิการจากฐานงานพัฒนา เป็นส่วนหนึ่งที่ชุมชนรับเอารูปแบบมาจากภายนอกเข้าไปดำเนินการในชุมชน กิจกรรมบางอย่างก็ริเริ่มและทำกันเองในชุมชน แต่บางกิจกรรมก็ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งเบื้องต้นจากองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน

3. แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง โดยการมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีส่วนช่วยเหลือระหว่างกันด้วยจิตใจและอารมณ์ของแต่ละบุคคลในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงานและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อส่วนรวมในการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของสังคม (จินตวิโร-เกษมสุข, 2554) ขณะเดียวกัน Erwin (1976) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการให้บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของบุคคล แก้ไขปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้อง และหากมองมิติการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการทำงานกับชุมชน การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการ (process) ที่ประชาชนในชุมชนได้เข้าไปดำเนินกิจกรรมในชุมชน นับตั้งแต่ร่วมกำหนดปัญหาและความต้องการ ร่วมระบุนสาเหตุของปัญหา ร่วมกำหนดวิธีการปฏิบัติงานและกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมติดตามประเมินผลกิจกรรม และร่วมรับผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมนั้น ซึ่งประเด็นหลักของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือประชาชนต้องเป็นผู้กระทำในแต่ละขั้นตอนของการมีส่วนร่วมด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจอย่างอิสระ (ณัฐนรี ศรีทอง, 2552) โดยรูปแบบของการมีส่วนร่วม Cohen and Uphoff (1977) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 รูปแบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

วิธีการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กลุ่มองค์กรชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) ผู้ให้ข้อมูลใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ทำงานในการพัฒนาองค์กรชุมชน รวมถึงการเป็นผู้นำหรือแกนนำขององค์กรชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ ประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรชุมชนประเภทต่าง ๆ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนผู้นำส่วนท้องถิ่น ผู้แทนผู้นำภาคประชาชน ผู้แทนสถาบัน ศาสนา และผู้แทนสถาบันทางการศึกษา รวมทั้งสิ้น 60 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ที่มีการกำหนดข้อคำถามที่ครอบคลุมประเด็นการวิจัยและสามารถเพิ่มเติม

ประเด็นที่น่าสนใจและมีประโยชน์ต่องานวิจัย รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชน เพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการของชุมชนเมือง และการจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (focus group) เพื่อเปิดพื้นที่ทางความคิดให้กับผู้ร่วมเวทีได้แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้เติมเต็มข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ เพื่อเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการของชุมชนเมือง ในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการโดยการนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากเอกสารวิชาการ เอกสารระเบียบกฎหมายของราชการ แนวคิดทฤษฎีและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อย (focus group) มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ตามประเด็นที่ค้นหา แล้วอธิบายความและเรียบเรียง ตรวจสอบข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มย่อยและหลักฐานอื่น ๆ และทำการวิเคราะห์รูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการจากเวทีระดมความคิดเห็นของชุมชนอย่างมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ แล้วนำข้อมูลมาทำการรายงานผล สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การได้มาซึ่งรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ มีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ เป็นการศึกษาบริบทของชุมชนในภาพรวมว่าในแต่ละชุมชนมีสภาพทางภูมิศาสตร์เกี่ยวกับพื้นที่โดยทั่วไปเกี่ยวกับดิน น้ำ ป่า อากาศ และธรรมชาติเป็นอย่างไร ลักษณะของชุมชนเป็นชุมชนเมือง ชนบท หรือกึ่งเมืองกึ่งชนบท วิธีการดำรงชีวิตของประชาชนของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ ประกอบด้วย

1.1 การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านสังคมเพื่อให้เกิดการรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับบริบทของการอยู่ร่วมกันของประชาชนในชุมชน ซึ่งลักษณะบริบทเชิงสังคม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ เป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทที่มีความแตกต่างของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ชัดเจน มีทั้งชุมชนที่มีความเจริญสูงเนื่องจากอยู่ใกล้พื้นที่การศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ทำให้ชุมชนในพื้นที่ใกล้มหาวิทยาลัยแม่โจ้มีความเป็นชุมชนเมือง วิถีชีวิตของคนในชุมชนโดยส่วนใหญ่จึงเป็นการใช้ชีวิตแบบปัจเจกหรือต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนมากนัก แต่ขณะเดียวกันก็มีชุมชนที่ยังคงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมอยู่หลายชุมชนที่อยู่ห่างออกไปจากพื้นที่ชุมชนเมืองไม่มากนัก ยังคงเป็นชุมชนแบบดั้งเดิมยังมีการอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือพึ่งพากันระหว่างคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนค่อนข้างสูง อีกทั้งยังมีกลุ่มชุมชนพี่น้องชาติพันธุ์ที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่อีกจำนวนมาก รวมกันเป็นกลุ่มชุมชนขนาดเล็กที่มีเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่น และพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนอยู่เสมอ การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และระหว่างชุมชนผ่านการทำความเข้าใจต่อชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ จึงเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการทำให้เกิดการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้

1.2 การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านศาสนาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งพื้นฐานทางศาสนาวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้มีความหลากหลาย

มีทั้งการนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาฮินดู ส่วนชนบทรอบเมืองประเพณีก็มีความหลากหลายตามวิถีของกลุ่มคนทั้งที่เป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่และอพยพเข้ามาอยู่อาศัยใหม่อย่างพี่น้องชาติพันธุ์ จึงทำให้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนมีความผสมผสาน และเกิดการสร้างวัฒนธรรมชนบทรอบเมืองประเพณีร่วมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยของคนในชุมชน

1.3 การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยบริบททางทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้โดยส่วนใหญ่เป็นชุมชนเมือง ทรัพยากรที่มีจึงเป็นทรัพยากรน้ำหรือแหล่งน้ำสาธารณะเป็นส่วนใหญ่ และยังเป็นเขตชลประทานจึงทำให้ชุมชนมีน้ำอุดมสมบูรณ์เพียงพอต่อการใช้อุปโภคบริโภค ส่วนพื้นที่ป่าและทรัพยากรอื่นเป็นเพียงพื้นที่คาบเกี่ยว การจัดการทรัพยากรป่าไม้จึงเป็นการจัดการร่วมกันกับพื้นที่การปกครองอื่น แต่สิ่งที่น่าสนใจของชุมชนที่นำไปสู่การจัดสวัสดิการคือ การพัฒนาคุณภาพน้ำเพื่อการบริโภคที่สามารถทำให้ทุกคนเข้าถึงน้ำที่สะอาด ราคาย่อมเยาและสามารถแบ่งปันแก่งานส่วนรวมของชุมชน และการพัฒนาสาธารณะประโยชน์อย่างพื้นที่ข้างถนนให้เป็นพื้นที่แห่งการแบ่งปันที่มีการปลูกพืชผักให้ทุกคนในชุมชนสามารถเก็บกินได้ เกิดเป็นถนนสายอาหาร ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการขึ้นในชุมชน

1.4 การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านสาธารณสุขเป็นการศึกษาให้ได้ข้อมูลว่าภายในชุมชนมีการบริหารจัดการด้านสุขภาวะอนามัยอย่างไร ซึ่งชุมชนเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้มีองค์กรชุมชนด้านสาธารณสุขที่มีสมาชิกทุกหมู่บ้านคอยเป็นผู้ประสานจัดเก็บรวบรวมข้อมูล และออกปฏิบัติงานติดตามดูแลทางด้านสุขภาพอนามัยให้กับประชาชนอย่างสม่ำเสมอ องค์กรชุมชน ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ทำงานได้ดีมีประสิทธิภาพ และสมาชิกส่วนใหญ่มีศักยภาพในการทำงาน เพราะเป็นองค์กรชุมชนที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างสม่ำเสมอ จึงสามารถปฏิบัติงานได้ทั้งเชิงรุกเชิงรับ และถือได้ว่าเป็นองค์กรชุมชนที่ทำงานทางด้านการเสริมสร้างสวัสดิการชุมชน และสามารถเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการชุมชน

1.5 การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านการเมืองการปกครอง เป็นการศึกษาให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์บริบททางการเมืองการปกครองที่มีผลต่อการนำมาเป็นองค์ประกอบทางด้านการจัดกิจกรรมโครงการด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ จากการศึกษาทำให้ทราบว่ากลุ่มการเมืองในระดับท้องถิ่นของเทศบาลเมืองแม่โจ้มีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของประชาชน และมีผลต่อการพัฒนาสังคมในชุมชน โดยเฉพาะมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการทำงานการดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ในชุมชน รวมไปถึงการส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน หากชุมชนมีความขัดแย้งที่เกิดจากการเมืองก็ทำให้คนในชุมชนแตกแยกแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ส่งผลทำให้ความร่วมมือขององค์กรชุมชนลดลง การขับเคลื่อนงานเชิงพัฒนาก็ยากขึ้นตามสถานการณ์การเมืองในชุมชน

1.6 การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านเศรษฐกิจ เป็นการศึกษาให้ได้มาซึ่งข้อมูลปรากฏการณ์ แบบแผน โครงสร้าง และระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่สะท้อนผ่านภาพความเป็นจริงผ่านวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน จากการศึกษาสภาพเศรษฐกิจของชุมชนค่อนข้างมีช่องว่างทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสูง กลุ่มคนที่มีรายได้ประจำ มีธุรกิจส่วนตัวเป็นผู้ที่มีโอกาส โดยส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี แต่กลับกันกลุ่มชาวบ้านหรือประชาชนที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงรายได้หรืองานที่ดี มีฐานะทางเศรษฐกิจที่แย่ หลายคนในชุมชนยังคงเป็นผู้รอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐ และเป็นภาระพึ่งพิงของชุมชนและสังคม ซึ่งเชื่อมโยงกับการเข้าถึงทรัพยากรสวัสดิการที่มีอยู่ในชุมชนหรือสังคม การพัฒนาระบบ

เศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการจึงเป็นแนวทางที่สำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนสามารถร่วมกันสร้างระบบเศรษฐกิจใหม่ที่เป็นธรรมและสร้างระบบสวัสดิการทางเลือกที่ทุกคนเป็นเจ้าของและเข้าถึงได้อย่างเป็นธรรม

2. การถก ถอด แลก ผู้นำชุมชนและผู้นำองค์กรชุมชน เป็นการจัดเวทีชุมชนแบบไม่เป็นทางการ โดยนำผู้นำชุมชนท้องถิ่น ท้องที่ และท้องทุ่ง (คือผู้นำที่เป็นประชาชน ชาวบ้าน ผู้นำแบบธรรมชาติ) ผู้นำองค์กรชุมชน ประชาชนที่ให้ความสนใจ (หัวไวใจสู้) ในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ เข้าร่วมเวทีพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถกเถียงกันให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการต่าง ๆ ทั้งการได้รับและสร้างทำขึ้นในชุมชน นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ถอดบทเรียนเพื่อหาข้อมูลความจริงที่เป็นทั้งประโยชน์และเป็นปัญหา พร้อมแนวทางแก้ไขร่วมกันอย่างมีเหตุผลเพื่อนำสู่การพัฒนาาร่วมกัน เมื่อผ่านกระบวนการถก ถอด และถอดองค์ความรู้แล้วเข้าสู่การลงมติเชิงการพัฒนาาร่วมกัน แล้วทำการตกลงว่าชุมชนจะต้องทำอะไรบ้าง ทำอย่างไร ทำเมื่อไร และมีใครมาร่วมทำ ประกาศเป็นวาระของหมู่บ้านและชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การถกเถียงเชิงสร้างสรรค์ เป็นเวทีที่ให้ตัวแทนองค์กรชุมชนในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ ได้มีโอกาสในการพูดคุยอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ยึดติดการมีตำแหน่ง ระดับการศึกษา อายุ เพศ วัย และประสบการณ์ โดยมีกรรมการกลาง (ผู้นำขยายประเด็น) เป็นคนนำการถกเถียงแบบสร้างสรรค์เป็นไปตามประเด็นที่เกี่ยวกับการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และการจัดสวัสดิการของชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลุ่มลึกครอบคลุมกว้างขวางที่มีประโยชน์ในการนำไปถอด (วิเคราะห์ สังเคราะห์เชิงพื้นที่)

2.2 การถอดเพื่อสร้างฐานองค์ความรู้ เป็นขั้นตอนของการนำเอาผู้นำชุมชน ผู้นำธรรมชาติ ผู้นำองค์กรชุมชนต่าง ๆ และประชาชนผู้สนใจและเกี่ยวข้องในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ เข้ามาร่วมถอดบทเรียนจากการถกเถียงจากขั้นตอนแรกร่วมกับทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยชุมชน เพื่อให้ได้ประเด็น สาระ เรื่องราวแนวทางทางปฏิบัติ การดำเนินกิจกรรมโครงการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และการจัดสวัสดิการชุมชน ในมิติหรือด้านต่าง ๆ ภายใต้การตั้งคำถามร่วมกันว่าจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร เองบประมาณมาจากไหน และใครเป็นคนทำ ซึ่งกล่าวได้ว่าขั้นตอนการถอดเพื่อให้ได้ฐานข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้คือ การสรุปประเด็นการถกเถียงกันอย่างสร้างสรรค์มาก่อนสู่การได้กิจกรรมโครงการที่จะใช้เป็นแนวทางการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ

2.3 การตกลง เป็นขั้นตอนสุดท้ายภายหลังจากการได้ข้อมูลที่เป็นข้อค้นพบที่สำคัญและจำเป็นในเชิงพัฒนาและผ่านการถอดองค์ความรู้ที่จะนำสู่การกำหนดเป็นข้อตกลงร่วมกันว่าจะต้องวางแผนทำอะไรต่อ มีแนวทางกลยุทธ์เทคนิควิธีการอย่างไร และมีการกำหนดการที่ชัดเจนว่าจะเริ่มดำเนินการเมื่อไร และจะเสร็จสิ้นเมื่อไร มีการกำหนดว่าจะมีบุคคลไหน องค์กรชุมชนใดเข้ามาเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนและมีภาคีใดบ้าง เข้ามาร่วม ขั้นตอนการตกลงเป็นการประกาศให้ภาคส่วนต่าง ๆ ที่เข้ามาร่วมได้รับรู้และเข้าใจร่วมกันอย่างชัดเจน ในการดำเนินการขับเคลื่อนโครงการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ เพื่อเข้าสู่การลงมือปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และร่วมกันขับเคลื่อนไปให้ถึงเป้าหมายสุดท้าย คือ ระดับครัวเรือนมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ องค์กรชุมชนมีความมั่นคงยั่งยืน ชุมชนมีความเข้มแข็ง ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

จากกระบวนการการถก ถอด แลก ผู้นำชุมชนและผู้นำองค์กรชุมชน ทำให้ได้ข้อมูลความต้องการที่แท้จริงขององค์กรชุมชนที่ต้องการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการผ่านการร่วมกันพัฒนาพื้นที่กลางของชุมชนให้เป็นแหล่งอาหารที่ทุกคนสามารถเก็บกินได้และร่วมกันดูแล รวมถึงการวางระบบน้ำดื่มชุมชนที่ทุกคนสามารถเข้าถึงน้ำสะอาด ราคาถูก ที่มีอยู่ทุกชุมชนและสามารถแบ่งปันใช้ประโยชน์

ในงานส่วนรวมของชุมชน รวมถึงการผลักดันเชิงนโยบายการพัฒนาอาชีพตามความต้องการของชุมชนให้แก่เทศบาลเมืองแม่โจ้ได้นำไปบรรจุไว้ในแผนการพัฒนาต่อไปในอนาคต

3. การค้นหาพันธมิตรเสริมแรง เป็นขั้นตอนการค้นหาพันธมิตรเพื่อเสริมแรงทางบวกในการขับเคลื่อนและเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำให้เกิดรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ พบว่า จากการเสริมแรงผ่านการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเข้าไปหนุนเสริมทางวิชาการของทีมวิจัย ทำให้องค์กรชุมชนทุกประเภทมีความเข้มแข็งมากขึ้น สามารถพัฒนาเป็นองค์กรหลักในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยการพัฒนาเครือข่ายพันธมิตรเสริมแรงทางบวกที่เชื่อมโยงประสานระหว่างกลุ่มแกนนำในชุมชนร่วมกับทีมวิจัยชุมชนกับหน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน สถาบันทางการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันทางการเงิน รวมถึงกลุ่มองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างเข้ามามีส่วนร่วมผลักดันให้เกิดการดำเนินโครงการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ เช่น การสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี สนับสนุนด้านบุคลากรในการเข้าร่วมปฏิบัติงาน สนับสนุนด้านวิชาการที่เป็นองค์ความรู้เชิงการพัฒนา รวมถึงการสร้างพันธมิตรเสริมแรงเพื่อให้เกิดการเสริมพลังร่วมทางบวกของหน่วยงานทั้งภายในภายนอกชุมชนร่วมกับองค์กรชุมชนที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนในลักษณะของการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วนในลักษณะของการเป็นพันธมิตรร่วมพัฒนา

4. การประกอบสร้างโมเดล เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญที่ทำให้เกิดเป็นรูปแบบที่เหมาะสมของกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ มีรายละเอียดดังนี้

4.1 การจูนคลื่นความคิด เพื่อปลุกกระแสความสนใจสร้างความร่วมมือเป็นการเปิดเวทีชุมชนแบบกึ่งทางการ เพื่อให้ได้ซึ่งข้อมูลที่เกิดขึ้นมาอย่างแหลมคม เป็นกุศโลบายเพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการจัดทำเป็นข้อเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชน โดยการปรับจูนคลื่นความคิดองค์กรชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้จะต้องเกิดการรับรู้และเข้าใจถึงทุน ศักยภาพ ความพร้อมขององค์กรตนเอง และพร้อมที่จะนำข้อมูลของกลุ่มองค์กรมาแบ่งปัน เพื่อให้เกิดการจัดการร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ที่จะนำไปสู่การเปิดโอกาสการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรชุมชน คณะกรรมการ สมาชิกองค์กรชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมสร้างสรรค์ และความตระหนักต่อการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างและพัฒนาให้ระบบเศรษฐกิจฐานรากภายในชุมชนมีความเข้มแข็ง เกิดการสร้างสวัสดิการด้านต่าง ๆ ตลอดจนทำให้คนในชุมชนได้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

4.2 การพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เป็นองค์ประกอบสำคัญมากที่สุดที่จะทำให้โมเดลมีความครบถ้วนสมบูรณ์ และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนด้วยเหตุผลที่ว่า การพัฒนาองค์กรชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ ต้องอาศัยองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน การพัฒนาบนฐานคิดที่ว่าตราบดีที่องค์กรชุมชนยังไม่มีมีความเข้มแข็งมากเพียงพอ ไม่สามารถบริหารจัดการและพึ่งพาตนเองได้คงยากที่จะไปพัฒนาสังคมชุมชนได้ ดังนั้น องค์ประกอบเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรชุมชนต้องมีการพัฒนาระเบียบองค์กรให้ทันสมัยเอื้อต่อการทำงานเชิงพัฒนา การพัฒนาด้านระบบบริหารที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาระบบงบประมาณและการจัดทำบัญชีที่ถูกต้องโปร่งใส การพัฒนาระบบเทคโนโลยี และการสร้างภาพลักษณ์องค์กรชุมชนให้เป็นที่เชื่อถือต่อสมาชิกและประชาชน รวมถึงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์

การพัฒนาองค์กรชุมชน และชุมชนท้องถิ่นเชิงบูรณาการ ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของผู้นำ คณะกรรมการ และสมาชิก ทั้งทางด้าน การมีภาวะผู้นำและผู้ตาม ระบบวิธีคิดเชิงบวก คิดแบบองค์รวมแบบสร้างสรรค์ การบริหารจัดการเชิงสถานการณ์ การบริหารจัดการความขัดแย้ง รวมถึงการสร้างจิตสำนึกร่วมในการมีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง ต่อกลุ่มองค์กรชุมชน และต่อชุมชนบ้านเกิดเมืองนอน

4.3 การเปิดพื้นที่ความคิดสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่เกิดจากการออกแบบ ร่วมของกลุ่มองค์กรชุมชนที่ต้องการสร้างพื้นที่ในชุมชนเป็นเสมือนศูนย์กลางของการเรียนรู้ของคนในชุมชน เป็นตลาดนัดความคิด เป็นสถานที่ปฏิบัติงานหรือดำเนินกิจกรรมโครงการเป็นสถานที่ประชุมพบปะพูดคุย สันทนาการของผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรชุมชน และประชาชน เพื่อให้การดำเนินโครงการการขับเคลื่อนและพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการมีการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องและเป็นพื้นที่รูปธรรม รวมถึงการเป็นพื้นที่ในการสร้างความเชื่อมั่นศรัทธา และมีความหวังในการดำเนินกิจกรรมโครงการร่วมกัน ตลอดจนเป็นพื้นที่บ่มเพาะจิตวิญญาณ ของการเป็นผู้ให้ เมื่อเกิดการบ่มเพาะจิตสำนึกความดี ความงาม ย่อมจะส่งผลต่อการขับเคลื่อนและการพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ ให้ประสบผลสำเร็จและเป็นประโยชน์ต่อสังคมชุมชน รวมถึงทำให้ข้อเสนอรูปแบบ กระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4.4 การผลิตสร้างผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง โดยการผลิตผู้นำขององค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ตั้งอยู่บนฐานคิดด้านการพัฒนาสังคม ชุมชน และประเทศชาติ จำเป็นต้องพัฒนาคนเพราะคนเป็นปัจจัย สำคัญแห่งการพัฒนา คือ ต้องพัฒนาคนให้เป็นที่น่าเชื่อถือทั้งผู้นำและผู้ตาม และเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่มีส่วนผสมของ นักบริหารจัดการ และการปฏิบัติงานร่วมด้วยอย่างลงตัว ขณะเดียวกันการพัฒนาคนให้เป็นผู้ตามจำเป็นจะต้อง ให้มีภาวะของการเป็นผู้ตามที่ดีมีศักยภาพในการตามแบบมีศิลปะ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

ดังนั้น การประกอบสร้างโมเดลที่เป็นข้อเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กร ชุมชนเพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในการผลิตสร้างแกนนำที่จะกลายเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ผู้นำเชิงปฏิบัติการ ผู้นำทำก่อน ผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงจะเป็นมากกว่าผู้นำโดยทั่วไป เพราะผู้นำจะต้องเป็นกลุ่มหรือทีมที่จะ คอยกระตุ้นเตือนสร้างแรงจูงใจให้ประชาชน ค้นหาวิธีที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนา และสามารถเป็นนักปฏิบัติการบนฐานของความเป็นวิชาการที่จะทำให้การขับเคลื่อนและพัฒนาระบบเศรษฐกิจ ฐานรากของชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อยกระดับคุณค่า มูลค่า คุณภาพชีวิตประชาชนให้สูงขึ้นในทุกมิติของ การดำรงวิถีชีวิต และทำให้ประชาชนและชุมชนหันกลับมาให้ความสำคัญต่อการพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูล และแบ่งปันกันบนฐานของการสร้างสวัสดิการในทุก ๆ ด้านให้เกิดขึ้น โดยภาคีเครือข่ายในชุมชนและนอกชุมชน ในลักษณะการบูรณาการ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยทำให้ได้มาซึ่งข้อเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในเขต เทศบาลเมืองแม่โจ้ เพื่อให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ ประกอบด้วย

1. การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านสังคม ความเป็นจริงของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ มีความซับซ้อนทางสังคมสูง อีกทั้งยังมีความเป็นสังคมแห่งพหุวัฒนธรรมที่คนที่มาอยู่ร่วมกันมีความหลากหลาย ทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มีความเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทและมีช่องว่างทางสังคมที่สูง ด้านศาสนาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความหลากหลายทั้งเรื่องของการนับถือศาสนา ประเพณี และวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ แต่สามารถหล่อหลอมผสมผสาน

วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ด้านสาธารณสุขถือว่ามีความเข้มแข็ง ทุกคนสามารถเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุขได้อย่างทั่วถึง โดยมีกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นแกนกลางในการดูแลคนในชุมชน และพัฒนาเป็นระบบสวัสดิการที่จับต้องได้ของชุมชน ด้านการเมืองการปกครอง มีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของประชาชน และมีผลต่อการพัฒนาสังคมในชุมชน ส่งผลโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้มีความแตกต่างของสถานะทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสูง คนมีฐานะสามารถเข้าถึงโอกาสได้แต่กลับกันคนทั่วไปยากจนไม่มีงานทำ และไม่มีรายได้ที่ดี จึงทำให้รอคอยแต่การช่วยเหลือของภาครัฐ การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่จึงทำให้เห็นเงื่อนไขความเป็นจริงของพื้นที่ เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้พัฒนาไปสู่การสร้างโมเดลความร่วมมือขององค์กรชุมชนประชาชนและองค์กรหน่วยงานภาคีเครือข่ายในการประกอบสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำให้เกิดการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนที่ทำให้คนในชุมชนสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดี มีสวัสดิการที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและเกิดจากความร่วมมือขององค์กรชุมชน ประชาชน หน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

2. การได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพทั่วไปของชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ที่ครอบคลุมทุกมิติ ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนและข้อมูลเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการแห่งรัฐและชุมชนได้มาจากเวทีถกเถียงในพื้นที่ชุมชน และการถอดบทเรียนการเรียนรู้ร่วมกันขององค์กรชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ได้เป็นแผนและข้อเสนอต่อการพัฒนากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ และนำข้อมูลที่นำมาแถลงการณ์เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับรู้ เข้าใจ และเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ โดยมีเงื่อนไขสำคัญในการสร้างการทำงานร่วมกันขององค์กรชุมชน คือ การหาพันธมิตรและเสริมแรงในการหาพลังร่วมเพื่อให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการประสบผลสำเร็จ โดยพันธมิตรเสริมแรงบวกประกอบด้วยภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีบทบาทด้านการพัฒนาชุมชน ทั้งหน่วยงาน องค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชน สถาบันทางการศึกษา ตลอดจนการร่วมมือของเครือข่ายองค์กรชุมชนต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งการมีพันธมิตรเสริมแรงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะการมีพันธมิตรร่วมพัฒนายิ่งมากเท่าใด แสดงถึงการมีพลังของการทำงานเชิงบูรณาการด้วยจุดแข็งของแต่ละภาคส่วน นับว่ามีความสำคัญต่อการสร้างความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น

3. การเปิดพื้นที่ทางความคิดขององค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ เป็นกระบวนการทำให้เกิดพื้นที่ทางความคิด (ตลาดนัดทางความคิด) ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการของชุมชนได้มีพื้นที่หล่อหลอมรวมความคิดที่ตกผลึกบนพื้นฐานของความเท่าเทียมและการเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน พื้นที่ที่ทรงพลังต่อการรวมคน รวมจิตใจ รวมจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของคนที่จะมาร่วมกันสร้างคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจฐานราก เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการสร้างพื้นที่ทางความคิดหรือตลาดความคิดในพื้นที่กลางที่เป็นพื้นที่ส่วนรวมของชุมชนให้เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถกเถียง เสนอแนวทางต่อการพัฒนาชุมชน ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ สอดคล้องกับพระมหาสุณิธย์ อาภากร (2548) ที่ได้ให้แนวความคิดการจัดการความรู้ของชุมชนไว้ว่า การจัดการความรู้ของชุมชนมีนัยสำคัญ คือ การนำความรู้ไปปฏิบัติเป็นการจัดการกระทำให้สามารถนำองค์ความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนภายใต้บริบทของชุมชนและมีกลไกการเชื่อมโยงอยู่สามระดับ ทั้งระดับบุคคล คือ การจัดการความรู้ผ่านบุคคลเพื่อให้ได้องค์ความรู้ และข้อคิดใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์น่าสนใจและเป็นประโยชน์ การจัดการความรู้ผ่านกลุ่ม องค์กร สถาบันและเครือข่ายชุมชน

ซึ่งเป็นการจัดองค์ความรู้ในเชิงกระบวนการเครือข่ายจะนำมาสู่การสร้างฐานความรู้ในเชิงปัญญาในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทางสังคม การเรียนรู้ระดับบุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงาน องค์กรภายนอกชุมชนที่เป็นพันธมิตรเสริมแรงบวกในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

4. การประกอบสร้างโมเดลที่มีขั้นตอนของการประกอบสร้าง คือ ขั้นตอนปรับคลื่นความคิด ความสนใจและการสร้างการมีส่วนร่วมบนฐานความคิดที่ว่า เมื่อใดก็ตามที่คนหมู่มากมาอยู่ร่วมกันและมีกระบวนการสร้างระบบวิธีคิดให้สอดคล้องและตรงกัน ย่อมส่งผลต่อการดำเนินงานการดำเนินกิจกรรมโครงการที่เป็นแนวทางเดียวกัน ลดความขัดแย้ง สามารถตอบสนองและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว และทำให้การมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีมากขึ้น ขั้นตอนการพัฒนาองค์กรชุมชนประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้และเป็นที่พักขององค์กรชุมชนอื่น รวมถึงการเป็นที่พึ่งของชุมชน โดยรวมการพัฒนาองค์กรชุมชนจำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานคิดของความแตกต่างและเติมเต็มในสิ่งที่องค์กรชุมชนแต่ละประเภทขาดหาย คือ ความต้องการของแต่ละองค์กรชุมชน ขั้นตอนการเปิดพื้นที่ทางความคิดเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้คน กลุ่มคนที่อยู่ในภาคส่วนต่าง ๆ ของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้มีโอกาสมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ องค์ความรู้ ความรู้สึนึกคิด ประสบการณ์ และแนวทางการดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ การเปิดพื้นที่ทางความคิดเป็นแนวทางของการผลิตสร้างตลาดทางความคิดบนพื้นฐานของการมีผู้ซื้อและผู้ขายมากมาย มีสินค้าที่เป็นชุดความรู้และการหล่อหลอมเป็นประสบการณ์ของกลุ่มคนที่แตกต่างหลากหลายบนฐานคิดซื้อก็ได้และขายก็ได้ แลกเปลี่ยนสินค้าและบริการที่เป็นชุดความรู้ก็ได้ สามารถเลือกสินค้าได้ตามความพึงพอใจ และขั้นตอนการผลิตสร้างผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะของการเป็นผู้นำที่มีทั้งภาวะผู้นำและภาวะผู้ตามเป็นศูนย์รวมของการเป็นผู้นำที่ครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นมากกว่าผู้นำหรือผู้บริหารธรรมดา เป็นผู้นำที่มีจิตวิญญาณ เป็นผู้นำที่มีอำนาจและบารมีในเชิงสร้างสรรค์ เป็นผู้นำที่มีประสบการณ์และปฏิบัติการณ์ได้จริง (บุญ-บุญ) สามารถชักนำบุคคล ชักนำกลุ่มคนให้ปฏิบัติตาม เป็นศูนย์รวมของการนำคน กลุ่มคนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้มีความเข้มแข็งแล้วนำไปสู่การสร้างสวัสดิการภายในชุมชน สอดคล้องกับจินตนา กาตมณี (2557) เสนอว่า ความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชน ต้องเกิดจากการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เกิดการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนและสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชน ดังนั้นทุกชุมชนในเครือข่ายจึงตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องการร่วมมือร่วมใจสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การสร้างสวัสดิการชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพากันของคนในชุมชน และการป้องกันชุมชนจากภัยภายนอกที่เป็นผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านนำไปสู่ความเข้มแข็งให้คนในชุมชน

จากผลการศึกษาวิจัยที่ทำให้ได้มาซึ่งรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือในการทำงานร่วมกันขององค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ ที่ประกอบด้วยกระบวนการจูนคลื่นความคิด การพัฒนาองค์กรชุมชน การเปิดพื้นที่ทางความคิดและการผลิตสร้างผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ต้องยอมรับว่าล้วนเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ทำให้รูปแบบมีความครบถ้วนสมบูรณ์ ตลอดจนสามารถไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง เพราะเป็นองค์ประกอบของการเป็นโมเดลหรือรูปแบบที่เกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มาจากคน จากกลุ่ม จากหน่วยงานองค์กรและสถาบันทางการศึกษา สถาบันทางศาสนาที่เป็นภาคส่วนของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาชุมชนโดยใช้วิธีการบริหารจัดการระบบวิธีคิดของคนที่มีกรอบความคิดที่แตกต่างกัน เน้นการคิดบนฐานของการสร้างประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนของสมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2549) ที่ได้เสนอกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

จำเป็นต้องมีกระบวนการบอกเล่าความรู้ ภูมิปัญญา อุดมการณ์ จากผู้นำชุมชน การเปิดโอกาสทางการเรียนรู้ ภายในชุมชน มีกระบวนการสรุปบทเรียนในกลุ่มสนทนาอย่างต่อเนื่อง มีการเรียนรู้และปรับตัวเพื่อความอยู่รอด มีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ประการสำคัญควรมีการจัดกระบวนการกลุ่มที่ใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้าง การเรียนรู้โดยการกระตุ้นความคิดอุดมการณ์เชิงสังคม การเมือง เศรษฐกิจรอบตัว รวมทั้งการเรียนรู้โดยการสร้าง รูปธรรมให้เป็นแบบอย่างที่น่าไปสู่การพัฒนาชุมชนร่วมกัน

ส่วนการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ จะต้องอาศัยการพัฒนา ศักยภาพของกลุ่มและบุคลากรขององค์กรชุมชนที่ประกอบด้วย ผู้นำ คณะกรรมการ และสมาชิกบนฐานคิด ที่ว่าการจะนำองค์กรชุมชนประเภทต่าง ๆ มาเป็นแกนหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง จำเป็นต้องพัฒนาองค์กรชุมชนทุกประเภทให้มีความเข้มแข็งมั่นคงยั่งยืน โดยผ่านการศึกษารวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับองค์กรชุมชนว่ามีความอ่อนแอหรือว่าขาดแคลนทางด้านไหนอย่างไร เช่น ผลการวิจัยพบว่าองค์กรชุมชน บางประเภทยังขาดศักยภาพการบริหารจัดการด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านเทคโนโลยี การจัดทำระเบียบ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา บุคลากรขององค์กรชุมชนขาดองค์ความรู้เชิงการบริหาร การเปลี่ยนแปลง ในส่วนของบุคลากรขององค์กรชุมชนที่มีความจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพด้านความคิดการบริหาร จัดการภาวะผู้นำและผู้ตาม การทำงานเป็นทีมและการบริหารการจัดการความขัดแย้ง และการบริหาร เชิงสถานการณ์ที่สอดคล้องกับสภาวะของการเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุผลที่ว่าองค์กรชุมชนถือว่าเป็นองค์กรหนึ่งที่มี องค์ประกอบครบถ้วนทั้งการมีสถานที่ตั้งที่แน่นอน การมีบุคลากร (สมาชิก) การมีวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของการมารวมตัวกัน เพื่อให้เป็นองค์กรหลักในชุมชนขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน จนนำไปสู่ การสร้างสวัสดิการให้กับประชาชนในชุมชนร่วมกับหน่วยงานองค์กรเพราะสถาบันต่าง ๆ ในรูปแบบของ การบูรณาการ ซึ่งถือว่าข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับองค์กรชุมชนส่วนใหญ่ มีความจำเป็นต้องได้รับการ พัฒนาศักยภาพเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2556) ที่ได้กล่าวไว้ว่าองค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งคือ มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายในและภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ มีการจัดการระบบ ทางการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนชุมชนที่เข้มแข็ง และสามารถเป็นกลไกทางการเงิน ของชุมชน การมีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้าน มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้า สามารถ เชื่อมโยงพัฒนาระบบเศรษฐกิจภายนอก มีระบบการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนโดยมีระบบคุณธรรม จริยธรรม มาเป็นตัวกำหนดและควบคุมพฤติกรรมของการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน

สำหรับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสร้างผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิด กระบวนการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เพื่อนำมาซึ่งการสร้างสวัสดิการด้านต่าง ๆ ให้กับประชาชนโดยการสร้างกระบวนการความเชื่อขององค์กรชุมชน และหน่วยงานองค์กรภาคีเครือข่าย ในเชิงบูรณาการ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างทีมผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่มีศักยภาพเปรียบได้ดั่ง กองกำลังรบพิเศษที่มีความเข้มแข็งทางด้านร่างกายและจิตใจ มีสติปัญญา ไหวพริบ ปฏิภาณ มีความอดทน และสามารถทำงานได้ทุกสถานการณ์ ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจโดยมีเป้าหมายให้บรรลุภารกิจโดยไม่คำนึงถึง ความปลอดภัยส่วนตัว แต่มุ่งการทำงานเพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ การผลิตสร้างกลุ่มคนที่เป็นแกนนำ การเปลี่ยนแปลง หรือคณะกรรมการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ การพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะการดำเนินกิจกรรมโครงการใด ๆ นอกจากการปรับคลื่นความรู้สึก ความคิดที่ตรงกัน (การทำความเข้าใจตรงกัน) การมีแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน การมีงบประมาณหนุนเสริม

การมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย การมีบุคลากรที่มีศักยภาพในการนำวิธีการทำงาน การสร้างแรงจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วมในลักษณะของการทำงานเป็นทีม การทำงานในฐานะเจ้าของร่วม ขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะมีภาวะของการเป็นผู้ตามได้ทุกเวลา เพื่อการสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับส่วนรวม ในที่นี้คือการสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร (2549) ที่ได้กล่าวถึงรูปแบบผู้นำไว้ 4 ลักษณะ คือ ผู้นำแบบบอกกล่าว เป็นผู้นำที่ให้ความรู้แบบจำเพาะเจาะจงเป็นลักษณะของผู้นำที่มีภักดีใกล้ชิดกับบุคลากรภายในกลุ่ม ภายในหน่วยงานและองค์กร ผู้นำในรูปแบบที่สอง คือ ผู้นำแบบขายความคิด เป็นผู้นำที่เฝ้าอธิบาย หรือขายความคิด โดยให้โอกาสในการทำความเข้าใจก่อนที่ทุกฝ่ายจะมีการตัดสินใจ ผู้นำแบบที่สาม คือ ผู้นำแบบการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสนอความคิดเห็น และเป็นผู้นำที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการตัดสินใจร่วมกัน และผู้นำแบบที่สี่ คือ ผู้นำแบบตัวแทน เป็นลักษณะของผู้นำที่ได้รับการมอบหมายให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งส่วนใหญ่ผู้นำแบบตัวแทนมักจะเป็นผู้นำขององค์กรชุมชน โดยทั่วไปรูปแบบผู้นำจะต้องมีสถานภาพรองรับ มีประสบการณ์ชีวิตและมีบารมี

รูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ ถือเป็นมิติใหม่ของการออกแบบการจัดสวัสดิการที่เกิดขึ้นบนฐานของการออกแบบร่วมขององค์กรชุมชนที่เอื้อให้ชุมชนได้ประโยชน์สูงสุด โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนกลางในการบูรณาการทั้งด้านความคิดการวางแผน ออกแบบแนวทางปฏิบัติ พัฒนาแผนไปสู่ยุทธศาสตร์การทำงานร่วม เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการตนเอง มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และมีการจัดสวัสดิการที่ตรงกับความต้องการของชุมชน อีกทั้งยังมีการพัฒนาสวัสดิการในพื้นที่ไปสู่การสร้างแหล่งอาหารของชุมชน โดยใช้พื้นที่รกร้างว่างเปล่าข้างทางหรือที่สาธารณะของชุมชนพัฒนาเป็นพื้นที่ปลูกอาหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการดูแล และสามารถนำไปบริโภคภายในครัวเรือน และช่วยเหลือกลุ่มผู้ยากไร้ในชุมชนได้มีอาหารกิน ลดรายจ่าย และมีความมั่นคงทางอาหารในชุมชน การพัฒนาระบบน้ำดื่มชุมชนให้ได้รับมาตรฐานและจำหน่ายให้แก่คนในชุมชนในราคาที่ย่อมเยา และสามารถใช้น้ำฟรีในกิจกรรมหรืองานสังคมของชุมชนที่เป็นส่วนรวม รวมถึงการสร้างการเรียนรู้ผ่านพื้นที่กลางที่เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ และเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการที่ตอบโจทย์ความต้องการของทุกคนในชุมชนอย่างแท้จริง สอดคล้องกับบรรณพร สิงห์ชัย (2557) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากต้องเกิดจากการปฏิรูปฐานทรัพยากรของการทำให้เศรษฐกิจฐานราก และการพัฒนาการเกษตรตามแนวทางทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรรายย่อยดำรงอยู่ได้ และจะเป็นภูมิคุ้มกันให้ภาคเกษตรกรรมของไทยแข็งแกร่ง และเป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจระบบตลาดให้แข่งขันกับตลาดโลกได้ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในชนบทและเขตเมือง กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศให้เกิดศักยภาพ/ความเข้มแข็งของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง แก้ไขปัญหาด้วยการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน ตลอดจนส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการกิจกรรมขององค์กรชุมชนและเครือข่าย จึงเป็นโจทย์สำคัญของประเทศที่ต้องร่วมกันหาทางออก

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. องค์กรชุมชนควรมีการพัฒนาศักยภาพผู้นำองค์กรชุมชน แกนนำและสมาชิกอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความพร้อมในการรับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์กรชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ปรับตัวได้ตามสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2. องค์กรชุมชนควรมีการเชื่อมโยงประสานเครือข่ายองค์กรชุมชนที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อนำข้อมูล และทรัพยากรที่มีอยู่มาแบ่งปันและสร้างประโยชน์ร่วม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เกิดการบูรณาการ การทำงานขององค์กรชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขการสร้างระบบสวัสดิการชุมชนที่ตรงกับความต้องการของชุมชน โดยการใช้ชุมชนเป็นฐานที่เชื่อมโยงการพัฒนาาระบบสวัสดิการชุมชนกับองค์กรชุมชน ภาคีเครือข่ายทั้งจากภายใน และภายนอกชุมชน

รายการอ้างอิง

- จินตนา กาศมณี. (2557). *การจัดสวัสดิการชุมชนโดยภาคประชาชนในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาเครือข่าย กองทุนสวัสดิการชุมชน เขตคันนายาว*. [ดุสิตนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัย เกरिक].
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2554). *การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2556). *อนาคตสังคมไทย: ข้อคิดเพื่อพิจารณา*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐนรี ศรีทอง. (2552). *การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน*. โอเดียนสโตร์.
- ธรรมพร ต้นตรา. (2563). *การเสริมแรงผู้นำสตรีในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ในการพัฒนาลังคมชุมชน*. [รายงานวิจัย]. วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นันทิยา หุตานุกวัตร และณรงค์ หุตานุกวัตร. (2549). *การพัฒนาองค์กรชุมชน*. เอกซ์เปอร์เน็ท.
- ประเวศ วะสี. (2541). *ประชาคมตำบล* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มติชน.
- พระมหาสุณิธย์ อาภาภโร. (2548). *นวัตกรรมการเรียนรู้: คน ชุมชนและการพัฒนา*. โครงการสร้างเสริม การเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พรธณทิพย์ เพชรมาก. (2545). *สวัสดิการชุมชนแก้จนอย่างยั่งยืน*. สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (องค์การมหาชน).
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2542). *ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนา*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2559). *คู่มือการส่งเสริมการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจฐานราก*. สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (องค์การมหาชน).
- สลลลทิพย์ เชียงทอง และอินทิรา วิทยสมบุรณ์. (2552). *คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการ ชุมชน*. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- สมคิด แก้วทิพย์ และเกศสุดา สิทธิสันติกุล. (2562). *การศึกษาสถานการณ์ ศักยภาพและข้อจำกัดในการพัฒนา เศรษฐกิจฐานราก: กรณีศึกษาภาคเหนือ*. [รายงานวิจัย]. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2549). *การเรียนรู้และการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนเพื่อชุมชนเป็นสุข: รายงานการสังเคราะห์การวิจัย*. ภาควิชาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น.
- อรรถพร สิงหวิชัย. (2557). *เศรษฐกิจฐานรากกับความมั่นคงของชาติ*. [รายงานวิจัย]. วิทยาลัยป้องกัน ราชอาณาจักร.

- Cohen, J., & Uphoff, N. (1977). *Rural development participation: Concept and measures for project design implementation and evaluation*. Rural Development Center Cornell University.
- Erwin, W. (1976). *Participation management: Concept theory and implementation*. Georgia State University.

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

การวิเคราะห์กลวิธีและลักษณะการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของแบบเรียนภาษาไทย ในสาธารณรัฐประชาชนจีน

An Analysis of Cultural Content Presentation Methods and Characteristics of Thai Textbooks in the People's Republic of China

Juncai Li¹

พัชรินทร์ บูรณะกร (Patcharin Buranakorn)²

Received: November 27, 2023

Revised: May 15, 2024

Accepted: June 7, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร มุ่งวิเคราะห์กลวิธี และลักษณะการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของแบบเรียนภาษาไทย 4 ชุดในสาธารณรัฐประชาชนจีนแต่ละยุคสมัย จำนวน 17 เล่ม ผลการวิจัยพบว่า 1) กลวิธีการนำเสนอมี 6 วิธี ได้แก่ การนำเสนอผ่านบทอ่าน การนำเสนอผ่านแบบฝึกหัด การนำเสนอผ่านบทอ่านเสริม การนำเสนอผ่านภาพ การนำเสนอผ่านข้อสังเกต และการนำเสนอผ่านทิปส์ (ใบแทรก) และ 2) ลักษณะการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในแบบเรียนแต่ละยุคสมัยแตกต่างกันโดยในแบบเรียนภาษาไทยยุคแรกเน้นการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทยแบบซ่อนเร้นผ่านบทอ่าน เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทยชัดเจนขึ้นในบทอ่านของแบบเรียน แต่ที่น่าสนใจคือ ผู้สร้างแบบเรียนใช้วิธีนำเสนอแบบชัดเจนในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมจีนในแบบเรียนภาษาไทยทุกสมัย อนึ่ง ในแบบเรียนภาษาไทยแต่ละชุดแบบเรียนภาษาไทยชั้นต้นเน้นวิธีการนำเสนอแบบชัดเจน และแบบเรียนภาษาไทยชั้นกลางและชั้นสูงจะใช้วิธีการนำเสนอแบบซ่อนเร้นเป็นหลัก

คำสำคัญ: กลวิธีและลักษณะการนำเสนอ, เนื้อหาเชิงวัฒนธรรม, แบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีน

Abstract

This is a documentary research. This research aimed to analyze the presentation methods and characteristics of cultural content from 4 sets (17 books) of Thai textbooks in different periods in the PRC. The results show that: 1) there are six main presentation methods of cultural content, including presentation in the text, exercises, post-reading, pictures, notes, and Tips. 2) The characteristics of cultural content presentation in Thai textbooks of different times are different. In the early Thai textbooks, Thai cultural content is mainly presented implicitly through texts. However, in Thai textbooks in the 21st century, Thai cultural content has been turned into explicit presentation. It is worth noting that presenting Chinese cultural content in Thai textbooks is an explicit method each time. In addition, primary Thai textbooks

¹ หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
Doctor of Arts Program in Communicative Thai as a Second Language, Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalemprakit University

² สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
Department of Language Studies, Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalemprakit University

mainly use explicit methods in each set of textbooks, while middle and senior Thai textbooks mainly use implicit methods for cultural presentation.

Keywords: Presentation Methods and Characteristics, Cultural Content, Thai Textbooks in the People's Republic of China

บทนำ

รายงานการประชุมสมัชชาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 20 ได้กล่าวถึงการส่งเสริมการบริหารจัดการและการพัฒนาหนังสือเรียนเป็นครั้งแรก ซึ่งแปลว่าการพัฒนาหนังสือเรียนเป็นกิจการงานใหญ่ของประเทศชาติ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวไว้ว่า “รัฐมีอำนาจที่จะตกแต่งนิสัยใจคอไพร่บ้านพลเมืองได้ด้วยแต่งหนังสือเรียนสำหรับสอนเด็กนักเรียน...” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2449 อ้างถึงใน นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538, หน้า 48-49) ซึ่งแสดงว่าไม่ว่าประเทศใด เรื่องหนังสือเรียนเป็นเรื่องใหญ่มองข้ามไม่ได้ สัจฉินผิง ประธานาธิบดีสาธารณรัฐประชาชนจีนกล่าวว่า หนังสือเรียนเป็นสื่อสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ มีบทบาทสำคัญยิ่งในการศึกษา หนังสือเรียนเป็นสื่อที่สืบทอดประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีบทบาทสำคัญยิ่งในการปลูกฝังความเป็นกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกันและความเป็นชาติเดียวกัน โดยเฉพาะการตระหนักถึงความเป็นกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกันเป็นการตระหนักความเป็นกลุ่มเดียวกันในระดับสูงสุด และเป็นรากแห่งความสามัคคีของชนชาติต่าง ๆ (Xi, 2020 cited in Liu & Xue, 2022, p. 31) จากที่กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่าหนังสือเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญที่พัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนเต็มศักยภาพในอุดมคติ และความหวังยิ่งของสังคมนั้น ๆ ดังนั้น เนื้อหาของหนังสือเรียนย่อมไม่ควรมองข้าม โดยเฉพาะเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในแบบเรียน

ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา หนังสือเรียนได้ปรากฏปัญหาหลากหลายขึ้นทั้งในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน เช่น “เกี่ยวใจแตก” “ข้าวคลุกน้ำปลา” “ไข่ต้มครึ่งซี่” ที่ปรากฏในเนื้อหาของหนังสือเรียนภาษาไทย ภาษาพาที ล้วนเป็นปัญหาเนื้อหาแบบเรียนภาษาไทยที่สังคมไทยกำลังวิพากษ์วิจารณ์กัน แม้กระทั่งมีนักวิชาการวิจารณ์ว่า กลวิธีการนำเสนอมีปัญหาและไม่ทันสมัยแล้ว เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2565 จีนเกิดเหตุการณ์ “แบบเรียนพิษ” ขึ้น มีผู้ปกครองของผู้เรียนได้พบตัวละครในภาพประกอบที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาจีนกลางไม่เหมาะสม เช่น ท่าทางไม่สุภาพ หน้าตาอัปลักษณ์ รูปร่างแปลกประหลาด และชายมีกิริยาท่าทางเหมือนผู้หญิง แม้กระทั่งมีผู้เขียนบางคนได้สอดแทรก “แนวคิดของผู้ก่อการร้าย” ในแบบเรียนบางชุด มุ่งจะทำให้ประเทศชาติแตกแยก รัฐบาลจีนจึงให้ความสำคัญยิ่งกับแบบเรียนทุกวิชามากขึ้น และสั่งการให้ตรวจพิจารณาและประเมินแบบเรียนทุกวิชาทุกระดับชั้นอย่างเข้มงวด ทั้งนี้แสดงว่าเนื้อหาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแบบเรียน ไม่เพียงแต่จะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน หากยังมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังหรือสั่งสอนให้ผู้เรียนรักชาติ และมีความเป็นมนุษย์ แบบเรียนภาษาไทยของจีนเป็นแบบเรียนภาษาต่างประเทศในสาธารณรัฐประชาชนจีน เนื้อหาของแบบเรียนย่อมจะต้องได้รับการตรวจพิจารณาจากกระทรวงการศึกษาธิการจีนเช่นเดียวกัน

แบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นเครื่องมือสอนภาษาและวัฒนธรรมไทยแก่ชาวจีน มีประวัติศาสตร์การสร้างแบบเรียนภาษาไทยแต่ตั้งสมัยราชวงศ์หมิง และใช้กันอยู่หลายชุดในสังคมปัจจุบัน มีจำนวนมากเกิน 100 เล่ม (Li และพัชรินทร์ บูรณะกร, 2022, p. 714) แต่เนื้อหาของแบบเรียนภาษาไทยแต่ละเล่มมีคุณภาพแตกต่างกันมาก กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่แตกต่างกันมาก ที่สำคัญคือ แม้เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญของแบบเรียนภาษาไทย แต่งานวิจัยที่ศึกษาเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของแบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีนยังมีไม่มาก ผู้วิจัยในฐานะผู้ใช้แบบเรียนภาษาไทยในการสอนภาษาและวัฒนธรรมไทย

ให้แก่ผู้เรียนชาวจีน จึงมีความสนใจที่จะวิเคราะห์กลวิธีและลักษณะการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรม
ในแบบเรียนภาษาไทยในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

การทบทวนวรรณกรรม

ปัจจุบันงานวิจัยด้านการศึกษาแบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีนแบ่งออกได้เป็น
4 ประเภท ได้แก่ 1) งานวิจัยด้านศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไข เช่น ปัญหาและแนวทางแก้ไขของแบบเรียน
ภาษากลุ่มน้อยในสาธารณรัฐประชาชนจีน (Su & Dong, 2021) สภาพปัญหาและแนวทางแก้ปัญหแบบเรียน
ภาษาไทยระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาจีน (Ma, 2016) ผลการวิจัยทั้ง 2 เรื่อง พบว่า ปัญหาสำคัญของ
แบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีน คือ แบบเรียนภาษาไทยแต่ละประเภทพัฒนาไม่สมดุล ไม่มีเกณฑ์
การสร้างแบบเรียนที่ชัดเจน และเนื้อหาซ้ำ ๆ เดิม ๆ ปรับปรุงซ้ำ และไม่มีคำแนะนำการใช้แบบเรียน แนวทาง
แก้ปัญหา คือ การเสนอให้รัฐกำหนดเกณฑ์การสร้างแบบเรียนภาษาไทยที่ชัดเจนเพื่อสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
ของแต่ละวิชาและวัตถุประสงค์หลักของหลักสูตรอีกด้วย นอกจากนี้ ควรนำประสบการณ์ในการสร้างแบบเรียน
ภาษาอังกฤษมาใช้ ควรลดร่องรอยไวยากรณ์ภาษาจีนในแบบเรียนภาษาไทยนั้นให้น้อยลง และควรร่วมมือ
สร้างแบบเรียนกันระหว่างสถาบัน และระหว่างผู้เชี่ยวชาญชาวไทยกับผู้เชี่ยวชาญชาวจีน 2) งานวิจัยด้านศึกษา
ประวัติของแบบเรียนภาษาไทย Li และพัชรินทร์ บูรณะกร (2022, p. 714) ได้พบว่า ประวัติพัฒนาการของ
แบบเรียนภาษาไทยในประเทศจีนมี 5 ยุค คือ ช่วงบุกเบิก (ราชวงศ์หมิง และสมัยราชวงศ์ชิง) ยุคบริจาค (พ.ศ. 2484-
2491) ยุคเริ่มต้น (พ.ศ. 2492-2532) ยุคปักกิ่ง (พ.ศ. 2532-2542) และยุคเติบโต (พ.ศ. 2543-2566) 3) งาน
วิจัยด้านการสร้างแบบเรียนภาษาไทย เช่น ตรึงตา แผลมสมุทร (2556) และวันเพ็ญ สกุลทอง (2552) ได้ศึกษา
เกี่ยวกับการสร้างหนังสือเรียนภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับนักเรียนชาวต่างชาติ การสร้างแบบเรียนภาษาไทย
การสอนวัฒนธรรมไทย 4 ภาค สำหรับนักศึกษาชาวจีน (Chen, 2012) จากงานวิจัยทั้ง 3 เรื่อง พบว่า ผู้วิจัย
แต่ละคนล้วนได้สร้างแบบเรียนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติขึ้นโดยผ่านการทดลองใช้ของกลุ่มตัวอย่างผู้เรียน
การตรวจแก้ไขของผู้ทรงคุณวุฒิไม่น้อยกว่า 3 คน และแบบเรียนภาษาไทยทุกชุดมีประสิทธิภาพมากกว่า
80/80 ซึ่งได้ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 4) งานวิจัยด้านศึกษาองค์ประกอบของแบบเรียนภาษาไทย อัมพร พงษ์ธา
(2518) และสุรีย์รัตน์ บำรุงสุข (2551) ได้ศึกษาเนื้อหาและองค์ประกอบของบทเรียนสำหรับชาวต่างชาติ และ
การวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของแบบเรียนสำหรับผู้เรียนชาวจีน (สุนีย์ สีลาพรพินิจ, 2561) ผลการวิจัย
ทั้ง 3 เรื่อง พบว่า องค์ประกอบของแบบเรียนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติแต่ละชุดจะมีส่วนที่เหมือนกันคือ
แบบเรียนภาษาไทยทุกชุดมีการเรียบเรียงศัพท์จากง่ายไปสู่ยาก เนื้อหาส่วนมากจะเป็นสิ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวัน
สำหรับผลการวิจัยที่แตกต่างกันคือ นักวิชาการบางคนใช้วิธีวิเคราะห์เชิงปริมาณในการศึกษาองค์ประกอบของ
แบบเรียนภาษาไทย

งานวิจัยข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า แม้เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญของแบบเรียน
ภาษาไทย แต่งานวิจัยที่ศึกษาเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมยังมีน้อยมาก โดยเฉพาะงานวิจัยที่ศึกษากลวิธีและลักษณะ
การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของแบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่มีการศึกษาของ
Zhang and Li (2022, p. 50) เรื่องการศึกษาการนำเสนอวัฒนธรรมในแบบเรียนภาษาอังกฤษมัธยมศึกษา
ตอนปลาย พบว่า กลวิธีการนำเสนอมี 4 วิธี คือ การนำเสนอผ่านบทเรียน มุมวัฒนธรรม ภาพประกอบและ
แบบฝึกหัดหรือกิจกรรม นอกจากนี้การศึกษาของ Gu (2022, pp. 115-116) เรื่องการศึกษาการนำเสนอ
วัฒนธรรมในแบบเรียนภาษาอังกฤษระดับอุดมศึกษา พบกลวิธีการนำเสนอ 6 วิธี คือ การนำเสนอวัฒนธรรม
ผ่านประเด็นภาษา (language focus) ศัพท์เฉพาะ (proper nouns) บทเรียน แบบฝึกหัดการแปล คำคม และ

มุมมองวัฒนธรรม (culture notes) จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่า กลวิธีการนำเสนอวัฒนธรรมในแบบเรียนมี 7 วิธี ได้แก่ การนำเสนอผ่านบทเรียน ภาพประกอบ แบบฝึกหัด ประเด็นภาษา มุมวัฒนธรรม คำคม และศัพท์เฉพาะ ผู้วิจัยจะประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวทางในการศึกษาวิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของแบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อไป

วิธีการวิจัย

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยวิธีเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ซึ่งเลือกใช้เฉพาะแบบเรียนภาษาไทยระดับอุดมศึกษาที่สร้างเป็นชุด และตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดังต่อไปนี้

1. สำนักพิมพ์ระดับชาติอันดับ 1 ซึ่งเป็นสำนักพิมพ์ผ่านการประเมินคุณภาพจาก General Administration of Press and Publication (สำนักพิมพ์และสิ่งพิมพ์ทั่วไปแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน) ได้แก่ Foreign Language Teaching and Research Press, Peking University Press และ Chongqing University Press

2. สำนักพิมพ์ที่มีชื่อเสียงและผลิตแบบเรียนภาษาไทยมากที่สุดในสาธารณรัฐประชาชนจีน คือ Guangdong World Book Inc.

แบบเรียนภาษาไทยระดับอุดมศึกษาที่สร้างเป็นชุด รวม 4 ชุด ผู้วิจัยเรียงลำดับสำนักพิมพ์ตามเวลาผลิตแบบเรียนภาษาไทย ดังตาราง 1

ตาราง 1

จำนวนแบบเรียนภาษาไทยในแต่ละสำนักพิมพ์

ลำดับ	สำนักพิมพ์	จำนวน (เล่ม)
1	Peking University Press (ชุด PKU)	4
2	Foreign Language Teaching and Research Press (ชุด BFSU)	4
3	Chongqing University Press (ชุด YMU)	4
4	Guangdong World Book Inc. (ชุด GUFIS)	5
รวม		17

กระบวนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ในการวิจัยครั้งนี้ โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ของหนังสือเรียน ได้แก่ แนวคิดการวิเคราะห์เนื้อหาในหนังสือเรียน แนวคิดการศึกษามิติทางวัฒนธรรม และเอกสารงานวิจัยการศึกษาหนังสือเรียนภาษาไทย

2. รวบรวม และศึกษาแบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีน และกำหนดขอบเขตของการวิจัยด้วยวิธีเฉพาะเจาะจง

3. สร้างตารางข้อมูล (coding sheet) เพื่อรวบรวมเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในแบบเรียนภาษาไทย 4 ชุด (17 เล่ม จำนวน 318 บท)
4. วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมจากตัวอย่างในตารางรวบรวมเนื้อหาเชิงวัฒนธรรม โดยมีการแยกวิธีการนำเสนอตามองค์ประกอบของบทเรียน
5. สังเคราะห์ลักษณะการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมจากผลการวิเคราะห์
6. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ ได้พบผลการวิจัย 2 ประการหลัก ดังนี้

1. กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในแบบเรียน

ผู้สร้างแบบเรียนพยายามสอดแทรกเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในองค์ประกอบของบทเรียน และจัดเนื้อหาให้เป็นระบบโดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน ผลการวิจัยพบ 6 วิธีหลัก ดังนี้

1.1 การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านบทอ่าน

บทอ่าน เป็นองค์ประกอบหลักของบทเรียน ซึ่งเป็นสื่อสำคัญที่ผู้สร้างแบบเรียนถ่ายทอดเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมให้แก่ผู้ใช้แบบเรียนผ่าน 7 วิธี ดังนี้

1.1.1 การนำเสนอเชิงบรรยาย การบรรยายเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมด้วยภาษาเรียบง่าย ชัดเจน รวบรัด ตรงไปตรงมา การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมใช้วิธีบรรยายใน 2 มิติ คือ 1) ผู้บรรยายเป็นผู้สังเกตเห็น เช่น การนำเสนอเทศกาลลอยกระทงในหนังสือเรียนภาษาไทยเล่ม 2 ชุด PKU ได้บรรยายเล่าเรื่องตามลำดับเวลาของเหตุการณ์ ซึ่งบรรยายเหตุการณ์หรือกิจกรรมก่อนวันงาน กิจกรรมในกลางวันวันงาน และกิจกรรมในคืนวันงาน การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมแบบการจดบันทึกประจำวัน ภาษาที่ใช้เข้าใจง่าย และ 2) ผู้บรรยายเป็นผู้รอบรู้ ผู้บรรยายสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมต่าง ๆ มาเสนอในบทอ่านเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจความเป็นมาและลักษณะต่าง ๆ ของวัฒนธรรมในภาพรวม ผู้สร้างแบบเรียนภาษาไทยชุด YMU นิยมใช้วิธีการบรรยายเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกันให้ต่อเนื่องและสัมพันธ์กันระหว่างปัจจุบันกับอดีต หากยังพยายามบรรยายเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมให้หลากหลายและรอบด้านขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่นำเสนอผ่านวิธีการบรรยายยังมีอีกมากมาย เช่น เทศกาลและวันสำคัญต่าง ๆ จดหมายข่าว บทอ่านที่แนะนำโบราณสถาน ภาพรวมของประเทศหรือประวัติศาสตร์ และบทอ่านเฉพาะบางบทในแบบเรียนภาษาไทยชุด YMU เป็นต้น

1.1.2 การนำเสนอเชิงอภิปราย คือ การช่วยชี้แจงตรรกะบางอย่างที่มีต่อวัฒนธรรมให้ชัดเจนขึ้น อภิปรายเสนอข้อเท็จจริง ข้อเสนอแนะ ข้อขัดแย้งให้ได้ข้อยุติหรือข้อสรุป หรืออภิปรายความเห็นด้านวัฒนธรรมบางอย่างผ่านหลายมุมมองด้วยความสมเหตุสมผล ได้พบวิธีการนำเสนอเชิงอภิปรายผ่าน 3 มิติ คือ 1) อภิปรายเพื่อชี้แจง เช่น ผู้สร้างแบบเรียนนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านวิธีอภิปรายโดยใช้เหตุผลที่น่าเชื่อถือไว้ 6 ประการ เพื่อโต้แย้งกับความคิดที่ผิด ชี้แจงให้ผู้เรียนเข้าใจว่าขงจื้อไม่ใช่ศาสนา ในบทที่ 8 ภาษาไทยเล่ม 4 ชุด BFSU 2) อภิปรายเพื่อฝึกคิด การนำเสนอวัฒนธรรมผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างหลาย ๆ ฝ่าย เช่น การโต้ว่าทีในบทที่ 3-4 หนังสือเรียนภาษาไทย เล่ม 4 ชุด PKU และ 3) อภิปรายเพื่อเสนอปัญหา ผู้สร้างแบบเรียนยุคหลังเริ่มตระหนักถึงปัญหาสังคมโดยอภิปรายด้วยเหตุผลที่น่าเชื่อถือผ่านแบบเรียน เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการศึกษา ปัญหาชนบทและชุมชนเมือง เป็นต้น วิธีอภิปรายเป็นวิธีหลักในการเสนอปัญหาต่าง ๆ ของสังคมผ่านบทเรียน

1.1.3 การนำเสนอเชิงอธิบาย ผู้วิจัยได้พบกลวิธีการอธิบายเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในแบบเรียน 3 วิธี คือ 1) การอธิบายแบบกำหนดความหมาย เช่น ผู้สร้างแบบเรียนได้ใช้ 3 วิธีการอธิบายในการกำหนดความหมาย คือ การนำสำนวนไทยที่มีความหมายคล้ายคลึงกันมาช่วยอธิบาย การใช้เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในการอธิบายที่ไปที่มาของสำนวน และการแปลสำนวนจีนโดยตรง โดยใช้อุปมาโวหาร เพื่อรักษารสของสำนวนจีนเอาไว้ ผู้สร้างแบบเรียนยังนำวิธีการอธิบายนี้ใช้ในการนำเสนอสำนวนไทย ตัวเลข เวลา ศัพท์เฉพาะด้านเศรษฐกิจและการเงิน แม้กระทั่งจะกำหนดความหมายด้วยอีกภาษาหนึ่งในบางกรณี 2) การอธิบายแบบขยายความ คือ การเสริมข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้ผู้ใช้เข้าใจหรือแจ่มแจ้งง่ายขึ้น เช่น ตัวอย่าง “การทักทาย” จากบทที่ 1 ภาษาไทย เล่ม 2 ชุด BFSU ผู้สร้างแบบเรียนไม่ได้ไปนิยามความหมายของ “การทักทาย” แต่เป็นการอธิบายขยายความรู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งความรู้ด้านความเป็นมา และข้อกำหนดในการปฏิบัติ วิธีการนำเสนอนี้ยังได้รับการประยุกต์ใช้ในการนำเสนอมารยาทไทย และ 3) การอธิบายกระบวนการหรือวิธีการอธิบายกระบวนการเป็นวิธีเชิงปฏิบัติมากกว่า เช่น ผู้สร้างแบบเรียนนิยมอธิบายวิธีการในการทำอาหารไทย และกระบวนการออกเสียง หรือการสะกดเสียงภาษาไทยในแบบเรียนภาษาไทยชั้นพื้นฐานทั้ง 4 ชุด

1.1.4 การนำเสนอเชิงพรรณนา คือ การพรรณนาลักษณะต่าง ๆ ของสถานที่ บุคคลสำคัญหรือสิ่งของอื่น ๆ ทางวัฒนธรรมในบทอ่าน ผู้สร้างแบบเรียนทั้ง 4 ชุดล้วนได้นำวิธีการพรรณนาไปใช้ในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของแบบเรียนภาษาไทย เช่น ผู้สร้างแบบเรียนภาษาไทยชุด PKU ใช้วิธีพรรณนาในการนำเสนอพื้นที่ต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑสถานวิทยาศาสตร์ ผู้สร้างแบบเรียนภาษาไทยชุด YMU ใช้วิธีพรรณนาในการนำเสนอสภาพรวมของประเทศไทย รวมทั้งลักษณะภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ การคมนาคม โบราณสถานและภาพรวมของจังหวัดสำคัญ สำหรับผู้สร้างแบบเรียนภาษาไทยชุด GUFs มีการพรรณนาวิถีชีวิตริมน้ำของชาวจีนและชาวไทยด้วย

1.1.5 การนำเสนอผ่านวิธีสาธก การใช้วิธีสาธกในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมมี 2 มิติ คือ 1) การยกตัวอย่างในบทอ่าน หมายถึง การใช้ตัวอย่างในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมต่าง ๆ ในบทเรียนเพื่อช่วยผู้เรียนเข้าใจบทอ่านนั้น ๆ ให้มากยิ่งขึ้น เช่น ผู้สร้างใช้ตัวอย่างด้านนักปรัชญา นักวรรณคดี นักวิทยาศาสตร์ นักการทหาร นักการแพทย์ และนักเภสัชศาสตร์ เพื่อนำเสนอความรู้ของวัฒนธรรมจีน ในบทที่ 9 ภาษาไทย เล่ม 3 ชุด BFSU นอกจากนี้แล้ว วิธีสาธกยังสอดแทรกในบทอ่านประเภทบรรยาย และบทอ่านประเภทอธิบายอีกด้วย และ 2) การใช้ตัวอย่างเป็นบทอ่าน คือการนำตัวอย่างของวรรณกรรม หรือตัวบทต่าง ๆ ของผู้อื่นมาสร้างเป็นบทอ่านในแบบเรียนภาษาไทย เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจลักษณะวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ หรือลักษณะการประพันธ์ของนักประพันธ์แต่ละคน เช่น นิทานเรื่อง “มานะ มานี ปิติ และชูใจ” เป็นตัวอย่างที่ปรับใช้เป็นบทอ่านมากที่สุดในแบบเรียนภาษาไทยชุด BFSU ผู้สร้างแบบเรียนทุกชุดนิยมใช้ตัวอย่างวรรณกรรมประเภทนวนิยายและนิทานมาสร้างเป็นบทอ่านมากกว่าประเภทอื่น ๆ และการปรับใช้ตัวอย่างของสื่อต่าง ๆ เป็นวิธีหลักในการสร้างเนื้อหาบทอ่านของแบบเรียนภาษาไทย

1.1.6 การนำเสนอเชิงเทศนา คือ การใช้วิธีการกล่าวเชิงอบรม แนะนำสั่งสอน เสนอพรรณนาชี้แนะหรือโน้มน้าวใจผู้ใช้แบบเรียนโดยใช้นิทานหรือเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมเป็นสื่อกลางในแบบเรียนภาษาไทยผ่านรูปแบบต่าง ๆ ตัวอย่างการนำเสนอเนื้อหาเชิงเทศนาที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทย ชุด GUFs ดังนี้

สาธารณรัฐประชาชนจีนดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระและเป็นตัวของตัวเองตลอดมา หลักการพื้นฐานของนโยบายนี้คือ พัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตรที่เสมอภาคและอำนวยประโยชน์แก่กันกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกอย่างกระตือรือร้น

พื้นฐานของหลัก 5 ประการ แห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เสริมสร้างความสามัคคีร่วมมือ
กับประเทศต่าง ๆ ในโลกที่สาม คัดค้านลัทธิครองความเป็นเจ้าและพิทักษ์สันติภาพ
ของโลก.....

(Lin & Huang, 2012, p. 159)

จากตัวอย่างข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ผู้สร้างแบบเรียนภาษาไทยใช้วิธีการแนะนำความรู้
ด้านนโยบายการต่างประเทศแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนให้แก่ผู้ใช้แบบเรียนภาษาไทยโดยตรง ไม่มีการใช้วิธีการ
การเขียนต่าง ๆ ในการโน้มน้าวใจผู้เรียน เพื่อชี้แนะให้ผู้เรียนเข้าใจจุดยืนของรัฐบาลจีนที่มีต่อการต่างประเทศ
ผู้เรียนภาษาต่างประเทศทุกคนมีความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้และมีบทบาทหน้าที่ในการเผยแพร่ “เสียงจีน” ให้แก่
ชาวต่างประเทศรับรู้ นอกจากนี้มีตัวอย่างการเทศนานโยบายการต่างประเทศแล้ว หากยังมีการเทศนาเนื้อหาของ
แถลงการณ์และนโยบายด้านอื่น ๆ อีกด้วย

1.1.7 การนำเสนอผ่านบทสนทนา ผู้วิจัยพบว่า บทสนทนาจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการฝึกภาษา
พร้อมสอดแทรกเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไปด้วย มีบทสนทนาปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยทั้ง 4 ชุด เนื้อหา
เชิงวัฒนธรรมที่นำเสนอผ่านบทสนทนาส่วนมากเป็นเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตและเป็นเนื้อหา
เชิงวัฒนธรรมที่มีร่วมกัน วิธีการนำเสนอผ่านบทสนทนามี 3 ลักษณะ ได้แก่

1) การนำเสนอแบบขัดแย้ง คือ การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมระหว่างการสนทนากัน
ผ่านคู่สนทนา และสามารถสังเกตเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ได้ง่ายในเนื้อหาสนทนา เช่น ประเพณีไหว้ครู
ในบทที่ 26 ภาษาไทยพื้นฐาน เล่ม 2 ชุด YMU ผู้สร้างแบบเรียนนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมด้านประเพณีไหว้ครู
ผ่านการโต้ตอบกันระหว่างคู่สนทนาข้ามสัญชาติโดยตรง ซึ่งเป็นกระบวนการที่เจ้าของวัฒนธรรมแก้ความสงสัย
ของผู้เรียนต่างประเทศ

2) การนำเสนอแบบซ่อนเร้น การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในบทสนทนานั้น
สังเกตได้ยาก อยู่นอกสาระเนื้อหาที่คู่สนทนาแลกเปลี่ยนกัน หรืออาจไม่ใช่สาระเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่ผู้สร้าง
แบบเรียนตั้งใจจะนำเสนอก็เป็นไปได้ แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของบทสนทนาด้วย เช่น บทสนทนาในบทที่ 10 ภาษาไทย
ขั้นพื้นฐานเล่ม 1 ชุด GUF5

คุณฉิน: สวัสดีครับ คุณชื่ออะไรครับ

คุณสุรี: สวัสดีค่ะ ฉันชื่อสุรีค่ะ นามสกุล รักดี ค่ะ ชื่อเต็มคือ สุรี รักดี แล้วคุณล่ะคะ

คุณฉิน: ผมชื่อผิง นามสกุล ฉิน ครับ ยินดีที่ได้รู้จักครับ

(Liao, 2008, p. 108)

จากบทสนทนาข้างต้นเห็นได้ว่า ประเด็นสำคัญของบทสนทนาคือ การแนะนำ
ชื่อและนามสกุลของคนไทยและคนจีน ซึ่งผู้อ่านทุกคนสามารถสังเกตเห็นความแตกต่างของวัฒนธรรม
การใช้ชื่อและนามสกุลระหว่างคนไทยกับคนจีนได้ง่าย คือ คนจีนจะนำนามสกุลวางข้างหน้าชื่อ แต่คนไทย
นำชื่อขึ้นก่อนนามสกุล แต่เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่นำเสนอผ่านบทสนทนานี้ยังไม่จบเพียงเท่านี้ หากผู้อ่าน
ช่างสังเกตจะสังเกตเห็นการเรียกชื่อของคู่สนทนามีความแตกต่างกันด้วย ซึ่งมันเป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในบทสนทนา
เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในบทสนทนาไม่น้อยกว่า 3 ประเภท 1) การเรียกชื่อเล่น หรือชื่อของคนไทย
โดยตรงในการสื่อสารแต่ไม่ได้เรียกนามสกุลด้วย แต่สำหรับคนจีน จะเรียกตามนามสกุลเพื่อแสดงความเคารพ
คนจีนให้ความสำคัญมากกับตระกูลของตน เพราะว่าแซ่หรือนามสกุลบอกตระกูล 2) ผู้สร้างแบบเรียนใช้คำว่า
“คุณ” ขึ้นก่อนชื่อคนไทยและนามสกุลอย่างเหมาะสมเพื่อแสดงความเคารพกันระหว่างคู่สนทนา และ 3) ได้เพิ่ม
ทางเสียงในแต่ละประโยคตามเพศ และกาลเทศะโดยใช้คำว่า “ครับ” กับเพศชาย และใช้คำว่า “ค่ะ ค่ะ” กับเพศหญิง

คำเสริมบทหรือคำอุทานเสริมบท เช่น ครับ ค่ะ คะ ขา ถือเป็นลักษณะเด่นของภาษาไทย แม้จะสังเกตไม่ยาก และไม่ใช้สาระสำคัญของบทสนทนา แต่เป็นเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในบทสนทนาทุกบท บทสนทนาเป็นสื่อสำคัญที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยชั้นต้น มีเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมมากมายแฝงอยู่ในนั้นขึ้นอยู่กับผู้ใช้จะสังเกตเห็นได้มากน้อยเพียงใด

3) การนำเสนอเชิงเปรียบเทียบ การนำเสนอเนื้อหาของสองวัฒนธรรม หรือพหุวัฒนธรรม ผ่านการแลกเปลี่ยนของคู่สนทนาข้ามวัฒนธรรมในบทสนทนา เช่น บทสนทนาว่าด้วยอาหาร ระหว่างหยางลี่ (ชาวจีน) กับ นิตยา (ชาวไทย) ในบทที่ 8 ภาษาไทย เล่ม 2 ชุด PKU มีการเปรียบเทียบระหว่างจีนกับไทยในด้านร้านอาหาร รสชาติอาหาร และรายการอาหารเด็ด ผู้สร้างแบบเรียนพยายามใช้วิธีการเปรียบเทียบเพื่อนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมเป้าหมายให้มากที่สุด โดยใช้วัฒนธรรมของตนเป็นตัวช่วย บทสนทนาส่วนมากจะใช้วิธีการเปรียบเทียบมากกว่าการเปรียบเทียบ แต่บทสนทนาที่นำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านวิธีการเปรียบเทียบมีไม่มากนัก

1.2 การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านแบบฝึกหัด

แบบฝึกหัดเป็นส่วนที่ประเมินผล ทบทวนความรู้ และขยายความรู้ในแต่ละบทของผู้เรียน ผู้สร้างแบบเรียนมักสอดแทรกความรู้ทางวัฒนธรรมมากมายในแบบฝึกหัดต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นการนำเสนอโดยอ้อมแบบฝึกหัดที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยมี 7 ประเภทหลัก อันได้แก่

1.2.1 การนำเสนอผ่านการหัดอ่านออกเสียง ผลการวิจัยพบว่า ผู้สร้างแบบเรียนชุด GUF5 นิยมนำเพลงอาชยานไทยซึ่งเป็นวัฒนธรรมด้านผลผลิต เพื่อหัดการออกเสียงภาษาไทย พร้อมสอดแทรกเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทยไปด้วย เช่น บทอาชยานเรื่องจันทร์เอ๋ยจันทร์ ที่มีสุนทรียรสทั้งด้านถ้อยคำ คุณธรรมและจริยธรรม ในบทที่ 16 ภาษาไทยพื้นฐาน เล่ม 1 ชุด GUF5

1.2.2 การนำเสนอผ่านการเติมช่องว่าง คือการใช้วิธีเติมช่องว่างทบทวนเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในบทเรียนโดย 2 วิธีหลักคือ 1) การเติมช่องว่างด้วยคำสรุป เป็นการทบทวนเนื้อหาบทเรียนแบบเน้นประเด็นสำคัญของเนื้อหาเชิงวัฒนธรรม โดยให้ผู้เรียนพิจารณาบริบทเพื่อสรุปประเด็น เช่น แบบฝึกหัดข้อ 3 ในบทที่ 6 ภาษาไทยพื้นฐาน เล่ม 2 ชุด BFSU และ 2) การเติมช่องว่างด้วยการอธิบายลักษณะ ประเภท โดยจะมีคำว่า “ได้แก่” “เป็น” “จาก” “เห็นได้ว่า” ปรากฏในแบบฝึกหัด เช่น “ศาสนาที่เกิดขึ้นในจีนเองได้แก่ _____” จากแบบฝึกหัดข้อ 2 ในบทที่ 8 ภาษาไทยพื้นฐาน เล่ม 4 ชุด BFSU วิธีเติมช่องว่างเป็นวิธีสำคัญสำหรับการทบทวนเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในบทเรียนภาษาไทย

1.2.3 การนำเสนอผ่านคำถาม วิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านแบบฝึกหัดคำถามมี 3 วิธี ได้แก่ 1) การตอบคำถามตามเนื้อหาของบทอ่าน คำถามที่นำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมมีความหลากหลายมาก ไม่เพียงแต่มีคำถามเหตุผล ประเภท ประวัติความเป็นมาของเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในตัวบทเรียนเท่านั้น หากยังมีการให้ยกตัวอย่าง การถามความหมาย กระบวนการ สาระเนื้อหา วัฒนธรรมในแต่ละยุค อิทธิพลของวัฒนธรรม บทบาทสำคัญ วรรณคดีที่มีต่อประเด็นสำคัญ องค์ประกอบ และลักษณะของเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีกด้วย ซึ่งถือเป็นวิธีที่ทบทวนเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในตัวบทเรียนแบบครบถ้วน 2) การตอบคำถามตามเนื้อหาบทอ่าน เช่น เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้บทเรียนกำแพงเมืองจีน แล้วให้ผู้เรียนแนะนำสถานที่โบราณชื่อดังที่อยู่บ้านเกิดของผู้เรียน และ 3) การตั้งคำถามตามเนื้อหาใหม่ที่อ่าน เช่น การให้อ่านเรื่องเทศกาลหยวนเซียวแล้วตั้งคำถามในแบบฝึกหัดบทที่ 7 ภาษาไทยพื้นฐาน เล่ม 4 ชุด BFSU ซึ่งเป็นวิธีทบทวนเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน

1.2.4 การนำเสนอผ่านการแต่งบทสนทนา ซึ่งเป็นวิธีทบทวนเนื้อหาเชิงวัฒนธรรม และพัฒนาความสามารถทางการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของผู้เรียน เช่น การให้อ่านนิทานที่เกี่ยวกับกำแพงเมืองจีนเรื่อง “เมิ่งเจียงหนวี่ยกกระแสน้ำกำแพง” ในแบบฝึกหัดของแบบเรียนภาษาไทยชุด BFSU แล้วให้แต่งบทสนทนาเพื่อทบทวนและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีต่อกำแพงเมืองจีน นอกจากนี้แล้ว แบบฝึกหัดประเภทสนทนายังมีอีกหลายรูปแบบ เช่น การนำเสนอโบราณผ่านการแต่งบทสนทนา การนำเสนอเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ผ่านการแต่งบทสนทนา การนำเสนอเพลงชาติผ่านการแต่งสนทนา การนำเสนอชนชาติผ่านการแต่งบทสนทนา การนำเสนอสำนวนผ่านการแต่งบทสนทนา และการนำเสนออักษรและภาษาจีนผ่านการแต่งบทสนทนา เป็นต้น การใช้วิธีแต่งบทสนทนาถือเป็นวิธีนำเสนอเด่นของผู้สร้างแบบเรียนภาษาไทยชุด BFSU

1.2.5 การนำเสนอผ่านการแปล วิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านแบบฝึกหัดการแปลมี 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) ในแบบฝึกหัดแปลไทยเป็นจีน ส่วนมากจะเป็นการทบทวนเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในตัวอย่างอ่านอีกครั้ง 2) ในแบบฝึกหัดแปลจีนเป็นไทยจะเน้นการแปลเนื้อหาออกตัวอย่างอ่าน โดยเฉพาะเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับท้องถิ่นที่ผู้สร้างตำราชีวิตอยู่ และ 3) เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่นำเสนอผ่านแบบฝึกหัดการแปลนั้นมีความหลากหลายมาก จะผสมผสานกันอยู่หลายประเภทในแบบฝึกหัด

1.2.6 การนำเสนอผ่านสัมมนา วิธีสัมมนาไม่เพียงแต่จะช่วยสรุปประเด็นสำคัญของเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในตัวอย่างเรียนอย่างเป็นระบบ หากยังเป็นวิธีกระตุ้นให้ผู้เรียนไปค้นคว้าเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องมาเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การใช้สัมมนาในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมจีนในแบบเรียนถือเป็นลักษณะเด่นของแบบเรียนภาษาไทยชุด BFSU และการใช้สัมมนาในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทยเป็นลักษณะเด่นของแบบเรียนภาษาไทยชุด YMU ผู้สร้างแบบเรียนไม่เพียงแต่ใช้แบบฝึกหัดสัมมนาทบทวนเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในตัวอย่างอ่านเท่านั้น หากยังพยายามใช้แบบฝึกหัดสัมมนาในการเชื่อมเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมกับสังคมและพยายามชวนให้ผู้เรียนนำเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไปประยุกต์ใช้ในสังคม เช่น การเสนอความเห็นต่อการประชุมสภาในมุมมองผู้แทนประชาชน การประเมินภาพรวมของทรัพยากรด้านการเกษตรในมุมมองเกษตรกรไทย การประเมินสนธิสัญญาเบาว์ริงในมุมมองชาวไทย

1.2.7 การนำเสนอผ่านการโยงเส้น ผลการวิจัยพบว่า มีตัวอย่างแบบฝึกหัดลากเส้นไม่มากนักในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมพบ 1 ตัวอย่างการนำเสนอสำนวนไทยและสำนวนจีนผ่านแบบฝึกหัดลากเส้นในแบบเรียนภาษาไทยชุด BFSU คือ “ขีดเส้นโยงสำนวนไทยกับสำนวนจีนที่มีความหมายใกล้เคียงกัน” ผู้สร้างแบบเรียนได้ใช้วิธีนี้ในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมจีน และเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทยพร้อมกัน ซึ่งผู้เรียนต้องทำความเข้าใจความหมายของสำนวนทั้งสองภาษาก่อนถึงทำแบบฝึกหัดได้ถูกต้อง

1.3 การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านบทอ่านประกอบ

ผู้วิจัยพบว่า มีบทอ่านประกอบปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยทั้ง 3 ชุด เว้นแต่แบบเรียนภาษาไทยชุด BFSU บทอ่านเสริมที่นำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1.3.1 บทอ่านประกอบประเภทวรรณกรรม การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านบทอ่านเสริมประเภทวรรณกรรมจะเป็นการนำเสนอโดยทางอ้อม ซึ่งเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมจะแฝงอยู่ในเนื้อหาของวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น ผู้สร้างแบบเรียนได้นำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทย (วันสำคัญทางศาสนา) ผ่านเนื้อหาของนิทานในบทอ่านเสริม ยังได้พบว่า ผู้สร้างแบบเรียนยังได้นำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมหลาย ๆ ประเทศผ่านบทอ่านเสริมอีกด้วย เช่น นิทานอีสป (หมาจิ้งจอกกับกา หมาจิ้งจอกกับนกกระสา หนูกับแมว มดง่ามกับนกพิราบ) นิทานพื้นเมืองเอเชีย (กระเจงเจ้าปัญญา กากับหมาจิ้งจอก ช้างเผือก นายสุกกับนายดิบ) นิทานตะวันตก (เจ้าหญิงนิทรา

ซินเดอเรลล่า) เนื้อหาของบทอ่านประกอบในแต่ละบทเรียนจะมีความสัมพันธ์น้อยมากกับบทอ่านหลักในต้นบท ในแบบเรียนภาษาไทยชุด PKU สรุปได้ว่า ผู้สร้างแบบเรียนสอดแทรกเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านบทอ่านประกอบ โดยไม่เน้นความสัมพันธ์กับเนื้อหาหลักของบทเรียน เพราะผู้สร้างจะเน้นพัฒนาทักษะการอ่านของผู้เรียนมากกว่า

1.3.2 บทอ่านเสริมประเภทความรู้ การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านบทอ่านประเภทความรู้เน้นการเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมโดยตรง ซึ่งจะนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมสร้างเป็นบทอ่านเสริมเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจกับวัฒนธรรมนั้น ๆ ให้มากขึ้น การนำเสนอผ่านประเภทความรู้มี 2 วิธี คือ 1) การนำเสนอเชิงกว้างคือ การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่มีน้ำหนัก ลักษณะพอ ๆ กันกับบทอ่านในต้นบทผ่านบทอ่านเสริม เช่น บทเรียนเรื่องแม่น้ำเจ้าพระยา ใช้เรื่องแม่น้ำของจีนเป็นบทอ่านเสริม และ 2) การนำเสนอเชิงลึกคือ การขยายความรู้บทอ่านให้ลึกขึ้นในบทอ่านเสริม เช่น บทเรียนเรื่องครอบครัว จะใช้เรื่องโครงสร้างเครือญาติของครอบครัวไทยเป็นบทอ่านเสริม ทั้งสองวิธีนี้จะพบในการนำเสนอเชิงวัฒนธรรมของบทอ่านเสริมในแบบเรียนภาษาไทยยุคหลัง ๆ

1.4 การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านภาพ

ภาพที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยเป็นสื่อประเภทหนึ่งในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมแก่ผู้ใช้แบบเรียน ภาพที่นำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในแบบเรียนภาษาไทยส่วนมากจะเป็นภาพหน้าปกแบบเรียน แบ่งออกได้เป็น 3 หมู่

1.4.1 การนำเสนอผ่านชุดภาพ ชุดภาพที่นำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่จะพบในหน้าปกของแบบเรียนภาษาไทยชุด BFSU ล้วนเป็นภาพวาดฝาผนังที่เกี่ยวกับพุทธนิยามหายานจากถ้ำโม้แกแห่งตุนหวง มณฑลกวางตุ้ง ชุดภาพประกอบด้วย “วงรีศมีบริเวณพระเศียร” ที่เป็นสัญลักษณ์แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า “ลวดลายเพ็ชเชียน” หรือ “ลายเพ็ชเชียน” ที่แปลว่า ลายที่มีลักษณะเมฆหมอกล้อมรอบตัวนางฟ้า และภาพกินรีที่มีลักษณะสวมเครื่องแต่งกายแบบเทวดาไทย เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่นำเสนอผ่านชุดภาพหลากหลายมาก มีทั้งวัฒนธรรมจีนที่ผสมผสานวัฒนธรรมทางพุทธ (อินเดีย) วัฒนธรรมจีน (ภาคกลางของจีน) และวัฒนธรรมดินแดนตะวันตก (ประเทศต่าง ๆ ทางตะวันตกของจีน) และวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดู และศาสนาพุทธในอินเดีย

1.4.2 การนำเสนอผ่านภาพทิวทัศน์ ในหน้าปกของแบบเรียนภาษาไทยชุด PKU และ GUFs มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทยผ่านภาพโบราณสถาน 3 กลุ่ม และภาพวิถีชาวทะเล 1 กลุ่ม อันได้แก่ 1) เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวัดพระแก้วเป็นเนื้อหาส่วนใหญ่ ซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับเจดีย์ยอดทรงลังกา และฐานย่อมุมไม้สิบสอง ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมไทยอย่างหนึ่งในการก่อสร้างฐานเจดีย์ จากภาพหน้าปกของหนังสือเรียนภาษาไทยเล่ม 4 และมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับพญายักษ์ผู้ใหญ่ถือกระบองใหญ่ที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาพระแก้วมรกตในโบสถ์จากภาพหน้าปกหนังสือเรียนภาษาไทยเล่ม 3 ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพญายักษ์ในรามเกียรติ์ที่กลับมาเป็นผู้ใช้พิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนา 2) เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเจดีย์ทรงลังกาสามองค์ในวัดพระศรีสรรเพชญ์สมัยกรุงศรีอยุธยาจากหน้าปกหนังสือเรียนภาษาไทย เล่ม 1 ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่า วัดทั้งสองที่ผู้สร้างแบบเรียนนำเสนอผ่านภาพหน้าปกล้วนเป็นวัดที่ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา เป็นวัดสำหรับพระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ ตามโบราณราชประเพณี 3) เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวกับพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพย์อาสน์ในพระราชวังบางปะอินจากภาษาไทยพื้นฐานเล่ม 1 เป็นการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทยผสมผสานกับสถาปัตยกรรมตะวันตก ซึ่งเป็นผลการกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมโบราณกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ และ 4) การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทยผ่านภาพวิถีชาวทะเล

จากภาพเรือบนหน้าปกของ “ภาษาไทยพื้นฐานเล่ม 4” คือ เรือหัวโทง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาภาคใต้ที่ออกแบบเรือจากรูปลากระโทงแทง หรือปลากะโทงร่ม

1.4.3 การนำเสนอผ่านภาพสิ่งของ ภาพสิ่งของส่วนมากปรากฏในหน้าปกของแบบเรียนภาษาไทยชุด YMU และ “ภาษาไทยขั้นสูง” ในแบบเรียนภาษาไทย ชุด GUF5 เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่นำเสนอผ่านภาพหน้าปกมี 5 อย่าง อันได้แก่ 1) การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับช้างผ่านภาพช้างในหน้าปกหนังสือเรียนภาษาไทยเล่ม 1-3 ช้างเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองชนชาติไทยแต่อดีต และเป็นสัตว์สำคัญของท้องถิ่นยาวนาน โดยเฉพาะเมืองสิบสองปันนา ซึ่งเป็นสัตว์ที่ผู้เรียนชาวยุทธรู้จักและคุ้นเคยกันมาก ผู้วิจัยเห็นว่าผู้สร้างแบบเรียนนำภาพช้างเสนอผ่านหน้าปกเป็นวิธีที่วิธีหนึ่งในการดึงดูดความสนใจของผู้เรียนที่มีต่อเนื้อหาแบบเรียนภาษาไทย 2) การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศิลปะการแสดงฟ้อนระบำไทยผ่านภาพคนที่แต่งกายชุดไทยกำลังเต้นรำวงในแบบเรียนภาษาไทยพื้นฐานเล่ม 1 3) การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมด้านศิลปะการต่อสู้ผ่านภาพการชกมวยไทยของสองคนที่แต่งกายด้วยชุดนักมวยไทยจากหน้าปกแบบเรียนภาษาไทยพื้นฐานเล่ม 1 4) การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีลอยกระทงผ่านภาพการประดิษฐ์กระทงจากหน้าปกแบบเรียนภาษาไทยพื้นฐานเล่ม 3 และ 5) การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมด้านกลุ่มคน (ครู) ผ่านภาพดอกกล้วยไม้จาก “ภาษาไทยขั้นสูง” ชุด GUF5

1.5 การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านข้อสังเกตในบทเรียน การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านข้อสังเกตเป็นวิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมแบบเชิงลึก ซึ่งการขยายเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมให้ละเอียดขึ้นผู้สร้างแบบเรียนจะปรับปรุงวิธีนำเสนอตามความสามารถการใช้ภาษาของผู้เรียน เมื่อผู้เรียนอ่านภาษา ผู้สร้างจะนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านข้อสังเกตด้วยภาษาของผู้เรียน เมื่อความสามารถการใช้ภาษาของผู้เรียนแข็งแรงขึ้น ผู้สร้างแบบเรียนจะนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านข้อสังเกตด้วยภาษาเป้าหมายของผู้เรียน สำหรับเนื้อหาที่นำเสนอผ่านข้อสังเกตจะเป็นเนื้อหาเสริมของบทเรียน ไม่ว่าแบบเรียนชุดไหนก็ตาม ผู้สร้างแบบเรียนได้ใช้ข้อสังเกตเป็นพื้นที่สำคัญในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอยู่ตลอด

1.6 การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านทิปส์ (tips) การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่าน tips เป็นวิธีการนำเสนอเด่นของแบบเรียนภาษาไทยชุด GUF5 เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่นำเสนอผ่านทิปส์ คือ สำนวนไทยพร้อมคำแปลภาษาจีน สำนวนไทยที่นำเสนอผ่าน tips ไม่มีความสัมพันธ์กับบทอ่านในต้นบทเรียน แต่ปรากฏในทุกบทเรียน บทละ 1 สำนวน จำนวน 30 บท ผู้สร้างแบบเรียนเน้นถ่ายทอดสำนวนไทยให้กับผู้เรียนอย่างค่อยเป็นค่อยไป จะเสียเวลาผู้เรียนไม่มากนักในการท่องจำ วิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านทิปส์ในแบบเรียนภาษาไทยชุด GUF5 ถือเป็นวิธีเรียบง่ายและวิธีสร้างสรรค์ในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรม

2. ลักษณะการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรม

การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของแบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีนมี 4 ลักษณะดังนี้

2.1 วิธีการนำเสนอมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ยุคแรก (ปลายทศวรรษ 1980 และต้นทศวรรษ 1990) เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทยที่นำเสนอผ่านบทอ่านแบบขัดแจ้งยังมีน้อยมาก ส่วนมากนำเสนอผ่านบทอ่านแบบซ่อนเร้น เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมจะซ่อนเร้นในบทอ่าน เช่น การนำเสนอประเพณีในวันสำคัญต่าง ๆ ของคนไทย ในผลงานของพรรณพิมล คชะสุตที่สร้างเป็นบทอ่านเสริม เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมค่อย ๆ ปรากฏชัดขึ้นในแบบเรียนภาษาไทย โดยเฉพาะเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทย เช่น การนำเสนอ “เมืองพุทธ” ผ่านการแนะนำประวัติความเป็นมาของศาสนาพุทธในเมืองไทย ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตคนไทย และ

การกราบไหว้พระโดยตรง (บทที่ 8 ภาษาไทยพื้นฐานเล่ม 2 ชุด YMU) จากตัวอย่างเห็นได้ชัดว่า ผู้สร้างนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอย่างละเอียดและชัดเจนมาก อันที่จริงผู้สร้างแบบเรียนใช้วิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมแบบชัดเจนตลอดทั้งชุด (แบบเรียนภาษาไทย ชุด YMU) และมีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมแต่ละประเภทอย่างละเอียดมากผ่านบทอ่านและบทอ่านเสริม ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าวิธีนำเสนอจากการนำเสนอแบบซ่อนเร้นในอดีตค่อย ๆ กลายเป็นการนำเสนอแบบชัดเจนในแบบเรียนภาษาไทยปัจจุบัน

2.2 วิธีการนำเสนอมีความแตกต่างกันในแบบเรียนภาษาไทยต่างระดับ แบบเรียนภาษาไทยแต่ละชุดจะประกอบด้วยแบบเรียนภาษาไทยขั้นต้น และแบบเรียนภาษาไทยชั้นกลาง (บางชุดมีแบบเรียนภาษาไทยขั้นสูง) แบบเรียนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนแต่ละระดับจะใช้วิธีนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน แบบเรียนภาษาไทยขั้นต้นจะเน้นทักษะการสะกดเสียงและการใช้ภาษา มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมน้อยมาก แม้มีการสอดแทรกเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไว้บ้างก็จะเป็นการนำเสนอแบบชัดเจนเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจกับบทเรียนง่ายขึ้น เช่น การนำเสนออาหารไทยบางอย่างผ่านบทสนทนา (ภาษาไทยพื้นฐาน เล่ม 1-2) เมื่อเข้าสู่แบบเรียนภาษาไทยชั้นกลางหรือขั้นสูง (ชุด GUF5) ผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมมากขึ้น ผู้สร้างส่วนมากจะมีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมแบบชัดเจนน้อยลง และแฝงเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมต่าง ๆ ในวรรณกรรมเพื่อให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ เช่น มีการนำเสนอชนชั้นสังคมไทยผ่านนวนิยายเรื่อง เขาชื่อกานต์ (บทที่ 21 ภาษาไทยขั้นสูง ชุด GUF5) สรุปได้ว่า ผู้วิจัยจะเลือกใช้วิธีการนำเสนอตามลักษณะของแบบเรียนเพื่อให้เหมาะกับลำดับขั้นของผู้เรียน ซึ่งผู้สร้างจะเน้นวิธีนำเสนอแบบชัดเจนในแบบเรียนภาษาไทยขั้นต้น และเน้นวิธีการนำเสนอแบบซ่อนเร้นในแบบเรียนภาษาไทยชั้นกลางและขั้นสูง

2.3 วิธีการนำเสนอมีการเปลี่ยนแปลงตามประเภทเนื้อหา แบบเรียนภาษาไทยชุด BFSU และชุด PKU สร้างขึ้นในตอนปลายศตวรรษที่ 20 เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่นำเสนอในบทอ่านส่วนมากเป็นเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมจีน เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทยส่วนมากจะนำเสนอผ่านบทอ่านเสริม โดยเฉพาะบทเรียนภาษาไทยชุด BFSU เช่น ในแบบเรียนภาษาไทย เล่ม 4 ชุด BFSU ประกอบด้วยบทเรียน 10 บท ในนั้น 8 บทจะนำเสนอวัฒนธรรมจีนผ่านบทอ่าน เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทยมีมากขึ้นเป็นกระแสในแบบเรียนภาษาไทยเมื่อสองประเทศมีการติดต่อร่วมมือกันมากขึ้นในศตวรรษที่ 21 ลักษณะการนำเสนอยุคนี้จะตรงกันข้ามกับยุคแรกคือ บทอ่านจะเป็นพื้นที่หลักของการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทย และเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมจีนจะได้รับการนำเสนอในบทอ่านเสริม เช่น ภาษาไทยพื้นฐาน เล่ม 2 ชุด YMU ประกอบด้วยบทเรียนจำนวน 29 บท ล้วนได้นำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทยผ่านบทอ่าน นอกจากนี้แล้ว แม้มีการใช้วิธีการนำเสนอแบบซ่อนเร้นและวิธีการนำเสนอแบบชัดเจนในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมไทย แต่ได้พบเพียงวิธีการนำเสนอแบบชัดเจน ในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมจีนในทุกแห่งของแบบเรียน และใช้วิธีการนำเสนอแบบซ่อนเร้นในการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมประเทศอื่น ๆ เช่น ผู้สร้างแบบเรียนแฝงประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศส ใน “บทเรียนบทสุดท้าย”

2.4 การนำเสนอมีความเป็นระบบมากขึ้น ผู้วิจัยพบว่า ในแบบเรียนภาษาไทยยุคแรก บทเรียนส่วนมากจะนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมแบบโดดเดี่ยวในแต่ละบท ซึ่งบทหน้ากับบทหลังจะไม่มีความสัมพันธ์กัน และบทอ่านหลักกับบทอ่านเสริมก็จะเป็นคนละสาระ โดยเฉพาะแบบเรียนภาษาไทยชุด PKU เช่น ไม่ว่าบทเรียนจะเป็นหัวข้อใด ล้วนใช้แต่เนื้อหาที่ตัดจากนิทาน เรื่องเล่า มาแนะนำเป็นบทอ่านเสริม แต่เมื่อเข้าสู่แบบเรียนภาษาไทยยุคใหม่ทั้งสองชุด จะพบว่า ผู้สร้างแบบเรียนจะนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมเป็นระบบขึ้น ซึ่งเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทหน้ากับบทหลังจะมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น (เช่น บทหน้านำเสนอวิถีชีวิตริมน้ำชาวจีน บทหลังนำเสนอวิถีชีวิตริมน้ำชาชาวไทย) บทอ่านเสริมจะมีเนื้อหาสอดคล้องกันกับบทอ่าน (เช่น

บทอ่านนำเสนอครอบครัวไทย บทอ่านเสริมนำเสนอโครงสร้างคำเรียกญาติภาษาไทย) และการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมเป็นหมวดหมู่ เช่น บทที่ 7-9 ในแบบเรียนภาษาไทยชั้นสูง ชุด GUF5 ถือเป็นบทเรียนหมู่หมวดเดียวกัน ซึ่งเป็นหน่วยบทเรียนที่นำเสนอปัญหาสังคมทั้งหมด

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้พบว่า วิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในแบบเรียนภาษาไทยมีความหลากหลายมาก ด้านรูปแบบการนำเสนอมี 6 รูปแบบ คือ การนำเสนอผ่านบทเรียน การนำเสนอผ่านแบบฝึกหัด การนำเสนอผ่านภาพ การนำเสนอผ่านข้อสังเกต การนำเสนอผ่านบทอ่านเสริม และการนำเสนอผ่านทิปส์ ซึ่งมีการนำเสนอผ่านทุกองค์ประกอบของบทเรียน แต่แต่ละรูปแบบยังได้ใช้วิธีนำเสนอแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศรัญญา วาหารักษ์ (2558, หน้า 12-13) ใน 2 วิธีนำเสนอคือ การนำเสนอผ่านตัวบท และการนำเสนอผ่านภาพประกอบ นอกจากนี้ยังมีผลการวิจัยบางประการสอดคล้องกับผลการวิจัยด้านกลวิธีการนำเสนอวัฒนธรรมในแบบเรียนภาษาอังกฤษมัธยมศึกษาตอนปลายของ Zhang and Li (2022, pp. 10-11) ที่ว่า การนำเสนอวัฒนธรรมผ่านบทเรียนมากที่สุด และมีการนำเสนอผ่านมมวัฒนธรรม ภาพประกอบ แบบฝึกหัด หรือกิจกรรม แต่ผลการวิจัยครั้งนี้ยังพบอีก 3 วิธี คือ การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมผ่านข้อสังเกต บทอ่านเสริมและทิปส์ ทั้งนี้สรุปได้ว่าการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่นำเสนอผ่านองค์ประกอบของบทเรียนครบกว่านักวิจัยผู้อื่นหวังจะให้ให้นักวิจัยผู้อื่นได้พบวิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในมมอื่น

การวิจัยครั้งนี้พบว่า วิธีการนำเสนอที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยมี 3 หมวดหลัก ได้แก่ 1) การนำเสนอแบบชัดแจ้ง (โดยตรง) และการนำเสนอแบบซ่อนเร้น (โดยทางอ้อม) 2) การนำเสนอเชิงลึกและการนำเสนอเชิงกว้าง และ 3) การนำเสนอแบบโดดเดี่ยว (เป็นบท) และการนำเสนอแบบเป็นระบบ (เป็นหน่วย) ซึ่งมีการวิจัยบางประการได้สอดคล้องกับผลการวิจัยด้านการศึกษารูปแบบการนำเสนอเนื้อหาในแบบเรียนภาษาจีนสำหรับชาวต่างประเทศในระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมาของ Zhou, Zhang, Sun, and Wu (2018, p. 76) ที่ว่าการนำเสนอเนื้อหาเป็นบท ซึ่งส่วนมากจะพบในแบบเรียนภาษาจีนสำหรับผู้ใหญ่ และการนำเสนอเนื้อหาเป็นหน่วย ซึ่งส่วนมากจะพบในแบบเรียนภาษาจีนสำหรับเด็กต่างชาติ นอกจากนี้แล้ว ยังได้พบผลการวิจัยด้านการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมจีนในแบบเรียนภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาชาวจีนระดับอุดมศึกษาของ Zhang and Yu (2020, p. 45) ที่กล่าวว่า แบบเรียนภาษาอังกฤษจะเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมจีนโดยอ้อม (แบบซ่อนเร้น) เป็นหลัก ส่วนมากจะนำเสนอผ่านแบบฝึกหัด ซึ่งจะแตกต่างกันกับผลการวิจัยครั้งนี้ที่พบว่า ในแบบเรียนภาษาไทยจะเน้นการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมจีนโดยตรง (แบบชัดแจ้ง) เป็นหลัก ทั้งในบทอ่านของแบบเรียนภาษาไทยยุคแรก และบทอ่านเสริมของแบบเรียนภาษาไทยยุคใหม่ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะแบบเรียนภาษาไทย แบบเรียนภาษาจีน หรือแบบเรียนภาษาอังกฤษ แม้จะเป็นแบบเรียนภาษาสำหรับชาวต่างประเทศและสร้างด้วยชาวจีนก็จริง แต่เมื่อตัวแปรเปลี่ยนไป ผลก็จะเปลี่ยนตาม แต่นอกเหนือจากวิธีการนำเสนอที่นักวิจัยทั้งสองกลุ่มได้พบแล้ว ผู้วิจัยยังได้พบวิธีการนำเสนออีก 1 หมวดที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยด้านนี้ในอนาคตได้คือ การนำเสนอเชิงลึก และการนำเสนอเชิงกว้าง ซึ่งถือเป็นผลการวิจัยสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้พบกลวิธี และลักษณะการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของแบบเรียนภาษาไทยในแต่ละยุคสมัย กลวิธีการนำเสนอเนื้อหามีความหลากหลายมาก ผู้ที่มีความสนใจจะสร้างแบบเรียนด้านภาษา

สามารถนำกลวิธีต่าง ๆ ไปปรับใช้ได้ทั้งในด้านการออกแบบบทเรียน แบบฝึกหัด และองค์ประกอบอื่นของแบบเรียน อนึ่ง ผลการวิจัยครั้งนี้จะเปิดมุมมองใหม่ให้กับองค์กร หรือผู้ประเมินเนื้อหาแบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ระหว่างที่ผู้วิจัยวิเคราะห์การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในแบบเรียนภาษาไทยในประเทศจีน ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมในมุมมองแหล่งที่มา ประเภทของเนื้อหา กลวิธีการนำเสนอ และลักษณะการนำเสนอมาแล้ว แต่ยังมีหลายประเด็นน่าสนใจที่ยังสามารถศึกษาต่อได้ คือ

1. ศึกษากลไกการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรม (ผ่านการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ)
2. ศึกษาอุดมคติในเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของแบบเรียนภาษาไทย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุซงกีนิพนธ์ เรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของแบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้สมบูรณ์ที่สุดทางคุณค่าวิชาการ

รายการอ้างอิง

- ตรึงตา แผลมสมุทร. (2556). *การสร้างหนังสือเรียนภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับนักศึกษาต่างชาติ*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- นินิ เอียวศรีวงศ์. (2538). *ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐและรูปการจิตสำนึก*. มติชน.
- วันเพ็ญ สกุกทอง. (2552). *การสร้างแบบเรียนเรื่องพญชงษะไทยสำหรับชาวต่างชาติ*. [สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].
- สุนีย์ ลีลาพรพิณี. (2561). การวิเคราะห์เปรียบเทียบด้านรูปแบบและเนื้อหาที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีน. *วรรณวิทัศน์*, 18, 185-210.
- สุริย์รัตน์ บำรุงสุข. (2551). ข้อสังเกตหนังสือเรียนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศที่ผู้เขียนเป็นชาวต่างชาติ. *วารสารภาษาและวัฒนธรรมไทย*, 2(3), 61-78.
- ศรัณญา วาหารักษ์. (2558). *การนำเสนอวัฒนธรรมในหนังสือเรียนภาษาอังกฤษชั้นเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและการรับรู้ของครู*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์].
- อัมพร พงษ์ธา. (2518). *การวิเคราะห์แบบเรียนภาษาไทยสำหรับผู้เริ่มเรียนชาวต่างประเทศ*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- Chen, X. (2012). *แบบเรียนการสอนวัฒนธรรมไทย 4 ภาคสำหรับนักศึกษาจีน*. [สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].
- Gu, L. (2022). 大学英语教材中的文化呈现研究——以《新视野大学英语读写教程》为例 [A study on cultural presentation in college English textbooks: New horizon English course (reading and writing)]. *English Square*, (23), 114-117.

- Li, J. และพัชรินทร์ บุรณะกร. (2022). ประวัติ พัฒนาการของแบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีน. ใน Jonathan Rante Carreon (บรรณาธิการ), *การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 9* (หน้า 703-716). มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- Liao, Y. (2008). 基础泰语1 [ภาษาไทยพื้นฐาน 1]. Guangdong World Book.
- Lin, X., & Huang, J. (2012). 基础泰语4 [ภาษาไทยพื้นฐาน 4]. Guangdong World Book.
- Liu, P., & Xue, Y. (2022). 推行国家统编教材的法理和依据 [Jurisprudential basis for implementing national unified textbooks]. *Shanxi Education*, (10), 31-33.
- Ma, Y. (2016). 高校泰语本科教材现状, 问题及对策 [Present situation and problems of Thai teaching material in universities of China and solutions]. *Education and Teaching Research*, 30(8), 95-101.
- Su, Y., & Dong, X. (2021). 我国高校非通用语种专业教材建设的问题与对策 [Problems and countermeasures in the construction of less commonly taught foreign language textbooks in Chinese colleges and universities]. *Foreign Language Education in China*, 4(4), 77-83.
- Zhang, H., & Li, X. (2022). 高中英语教材文化呈现研究 [Cultural representation in senior high school English textbooks]. *Foreign Language Education in China*, (4), 42-52.
- Zhang, H., & Yu, R. (2020). 大学英语教材中华文化呈现研究 [Representation of Chinese culture in China's college English textbooks]. *Foreign Language Education in China*, 3(3), 42-48.
- Zhou, X., Zhang, Z., Sun, R., & Wu, Z. (2018). 国际汉语教材四十年发展概述 [A summary of the development of international Chinese textbooks in the past 40 years]. *International Chinese Language Education*, (4), 76-91.

พลวัตและการรื้อฟื้นความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

The Dynamic and Retrial of Representation of Hae Pha Khuen That Tradition,
Phra Maha That Varamahavihara Temple, Nakhon Si Thammarat

วันพระ สืบสกุลจินดา (Vanpra Seubsakulajinda)¹

พลกฤษณ์ วสีวิวัฒน์ (Phollakrit Waseewivat)²

Received: October 25, 2023

Revised: March 13, 2024

Accepted: May 3, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พลวัตและการรื้อฟื้นความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุได้รับการนิยามความหมายผ่าน “ผ้า” โดยสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้อ้างถึงตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชว่าผ้าที่ใช้เป็นเครื่องพุทธบูชาคือ “พระบรม” ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2520 จึงมีการผลิตผ้าคำอธิบายนี้อย่างแพร่หลาย แต่เมื่อสอบถามตำนานต้นขั้วกลับพบว่า มีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดออกไปจากตำนาน เพื่อให้สอดคล้องกับพิธีการอัญเชิญผ้าพระบรมพระราชทานของทางราชการ ทั้งที่ย้อนแย้งกับพิธีกรรมหลองผ้าของชาวบ้าน รวมถึงการไม่เคยพบ “พระบรม” ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชที่ตกทอดจาก พ.ศ. 1773 หรือปีใดปีหนึ่งเลย คำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับกษัตริย์ในยุคจารีตจึงถือเป็นเพียงการสร้างความชอบธรรมให้การขอพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์

การเติบโตของวงวิชาการด้านวัฒนธรรมศึกษาของจังหวัดนครศรีธรรมราชในช่วงทศวรรษที่ 2510-2520 เป็นบริบทสำคัญที่ทำให้จำเป็นต้องอธิบายอย่างเป็นวิชาการให้กับประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ จนเกิดการซ่อนทับความหมายของผ้าพื้นด้วยพระบรม เบียดขับนิทานท้องถิ่นให้เลือนหายไป ทำให้ชาวบ้านต้องใช้พื้นที่และพิธีกรรมหลองผ้าแยกส่วนออกจากพื้นที่และพิธีการของทางราชการ เป็นการแสดงนัยยะแห่งการได้กลับเพื่อรื้อฟื้นความหมาย

คำสำคัญ: แห่ผ้าขึ้นธาตุ, วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, การรื้อฟื้นความหมาย

Abstract

This article aims to analyze the dynamism and revival of meaning in the tradition of Stupa's Fabric Tarpaulin-carrying Procession (Hae Pha Khuen That in Thai) performed in Wat Phra Maha That Temple, Nakhon Si Thammarat Province. The result is as follows – the tradition has been generally identified since the late 2520 B.E. by focusing on “fabric tarpaulins.” as mentioned in the Southern Thai Cultural Encyclopedia referring to the mythical legend of the

¹ คณะสหวิทยาการและการประกอบการ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Faculty of Multidisciplinary Sciences and Entrepreneurship, Thaksin University

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

great Buddha's relic stupa of Nakhon Si Thammarat, a type of dedicative fabric tarpaulin in Buddhism is the so-called "Phra Bot," an oblong painting cloth. After examining the primitive local narrative, however, some details are adapted to be matched with the provincial government's description of Stupa's Fabric Tarpaulin-carrying Procession even though it gets contradictory with the local meaning of the traditional Stupa's Fabric Tarpaulin Celebration (Long Pha). Phra Bot cloths have not been discovered in Nakhon Si Thammarat Area since 1773 B.E. or earlier. The historical local rulers here seem to be only the establishment of reasonability for requesting tarpaulins from the royals.

Owing to academic expansion in Nakhon Si Thammarat Province itself in the 2510-2520 B.E., it is necessary to re-identify the tradition of Stupa's Fabric Tarpaulin-carrying Procession by using academic evidence and methodology-the overlapping definition of Phra Bot cloths that dissolves the essence of folk narratives, so the local separately perform their own Stupa's Fabric Tarpaulin Celebration to encounter the government's activity and revise the meaning of tradition.

Keywords: Hae Pha Khuen That, Phra Maha That Varamahavihara Temple, The Retrial of Representation

บทนำ

“แห่ผ้าขึ้นธาตุ” เป็นคำใช้เรียกวิถีปฏิบัติของศรัทธาชนผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือ “พระธาตุนคร” อันเป็นปูชนียสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครศรีธรรมราชและภาคใต้ ที่ถือเอาสองวาระทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วาระแรก มาฆบูชา คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 และวาระที่สอง วิสาขบูชา คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เป็นหมุดเวลาเพื่อนัดหมายร่วมกันกระทำการสักการะและถวายเครื่องพุทธบูชาอันประกอบด้วย ผืนผ้า ดอกไม้ รูป และเทียนต่อพระธาตุนคร

วิถีปฏิบัตินี้สืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคนจนกลายเป็นประเพณีที่มีความสำคัญประเพณีหนึ่งประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช เห็นได้จากการให้ความสำคัญโดยภาครัฐผ่านการบัญญัติไว้เป็นแผนปฏิบัติการประจำหน่วยงานส่วนภูมิภาคของจังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น จังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดและสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นต้น รวมถึงภาครัฐวิสาหกิจอย่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีแผนปฏิบัติการในรูปแบบการส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์

ในส่วนชาวบ้าน ประเพณีนี้ถือเป็นบุญใหญ่ประจำปี ศรัทธาชนจะรวมกลุ่มกันละแวกบ้าน ไกล่เรื่อนเคียงและหรือชุมชนใกล้เคียง มีทั้งการร่วมเดินทางกันไปตามวาระที่กำหนดและพักค้างแรมที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร รวมถึงวัดบริวารโดยรอบก่อนแห่ผ้าขึ้นธาตุ ในปี พ.ศ. 2566 ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร หน่วยงานภาครัฐจัดให้มีการสมโภชพระบฏพระราชนาน ส่วนวัดหน้าพระบรมธาตุซึ่งเป็นวัดที่อยู่ฝั่งตรงกันข้ามในด้านทิศตะวันออก จะมีการสมโภชผ้าของศรัทธาชนที่มาจากทั่วทุกสารทิศ เรียกค่านี้นั้นว่า “คีนหลงผ้า” คือ ค่านี้นี้ที่มีการสมโภชผ้าในฐานะเครื่องพุทธบูชาซึ่งจะใช้แห่เข้าไปห่มถวายพระธาตุนครในวันรุ่งขึ้น

เมื่อถึงเช้าวันแห่ผ้าขึ้นธาตุ ขบวนผ้าของศรัทธาชนจะตั้งแห่กันตั้งแต่เช้ามีดแม้พระอาทิตย์จะยังไม่ขึ้น โดยมากจะเวียนขวาเป็นทักษิณาวรรตก่อนหนึ่งหรือสามรอบ แล้วจึงถวายเป็นพุทธบูชาด้วยการโอบรอบฐานพระธาตุนครหรือพระเจดีย์บิหารซึ่งประดิษฐานอยู่รายรอบพระธาตุนครไว้ ส่วนพระบฏพระราชทานของภาครัฐ หัวหน้าส่วนราชการระดับภูมิภาคจะเป็นผู้เชิญขึ้นโอบรอบฐานพระธาตุนคร แต่จะกระทำในช่วงเวลาเย็นหลังจากเสร็จสิ้นพิธีการแล้ว

คำว่า “แห่ผ้าขึ้นธาตุ” เป็นคำที่แสดงให้เห็นวิธีการสักการบูชาของศรัทธาชนที่ปฏิบัติต่อพระธาตุนครอย่างชัดเจนผ่านผืนผ้า ดังนั้น “ผ้า” ซึ่งเป็นเครื่องพุทธบูชาจึงถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของประเพณีนี้ ดังที่เฉลิม จิตรามาศ (สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566) เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้ให้ข้อมูลว่า “ชาวนครศรีธรรมราชรวมถึงศรัทธาชนทั่วไปเชื่อว่าพระธาตุนครเป็นสัญลักษณ์แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การที่ได้นำเครื่องสักการะไปถวายประกอบด้วยผืนผ้า ดอกไม้ ธูป เทียน และเครื่องสักการบูชา จึงหมายถึงได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เช่นเดียวกันกับการได้ถวายเครื่องสักการะเหล่านั้น ถือว่าเป็นการถวายไว้เป็นการเฉพาะแต่พระพุทธองค์ คือถวายถึงพระหัตถ์ของพระพุทธองค์โดยตรง โดยเฉพาะผ้าที่มีสีใกล้เคียงกับจีวรที่หมายถึงการถวายผ้าไตรจีวรแต่พระพุทธเจ้า”

ในปัจจุบัน ผ้าที่แห่เข้าสู่พระธาตุนครสามารถแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ ผ้าเขียนสีและผ้าพื้น ซึ่งผ้าทั้งสองชนิดมีสีมาตรฐานเป็นผืนยาว

ผ้าเขียนสีมีการเรียกชื่อเฉพาะว่า “พระบฏ” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า “ผืนผ้าที่มีรูปพระพุทธเจ้า เป็นต้น และแขวนไว้เพื่อบูชา” คำว่า “บฏ” มาจากภาษาบาลีคำว่า “ปฏ” แปลว่า ผ้าทอหรือผืนผ้า ผ้าชนิดนี้ได้มาจากการที่ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาในนามพสกนิกรชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชขอพระราชทานจากพระบรมวงศานุวงศ์ โดยที่พระบฏพระราชทานผืนแรก ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อ พ.ศ. 2530 และอีกผืนเมื่อ พ.ศ. 2549 จากนั้นมีการขอพระราชทานจากพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์อื่น ๆ อีกต่อมา รวมแล้วจังหวัดนครศรีธรรมราชมีพระบฏพระราชทาน 6 ผืน จากพระบรมวงศานุวงศ์ 5 พระองค์ (วิมล คำศรี, 2557) และด้วยเป็นพระบฏที่ได้มาจากการขอพระราชทาน ในภายหลังจึงเรียกผ้ากลุ่มนี้ว่า “พระบฏพระราชทาน”

ผ้าอีกชนิด คือ ผ้าพื้น ส่วนใหญ่เป็นผืนสีเหลือง อาจมีการใช้สีขาวและสีแดงบ้างประปราย ส่วนใหญ่เรียกผ้าพื้นว่า “ผ้า” แต่ผู้ศึกษาเคยพบว่า มีการเรียกผ้าพื้นว่าพระบฏด้วยในบางคนบางคณะ

การเรียกชื่อและลักษณะที่ต่างกันของผืนผ้า รวมถึงการประกอบพิธีการสมโภชผืนผ้าหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “หลองผ้า” ที่มีอาณาบริเวณแยกออกจากกันอย่างชัดเจนระหว่างชาวบ้านและส่วนงานราชการดังกล่าวมาแล้วนี้ ผู้ศึกษาพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นผลมาจากการพยายามค้นหาค่านิยม การเผยแพร่และการตรึงความหมายให้กับ “ผ้า” ของคนแต่ละกลุ่มกระบวนการ “แห่” จึงอาจเป็นการสื่อสารถึงความหมายที่ตนเข้าใจและทรงจำ ในขณะเดียวกัน ต่างกลุ่มต่างแสดงความสับสนที่เกิดจากผลกระทบของความพยายามในการนิยามความหมายเพื่อเคลื่อนเปลี่ยนความทรงจำจากอีกกลุ่มด้วย บทความฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อวิเคราะห์พลวัตและการรื้อฟื้นความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อแสดงให้เห็นพลวัตของการแห่ผ้าขึ้นธาตุในฐานะประเพณี จารีต และธรรมเนียมคลุ้มมั่งคั่งเคลื่อนภายในที่ทำให้ความหมายของแห่ผ้าขึ้นธาตุมีความเป็นพลวัตด้วยการวิเคราะห์จากเอกสารร่วมสมัยเปรียบเทียบกับเอกสารโบราณ และชี้ให้เห็นบริบทที่ทำให้เกิดการรื้อฟื้นความหมายในสังคมร่วมสมัย

ประเพณี จารีต และธรรมเนียม ว่าด้วยการแห่ผ้าขึ้นธาตุ

คำว่า “ประเพณี” จากการทบทวนแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยเฉพาะเรื่องของ อาหมัดอัลซารีย์ มูเก็ม (2559) หัวข้อ “ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบนพื้นที่บ้านจารย์ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์” พบว่า มีการให้ความหมายของคำว่าประเพณีไว้หลากหลาย เช่น เสฐียรโกเศศ อธิบายว่าเป็น ความเป็นไปอันเนื่องด้วยการกระทำหรือดำเนินการอย่างใด ๆ เมื่อประพฤติซ้ำ ๆ อย่างนั้น จนเป็นความเคยชิน ปรีชา พิณทอง ชี้ว่ามาจากศัพท์บาลีสันสกฤตว่า “ปเวณิ” คือ ขนบธรรมเนียมหรือแบบแผน และณรงค์ เส็งประชา อธิบายว่า คือพฤติกรรมของสังคม เป็นการกระทำกิจกรรมทางสังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติ เป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต (อาหมัดอัลซารีย์ มูเก็ม, 2559)

การทบทวนแนวคิดดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษาสามารถสังเคราะห์ลักษณะร่วมว่าด้วยความหมายของคำว่าประเพณีได้โดยสรุปว่า ประเพณี คือ พฤติกรรมของมนุษย์ที่สืบทอดต่อกันมา กับทั้งผู้ศึกษาพิจารณาเห็นข้อสังเกตบางประการว่า นักวิชาการส่วนหนึ่งนิยามความหมายของคำว่าประเพณีไว้คาบเกี่ยวกับคำศัพท์ทางวัฒนธรรมคำอื่น ได้แก่ ปรีชา พิณทอง ที่ชี้ว่ามาจากศัพท์บาลีสันสกฤตว่า “ปเวณิ” แล้วให้ความหมายว่าประเพณี คือ ขนบธรรมเนียมหรือแบบแผน (อาหมัดอัลซารีย์ มูเก็ม, 2559) ทั้งที่ความหมายของ “ขนบ” และ “ธรรมเนียม” ต่างมีเงื่อนไขเฉพาะในการกำหนดเรียกที่แตกต่างกัน รวมถึง ณรงค์ เส็งประชา อธิบายว่า ประเพณีเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ทั้งที่คำว่า “บรรทัดฐาน” ก็มีเงื่อนไขเฉพาะ

การคาบเกี่ยวในลักษณะของการเป็นส่วนขยายซึ่งกันและกันของคำศัพท์ทางวัฒนธรรมเหล่านี้ อาจเป็นที่มาให้เกิดการผสมคำศัพท์ทางวัฒนธรรม เพื่ออธิบายความแตกต่างของประเพณีไว้เป็น 3 ประเภท คือ “จารีตประเพณี” คือ ประเพณีที่มีเรื่องศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง หากผู้ใดฝ่าฝืนถือว่าผิดต้องได้รับโทษ “ขนบประเพณี” คือ ประเพณีที่มีระเบียบแบบแผนตามที่ตั้งศกกำหนดไว้และปฏิบัติสืบทอดกันมา และ “ธรรมเนียมประเพณี” คือ ประเพณีที่เกี่ยวกับเรื่องทั่วไป ไม่มีระเบียบแบบแผนหรือความผิดถูก เป็นแนวปฏิบัติทั่วไปจนเกิดความเคยชิน (อาหมัดอัลซารีย์ มูเก็ม, 2559) ดังจะเห็นว่า เมื่อคำว่า ประเพณี ถูกผสมด้วยคำศัพท์ทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ในที่นี้คือ คำว่า จารีต ขนบ และธรรมเนียมเข้าไป จากความหมายเดิมคือ พฤติกรรมของมนุษย์ที่สืบทอดต่อกันมา นั้น ความหมายของประเพณีจะแคบ ชัดเจนและมีความจำเพาะกว่าเดิมเป็นเรื่อง ๆ ไป ทั้งนี้หากแยกคำที่ผสมจะได้ความหมายซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละคำ ได้แก่ “จารีต” ว่าด้วยศีลธรรม ผิด-ชอบ ชั่ว-ดี “ขนบ” ว่าด้วยระเบียบแบบแผนสังคม และ “ธรรมเนียม” ว่าด้วยแนวปฏิบัติที่เคยชิน

เมื่อใช้แนวคิดเรื่องประเพณีมาพิจารณาการแห่ผ้าขึ้นธาตุในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จะพบว่า การแห่ผ้าขึ้นธาตุ มีความเป็นประเพณีในประเภทขนบประเพณี กล่าวคือ เป็นพฤติกรรมของเจ้าของวัฒนธรรมที่มีการยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ต่างตกลงกันว่าเมื่อถึงวาระสำคัญทางพระพุทธศาสนาในวันเพ็ญเดือนสามและเดือนหกทางจันทรคติแล้ว จะต้องชวนกันนำเครื่องพุทธบูชาอันมีผืนผ้าเป็นหัวใจสำคัญแห่ไปถวายพระธาตุนคร ส่วนที่เป็นขนบคือวาระอันนำไปถวายซึ่งถือเป็นแบบแผนสังคมที่มีกลไกขับเคลื่อนคือพระพุทธศาสนาเป็นฉากหลัง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาส่วนประกอบย่อย ๆ ของการแห่ผ้าขึ้นธาตุแล้ว พบว่า ยังปรากฏพฤติกรรมที่เข้าข่ายคำอธิบายของคำศัพท์วัฒนธรรมคำอื่น ๆ ด้วย เช่น จารีตของการที่จะต้องเชิญผ้าไว้ในที่สูง ห้ามเหยียบย่ำ และธรรมเนียมที่จะต้องเวียนขวากระทำทักษิณาวรรตก่อนการถวาย เป็นต้น

พลวัตทางความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมา เอกสารร่วมสมัยได้นิยาม เผยแพร่ และตีความหมายของ “ผ้า” ที่ใช้เป็นเครื่องพุทธบูชาในพิธีแห่ผ้าขึ้นธาตุว่าเป็น “พระบฏ” แต่เมื่อสอบทวนเอกสารโบราณที่เอกสารร่วมสมัยใช้อ้างอิงแล้วกลับพบว่า คำอธิบายจากเอกสารร่วมสมัย ได้ต่อขยายและปรับเปลี่ยนรายละเอียดของเรื่องเล่าพระบฏออกไปจากเอกสารโบราณ เมื่อ “ผ้า” เป็นหัวใจสำคัญของประเพณีเปลี่ยนรูป จึงส่งผลให้ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุมีความเป็นพลวัต ดังจะได้พรรณนาให้เห็นความแตกต่างว่าด้วยความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุระหว่างเอกสารร่วมสมัยและเอกสารโบราณ และวิเคราะห์แรงกระทำให้เกิดการเคลื่อนเปลี่ยนความหมายดังกล่าว

1. ความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุจากเอกสารร่วมสมัย

ชาวนครศรีธรรมราชรับรู้กันโดยทั่วไปในปัจจุบันว่า “แห่ผ้าขึ้นธาตุ” มีที่มาจากเรื่องเล่าต่อกันมาว่า พระบฏผืนหนึ่งถูกคลื่นซัดขึ้นมาเกยชายหาดบริเวณชายฝั่งปากพนัง ชาวปากพนังนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช หลังจากได้ซักจนสะอาดแล้วเห็นว่าเป็นภาพพุทธประวัติ จึงทรงรับสั่งให้นำขึ้นทูลบูชา พระธาตุนคร นับตั้งแต่นั้นเรื่อยมา กษัตริย์รวมถึงผู้ปกครองเมืองนครศรีธรรมราชทุกยุคทุกสมัยก็จะบูชาพระธาตุนครกันด้วยวิธีนี้ เรียกว่า “แห่ผ้าขึ้นธาตุ”

“แห่ผ้าขึ้นธาตุ” ในความหมายที่รับรู้กันโดยทั่วไปในปัจจุบันจึงหมายถึง การบูชาพระธาตุนครของพระมหากษัตริย์หรือชนชั้นปกครองด้วยพระบฏ ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้ ได้ถูกเผยแพร่อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรในยุคแรก ๆ ผ่านเอกสารร่วมสมัย ได้แก่ บรรดาเอกสารที่ตีพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา โดยเอกสารร่วมสมัยเล่มแรกสุดในบรรดาเอกสารเหล่านั้นคือสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่มที่ 10 ซึ่งมีดิเรก พรตตะเสน เป็นผู้เรียบเรียง

ดิเรก พรตตะเสน อดีตข้าราชการบำนาญกระทรวงคมนาคม การศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีภูมิลำเนาอยู่ ณ ถนนหลังพระบรมธาตุ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็น 1 ใน 221 ผู้เรียบเรียงคำอธิบายให้กับสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 (สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2529) ได้อธิบายที่มาของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุไว้ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 10 คำค้นชื่อ “แห่ผ้าขึ้นธาตุ” หน้า 4135-4136 ว่า

“ประเพณีนี้ สืบมาจากสมัยพระยาศรีธรรมมาโคกราชจันทรภาณุทรงประกอบพระราชพิธีวิสาขสมโภชพระบรมธาตุครั้งแรก หลังจากบูรณะพระเจดีย์องค์เดิมเป็นทรงลังกาสมบูรณ์แล้ว

มีเรื่องปรากฏในตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชว่า ก่อนเริ่มพิธีสมโภชพระบรมธาตุไม่กี่วัน คลื่นได้ซัดผ้าแถบผืนหนึ่งมีลายเขียนเป็นรูปเรื่องราวพุทธประวัติที่เรียกกันว่า “พระบฏ” ขึ้นที่หาดปากพนัง ชาวปากพนังเก็บได้ส่งเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายพญาศรีธรรมโคกราชจันทรภาณุที่เมืองนครศรีธรรมราช เมื่อได้รับแถบผ้าพระบฏ พญาศรีธรรมโคกราชจันทรภาณุก็โปรดให้เจ้าพนักงานซักทำความสะอาดจนหมดจด แต่ลวดลายรูปในผืนผ้ายังเด่นชัดสวยงามมิได้ลบเลือน เมื่อซักเสร็จก็ฝังไว้ในพระราชวังและประกาศหาเจ้าของ

ความปรากฏต่อมาว่า พระบฏเป็นของพุทธศาสนิกชนกลุ่มหนึ่ง เชิญลงเรือรอนแรมมาแต่เมืองอินทปัตถ์ซึ่งอยู่แถวลุ่มแม่น้ำโขงฝั่งเขมร จะนำไปถวายเป็นพุทธบูชาพระทันตธาตุคือ พระเขี้ยวแก้วที่ลังกา แต่เรือถูกมรสุมแตกทำลายลงในทะเลหน้าเมืองนครศรีธรรมราช หัวหน้าพุทธศาสนิกชน

ในกลุ่มจมน้ำตาย เหลือเพียงบริวารรอดขึ้นฝั่งท่าศาลาได้ประมาณ 10 คน ส่วนพระภูกูกคลื่นซัดขึ้นฝั่งปากพนัง

พญาศรีธรรมโศกราชจันทระภานุสดับช้วนนั้นแล้ว ทรงพิจารณาเห็นว่า พระภูกูกซึ่งเจ้าของผู้ทำนั้นตั้งใจนำไปถวายเป็นพุทธรูป ประกอบกับบริวารที่รอดชีวิตมาส่งข่าวยินยอม จึงโปรดให้พุทธศาสนิกชนชาวเมืองจัดเครื่องประโคมแห่แห่นขึ้นห่มองค์เจดีย์พระบรมธาตุ อุทิศส่วนกุศลให้เจ้าของในครั้งวิสาขบูชาสมโภชคราวนั้นด้วย แม้ไม่ใช่พระทันตธาตุตามที่เจ้าของผู้ล่องลับตั้งใจไว้ ก็เป็นพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมเป็นพุทธรูปอย่างเดียวกัน

จากปฐมเหตุดังกล่าวจึงเกิดเป็นภารกิจประจำปีของกษัตริย์ สืบมาถึงเจ้าเมืองกรมการเมืองนครศรีธรรมราชทุกสมัยจะต้องสร้างพระภูกูก จัดให้มีการแห่แห่นพระภูกูกขึ้นห่มโอบอุ้มพระบรมธาตุในเทศกาลวิสาขบูชา ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของพิธีสมโภชพระบรมธาตุทุกปี จนกลายเป็นประเพณีเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองนครศรีธรรมราช เพราะปรากฏว่าประเพณีแห่พระภูกูกขึ้นธาตุไม่มีทำในท้องถิ่นใดทั้งสิ้นในประเทศไทย จะมีพร้อมกันก็เฉพาะสมโภชพระบรมธาตุในท้องถิ่นที่มีเจดีย์พระบรมธาตุเท่านั้น ซึ่งงานสมโภชบางท้องถิ่นก็จัดในเทศกาลต่าง ๆ” (ดิเรก พรตตะเสน, 2529)

ภาพ 1

ขบวนแห่ผ้าขึ้นธาตุ ภาพประกอบการอธิบายคำ “แห่ผ้าขึ้นธาตุ”



หมายเหตุ. จาก “แห่ผ้าขึ้นธาตุ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่มที่ 10, หน้า 4135.

คำอธิบายของดิเรก พรตตะเสน มาพร้อมกับการให้ความหมายเพิ่มเติมต่อประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุไว้อย่างน้อย 4 ประเด็น ได้แก่ 1) แห่ผ้าขึ้นธาตุเป็นประเพณีที่เก่าแก่เริ่มต้นในสมัยพระเจ้าศรีธรรมมาโศกราชถือปฏิบัติติดต่อกันมายาวนาน มีจุดเริ่มต้นที่ชัดเจนตั้งแต่สมัยพระเจ้าศรีธรรมมาโศกราชจันทระภานุสดับช้วนนั้นแล้ว สืบเนื่องมาจากพิธีสมโภชพระธาตุในวาระการบูรณะเสร็จสิ้นสมบูรณ์ มีกำหนดเวลาในการประกอบพิธีที่ชัดเจนแน่นอนคือวันวิสาขบูชา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 2) การแห่ผ้าขึ้นธาตุถือเป็นพระราชพิธีสำคัญประจำปีของเมืองนครศรีธรรมราชที่แม้สถานการณ์ของความเป็นเมืองอันมีพระมหากษัตริย์ปกครองจะคลี่คลายลงเหลือเพียงจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดทำหน้าที่บริหารจัดการแล้วก็ตาม แต่ความสำคัญของการแห่ผ้าขึ้นธาตุในฐานะ “ของสำหรับเมือง” ยังคงดำรงอยู่ 3) ผ้าที่ใช้แห่ขึ้นห่มพระธาตุนครคือ “พระบต” หรือ “พระภูกูก” มีลักษณะเป็นผ้าแถบผืนยาว มีการวาดลวดลายตกแต่งผืนผ้าเป็นฉากตอนในพุทธประวัติของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และ 4) พระภูกูกผืนปฐมเหตุเป็นของชาวเมืองอินทปัตถ์ ลุ่มน้ำโขงฝั่งเขมร มีจุดมุ่งหมายจะไปถวายเป็นพุทธรูปแด่พระทันตธาตุหรือพระเขี้ยวแก้วที่เมืองลังกา แต่มีเหตุให้เรือแตกจนพระภูกูกซัดขึ้นชายหาดปากพนังเมื่อชาวปากพนังนำขึ้นถวายพระเจ้าศรีธรรมมาโศกราชแล้ว ทรงมีรับสั่งให้เชิญขึ้นห่มพระธาตุนครเพราะเห็นว่าเป็นเครื่องหมายแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหมือนกัน

ความหมายทั้งสี่ซึ่งปรากฏอยู่กับคำอธิบายเกี่ยวกับที่มาของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุของดิเรกพรตตะเสน ได้ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องในลักษณะของ “โครงเรื่อง” ว่าด้วย **คณะศรัทธาชนมุ่งหมายนำพระบรมธาตุไปถวายเป็นพุทธบูชาที่เมืองลังกา** แต่ระหว่างการเดินทางเกิดอุบัติเหตุทำให้คลื่นซัดผ้าขึ้นฝั่งปากพญิงชาวปากพญิงนำขึ้นถวายพระศรีธรรมมาโคกราช ทรงรับสั่งให้ชักแล้วถามหาเจ้าของ เมื่อพบเจ้าของและทราบจุดหมายปลายทางที่จะไปของพระบรมธาตุจึงรับสั่งให้แห่ขึ้นถวายพระธาตุนครแทน แต่นั่นมาก็ถือปฏิบัติกันเป็นประเพณี โครงเรื่องทำนองนี้เผยแพร่โดยทั่วไปและถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ทรงจำ รับทราบและยอมรับกันในจังหวัดนครศรีธรรมราช กลายเป็นโครงเรื่องหลักของการอธิบายที่มาของพระบรมธาตุรวมถึงประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุมาอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มต้นตั้งแต่ดิเรกพรตตะเสน ประเดมิเนียมและเผยแพร่ความหมายผ่านสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ คำอธิบายประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุด้วยโครงเรื่องนี้ ถูกใช้งานทันทีในการแห่ผ้าขึ้นธาตุ พ.ศ. 2530 ผ่านแผ่นพับประชาสัมพันธ์ชื่อ “มาฆบูชา กวนข้าวมธุปายาส แห่ผ้าขึ้นธาตุ ถวายราชสักการ” จัดพิมพ์โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ระบุว่า เป็นบทความคัดมาจากศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช อธิบายความว่า

“การแห่ผ้าขึ้นธาตุมีประวัติว่า เมื่อ พ.ศ. 1773 ขณะที่พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชกำลังจะสมโภชพระบรมธาตุอยู่นั้น คลื่นได้ซัดผ้าแถบใหญ่ยาวขึ้นหนึ่งขึ้นที่ชายหาดปากพญิง ชาวปากพญิงจึงเก็บผ้านั้นไปถวายพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช ทรงรับสั่งให้ชักผ้านั้นจนสะอาดแล้วประกาศหาเจ้าของ ได้ความว่า พุทธศาสนิกชนกลุ่มหนึ่งจากเมืองอินทปัตถ์จะเดินทางไปลังกาเพื่อนำไปบูชาพระเชี้ยวแก้วแต่เรือโดนพายุที่ชายฝั่งเมืองนคร มีคนรอดชีวิตราว 10 คน พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชจึงได้โปรดให้นำผ้าพระบรมธาตุขึ้นห่มพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชแทน ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุจึงมีแต่นั้นมา” (องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2530)

แม้คำอธิบายจะหดสั้นลงอาจเพราะด้วยพื้นที่สำหรับจัดทำแผ่นพับมีจำกัดจึงทำได้เพียงสรุปสาระสำคัญตามโครงเรื่องหลัก แต่ยังคงความหมายทั้งสี่ของดิเรกพรตตะเสน ดังได้กล่าวไว้แล้วอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะความหมายแรกคือการเป็นประเพณีที่เก่าแก่เริ่มต้นในสมัยพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช คำอธิบายนี้ได้ชี้ชัดลงไปในปี พ.ศ. 1773 เป็นปีเริ่มต้น เอกสารฉบับนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการนิยามความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุฉบับแรกสุดที่ได้รับการเผยแพร่ในวงกว้าง เพราะแผ่นพับประชาสัมพันธ์สามารถกระจายแจกและเข้าถึงได้ง่ายกว่าสารานุกรม จึงทำให้เอกสารร่วมสมัยฉบับต่อ ๆ มาผลิตซ้ำ ใช้สอยกันอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องจุดเวลาของการเริ่มต้นประเพณี ดังที่ วิมล คำศรี (2557) ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช จัดทำคำอธิบายเกี่ยวกับความเป็นมา ความสำคัญ และคุณค่าของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ไว้ในบทที่ 2 ของหนังสือผ้าพระบรมธาตุพระราชทานปัจจัยและสื่อส่งเสริมสืบสานประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ว่า

“ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุของเมืองนคร เป็นประเพณีที่มีมานานจนยากที่จะยืนยันได้แน่ชัดว่าเริ่มในสมัยใด แต่ตามตำนานของประเพณีนี้มีว่า ในสมัยอาณาจักรศรีวิชัย ราว พ.ศ. 1773 เป็นสมัยที่พระเจ้าสามพี่น้อง คือ พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช พระเจ้าจันทรภาณุ และพระเจ้าพงษาสุระกำลังดำเนินการสมโภชพระธาตุอยู่นั้น คลื่นได้ซัดผ้าแถบใหญ่ยาวขึ้นหนึ่ง ซึ่งมีลายเขียนเรื่องพุทธประวัติ ซึ่งเรียกว่า “พระบรม” ขึ้นที่ชายหาดปากพญิง ก่อนที่จะถึงวันสมโภชพระบรมธาตุไม่นาน ชาวปากพญิงเก็บผ้านั้นไปถวายพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชรับสั่งให้ชักพระบรมจนสะอาด แต่ลายเขียนพุทธประวัติก็ไม่ลบเลือน ยังคงสมบูรณ์ดีทุกประการ จึงรับสั่ง

ให้ประกาศหาเจ้าของ ได้ความว่าชาวพุทธกลุ่มหนึ่ง จำนวน 100 คน จากเมืองหงสาวดี มีฆราวาส อริยพงษ์ เป็นหัวหน้า จะเดินทางไปลังกาเพื่อนำพระบรมธาตุไปบูชาพระพุทธบาทในลังกา แต่โดนพายุที่ชายฝั่งเมืองนคร มีคนรอดชีวิต 10 คน รวมทั้งหัวหน้า

พระเจ้าศรีธรรมราชาทรงพิจารณาเห็นว่า พระบรมธาตุนั้นควรจะนำขึ้นไปห่มพระบรมธาตุเจดีย์ เนื่องในโอกาสสมโภชพระบรมธาตุและเจ้าของพระบรมธาตุซึ่งรอดชีวิตก็ยินดีด้วย เหตุนี้การแห่ผ้าขึ้นธาตุ จึงเป็นประเพณีประจำเมืองนครสืบมาจนทุกวันนี้” (วิมล คำศรี, 2557)

จะเห็นได้ว่า คำอธิบายของวิมล คำศรี มีส่วนขยายเพิ่มเติมให้กับคำอธิบายของดิเรก พรตตะเสน เหมือนที่ปรากฏในแผ่นพับประชาสัมพันธ์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช คือ บ่งบอกจุดเวลาชัดเจนว่าเกิดขึ้น “ในสมัยอาณาจักรศรีวิชัย ราว พ.ศ. 1773” และระบุว่า “เป็นสมัยที่พระเจ้าสามพี่น้อง คือ พระเจ้าศรีธรรมราชา พระเจ้าจันทราภานุ และพระเจ้าพงษาสุระ กำลังดำเนินการสมโภชพระธาตุอยู่” ส่วนนี้ทำให้ความหมายในประเด็นที่หนึ่งของดิเรก พรตตะเสน คือ แห่ผ้าขึ้นธาตุเป็นประเพณีที่เก่าแก่เริ่มต้นในสมัยพระเจ้าศรีธรรมราชา มีรายละเอียดเพิ่มขึ้น มีการบ่งบอกเวลาอย่างชัดเจน จะต่างกันก็แต่เพียง คำอธิบายของวิมล คำศรี ระบุว่า พระบรมธาตุชิ้นนั้นเป็นของ “ชาวพุทธกลุ่มหนึ่งจำนวน 100 คน จากเมืองหงสาวดี มีฆราวาสอริยพงษ์เป็นหัวหน้า” ในขณะที่ ดิเรก พรตตะเสน อธิบายว่าเป็นของชาวอินทปัตถ์ ลุ่มน้ำโขงฝั่งเขมร อย่างไรก็ตามแม้จะมีที่มาจากคนละฝั่งทะเล แต่ก็ยังให้ความหมายได้ว่า “พระบรมธาตุ” เป็นของนอกที่เดินทางเข้ามาถึงเมืองนครศรีธรรมราชก็ด้วยอุปัทวเหตุ

คำอธิบายของวิมล คำศรี ถูกปรับแต่งเล็กน้อยและใช้เป็นเนื้อหาในการอธิบายที่มาของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุในนิตยสารชื่อ “ประเพณีแห่ผ้าพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช” ในงานมานะ มาฆะ มานครฯ 2566 ประเพณีมาฆบูชาแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประจำปี พ.ศ. 2566 ซึ่งออกแบบและผลิตโดยบริษัท บานาน่า พลัส จำกัด มีข้อความว่า

“ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุของเมืองนครเกิดมานานจนยากที่จะยืนยันได้ชัดว่าเกิดขึ้นในสมัยใด แต่ตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ระบุว่า ในราว พ.ศ. 1773 ซึ่งเป็นช่วงที่เจ้าสามพี่น้อง คือ พระเจ้าศรีธรรมราชา พระเจ้าจันทราภานุ และพระเจ้าพงษาสุระ กำลังดำเนินการสมโภชพระธาตุอยู่นั้น คลื่นได้พัดผ้าแถบใหญ่ยาวชิ้นหนึ่งซึ่งมีภาพเขียนเรื่องพุทธประวัติ จึงเรียกว่า “พระบรมธาตุ” มาเกยที่ชายหาดปากพนัง ก่อนหน้าจะถึงวันสมโภชพระบรมธาตุไม่นาน ชาวปากพนัง เก็บผ้านั้นไปถวายพระเจ้าศรีธรรมราชา จึงรับสั่งให้ชักพระบรมธาตุจนสะอาด ได้เห็นลายเขียนพุทธประวัติซึ่งไม่ลบเลือน ยังคงสมบูรณ์ดีทุกประการอยู่ รับสั่งให้ประกาศหาเจ้าของ ได้ความว่า ชาวพุทธกลุ่มหนึ่งจำนวนราว 100 คนจากเมืองอินทปัตถ์ (บางทีว่าเมืองหงษา) มีฆราวาสอริยพงษ์ เป็นหัวหน้าจะเดินทางไปลังกาเพื่อนำไปบูชารอยพระพุทธบาทในลังกา แต่เรือโดนพายุพัดเข้าฝั่งปากพนัง มีคนรอดชีวิต 10 คน รวมทั้งหัวหน้า

พระเจ้าศรีธรรมราชาทรงพิจารณาเห็นว่าพระบรมธาตุควรจะนำขึ้นไปห่มพระบรมธาตุเจดีย์ เนื่องในโอกาสสมโภชพระบรมธาตุซึ่งเจ้าของพระบรมธาตุซึ่งรอดชีวิตก็ยินดีด้วย เหตุนี้ การแห่ผ้าขึ้นธาตุ จึงเกิดขึ้นที่นครศรีธรรมราชตั้งแต่นั้น จนกลายเป็นประเพณีประจำเมืองสืบมาจนทุกวันนี้”

(บานาน่าพลัส, 2566)

จะเห็นได้ว่า คำอธิบายที่มาของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุตามเอกสารร่วมสมัยเหล่านี้ ถูกผลิตซ้ำอย่างมีเอกภาพภายใต้โครงเรื่องเดียวกัน ใช้วิธีตีความหมายผ่านการนิยามไว้ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เผยแพร่ความหมายทั้งในรูปแบบทางการผ่านคำอธิบายเกี่ยวกับความเป็นมา ความสำคัญ และคุณค่าของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ในหนังสือผ้าพระภฏพระราชนาน บทที่ 2 และรูปแบบไม่เป็นทางการผ่านแผ่นพับประชาสัมพันธ์งานแห่ผ้าขึ้นธาตุ พ.ศ. 2530 ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช และป้ายนิทรรศการชื่อ “ประเพณีแห่ผ้าพระภฏถวายพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช” ในงานมานะ มาฆะ มานครฯ 2566 ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาได้ทบทวนเอกสารที่ตีเรก พรตตะเสน และบานาน่าพลัสอ้างอิงถึง “ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช” โดยได้สอบถามเอกสารดังกล่าวจากหนังสือ “ตำนานพระธาตุและตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” ฉบับกรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่พุทธศักราช 2560 พบว่า บัณฑิต ลิวชัยชาญ (2560) อธิบายไว้ในคำชี้แจงว่า “ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช” คือเอกสารฉบับพิมพ์จากต้นฉบับชื่อ “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกลอนสวด” เมื่อปี พ.ศ. 2504 โดยใช้ชื่อว่า “ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช กลอนสวด” พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพพระครูปลัดสง ธรรมโชโต เจ้าอาวาสวัดกระดิงงา และผู้รักษาการแทนเจ้าคณะสงฆ์อำเภอขนอม ณ เมรุวัดกระดิงงา ตำบลขนอม อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2504 (บัณฑิต ลิวชัยชาญ, 2560) ผู้ศึกษาได้พิจารณาจากเอกสารดังกล่าวแล้วไม่ปรากฏเนื้อเรื่องส่วนที่ตีเรก พรตตะเสน อ้างถึง รวมถึงคำว่า “พระภฏ” หรือ “พระบต” ซึ่งเป็นคำสำคัญด้วย ทั้งนี้ผู้ศึกษาเข้าใจว่าเอกสารที่ตีเรก พรตตะเสน ใช้ควรจะเป็น “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเนื่องในงานปลงศพนางเทพนรินทร์ (สงวน อิศรางกูร ณ อยุธยา) พ.ศ. 2471” ซึ่งกรมศิลปากรจัดต้นฉบับของเอกสารดังกล่าวอยู่ในหมวดของเอกสารโบราณตามลักษณะของวัสดุที่ใช้บันทึกและอายุสมัย โดยต่อไปผู้ศึกษาจะเปรียบเทียบเฉพาะสำนวนของดิเรก พรตตะเสน กับเอกสารโบราณเพราะถือว่าเป็นเอกสารร่วมสมัยฉบับแรกสุดที่นิยามความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

2. ความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุจากเอกสารโบราณ

ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเนื่องในงานปลงศพนางเทพนรินทร์ (สงวน อิศรางกูร ณ อยุธยา) พ.ศ. 2471 เป็นเอกสารที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ในฐานะอุปนายกราชบัณฑิตยสภา ทรงสันนิษฐานว่า แต่งขึ้นในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) ด้วยทรงสังเกตว่า ศักราชสุดท้ายที่ระบุในเอกสารดังกล่าวอยู่ในช่วงปลายแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2173-2199) ข้อความส่วนนั้นระบุเหตุการณ์ในศักราช 2197 ว่ามีพระบัตหุโรโปรดให้พระยาภิบาลพลราชเจ้าเมืองตะนาวศรีมาเป็นพระยานนครศรีธรรมราช เดชไชยอภัยพิริยบรากรมพาทู เจ้าพระยานนครศรีธรรมราช (กรมศิลปากร, 2560) ข้อความที่ปรากฏในส่วนท้ายนี้ ผู้ศึกษาพบว่ามีความคล้ายกับที่ปรากฏในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 2 (เดิมเลขที่ 36) ต่างกันเพียงในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 2 ระบุศักราชที่ทรงมีพระบัตหุโรว่าเป็นมหาศักราช 2097

ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก เนื่องในงานปลงศพนางเทพนรินทร์ (สงวน อิศรางกูร ณ อยุธยา) พ.ศ. 2471 เป็นหนังสือกระดาษฝรั่งเขียนเส้นหมึก พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงวินิจฉัยว่า เป็นฉบับที่คัดสำเนามาจากหนังสือเก่า โดยทรงสังเกตจากตัวสะกดและถ้อยคำสำนวน (กรมศิลปากร, 2560) ในขณะที่ยังไม่ปรากฏต้นฉบับ ผู้ศึกษาตั้งข้อสันนิษฐานว่า อาจเป็นฉบับประมวลความจากเอกสารโบราณว่าด้วยเมืองนครศรีธรรมราชแล้วเรียบเรียงเรื่องราวให้ต่อเนื่อง จึงเป็นไปได้ที่ส่วนท้ายของ

พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 2 จะเป็นต้นเค้าให้กับส่วนท้ายของตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก เนื่องในงานปลงศพนางเทพนรินทร์ (สงวน อิศรางกูร ณ อยุธยา) พ.ศ. 2471

การที่ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก เนื่องในงานปลงศพนางเทพ นรินทร์ (สงวน อิศรางกูร ณ อยุธยา) พ.ศ. 2471 คัดลอกพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 2 ในส่วนท้าย แสดงว่าพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 2 เป็นที่น่าเชื่อถืออยู่แล้วในระดับหนึ่ง เมื่อคัดลอกฉบับที่น่าเชื่อถือมา จึงถือว่าฉบับคัดลอกเป็นเอกสารที่มีความน่าเชื่อถือด้วย

พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 2 มีสถานะเป็นเอกสารโบราณ แต่งเป็นร้อยแก้ว ลงบนหนังสือสมุดไทยดำ เส้นดินสอขาว เรียกตามชวามนครศรีธรรมราชว่า “บุตดำ” โดยปัจจุบันเก็บรักษา อยู่ในฐานข้อมูลเอกสารโบราณ จารึก สมุดไทย ตูพระธรรม และคัมภีร์โบราณ กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร จัดอยู่ในหมวดพงศาวดาร หมู่พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 2 รับเข้าในสารบบเมื่อ พ.ศ. 2479 ส่วนที่ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก เนื่องในงานปลงศพนางเทพนรินทร์ (สงวน อิศรางกูร ณ อยุธยา) พ.ศ. 2471 กล่าวถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับพระบฏนั้น ความว่า

“ครั้งนั้นยังมีชาวอริยพงษ์อยู่เมืองหงสาวดีกับคน 100 คน ผัวพระบต (ใช้ “พระบต” ตามเอกสารต้นฉบับ) ไปถวายพระบาทในเมืองลังกา ต้องลมร้ายสำเภาแตกซัดขึ้นปากพน้ำ พระบต ซัดขึ้นปากพน้ำ ชาวปากน้ำพาขึ้นมาถวาย สั่งให้เอาพระบตทางไว้ที่ท้องพระโรง แลฆชาวอริยพงษ์ กับคน 10 คน ซัดขึ้นปากพน้ำ เดินตามริมทะเลมาถึงปากน้ำพระยาน้อย ชาวปากน้ำพาตัวมาเฝ้า ฆชาวเห็นพระบต ฆชาวก็ร้องให้ พญาก็ถามฆชาว ฆชาวก็เล่าความแต่ต้นแรกมานั้น

แลพญาก็ให้แต่งสำเภาให้ฆชาวไปเมืองหงสาวดี นิมนต์พระสงฆ์ ฆชาวก็ลงสำเภาไปนิมนต์ พระสงฆ์มาสองพระองค์ องค์หนึ่งชื่อมหาเปรียญทศศรี องค์หนึ่งชื่อมหาเถรสังฆาญเทพ ฝ่ายนักเรียน ทั้งสองพระองค์มาทำพระธาตุ ลงปูนเสร็จแล้ว พญาให้แต่งสำเภาไปนิมนต์พระสงฆ์เมืองลังกา มาเสกพระมหาธาตุ” (กรมศิลปากร, 2560)

ดังจะเห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบคำอธิบายของดิเรก พรตตะเสน ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ กับข้อความจากต้นฉบับในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก เนื่องในงานปลงศพนางเทพนรินทร์ (สงวน อิศรางกูร ณ อยุธยา) พ.ศ. 2471 จะพบว่า คำอธิบายของดิเรก พรตตะเสน มีส่วนต่อขยาย ออกจากตำนานพระธาตุ กล่าวคือ ตำนานพระธาตุกล่าวถึงเหตุการณ์สุดท้ายที่เกี่ยวข้องกับพระบฏคือเมื่อฆชาวอริยพงษ์เข้าไปเห็นพระบฏแล้วร้องให้ หลังจากนั้นไม่ได้กล่าวถึงพระบฏอีกเลย ในขณะที่คำอธิบายของดิเรก พรตตะเสน กล่าวในลักษณะขยายความต่อจากส่วนที่ตำนานกล่าวว่า “พญาก็ถามฆชาว ฆชาวก็เล่าความแต่ต้นแรกมานั้น” ด้วยคำอธิบายว่า “พญาศรีธรรมโคกราชจันทรภาณุสดับข่าวนั้นแล้ว ทรงพิจารณาเห็นว่า พระบซึ่งเจ้าของผู้ทำนั้นตั้งใจนำไปถวายเป็นพุทธบูชา ประกอบกับบริวารที่รอดชีวิตมาส่งข่าวยินยอม จึงโปรดให้พุทธศาสนิกชนชาวเมืองจัดเครื่องประโคมแห่แห่นขึ้นห่มองค์เจดีย์พระบรมธาตุ อุทิศส่วนกุศลให้เจ้าของในครั้ง วิสาขบูชาสมโภชคราวนั้นด้วย แม้ไม่ใช่พระทันตธาตุตามที่เจ้าของผู้ลวงลับตั้งใจไว้ ก็เป็นพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมเป็นพุทธบูชาอย่างเดียวกัน” (ดิเรก พรตตะเสน, 2529) แสดงว่า ดิเรก พรตตะเสน ต่อขยายเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ส่วนที่กล่าวถึงพระบฏออกไปให้มีส่วนสัมพันธ์กับรูปการณ์ของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุที่กำลังดำเนินอยู่ (ต่อไปผู้ศึกษาจะเรียกว่าอนุภาคพระบฏ ถวายพระบาท) ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงจะไม่วิเคราะห์ความหมายที่ปรากฏผ่านอนุภาคพระบฏถวายพระบาท

เพราะถือว่าไม่ใช่คำอธิบายที่มาของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ แต่จะอธิบายที่มาของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ
สำนวนอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความหมายที่เปลี่ยนแปลงไป

จากข้อมูลและหลักฐานที่ได้แสดงมาทำให้เห็นว่าความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุถูกประกอบ
สร้างขึ้นผ่านคำอธิบายเกี่ยวกับประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นคำอธิบาย
ที่ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 ดังได้กล่าวแล้วว่าเป็นคำอธิบายที่ต่อขยาย
อนุภาคพระบรมฉายาลักษณ์ที่ปรากฏในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก
เนื่องในงานปลงศพนางเทพนรินทร์ (สงวน อิศรางกูร ณ อยุธยา) พ.ศ. 2471 ผู้ศึกษามีความสนใจว่า คำอธิบาย
ที่ว่าด้วยที่มาและต้นกำเนิดเช่นนี้ย่อมมีผลโดยตรงต่อการเคลื่อนเปลี่ยนความหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนัยสำคัญ
ในเชิงคุณค่าที่มีต่อ “ผ้า” อันเป็นของพุทธานุภาพที่เป็นหัวใจหลักของประเพณี จึงพยายามค้นคว้าหาคำอธิบาย
ในทำนองต้นกำเนิดของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาพลวัตที่ทำให้
ความหมายเคลื่อนเปลี่ยน

การรื้อฟื้นความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

หากพิจารณาดังที่ได้พรรณามาแล้วจะพบว่า คำอธิบายจากเอกสารร่วมสมัยเป็นการต่อขยายเพิ่มเติม
จากเอกสารโบราณซึ่งมีเค้ารอยสวมกันได้เพื่อ “หาที่ลง” ให้กับประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ดังนั้น การนิยาม ตรึง
เผยแพร่ และผลิตซ้ำความหมายข้างต้น จึงเสมือนกระบวนการกดทับความหมายดั้งเดิมเอาไว้โดยอัตโนมัติ ยิ่งผลิต
ซ้ำมากเท่าใด ความหมายดั้งเดิมก็จะยิ่งถูกกดทับแน่นมากขึ้นเท่านั้น ผู้ศึกษาจึงใช้ข้อค้นพบนี้เป็นกระตุกสำหรับ
ค้นคว้าข้อมูลทางคติชนวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการแห่ผ้าขึ้นธาตุของศรีธรรมราชและนครศรีธรรมราช เพื่อประโยชน์
ในการวิเคราะห์ว่าการแห่ผ้าขึ้นธาตุมีการให้ความหมายไว้ในสำนวนอื่นด้วยหรือไม่ โดยคนกลุ่มใดบ้าง ซึ่งพบว่า
มีข้อมูลชุดหนึ่งที่น่าจะเป็นความหมายดั้งเดิมของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ที่ถูกนิยามไว้ผ่านเรื่องเล่ามุขปาฐะเกี่ยวกับ
เจดีย์ยักษ์ รายละเอียดมีว่า

“ยักษ์ตนหนึ่งเข้ามายังเมืองนครฯ ต้องการจับคนในเมืองกินเป็นอาหาร ระหว่างนั้นชาวเมือง
กำลังก่อสร้างพระธาตุเจดีย์อยู่ ชาวบ้านได้วิงวอนยักษ์ว่าขอสร้างให้เสร็จก่อน แล้วจะยอมให้กิน
ในตอนนั้นเกิดมีชายผู้หนึ่งนึกพิเรนทร์ ท้าทายยักษ์ให้สร้างเจดีย์แข่งกัน ยักษ์รับปากและ
ลงมือ สร้างเจดีย์ของตนด้วยความเป็นยักษ์ มีพลังกำลังมหาศาลจึงใช้เวลาไม่นานกระทั่งสร้าง
จนจะเสร็จ ชาวเมืองเห็นจนตัวใกล้พ่ายแพ้แก่ยักษ์ จึงคิดอุบายนำผ้าขาวมาห่มเจดีย์ซึ่งภายใน
ทำด้วยโครงไม้ไผ่ ด้วยระยะห่างจากพระธาตุกับเจดีย์ที่ยักษ์สร้างนั้นไกลกัน ทำให้เจดีย์มองเห็นเหมือน
ว่าเจดีย์ของชาวเมืองนั้นเสร็จสมบูรณ์ก่อนตน ด้วยความโกรธ ยักษ์จึงใช้มือทุบยอดเจดีย์ที่กำลังจะ
จะเสร็จจนยอดหัก และวิ่งออกไปจากเมืองด้วยความอับอาย ชัยชนะจึงตกเป็นของชาวเมือง และด้วย
ตำนานเจดีย์ยักษ์ (ยอดด้วน) องค์กรนี้ จึงเกิดประเพณี “แห่ผ้าขึ้น (พระ) ธาตุ (เมืองนคร)” สืบมาจนถึง
ปัจจุบัน” (อาโต้ด, 2566)

อาโต้ด (2566) อธิบายเพิ่มเติมว่า เรื่องเล่ามุขปาฐะนี้มีโครงเรื่องว่าด้วยการสร้างเจดีย์แข่งกันระหว่าง
คนสองกลุ่ม กลุ่มผู้ชนะมักชนะด้วยความฉลาดแกมโกงล่อลวงให้อีกฝ่ายเห็นว่าตนสามารถสร้างเจดีย์เสร็จก่อน
ส่วนอีกฝ่ายเมื่อพ่ายแพ้ก็จะละอายล่าถอยยอมแพ้และจากไป ผู้ชนะก็จะอยู่ครองดินแดนของตนอย่างปกติสุข
ซึ่งโครงเรื่องลักษณะนี้ คล้ายกับตำนานพระธาตุเจดีย์อีกหลายแห่งในอุษาคเนย์ เช่น เจดีย์ภูเพ็ก จังหวัดสกลนคร
ที่เล่าว่ามี การสร้างแข่งกันระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง เจดีย์วัดจ้อยจากัดเขมหล่าน เมืองเมาะลำเลิง รัฐมอธู ประเทศ

เมียนมาร์ เล่าว่าสร้างแข่งกันระหว่างชาวสยามกับชาวมอญ และเจดีย์ภูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เล่าว่าสร้างแข่งกันระหว่างพระมหากษัตริย์กรุงหงสาวดีกับพระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยา

เรื่องเล่าปรัมปราข้างต้น เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปในจังหวัดนครศรีธรรมราชในชื่อ “ตำนานเจดีย์ยักษ์” แต่มักเล่ากันไม่จบ จะยุติเรื่องราวตรงที่เมื่อยักษ์ทำลายเจดีย์จนยอดหักไปแล้วเท่านั้น หรือบ้างก็เล่าต่างไปจากสำนวนที่ยกมาว่ายักษ์ตะจนยอดลอยละลิวไปตกยังบริเวณที่เรียกว่า “ทุ่งหยาม” ฝั่งตะวันออกของเมืองนครศรีธรรมราช การเล่าไปไม่ตลอดนี้เอง ทำให้ต้นกำเนิดของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุของสำนวนนี้ไม่ได้ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง กลายเป็นช่องว่างให้คำอธิบายชุดแรกยึดครองพื้นที่อธิบายต้นกำเนิดของแห่ผ้าขึ้นธาตุเพียงกระแสเดียว

เรื่องเล่ามุขปาฐะเรื่องเจดีย์ยักษ์ของอาโต๊ด เป็นเรื่องเล่าสำนวนเก่าที่นำมาเผยแพร่ใหม่ในสังคมร่วมสมัยผ่านสื่อออนไลน์ โดยเรื่องเล่านี้ได้ถ่ายทอดความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุออกมาอย่างน้อย 4 ความหมาย ได้แก่ 1) แห่ผ้าขึ้นธาตุเป็นประเพณีที่เก่าแก่ตั้งแต่เริ่มก่อสร้างพระธาตุเมืองนคร 2) การแห่ผ้าขึ้นธาตุมีนัยของการยืนยันตัวตนด้านชาว์ปัญญาของชาวนครศรีธรรมราชและการเฉลิมฉลอง 3) ผ้าที่ใช้แห่ขึ้นห่มพระธาตุนครคือผ้าพื้นสีขาวไม่ระบุสัญฐาน และ 4) ผ้าผืนแรกเป็นผ้าพื้น โดยเมื่อเปรียบเทียบระหว่างความหมายจากเรื่องเล่ามุขปาฐะและความหมายจากเอกสารร่วมสมัย จะสามารถสรุปได้ดังตาราง 1

ตาราง 1

การเปรียบเทียบความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

ข้อที่	ความหมายจากเรื่องเล่ามุขปาฐะ	ความหมายจากเอกสารร่วมสมัย
1	แห่ผ้าขึ้นธาตุเป็นประเพณีที่เก่าแก่ตั้งแต่เริ่มก่อสร้างพระธาตุเมืองนคร วันเวลาประกอบพิธีกรรมไม่ระบุ	แห่ผ้าขึ้นธาตุเป็นประเพณีที่เก่าแก่ เริ่มต้นในสมัยพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช มีกำหนดเวลาในการประกอบพิธีที่ชัดเจนแน่นอน คือ วันวิสาขบูชา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6
2	การแห่ผ้าขึ้นธาตุมีนัยของการยืนยันตัวตนด้านชาว์ปัญญาของชาวนครศรีธรรมราชและการเฉลิมฉลอง ผ่านเครื่องพุทธบูชา	การแห่ผ้าขึ้นธาตุถือเป็นพระราชพิธีสำคัญประจำปีของเมืองนครศรีธรรมราช เป็นการถวายราชสักการะ
3	ผ้าที่ใช้แห่ขึ้นห่มพระธาตุนครคือผ้าพื้นสีขาวไม่ระบุสัญฐาน	ผ้าที่ใช้แห่ขึ้นห่มพระธาตุนครคือพระภูม มีสัญฐานเป็นผ้าแถบผืนยาว มีการวาดลวดลายตกแต่งผืนผ้านั้นเป็นฉากตอนในพุทธประวัติของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
4	ผ้าผืนแรกคือผ้าพื้นของชาวพื้นเมืองนครศรีธรรมราชที่มาร่วมสร้างพระธาตุนคร	พระภูมผืนปฐมเหตุเป็นของชาวเมืองอินทปัตถ์ ลุ่มน้ำโขงฝั่งเขมร มีจุดมุ่งหมายจะไปถวายเป็นพุทธบูชา แต่พระทันตธาตุหรือพระเขี้ยวแก้วที่เมืองลังกา

จากตาราง 1 ความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุถูกอธิบายผ่านเรื่องเล่าต้นกำเนิดโดยคน 2 กลุ่มเป็นอย่างน้อย กล่าวคือ **กลุ่มนักวิชาการ** อธิบายว่าประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ เกิดจากการที่คณะศรัทธาชนมุ่งหมายนำพระบรมพุทธรูปไปถวายที่เมืองลังกา แต่ระหว่างการเดินทางเกิดอุบัติเหตุทำให้คลื่นซัดผ้าขึ้นฝั่งปากพนัง ชาวปากพนังนำขึ้นถวายพญาศรีธรรมมาโคกราช พระองค์ทรงรับสั่งให้ชักแล้วถามหาเจ้าของ เมื่อพบเจ้าของและทรงทราบจุดหมายปลายทางของคณะศรัทธาชนแล้วจึงรับสั่งให้ถวายพระธาตุนครแทน แต่นั่นมาก็ถือปฏิบัติกันเป็นประเพณี ในขณะที่**กลุ่มของชาวบ้าน** อธิบายผ่านนิทานสร้างเจดีย์แข่งกับยักษ์ เมื่อเห็นว่าเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำ

ชาวมุขย์ก็ทำอุบายคลุมผ้าขาวขึ้นทับโครงไม้เป็นรูปทรงเจดีย์ เมื่อชนะยักษ์แล้วก็บูชาด้วยวิธีคลุมผ้าอย่างนั้น ต่อมา แน่นอนว่าคำอธิบายของชาวบ้านอาจมีมาก่อนแล้วเป็นเวลายาวนาน แต่ด้วยเป็นคำอธิบายในเชิงปราสาณิทานจึงทำให้ขาดน้ำหนักและความน่าเชื่อถือ ประกอบกับบริบทของจังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งแต่ก่อนทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมา เกิดชุมชนทางวิชาการขึ้นหลายแห่ง ประเพณีสำคัญประจำปีประจำจังหวัดอย่างแห่ผ้าขึ้นธาตุ จึงต้องได้รับการอธิบายในเชิงวิชาการด้วย คำอธิบายของกลุ่มนักวิชาการจึงปรากฏขึ้น

คำอธิบายของกลุ่มนักวิชาการรวมถึงบรรดาเอกสารร่วมสมัยเกิดขึ้นจากบริบททางสังคมวิชาการของจังหวัดนครศรีธรรมราชและภาคใต้ในยุคเฟื่องฟูที่เต็มไปด้วยการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ การเกิดขึ้นของหนังสือรายเดือนชื่อสารานุกรมนครศรีธรรมราชที่มีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่วิทยากร ด้านประเพณี ใน พ.ศ. 2513 การจัดสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2521 และการจัดทำสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ในช่วง พ.ศ. 2525-2527 เหล่านี้ กระตุ้นให้เกิดและมีความจำเป็นที่จะต้องอธิบายอย่างเป็นวิชาการให้กับประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

ขณะเดียวกัน กระบวนการนิยาม เผยแพร่ และตรึงความหมายดังกล่าว ถือเป็นกระบวนการในการช่วงชิงความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุให้เป็นของหน่วยงานภาครัฐ โดยได้ก่อกำหนดความหมายของ “ผ้าพื้น” ของยุคโบราณไว้ด้วย “พระบฏ” ของยุคร่วมสมัยจนทำให้เรื่องเล่า “เจดีย์ยักษ์” อันเป็นเรื่องเล่ามุขปาฐะของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุดั้งเดิมเลื่อนหายไปจากความทรงจำ เกิดความสับสนว่าผ้าพื้นสีเหลืองในมือของศรัทธาชนที่แห่กันมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตาทวดนี้ เรียกว่า “พระบฏ” ด้วยหรือไม่ ความหมายใหม่จากเอกสารร่วมสมัยและการผลิตซ้ำความหมายในรูปแบบพิธีการ พิธีกรรม และกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุของรัฐนำไปสู่การทบทวนและทำความเข้าใจใหม่ ส่งผลโดยตรงต่อการเคลื่อนเปลี่ยนความทรงจำของศรัทธาชน และมีนัยถึงการลดทอนความสำคัญของ “ผ้าพื้น” เครื่องบูชาในมือของศรัทธาชนมาแต่เดิม

ผู้ศึกษาพบว่า ชาวบ้านผู้ถือ “ผ้าพื้น” จะรวมตัวกันทำพิธีกรรมลองผ้า สวดผ้า แยกส่วนออกจากพื้นที่ของทางราชการ โดยก่อนวันแห่ผ้าขึ้นธาตุหนึ่งคืน พื้นที่วัดหน้าพระบรมธาตุจะคราคร่ำไปด้วยผู้คนหลายร้อยคนที่เข้าไปจับจองพักคอย คืนนั้นจะนิมนต์พระสงฆ์สวดสมโภชผ้าที่ต่างนำมาจากทั่วทุกสารทิศ ดังที่ พระเยาว์ ขำเกิด อายุ 63 ปี คนหลังวัดให้ข้อมูลว่า “ทางนี้ไม่เกี่ยวกับทางโน้น เราทำแต่เรา คนมากันมากทุกปี นอนกันเต็มทุกศาลา มาจากสตูลก็มี ชุมพรก็มี เห็นแบบนี้มานานมากแล้ว” (พระเยาว์ ขำเกิด, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2566) การปฏิเสธที่จะไปร่วมพิธีสมโภชผ้าพระบฏพระราชทานโดยจัดพิธีลองผ้าขึ้นเองในพื้นที่ “ฝั่งตรงกันข้าม” ปรากฏการณ์เช่นนี้ ย่อมแสดงนัยยะของการรื้อฟื้นความหมายของ “ผ้าพื้น” ในยุคแรกด้วยการต่อรองเพื่อแสดงออกถึงการสืบทอดวิถีปฏิบัติเช่นในอดีต เป็นการยืนยันความจริงแท้ของการปฏิบัติประเพณี และแสดงความเป็นเจ้าของประเพณีเช่นกัน ไม่ใช่เป็นประเพณีของภาครัฐที่พยายามจัดให้เป็นงานใหญ่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาพบว่าร่องรอยสำคัญที่ชี้ให้เห็นการเคลื่อนเปลี่ยนความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุคือ การกำหนดชื่อเรียกประเพณี ที่แต่เดิมมีชื่อเรียกกันต่อมาเป็นมุขปาฐะอย่างสั้นว่า “แห่ผ้าขึ้นธาตุ” แต่ในปัจจุบันกลับเป็น “ประเพณีแห่ผ้าพระบฏถวายพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช” ดังปรากฏในป้ายนิทรรศการงานมานะ มาฆะ มานครฯ ประเพณีมาฆบูชาแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประจำปี พ.ศ. 2566 ที่กล่าวมาแล้ว

การพยายามค้นหา นิยามและเผยแพร่ความหมายให้กับ “ผ้า” ถือเป็นหัวใจสำคัญของประเพณีนี้ นำไปสู่การทบทวนและทำความเข้าใจใหม่เรื่องผ้า ส่งผลต่อการเคลื่อนเปลี่ยนความทรงจำของศรัทธาชนเกี่ยวกับประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมาว่า ผ้าที่ใช้แห่ดั้งเดิมนั้นต้องเป็นผ้าที่

เรียกว่า “พระบฏ” คือมีลายภาพเขียนพุทธประวัติ จนเป็นที่มาให้มีการกราบบังคมทูลพระบรมวงศานุวงศ์ขอพระราชทานพระบฏเพื่อให้สอดคล้องกับตำนานฉบับที่ตีแรก พรตตะเสน ขยายขึ้นเพิ่มเติมจากตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะการชี้ให้เห็นความสำคัญของประเพณีนี้ว่าเกิดขึ้นโดยพญาศรีธรรมมาโศกราช ซึ่งมีสถานะเป็นกษัตริย์ เป็นข้อความสนับสนุนให้การกราบบังคมทูลขอพระราชทานนั้นเป็นไปได้ด้วยความสมเหตุสมผล

ในขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงตามเอกสารร่วมสมัยว่า ประเพณีนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 1773 นับจนถึงปัจจุบัน มีระยะเวลาล่วงมาแล้วถึง 794 ปี หากแต่ละปีมีการสร้างพระบฏขึ้นปีละ 1 ผืน เท่ากับว่ามีพระบฏแท้เข้ามาถวายพระธาตุเมืองนครแล้ว ไม่น้อยกว่า 794 ผืน แต่ไม่ปรากฏตามข้อสมมติฐานนี้ หมายถึง ในจังหวัดนครศรีธรรมราชไม่เคยมีการค้นพบพระบฏยุคก่อนทศวรรษที่ 2520 เลยแม้แต่สักผืน อีกประเด็นที่น่าสนใจคือ ผ้าแต่ละชนิดสัมพันธ์กับสถานะทางสังคมและตัวตนของผู้เป็นเจ้าของ กล่าวคือ ผ้าพื้น แสดงสถานะทางสังคมในระดับล่าง ได้แก่ ศรัทธาชนทั่วไป ประชาชนทั่วไป มีกระบวนการปรนนิบัติต่อพระธาตุนครอย่างเรียบง่าย ทั้งการแต่งกาย เครื่องพุทธบูชา ไม่เคร่งครัดในระบบระเบียบพิธีการ มีระเบียบทางสังคมเป็นกลไกขับเคลื่อน ในขณะที่ผ้าเขียนหรือพระบฏแสดงสถานะทางสังคมระดับรัฐและราชวงศ์ การปฏิบัติต่อพระบฏซึ่งเป็นของพระราชทานต้องมีหลักเกณฑ์และบทบัญญัติที่เหมาะสม มีระบบระเบียบพิธีการ ขับเคลื่อนและดำเนินการผ่านกลไกของรัฐ

บทสรุป

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในสถานะต้องแสวงหาคคุณค่าและความหมาย เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของประเพณีที่ควรรักษาไว้ ความเกี่ยวข้องกับตำนานพระธาตุและพระนามพระเจ้าศรีธรรมมาโศกราช เป็นกระบวนการสร้างความหมายใหม่ให้กับประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุในช่วงทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมา ผ่านแรงขับเคลื่อนของชุมชนวิชาการด้านศิลปะและวัฒนธรรมภายในจังหวัดนครศรีธรรมราช แน่นอนว่าจะต้องซ้นทับกับส่วนท้ายของตำนานเจดีย์ยักษ์ซึ่งมีความหมายเดิมที่มีอยู่ก่อน การทำความเข้าใจว่าแห่ผ้าขึ้นธาตุมีพลวัตในทางความหมาย ทำให้มองเห็นการซ้นทับกันของความหมายและปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจากความพยายามซ้นทับความหมาย ในขณะเดียวกันทำให้มองเห็นจุดยืนของความหมายเดิมที่พยายามรื้อฟื้นความหมายดั้งเดิมของ “ผ้าพื้น” ผ่านการรักษาพื้นที่และพิธีกรรมแยกส่วนจากพื้นที่และพิธีกรรมของ “พระบฏ” การที่ชาวบ้านไปใช้พื้นที่วัดหน้าพระบรมธาตุ ซึ่งมีตำแหน่งตรงข้ามกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จึงอาจเป็นเสียงจากฝั่ง “ตรงกันข้าม” ที่น่าควรฟัง

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ได้รับการนำเสนอในงานประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการด้านการบริหารการพัฒนาสังคมและด้านการวิจัย ครั้งที่ 7 ภายใต้หัวข้อ “สังคมโลกาภิวัตน์ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Glocal Society for Sustainable Development) ระหว่างวันที่ 7-8 ธันวาคม พ.ศ. 2566 รูปแบบออนไลน์ จัดโดยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2560). *ตำนานพระธาตุและตำนานเมืองนครศรีธรรมราช*. กรมศิลปากร.
- เฉลิม จิตรามาศ. (2566, 20 พฤศจิกายน). *เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช*. สัมภาษณ์.

- ดิเรก พรตตะเสน. (2529). *แห้วฟ้าขึ้นธาตุ*. ใน สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (บรรณาธิการ), *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 10* (หน้า 4135-4136). สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- บัณฑิต ลิวชัยชาญ. (2560). *คำชี้แจง*. ใน บัณฑิต ลิวชัยชาญ (บรรณาธิการ), *ตำนานพระธาตุและตำนานเมือง นครศรีธรรมราช* (หน้า 6-20). กรมศิลปากร.
- บานาน่าพลัส. (2566). *นิทรรศการประเพณีแห้วฟ้าพระบุญถวายพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช*. ป้ายนิทรรศการ. เพเยาว์ ขำเกิด. (2566, 30 พฤศจิกายน). *ชาวชุมชนหลังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร*. สัมภาษณ์.
- วิมล คำศรี. (2557). *ผ้าพระบุญพระราชทาน ปัจจัยและสื่อส่งเสริมสืบสานประเพณีแห้วฟ้าขึ้นธาตุเมือง นครศรีธรรมราช*. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). *คำชี้แจง*. ใน สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (บรรณาธิการ), *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 10* (หน้า 7). สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- อาโต้ด. (2566). *เจดีย์ยักษ์กลางเมืองนครฯ สร้างโดยเศรษฐีมอญหงสาวดี*. รามัญคดี - MON Studies. <https://www.facebook.com/search/top?q=เจดีย์ยักษ์%20มอญ>
- อาหมัดอัลซารี มูเก็ม. (2559). *ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชนกลุ่มชาติพันธุ์ เขมรบนพื้นที่บ้านจารย์ อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2530). *มาฆบูชาชวนข้ามธาตุบายาส แห้วฟ้าขึ้นธาตุ ถวายราชสักการ. แผ่นพับ*.

การเสนอบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้เผยแพร่ผลงานวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ติดต่อกันมา 3 ทศวรรษ การเสนอบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารฯ นั้นมีรายละเอียดหลักเกณฑ์และรูปแบบ ดังนี้

1. ประเภทของบทความที่รับพิจารณาต้องเป็นบทความวิชาการ หรือบทความวิจัย ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ นักวิจัย และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ
2. ขอบเขตเนื้อหาต้องเกี่ยวข้องกับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และ/หรือข้อมูลท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงใต้สาขาภาษา ภาษาศาสตร์และวรรณคดี ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา นิเทศศาสตร์ ศาสนา และปรัชญา สารสนเทศศาสตร์ หรือจิตวิทยา
3. บทความที่ส่งมาให้กองบรรณาธิการพิจารณาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และต้องไม่อยู่ระหว่างการเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่น

รูปแบบการพิมพ์บทความ

ผู้เขียนต้องจัดบทความให้เป็นไปตามรูปแบบที่วารสารฯ กำหนด ดังนี้

1. การตั้งค่าน้ำกระดาษ ขนาดกระดาษ A4 ตั้งระยะขอบกระดาษบนและล่าง ซ้ายและขวา 2.5 ซม. (1 นิ้ว) ระยะบรรทัด 1 เท่า (single space) พร้อมกำหนดเลขหน้ามุมบนขวาของหน้ากระดาษความยาวของบทความ
2. ความยาวของบทความอยู่ระหว่าง 13-17 หน้า โดยรวมรูปภาพ ตาราง เอกสารอ้างอิง (ระบบ APA style ทั้งภายในและส่วนท้ายของบทความ)
3. รูปแบบตัวอักษรในบทความ คือ TH Sarabun PSK

ส่วนแรกของบทความ

1. ชื่อเรื่องภาษาไทย (TH Sarabun PSK 18 พอยท์ จัดข้อความกึ่งกลางหน้ากระดาษ ตัวอักษรตัวหนา)
2. ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK 18 พอยท์ จัดข้อความกึ่งกลางหน้ากระดาษ ตัวอักษรตัวหนา) โดยกำหนดตัวอักษรตัวแรกของคำเป็นตัวใหญ่
3. ชื่อผู้เขียน (TH Sarabun PSK 14 พอยท์ จัดข้อความชิดขวา) ระบุชื่อภาษาไทย และวงเล็บชื่อภาษาอังกฤษ และให้ใส่อ้างอิงเชิงอรรถของผู้เขียนแต่ละคน เพื่อใส่ข้อมูลข้อที่ 6
4. บทคัดย่อภาษาไทย (TH Sarabun PSK 16 พอยท์) และคำสำคัญ (จำนวน 3-5 คำ) (TH Sarabun PSK 12 พอยท์) ไม่เกิน 250 คำ
5. บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK 16 พอยท์) และคำสำคัญ (จำนวน 3-5 คำ) (TH Sarabun PSK 12 พอยท์) ไม่เกิน 250 คำ โดยคำสำคัญภาษาอังกฤษนั้นให้กำหนดตัวอักษรตัวแรกของคำเป็นตัวใหญ่
6. เชิงอรรถ ให้ระบุข้อมูลสถานที่ทำงานหรือหลักสูตร และสถานศึกษาถ้าผู้เขียนกำลังศึกษาอยู่ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

ส่วนเนื้อหาของบทความ

1. เนื้อหาบทความให้ใช้ตัวอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 16 พอยท์ และจัดข้อความชิดซ้ายทั้งหมด
2. บทความวิชาการ เนื้อหาประกอบไปด้วย
 - บทนำ
 - เนื้อหา
 - บทสรุป
 - รายการอ้างอิง
3. บทความวิจัย เนื้อหาประกอบไปด้วย
 - บทนำ
 - การทบทวนวรรณกรรม
 - วิธีการวิจัย ให้ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับ 1) ประเภทของการวิจัย 2) ประชากร ตัวอย่าง และการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (กรณีเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (กรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ) หรืออื่น ๆ 3) เครื่องมือในการวิจัย การพัฒนา และการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ 4) การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 5) การวิเคราะห์ข้อมูลและการรายงานผล
 - ผลการวิจัย
 - อภิปรายผล
 - ข้อเสนอแนะการวิจัย (ข้อเสนอแนะทั่วไป และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต)
 - กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)
 - รายการอ้างอิง

ส่วนการอ้างอิง

เป็นไปตามหลักเกณฑ์ APA version 7.0 (American Psychological Association) ทั้งนี้ กองบรรณาธิการได้ทำตารางสรุปตัวอย่างวิธีการเขียนอ้างอิงในเนื้อหา และการอ้างอิงในรายการอ้างอิงเบื้องต้น เพื่อช่วยในการเตรียมบทความ

วิธีการจัดส่งบทความ

ดาวน์โหลดแบบเสนอบทความได้ที่หน้าเว็บไซต์วารสาร และส่งบทความในรูปแบบไฟล์ Word และ Pdf เข้ารับการพิจารณาผ่านระบบออนไลน์ Thai Journals Online (Thaijo) ได้ที่ URL: <https://www.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/index> เท่านั้น สำหรับบทความที่ผ่านการกลั่นกรองแล้ว จะได้รับการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารต่อไป

ตารางสรุปตัวอย่างวิธีการเขียนอ้างอิงในเนื้อหา

จำนวนผู้แต่ง	7.1 รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา	
	(ภาษาไทย)	(ภาษาอังกฤษ)
1 คน	ชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์) ชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์,/หน้า/เลขหน้า) ชื่อ/สกุล/(สัมภาษณ์,/วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์)	สกุล/(ปีพิมพ์) สกุล/(ปีพิมพ์,/p./เลขหน้า) สกุล/(ปีพิมพ์,/pp./เลขหน้า)
	<p>การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ ตัวอย่าง</p> <p>กาญจนา แก้วเทพ (2557) xxx ชจรรย์ ดวงดาว (2555, หน้า 10) xxx เพชรรุ่ง เทียนปวีโรจน์ (2560, หน้า 123-126) xxx นงนารถ ชัยรัตน์ (สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2553) xxx</p> <p>การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ ตัวอย่าง</p> <p>xxx (กาญจนา แก้วเทพ, 2557) xxx (ชจรรย์ ดวงดาว, 2555, หน้า 10) xxx (เพชรรุ่ง เทียนปวีโรจน์, 2560, หน้า 123-126) xxx (นงนารถ ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2553)</p>	<p>การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ ตัวอย่าง</p> <p>Kessler (2003) xxx Week (2003, p. 27) xxx Kidd (1987, pp. 15-16) xxx Paradis (personal communication, February 24, 2020) xxx</p> <p>การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ ตัวอย่าง</p> <p>xxx (Kessler, 2003) xxx (Week, 2003, p. 27) xxx (Kidd, 1987, pp. 15-16) xxx (Paradis, personal communication, February 24, 2020)</p>
2 คน	ชื่อ/สกุล/และ/ชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์)	สกุล/and/สกุล/(ปีพิมพ์)
	<p>การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ ตัวอย่าง</p> <p>สุพร ชัยเดชสุริยะ และพัชรี วรรณศรี (2554) xxx</p> <p>การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ ตัวอย่าง</p> <p>xxx (สุพร ชัยเดชสุริยะ และพัชรี วรรณศรี, 2554) xxx (เสรี วงศ์พิเชษฐ และพิศาล หมื่นแก้ว, 2556, หน้า 15) xxx (ชัชวาลย์ หลิวเจริญ และณิชชา โขคพิทักษ์กุล, 2559, หน้า 275-280)</p>	<p>การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ ตัวอย่าง</p> <p>Bernard and Krupat (1994) xxx</p> <p>การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ ตัวอย่าง</p> <p>xxx (Bernard & Krupat, 1994) xxx (Haynes & Rao, 2013, p. 12) xxx (Jaiswal & Kant, 2018, pp. 345-356)</p>

จำนวนผู้แต่ง	7.1 รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา	
	(ภาษาไทย)	(ภาษาอังกฤษ)
3-5 คน	ชื่อ/สกุล,/ชื่อ/สกุล/และชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์)	สกุล,/สกุล,/and/สกุล/(ปีพิมพ์)
	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ ตัวอย่าง นักรบ หมี่แสน, จารุวรรณ สกุลคู, อรรรณพ โพธิสุข และสุชาติ สุธรรมรักษ์ (2557) xxx	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ ตัวอย่าง Fisher, Bashyal, and Bachman (2012) xxx
	การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ ตัวอย่าง xxx (นักรบ หมี่แสน, จารุวรรณ สกุลคู, อรรรณพ โพธิสุข และสุชาติ สุธรรมรักษ์, 2557, หน้า 266) xxx (นักรบ หมี่แสน, จารุวรรณ สกุลคู, อรรรณพ โพธิสุข และสุชาติ สุธรรมรักษ์, 2559, หน้า 265-266)	การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ ตัวอย่าง xxx (Fisher, Bashyal, & Bachman, 2012, p. 172) xxx (Fisher, Bashyal, & Bachman, 2012, pp. 172-173)
6 คนขึ้นไป	ชื่อ/สกุล/และคณะ/(ปีพิมพ์)	สกุล/et/al./(ปีพิมพ์)
	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ ตัวอย่าง อวยพร เรื่องตระกูล และคณะ (2551) xxx การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ ตัวอย่าง xxx (อวยพร เรื่องตระกูล และคณะ, 2551) xxx (ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ และคณะ, 2560, หน้า 89) xxx (พวงพรภัสสร วริยะ และคณะ, 2560, หน้า 48-56)	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ ตัวอย่าง Eker et al. (2000) xxx การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ ตัวอย่าง xxx (Eker et al., 2000) xxx (Gleim et al., 2013, p. 118) xxx (Leary et al., 2011, pp. 35-42)
หมายเหตุ: 1) การอ้างอิงผู้เขียน 3-5 คน นั้น ให้ใส่ชื่อผู้เขียนทุกคนในการอ้างอิงในเนื้อหาครั้งแรก และเขียน “และคณะ” หรือ et al. ในการอ้างอิงครั้งต่อไป ในกรณีอ้างอิงผู้เขียนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป สามารถเขียนชื่อผู้เขียนคนแรก และตามด้วย “และคณะ” หรือ et al. ได้ตั้งแต่การอ้างอิงครั้งแรก 2) / หมายถึง เคาะ space bar 1 ครั้ง, // หมายถึง เคาะ space bar 2 ครั้ง		

การอ้างอิงในเนื่อหารูปแบบอื่น ๆ

- กรณีอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความจากแหล่งข้อมูลระดับทุติยภูมิ ให้เขียนดังนี้
รูปแบบ ชื่อ/สกุล/(ปี/อ้างอิงใน/ชื่อ/สกุล,/ปี)
ตัวอย่าง เพิ่มพูน แพนศรี (2548 อ้างถึงใน ศรีวรรณ มีคุณ, 2551) xxx
Arnett (2000 cited in Claiborne & Drewery, 2010) xxx
- กรณีอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความมากกว่า 1 แหล่ง ให้เรียงตามลำดับอักษร ก-ฮ หรือ A-Z และอ้างอิงแหล่งข้อมูลภาษาไทยก่อนแหล่งข้อมูลภาษาอังกฤษ ดังนี้
รูปแบบ แหล่งข้อมูลภาษาไทย xxx (ชื่อ/สกุล,/ปี;/ชื่อ/สกุล,/ปี) xxx
แหล่งข้อมูลภาษาอังกฤษ xxx (สกุล,/ปี;/สกุล,/ปี) xxx
ตัวอย่าง xxx (เพิ่มพูน แพนศรี, 2551; ศรีวรรณ มีคุณ, 2548)
xxx (Embretson & Reise, 2000; Marvelde et al., 2006)
- กรณีอ้างอิงในเนื้อหาที่แหล่งข้อมูลอ้างอิงไม่มีชื่อผู้แต่ง ให้เขียนดังนี้
รูปแบบ (ชื่อเรื่อง,/ปีที่เผยแพร่) หรือ (Title,/ปีที่เผยแพร่)
ตัวอย่าง (เส้นทางความสุข: การสัมผัสธรรมชาติ, 2559) (Preschool Prep, 2010)
ถ้าไม่มีปีที่เผยแพร่ปรากฏ ถ้าแหล่งข้อมูลอ้างอิงเป็นภาษาไทยให้ใส่ ม.ป.ป. หรือแหล่งข้อมูลอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษให้ใส่ n.d.

ตารางสรุปตัวอย่างการอ้างอิงในรายการอ้างอิง

ประเภท	7.2 รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
หนังสือทั่วไป	<p>ชื่อ/สกุล./(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง/(ครั้งที่พิมพ์ ระบุครั้งที่ 2 เป็นต้นไป). สำนักพิมพ์.</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย</p> <p>สุรางค์ โคว์ตระกูล. (2544). <i>จิตวิทยาการศึกษา</i> (พิมพ์ครั้งที่ 5). ด้านสุขภาพการพิมพ์. ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ศุภร เสรีรัตน์, อองอาจ ปทพานิช, ปริญ ลักษิตานนท์ และสุพีร์ ลิ้มไทย. (2543). <i>หลักการตลาด: Principles of marketing</i>. ดวงกลมสมัย.</p> <p>พิทยา ว่องกุล. (บรรณาธิการ). (2541). <i>ไทยยุควัฒนธรรมทาส</i>. โครงการวิถึทรรศน์. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). <i>ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง</i> (พ.ศ. 2552-2561). พริกหวานกราฟิก.</p> <p>ชินวุฒิ เตชานวัตร์ และธัชพร นันทาภิวัฒน์. (2564). <i>ดีแพลตฟอร์ม E-Commerce ไทย ตรงไหนคือโอกาส</i>. https://media.kkpgf.com/document/2021/Aug/(ฉบับเต็ม)%0KKP%20Research_ecommerce.pdf</p> <p><u>ในกรณีที่ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง</u></p> <p><u>ผู้หญิงอีสาน: ทางเลือก ศักยภาพและแนวทางการพัฒนา</u>. (2541). สถาบันและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.</p> <p>ตัวอย่างภาษาอังกฤษ</p> <p>Ritchie, B. W. (2003). <i>Managing educational tourism</i>. Channel View Publications.</p> <p>Ettinger, R. H., Crooks, R., & Stein, J. (1994). <i>Psychology: Science, behavior, and life</i> (3rd ed.). Harcourt Brace College Publishers.</p> <p><u>ในกรณีหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีเลข DOI</u></p> <p>Schmid, H. J. (Ed.) (2017). <i>Entrenchment and the psychology of language learning: How we recognize and adapt linguistic knowledge</i>. American Psychology Association; De Gruyter Mouton. https://doi.org/10.1037/15969-000</p> <p>Brown, L. S. (2018). <i>Feminist therapy</i>. American Psychology Association. https://doi.org/10.1037/0000092-000</p>
หนังสือแปล	<p>ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง/(ชื่อผู้แปล, แปล)./สำนักพิมพ์.</p> <p>โอเวน, ลินเนตต์. (2543). <i>คู่มือธุรกิจลิขสิทธิ์</i> (งามพรรณ เวชชาชีวะ, แปล). สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.</p> <p>ธอโร, เฮนรี เดวิด. (2562). <i>วอลเดน</i> (สุริยฉัตร ชัยมงคล, แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 5). ภาพพิมพ์.</p>

ประเภท	7.2 รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
หนังสือ ต่างประเทศ ที่ไม่ใช่ ภาษาอังกฤษ	<p>ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่องภาษาต่างประเทศ/[ชื่อเรื่องแปลเป็นภาษาอังกฤษ]./ สำนักพิมพ์.</p> <p>Hong, N. (1959). <i>Lịch sử truyền giáo Việt Nam [History of missionaries in Vietnam]</i>. Contemporary Publishing House.</p> <p>Launay, A. (1924). <i>Histoire de la Mission de Cochinchine 1658-1823 (Vol 3: 1771-1823) [History of the Cochinchina mission 1658-1823 (Vol 3: 1771-1823)]</i>. Documents Historiques Maisonneuve Frères.</p>
บทความ ในหนังสือ	<p>ชื่อ/สกุลผู้เขียนบทความ./ (ปีพิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ) (ถ้ามี)./ ชื่อหนังสือ/ (เลขหน้า)./ สำนักพิมพ์.</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย</p> <p>จามะรี เชียงทอง. (2543). ชุมชนกับการจัดการทรัพยากร: ศักยภาพและการต่อสู้ของท้องถิ่น. ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บรรณาธิการ), <i>พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร: สถานการณ์ในประเทศไทย</i> (หน้า 1-51). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.</p> <p>กาญจนา แก้วเทพ. (2557). ทฤษฎีการสื่อสารตามทัศนะของสำนักทฤษฎีวิพากษ์. ใน <i>ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญานิติศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร</i> (หน้า 103-105). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.</p> <p>ตัวอย่างภาษาอังกฤษ</p> <p>Keyes, C. F. (1993). Why the Thai are not Christians: Buddhist and Christian conversion in Thailand. In R. W. Hefner (Ed.), <i>Conversion to Christianity: Historical and anthropological perspectives on a great transformation</i> (pp. 259-283). University of California Press.</p>
วารสาร/ นิตยสาร	<p>ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีพิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่ (ฉบับที่)./ เลขหน้า.</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย</p> <p>หฤทัยทิพย์ ตัณตเทศ. (2563). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความผูกพันของนักเรียนนายเรืออากาศต่อโรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช. <i>วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา</i>, 28(3), 214-234.</p> <p>วิระ แก้วสุกใส และชัยรัตน์ จุสาลโ. (2556). เครือข่ายสังคมออนไลน์: กรณีเฟสบุ๊ก (Facebook) กับการพัฒนาผู้เรียน. <i>วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์</i>, 5(197), 195-205.</p> <p>ณรงค์ นิตินันท์. (2547). ปัญหาหญิงไทยในต่างแดน. <i>คู่สร้างคู่สม</i>, 24(464), 38.</p> <p>ดวงพร สุรพงษ์พิวัฒนนะ. (2562). พ่อแม่...ตัวแปรพัฒนาการของลูกกรีก. <i>หมอลาวบ้าน</i>, 41(488), 61-64.</p>

ประเภท	7.2 รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
วารสาร/ นิตยสาร	<p>ตัวอย่างภาษาไทย (ต่อ) ณิชพร เจริญวานิชกูร และไพโรจน์ น่วมน่วม. (2562). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เน้นแบบอย่างและกลวิธีตามแนวคิดของเมย์เนสและจูเลียน-ชูลต์ซ ที่มีต่อความรู้ทางคณิตศาสตร์และความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5. <i>วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</i>, 47 (ฉบับเพิ่มเติม 2), 88-100. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/232424</p> <p>ตัวอย่างภาษาอังกฤษ Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2006). The link between competitive advantage and corporate social responsibility. <i>Harvard Business Review</i>, 84(12), 78-92. Sengupta, K. M. (2018). Community and neighborhood in a colonial city: Calcutta's para. <i>Sage Journals</i>, 38(1), 40-56. Barone, M. (2014). The experience factor. <i>U.S. News & World Report</i>, 141(24), 26. Bucur, I. (2013). Managerial core competencies as predictors of managerial performance, on different levels of management. <i>Social and Behavioral Sciences</i>, 78, 365-369. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.04.312 Chunhachinda, P. (2017). FinTech: Towards Thailand 4.0. <i>Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning</i>, 7(1), 1-23. http://e-jodil.stou.ac.th/filejodil/14_0.pdf</p>
หนังสือพิมพ์	<p>ชื่อ/สกุล/(ปี,/วัน/เดือน)/ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์,/หน้า/(ระบุเลขหน้า). หมายเหตุ: กรณีที่บทความเป็นภาษาอังกฤษ ขอให้ใช้ (ปี,/เดือน/วัน)</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย จิราวัฒน์ จารุพันธ์. (2556, 3 มกราคม). โฆษณาดีจัง 56 กระแสยังแรงไม่เลิก. <i>เดลินิวส์</i>, หน้า 10. ทีมข่าวการเมือง. (2557, 24 กุมภาพันธ์). ปริศนา “เสธ.น้ำเงิน” แนวรบโลกไซเบอร์. <i>โพสต์ทูเดย์ออนไลน์</i>. https://www.posttoday.com/politic/report/279972 ไทยรัฐออนไลน์. (2563, 3 มกราคม). ล้อมคอกโรดซิมเคอร์้า ปฏิบัติการพิทักษ์สุขภาพคนไทย สู้พิษฆาตเงียบ ลดตายปีหนูท่อแท้ 2563. https://www.thairath.co.th/news/society/1738735</p>

ประเภท	7.2 รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
หนังสือพิมพ์ (ต่อ)	<p>ตัวอย่างภาษาอังกฤษ</p> <p>Schwartz, J. (1993, September 30). Obesity affects economic, social status. <i>The Washington Post</i>, pp. A1- A4.</p> <p>Belluck, P. (2018, July 26). New Alzheimer’s drug slows memory loss in early trial results. <i>NY Times</i>, p. A1.</p> <p>Brody, J. E. (2007, December 11). Mental reserves keep brain agile. <i>The New York Times</i>. https://www.nytimes.com</p>
วิทยานิพนธ์	<p>ชื่อ/สกุล(ผู้เขียนวิทยานิพนธ์)/(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อวิทยานิพนธ์/[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทหรือปริญญาเอก] บัณฑิตหรือวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต,/ชื่อมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษา].</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย</p> <p>ปิติพัฒน์ ชีระวิชชชฎานนท์. (2555). <i>การศึกษาทฤษฎีในการแปล มุกตลกไทยในภาษาอังกฤษ: กรณีศึกษาภาพยนตร์เรื่องหลวงพี่เท่ง ภาค 1 และรถไฟฟ้ามหานคร</i>. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา].</p> <p>ชลวรินทร์ แป้นสุวรรณ. (2562). <i>ลักษณะทางกายภาพ ความไว้วางใจคุณภาพการให้บริการ คุณค่าที่รับรู้ และความพึงพอใจส่งผลต่อการกลับมาใช้บริการซ้ำและการบอกต่อของลูกค้ารับประทานอาหารบุฟเฟต์โรงแรมระดับ 4 ดาวขึ้นไป ในกรุงเทพมหานคร</i>. [วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ].</p> <p>ตัวอย่างภาษาอังกฤษ</p> <p>Footrakoon, O. (1999). <i>Lived experiences of Thai war brides in mixed Thai-American families in The United States</i>. [Doctoral dissertation of Philosophy, University of Minnesota].</p> <p>Sehwised, W. (2007). <i>A study of conflict between mothers and daughters in The Joy Luck Club</i>. [Master’s thesis, Srinakharinwirot University].</p>
เอกสาร การประชุม วิชาการ	<p>ชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์)/ชื่อเรื่อง./ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บรรณาธิการ)/(ถ้ามี), ชื่อการประชุม/(ระบุ เลขหน้า)/สำนักพิมพ์.</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย</p> <p>บุญเชิด หนูอ้อม. (2558). สภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมวิถีชุมชนปากคลองนาจอมเทียน. ใน สุชาติ พงศ์กิตติวิบูลย์ (บรรณาธิการ), <i>การประชุมวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ประจำปี 2558</i> (หน้า 223-232). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.</p> <p>หัตยา ศรีวงษ์. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะงาน ความสามารถในการทำงาน และบรรยากาศองค์การกับความสุขในการทำงานของพยาบาลส่วนงานอุบัติเหตุฉุกเฉินในโรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคกลาง. ใน <i>การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ “ราชนครินทร์วิชาการและวิจัย ครั้งที่ 5”</i> (หน้า 1-13). สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.</p>

ประเภท	7.2 รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
เอกสาร การประชุม วิชาการ (ต่อ)	ตัวอย่างภาษาอังกฤษ Pojanapunya, P., & Todd, R. W. (2011). Relevance of findings in results to discussion sections in applied linguistics research. In R. W. Todd (Ed.), <i>Proceeding of the Internation Conference: Doing Research in Applied Linguistics</i> (pp. 51-60). King Mongkut's University of Technology Thonburi. Ramesh, S. (2012). Preparation and evaluation of nanoparticles for sustained delivery of ampicillin. In <i>Proceedings of the Burapha University International Conference 2012 Global Change Opportunity & Risk</i> (pp. 351-357). Burapha University.
ราชกิจจานุเบกษา	ตัวอย่างภาษาไทย ชื่อกฎหมาย./ (ปีพิมพ์./วันที่/เดือน)./ราชกิจจานุเบกษา./หน้า/(ระบุเลขหน้า). กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมบริเวณอุตสาหกรรมและชุมชนแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี (ฉบับที่ 2). (2561, 16 สิงหาคม). <i>ราชกิจจานุเบกษา</i> . หน้า 1-2. ประกาศกรมศิลปากร เรื่องขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน (วัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎ์ อาคารพุทธสมาคม (ศาลเก่า) วัดบุปผาราม ศาลากลางจังหวัดตราด (หลังเก่า) ตึกมหาราช ตึกราชินี วัดชนะไชยศรี ปราสาทตาโอบ ปราสาทพุลผล ปราสาทหนองผักบุ้งใหญ่ คุกขี้ไก่). (2539, 18 ธันวาคม). <i>ราชกิจจานุเบกษา</i> . หน้า 3, 7.
จดหมายเหตุ คำสั่ง ประกาศ ระเบียบ	ตัวอย่างภาษาไทย ชื่อหน่วยงาน./ (ปี./วัน/เดือน)./ชื่อของเอกสาร./เลขที่ประกาศ/คำสั่ง/จดหมายเหตุ/ระเบียบ. (ถ้ามี) หอสมุดแห่งชาติ. (จ.ศ. 1206). <i>จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3</i> . เลขที่ 12. ศรีสทเทพ, พระยา. (2451). <i>จดหมายเหตุเสด็จประพาสยุโรป ร.ศ. 116 เล่ม 1</i> . โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร. มหาวิทยาลัยบูรพา. (2548, 13 กุมภาพันธ์). <i>ประกาศมหาวิทยาลัยบูรพา เรื่องกำหนดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนประจำปีการศึกษา 2548</i> . มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2549, 18 มีนาคม). <i>ระเบียบมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี ว่าด้วยการออกหลักฐานแสดงผลการศึกษา พ.ศ. 2549</i> . จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2458). <i>พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. 2417 ถึง พ.ศ. 2453)</i> . ใน <i>หนังสืออนุสรณ์ในงานศพ อำพัน มารดา พุทธศักราช 2458</i> . โสภณพิพรรฒธนากร.

ประเภท	7.2 รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
<p>สื่อประเภทอื่น ๆ เช่น ภาพถ่าย ภาพยนตร์ คลิปเสียง เป็นต้น</p>	<p>ชื่อหน่วยงาน./ (ปี)./ชื่อเอกสาร./รหัสเอกสาร (ถ้ามี)./ ประเภทของเอกสาร.</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). <i>การแสดงละครพระราชานิพนธ์รัชกาลที่ 6 เรื่องโพงพาง</i>. รหัสเอกสาร M7500037. ภาพถ่าย. หอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน). (2564). 15 คำ เดือน 11 (Mekhong Full Moon Party). https://www.fapot.or.th/main/cinema/view/998 ภูวนาท คุณผลิน. (2542). เจ้าไม่มีศาล ใน <i>กรรมมีโกลด์ซีรีส์</i> [ซีดี]. บริษัทจีเอ็มเอ็ม แกรมมี่.</p> <p>ตัวอย่างภาษาอังกฤษ BBC (Producer). (n.d.). <i>EYFS. Listening skills - 1: Weather</i> [Audio podcast]. BBC School Radio. https://www.bbc.co.uk/teach/school-radio/eyfs-listening-skills-weather/zvrcf4j</p>
เว็บไซต์	<p>ชื่อ/สกุล./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./URL</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. (2560). <i>เขาดิน เดิมไม่ใช่สวนสัตว์ แต่เป็น botanical garden ไฮโซ ในพระราชวังสวนดุสิต</i>. https://thematter.co/thinkers/dusit-zoo/40695</p>
สื่อโซเชียลมีเดีย	<p>ชื่อเจ้าของผลงาน./ (ปี./วัน/เดือน)./ชื่อเรื่อง./[Video]./YouTube./URL</p> <p>ตัวอย่างภาษาอังกฤษ IQD Media Official. (2561). <i>IQD Media Official</i>. [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/channel/UCBL1dBQ0n1ZW_pYqk7HLeTA</p>
บทสัมภาษณ์	<p>ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์./ (ปี./วัน/เดือน)./ตำแหน่ง/(ถ้ามี)./สัมภาษณ์.</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย นงนารถ ชัยรัตน์. (2553, 10 กรกฎาคม). ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดกลาง. สัมภาษณ์. ศักดิ์สิริ (นามสมมติ). (2553, 10 กันยายน). สัมภาษณ์.</p>

การอ้างอิงในรายการอ้างอิงรูปแบบอื่น ๆ

- กรณีผู้เขียนมีอสิริยศ

รูปแบบ ชื่อ/สกุล./ยศ./ (ปี)./ชื่อหนังสือ./ชื่อสำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง นริศรานันต์ติววงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. (2552).

บันทึกความรู้เรื่องต่าง ๆ (พิมพ์ครั้งที่ 3). มูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป.

- กรณีผู้เขียนมีสมณศักดิ์

รูปแบบ สมณศักดิ์/(นาม)./ (ปี)./ชื่อหนังสือ./ชื่อสำนักพิมพ์.

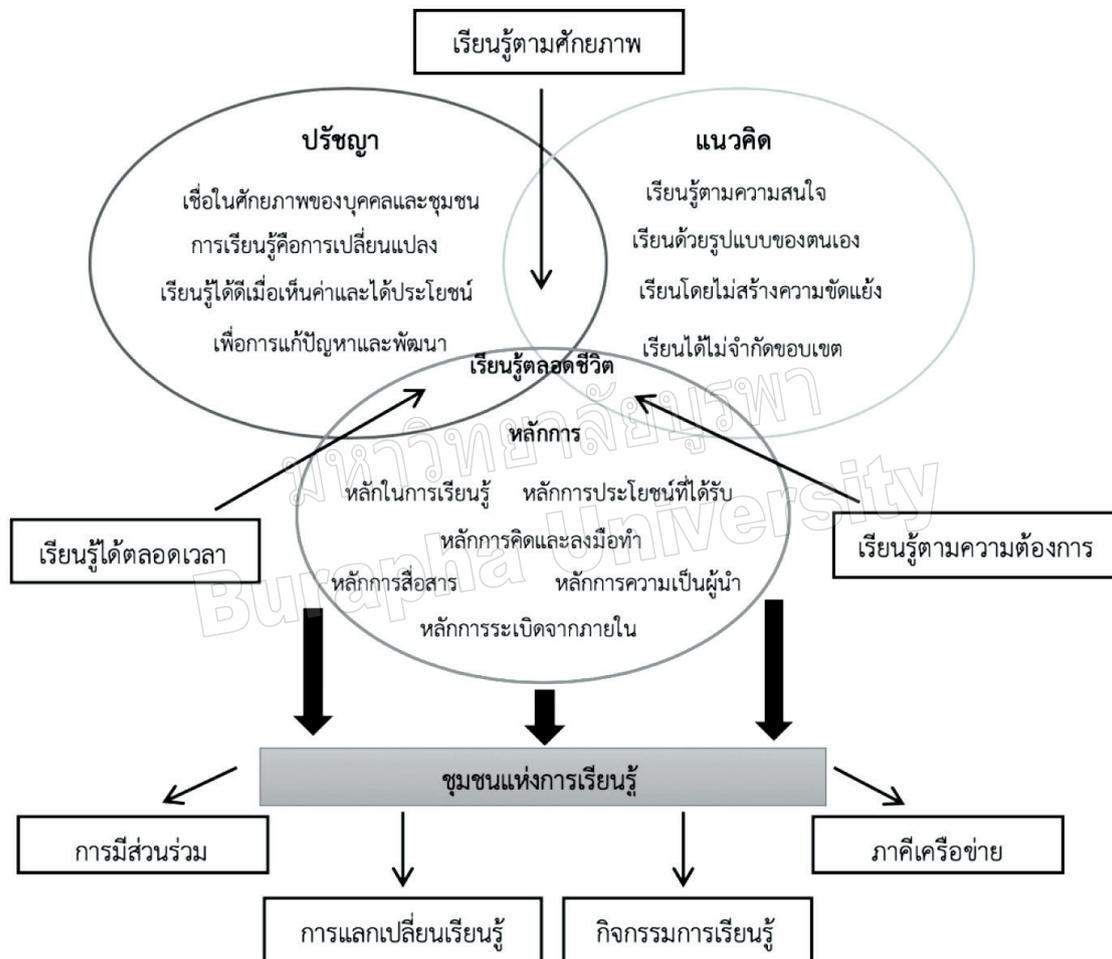
ตัวอย่าง พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2549). *ชุดเพชร*. อนุรักษ์.

รูปแบบการทำภาพประกอบ การทำตาราง และการอ้างอิง

การอ้างอิงภาพและตารางจะใส่ในหมายเหตุ โดยมีลักษณะการอ้างอิงแตกต่างกัน ดังนี้

ภาพ 1

ปรัชญา แนวคิด และหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้



หมายเหตุ. จาก “การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรัชญา แนวคิด และหลักการของการศึกษา ตลอดชีวิตเพื่อ การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้” โดย อาชญญา รัตนอุบล, 2562, วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 47(ฉบับเพิ่มเติม 2), หน้า 436 (<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/232667/>).

ภาพ 2

การแสดงเรื่องโพงพาง พ.ศ. 2463



หมายเหตุ. จาก การแสดงละครพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 6 เรื่อง โพงพาง, โดย สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม.ป.ป., รหัสเอกสาร M7500037, ภาพถ่าย.

กรณีผู้เขียนสร้างหรือออกแบบด้วยตนเอง ให้เขียนอ้างอิงได้ภาพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้
หมายเหตุ. โดย เพชรรุ่ง เทียนปวีโรจน์, ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2560
หมายเหตุ. โดย อัจฉริยา ดามัน, ออกแบบเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2564

ตัวอย่างรูปแบบการอ้างอิงตาราง

ในกรณีที่สร้างตารางรายงานผลด้วยตนเอง ไม่จำเป็นต้องระบุแหล่งที่มา ยกเว้นตารางดังกล่าวนั้นดัดแปลงมาจากงานของนักวิจัยท่านอื่น ๆ หรือนำมาจากหนังสือ ตำรา หรือบทความวิชาการใด ๆ จำเป็นต้องเขียนอ้างอิง

ตาราง 1

ความเที่ยงรายองค์ประกอบและค่าสถิติการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการวัด

ตัวแปร	คุณภาพด้านความเที่ยง		คุณภาพด้านความตรงเชิงโครงสร้าง
	องค์ประกอบการวัด	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา	
ความร่วมมือในการปฏิบัติงานของครู	การวางแผนการทำงานร่วมกัน	0.920	chi-square = 0.010, $df = 1$, $p = 0.914$, RMSEA = 0.000, GFI = 1.000, AGFi = 1.000
	การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน	0.912	
	ทัศนคติที่มีต่อความร่วมมือในการปฏิบัติงาน	0.886	
ความร่วมมือในการปฏิบัติงานของครู	การรับรู้ความสามารถของตนเอง	0.919	chi-square = 0.330, $df = 2$, $p = 0.747$, RMSEA = 0.848, GFI = 0.999, AGFi = 0.995
	บรรยากาศของโรงเรียน	0.923	
	ความผูกพันต่องานและองค์กร	0.910	
การเรียนรู้ของครู	การต่อยอดองค์ความรู้	0.904	chi-square = 0.000, $df = 1$, $p = 0.947$, RMSEA = 0.000, GFI = 1.000, AGFi = 1.000
	การนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้	0.870	
	การปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงาน	0.865	
การปฏิบัติงานในชั้นเรียนของครู	ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม	0.900	chi-square = 0.010, $df = 1$, $p = 0.936$, RMSEA = 0.000, GFI = 1.000, AGFi = 1.000
	ความสามารถในการสอน	0.887	
	โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ		

หมายเหตุ. จาก “บทบาทการส่งผ่านของความร่วมมือของครูในการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติงานในชั้นเรียนของครู” โดย พงณา อาภาณัฐรักษ์ และสุวิมล ว่องวานิช, 2557, *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*, 9(2), หน้า 716 (<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/37280>).

จริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการ (Publication Ethics)

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการที่มีคุณภาพต่อสาธารณะ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับแวดวงวิชาการ ดังนั้นเพื่อให้การเผยแพร่เป็นไปอย่างถูกต้อง มีคุณภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับมาตรฐานการตีพิมพ์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาจึงได้กำหนดแนวทางวิธีปฏิบัติ และจริยธรรมการตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการ โดยได้กำหนดบทบาทสำหรับผู้นิพนธ์ (authors) บรรณาธิการวารสาร (editor) และ ผู้ประเมินบทความ (reviewers) ไว้เพื่อให้ศึกษาและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพื่อประโยชน์ต่อผู้อ่านและแวดวงวิชาการต่อไป

บทบาทและหน้าที่ของผู้นิพนธ์ (Duties of Authors)

1. ผู้นิพนธ์ต้องยืนยันว่าผลงานของตนเองที่ส่งมานั้นเป็นผลงานใหม่ ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่น
2. ผู้นิพนธ์ทุกคนที่มีชื่อปรากฏในผลงานจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการผลิตผลงานจริง
3. ผู้นิพนธ์ต้องรับรองว่าเนื้อหาในผลงานของตนเองไม่ได้คัดลอกผลงานของตนเองและผู้อื่น หรือมีการนำเนื้อหาที่ได้รับการตีพิมพ์อื่นมาใช้ซ้ำ (recycle) โดยไม่มีการอ้างอิงในรายการอ้างอิงท้ายบทความ หากพบว่ามีกรณีละเมิดลิขสิทธิ์ (plagiarism) ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความโดยตรง
4. ผู้นิพนธ์ต้องรับรองว่าผลงานของตนเองนั้นได้มาจากข้อมูลที่ถูกต้อง ไม่บิดเบือนข้อมูล หรือให้ข้อมูลที่เป็นเท็จ
5. ผู้นิพนธ์ต้องอ้างอิงแหล่งข้อมูลทุกครั้งที่มีการนำผลงานของผู้อื่นมาใช้ในผลงานของตน โดยมีการจัดทำรายการอ้างอิงถูกต้องครบถ้วน และต้องมีรายการอ้างอิงท้ายบทความ
6. ผู้นิพนธ์ต้องเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่วารสารกำหนดไว้ใน “คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์”
7. ผู้นิพนธ์ต้องระบุแหล่งทุน (financial support) ที่ได้รับสนับสนุนในการผลิตผลงาน รวมทั้งต้องระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (conflicts of interest) ที่อาจมี
8. ในกรณีที่ผู้นิพนธ์ทำผิดข้อตกลงหรือจริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการ งานวารสารจะตัดสิทธิ์การตีพิมพ์เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 2 ปี และจะดำเนินการแจ้งหน่วยงานที่ผู้นิพนธ์สังกัด

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร (Duties of Editor)

1. แสดงความรับผิดชอบต่อผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร บรรณาธิการจะต้องรับผิดชอบต่อทุกสิ่งที่ตีพิมพ์ในวารสาร ซึ่งครอบคลุมการดำเนินการดังต่อไปนี้
 - 1.1 บรรณาธิการมีหน้าที่พัฒนาวารสารให้ได้มาตรฐานการตีพิมพ์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล
 - 1.2 บรรณาธิการต้องรักษาความซื่อสัตย์สุจริตทางด้านวิชาการ
 - 1.3 บรรณาธิการต้องรับรองคุณภาพเนื้อหาของบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสาร
 - 1.4 หากตรวจสอบพบการประพฤติทุจริตมิชอบใด ๆ ภายหลังจากดำเนินการตรวจสอบแล้ว บรรณาธิการต้องดำเนินการเพิกถอนบทความนั้นด้วยความโปร่งใสและสามารถพิสูจน์ได้
2. สนับสนุนความถูกต้องทางวิชาการ
 - 2.1 บรรณาธิการต้องควบคุมคุณภาพบทความโดยให้ความเห็นชอบในการตีพิมพ์หรือปฏิเสธการตีพิมพ์ผลงานของผู้นิพนธ์บนพื้นฐานของความถูกต้องทางวิชาการ ปราศจากอคติ

- 2.2 บรรณาธิการต้องแจ้งรูปแบบและเกณฑ์การตีพิมพ์ของวารสารเพื่อให้การจัดทำบทความมีความถูกต้องทางวิชาการ
 - 2.3 บรรณาธิการต้องสนับสนุนให้ผู้พิมพ์อ้างอิงข้อมูลอย่างถูกต้องและเหมาะสมรวมทั้งแจ้งคำแนะนำที่ได้รับจากผู้ประเมินให้ผู้พิมพ์ได้รับทราบเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงบทความ
 - 2.4 บรรณาธิการต้องสนับสนุนให้ผู้พิมพ์มีความรู้และปฏิบัติตามหลักจริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการ
 - 2.5 บรรณาธิการควรมีแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประเมินบทความที่มีความสอดคล้องกับขอบเขตเนื้อหาของวารสาร เพื่อให้ได้ผู้ประเมินที่มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์และให้ข้อมูลหรือข้อคิดเห็นที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ
3. คຸ່ມครองข้อมูลส่วนบุคคล บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้พิมพ์ (authors) และผู้ประเมินบทความ (reviewers) แก่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ โดยจัดให้มีกระบวนการกลั่นกรองผลงานในลักษณะ double-blind peer review
 4. ควบคุมและจัดการผลประโยชน์ทับซ้อน บรรณาธิการจะต้องไม่เป็นหนึ่งในผู้พิมพ์ของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารเพื่อเป็นการควบคุมและจัดการผลประโยชน์ทับซ้อนอันอาจเกิดขึ้น

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Duties of Reviewers)

1. ผู้ประเมินบทความต้องประเมินความเชี่ยวชาญและความรอบรู้ของตนเองว่าตรงกับศาสตร์ในบทความของผู้พิมพ์อย่างแท้จริงเมื่อรับเป็นผู้ประเมิน
2. ผู้ประเมินบทความต้องประเมินบทความด้วยความยุติธรรม (fair) ปราศจากอคติ (unbiased) เป็นประโยชน์กับผู้พิมพ์ และส่งมอบผลการประเมินตรงเวลา (timely)
3. ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที หากพบว่ามีส่วนใดส่วนหนึ่งของบทความมีความเหมือนหรือซ้ำซ้อนกับบทความชิ้นอื่น หรือการกระทำใด ๆ อันเป็นการฝ่าฝืนจริยธรรมของการวิจัยหรือการพิมพ์เผยแพร่
4. ผู้ประเมินบทความต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลใด ๆ ของบทความที่ส่งมาเพื่อรับการประเมินแก่บุคคลอื่น ๆ



คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

วิสัยทัศน์

Huso for All

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สำหรับทุกคน

พันธกิจ

Smart Education

Smart Research

Smart Wisdom

Smart Organization

ค่านิยม

Happiness (ทำงานอย่างมีความสุข)

Unity (ทำงานร่วมกันเป็นทีม)

Social Responsibility (มีความรับผิดชอบต่อสังคม)

Outcome-Oriented (มุ่งเน้นผลลัพธ์)

การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) การจัดการข้ามวัฒนธรรม ในบริบทการทำงาน
ของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

นันทชญา มหาจันทร์

แนวคิดและรูปแบบการสร้างเจดีย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พุทธศตวรรษที่ 19-25

ปวีณา เพ็ชรล้วน

ความต้องการและความคาดหวังของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาระดับปริญญาตรี วิทยาเขตบางแสน
ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรี ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร

ปานเสก อาหารธรรุสุข

การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการร่วมสมัย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่สูง จังหวัดน่าน
ปิยะนุช สิ้นันตา วรณิดา ชินบุตร และจารุพันธ์ เมธะพันธุ์

การประเมินแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563
ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2560-2564)

ไพรินทร์ ชัดธิพงษ์ ภูขงค์ เสนานุช และทรงศักดิ์ รักพ่วง

รูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ

สิทธิชัย ธรรมชั้น ธรรมพร ตันตรา กริช สุริยะชัยพันธ์ พัทธาพรรณ ศรีสกลวัฒน์ และฤทัยลักษณ์ กิจบุญชู

การวิเคราะห์กลวิธีและลักษณะการนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมของแบบเรียนภาษาไทยในสาธารณรัฐประชาชนจีน

Juncai Li และพัชรินทร์ บุรณะกร

พลวัตและการรื้อฟื้นความหมายของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

วันพระ สืบสกุลจินดา และพลกฤษณ์ วสีวิวัฒน์



วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ที่อยู่: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

169 ถ.ลงหาดบางแสน ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

โทรศัพท์: 0 3810 2344 อีเมล: husojournal@buu.ac.th

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/index>